ตำนานคนไต

เดชา เตียงเกตุ *บรรณาธิการ*

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

THE TOYOTA FOUNDATION

ตำนานคนไต

ตำนานคนไต

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๖

ผู้เขียน : ลุงก๊อด

ผู้แปลเป็นไต : จายจิงมาว เมืองน้ำคำ

ผู้ตรวจทาน : เจ้าจำปุ่ง บ้านจำเมืองมู

ผู้แปลเป็นไทย : นายโสภณ แก้วจันทร์คำ และคณะ

บรรณาธิการ : เดชา เตียงเกตุ

ผู้จัดพิมพ์ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโตโยตา ตามโครงการ KNOW OUR NEIGHBOURS

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โทร. ๒๒๔-๑๓๕๐

ราคาเล่มละ ๙๔ บาท

ISBN 974-570-741-4

คำแถลง
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีความรักในการกิจบริหารการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรามีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเล่อร์เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมายเบื้องแรกของมูลนิธิโครงการตำราก็คือส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพเฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยะนั้นว่าคุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาในขั้นมหาวิทยาลัย โดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำราฯ ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภททั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่ง และงานวิจัย ในช่วงแรก ๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่น ๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนกระทั่ง

ถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม - กลั่นกรอง - ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบายได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ ถึง ๘ สาขาดังต่อไปนี้คือ (๑) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (๒) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (๓) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (๔) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (๕) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (๖) สาขาวิชาปรัชญา (๗) สาขาวิชาจิตวิทยา (๘) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลป ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังได้ขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น "ชุด" ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น "ชุดชีวิตและงาน" ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือรวบรวมตำราสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
๔๑๓/๓๘ ถ. อรุณอมรินทร์ กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทร. ๔๓๓-๘๗๑๓, ๔๒๔-๔๗๖๘

คำนำ

หนังสือ**ตำนานคนไตนี้** เป็นส่วนหนึ่งของโครงการของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโตโยตาที่จะผลิตผลงานเพื่อความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของไทย ทั้งนี้โดยตระหนักว่าแม้พรมแดนของไทยจะล้อมรอบด้วยประเทศต่าง ๆ คือ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย แต่คนไทยโดยทั่วไปก็มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านน้อยมาก

ผู้คนที่เราเรียกว่าไทยใหญ่ (เงี้ยว) หรือที่เขาเรียกตนเองว่าไต และถูกเรียกว่าชานหรือฉาน โดยพม่านั้นนับได้ว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่มีบทบาทมายาวนานในประวัติศาสตร์ของดินแดนแถบนี้ แต่ไทยเราก็มีความรู้เกี่ยวกับคนกลุ่มนี้น้อยมาก ดังนั้นหนังสือ**ตำนานคนไต**จึงได้รับการตีพิมพ์ขึ้น

ตำนานคนไต เป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ และขายกันอยู่ในหมู่คนไทยใหญ่ เนื่องจากเขียนขึ้นเป็นภาษาไทยใหญ่ ต้นฉบับนี้ได้มาจากชุมชนไทยใหญ่ที่บ้านใหม่หมอกจ๋าม อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นเขตที่คนไทยใหญ่จำนวนหนึ่งหนีร้อนมาพึ่งเย็นอยู่ในดินแดนประเทศไทย บริเวณนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับเขตที่อยู่ในอิทธิพลของกองทัพเมืองไตของขุนส่าอีกด้วย ดังนั้นก็อาจสัณนิษฐานได้ว่า**ตำนานคนไต** พิมพ์จำหน่ายหรือจ่ายแจกกันในกลุ่มคนแถบนี้ของพรมแดนสองประเทศ และมีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นความรู้สึกลัทธิชาตินิยมไทยใหญ่

ต้นฉบับ**ตำนานคนไต**เขียนขึ้นเป็นภาษาอังกฤษ โดย Mr. Golt หรือลุงก๊อด แล้วแปลออกเป็นภาษาไทยใหญ่ โดย จายจิงมาว เมืองน้ำคำ ชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ไม่สามารถจะสืบทราบได้ว่าเป็นใคร แต่จากการปรึกษากับเจ้าช้าง ณ ยองห้วย มีความเห็นว่าอาจเป็นนามปากกา เมื่อมูลนิธิโครงการตำราฯ ได้ต้นฉบับมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ก็ได้ดำเนินการหาผู้แปล โดยมีนายโสภณ แก้วจันทร์คำ ซึ่งเป็นคนไทยใหญ่อยู่ที่บ้านถ้ำลอด กิ่งอำเภอปางมะผ้า แม่ฮ่องสอน และคณะเป็นผู้แปล มีคุณอรุณลักษณ์ เอี่ยมประคุน ช่วย

ประสานงานและมีคุณเดชา เตียงเกตุ เป็นบรรณาธิการตรวจแก้ต้นฉบับภาษาไทย มูลนิธิโครงการตำราได้รับเงินสนับสนุนจำนวนหนึ่งจากมูลนิธิโตโยตาให้ดำเนินการจัดพิมพ์ และก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ชาวไทยเรา

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๗ มีนาคม ๒๕๓๖

สารบัญ

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายนามคณะกรรมการดำเนินงาน
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

บทที่ ๑
ตอนที่ ๑

ประวัติศาสตร์คนไต

การจะค้นหาตำนานไตที่แท้จริงนั้นมีอยู่ ๒ ประเด็น (๑) **เที่ยวเสาะหาในตำนานไตที่แยกกันอยู่ตามเมืองจีน** (ในเมืองตูงกิน,ตองกิน) เวียดนาม, ไทย, ลาว, อินเดีย, พม่า และเที่ยวพบคุยเล่นถามดูเรื่องกิน, เรื่องอยู่, วัฒนธรรมขนบแบบแผน, การแต่งตัว, คำพูด, คำจา เหล่านี้ประเด็นหนึ่ง (๒) **ค้นหา เสาะหาตามหนังสือที่ผู้รู้เขาเขียนไว้** ซึ่งถ้าจะค้นหาตามประเด็น (๑) นั้นจะสิ้นค่าใช้จ่ายมากเพราะก่อนที่จะรู้ต้องเดินทางไปนอนพักแรมตามหัวเมือง, หัวเวียง และบ้านต่าง ๆ และอีกสาเหตุหนึ่งการจะเข้าจะไป แต่ละประเทศนั้นยากกว่าแต่ก่อนบางประเทศเข้าไม่ได้เสียด้วยซ้ำ

ที่แท้จริงต้องค้นหาในหนังสือที่ผู้รู้ผู้กล้าหาญเขาเขียนไว้นั้นจะดีกว่าแน่นอนประกอบจะได้ความรู้จากหนังสือ หรือตำนานนั้นเป็นอย่างมากด้วย เพราะผู้รู้นั้นเขาก็ไปอยู่ด้วยคนไต ชาติไทย คลุกคลีกินนอนรวมเป็นปี ๆ จึงจะสามารถเขียนเป็นหนังสือหรือตำนานนั้นได้

ยกตัวอย่างเช่น **หมอด๊อด** (Dodd) ครูสอนศาสนาคริสต์คนอเมริกาคนหนึ่งได้สละเวลา เที่ยวเสาะหาตามคนไตอยู่ประมาณ ๒๕ ปีเต็ม* มีความพยายามอุตส่าห์เป็นอย่างมาก แม้ว่าสายงานของแกคือการสอนศาสนาคริสต์อย่างเดียว แต่กลับมาติดใจเรื่องชาติไต ตำนานการกินอยู่ของพวกไตมาก จึงพยายามรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เขียนเป็นเล่มออกมาให้คนรู้

นอกจากหมอสอนศาสนาคนนี้แล้ว ยังมีอีกหลายฝ่ายที่เขียนตำนานไต เช่น อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน เพราะคนไตนี้เป็นชาติใหญ่

---

* ราวปี พ.ศ. ๒๔๒๙-๒๔๖๑

ได้แยกกันอยู่ตามเมืองต่าง ๆ และเกือบทุกประเทศในเอเชียจะมีไตอยู่ จะมากน้อยเพียงใดไม่สามารถบอกได้ เพราะเหตุที่ไม่มีเอกราชอธิปไตยของตน อย่างไรก็ดีต้องนับว่าอังกฤษ ฝรั่งเศส สองประเทศนี้เป็นผู้อยากรู้อยากเห็น คุยถามตามที่คนไตอยู่ เมื่อได้ความแล้วก็เขียนเป็นแบบเป็นเล่มขายในราคาแพงมากอีกด้วย

เมื่อก่อน ๆ คนไตได้อยู่ในเมืองจีน เดี๋ยวนี้เรียกว่าแผ่นดินจีน เมื่อไตอยู่ในเมืองนี้ถูกพวกคนจีนรบกวนมาก เพราะฉะนั้นคนไตและคนจีนจึงคลุกคลีกันมาทั้งดีและร้าย กล่าวถึงเรื่องตำนานความเป็นมานั้น คนจีนเขามีความวิริยะอุตสาห์เก็บรวบรวมตำนาน และเป็นตัวหนังสือใส่ไม้ก็มี เขียนใส่ลูกหินฝังดินไว้ก็มากมายบางครั้งมีศัตรูมารุกรานเอาไฟเผาก็ยังคงเหลืออยู่ เช่นเหตุการณ์ครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๓๓๐ ศัตรูผู้รุกรานเข้ามายึดเมืองได้ และเก็บเอาตำนานต่าง ๆ ทั่วทั้งเมืองมาเผาไฟแต่ในครั้งนั้นตำนานของคนจีนก็ยังคงเหลืออยู่ เพราะได้เก็บไว้ตามผิวไม้, ลูกหินฝังดิน อย่างนี้ตำนานจีนจึงไม่หายไปไหน ประกอบกับตำนานไตก็ปรากฏในตำนานจีนมากมาย เพราะว่ามีจีนผู้รู้ไปค้นดูในตำนานตนเองเจอตำนานไตปะปนอยู่จึงเขียนแปลเป็นหนังสือไตไว้เป็นเล่มอย่างหนังสือที่คุณดูอยู่นี้ ก็ได้มาจากสี่ฝ่าย ฝ่ายจีน ฝ่ายฝรั่งเศส ฝ่ายอังกฤษ ฝ่ายอเมริกา

ถ้าว่าโลกเราเข้าออกกันได้อย่างเมื่อก่อนจะไปหาเก็บเอาตำนานชาติไตมาให้หมด แต่ว่าชั่วระยะที่ยังเข้าออกกันไม่ได้นั้น ก็จำเป็นต้องรู้ต้องดูที่มีอยู่นี้ไปพลาง ๆ ก่อน ถ้าดูในตำนานตามที่เขาเขียนกันไว้นั้น เราจะรู้ดีว่า **"ไต"** เป็นชาติใหญ่มีขนบธรรมเนียมเป็นตัวเองมาช้านาน เรื่องผู้ปกครองทุกยุคทุกสมัยก็แข็งแรงดี แต่ว่ามีบางคนเข้าใจว่าไตเป็นจีน จีนกลายเป็นไต จึงมีความเจริญรุ่งเรืองช้ากว่าเพื่อนอย่างนี้เข้าใจผิดทาง แม้แต่อังกฤษและฝรั่งเศสยังพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าชาติไตมีความเจริญรุ่งเรืองมาเท่ากับชาติอื่น ๆ ดังตัวอย่างเคยมีบุคคลได้ออกค้นคว้าและหาข้อพิสูจน์ได้ว่าชาติไตนั้นเคยยิ่งใหญ่กว่าจีนเสียด้วยซ้ำ

มีบางพวกบางคนสงสัยว่าทำอย่างไรจึงจะรู้จะเข้าใจเรื่องราวของไตว่าเจริญมาเท่า ๆ กับชาติอื่น ๆ โดยเฉพาะกับจีนที่มีพลเมืองมากกว่าชาติอื่นในโลกนี้ ซึ่งความเหล่านี้จะรู้จริงในข้างหน้านี้แน่นอน ตำนานหรือประวัติศาสตร์ไต ฝ่าย

ฝรั่งเศสเขาได้เขียนออกมามากมายแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้าหลุยส์ องค์ที่ ๑๔ นั้นมา เช่น เรื่องวัฒนธรรม ภาษา ขนบแบบแผนต่าง ๆ ของเขา ฝรั่งเขารู้กันมานานแล้วต่อมาถึงสมัยแผ่อาณาเขตมาทางตะวันออก อังกฤษเขาได้มาพบคนไตในเมืองไตพูดคล้าย ๆ คนไทย เขาก็ไม่แปลกใจมาก เพราะเหตุว่าเมืองมีอาณาเขตชายแดนติดต่อกันก็ต้องมีเชื้อชาติภาษาคล้ายกัน ส่วนฝรั่งเศสเมื่อไปทางลาวเขาก็ไม่แปลกใจเหมือนกัน เพราะมีแม่น้ำโขงเป็นเขตแดน คนจึงข้ามฟากไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ อีกอย่างอังกฤษได้ไปพบกับคนอีกพวกหนึ่งซึ่งมีอยู่มากมายเป็นหมื่นเป็นแสน นับถือศาสนาฮินดูทำตามวัฒนธรรมแบบแผนของอินเดียทุกอย่าง และที่อยู่กินเขาก็ไกลกันจากเมืองไทยเป็นพัน ๆ กิโลเมตร แต่พูดความไตได้, ไทยได้ ไตพวกนี้เป็น **"ไตอหม"** (อาหม) อยู่ในเมืองอัสสัม (**[illegible]**) เขตการปกครองของอินเดียต่อเท่าทุกวันนี้ เรื่องอย่างนี้อังกฤษเขาแปลกใจมาก ส่วนฝรั่งเศสก็ไปพบกับอีกพวกหนึ่งที่อยู่ทางใต้เมือง "ตองกิน" ของเวียดนามทางใต้ ซึ่งไม่มีถนนเชื่อมติดต่อกันกับไตหรือไทยอีกเหมือนกัน แต่คำพูดจาเป็นไต หน้าตา การแต่งตัวเหมือนกันกับไตหรือไทยนี้เองเรื่องนี้ทำให้ฝรั่งเศสเขาแปลกใจแท้ ๆ

ถ้าเข้าไปในยูนนานและกรังสีของเมืองจีน จะพบคนไต มีมากทีเดียว ดังนี้ทำให้ฝรั่งเราเชื่อว่า "ไต" มิใช่ชาติเล็ก ๆ เหมือนดังที่เข้าใจกันว่าไตนี้มีอยู่ที่ **"อินโดไชน่า"** ที่เดียวแต่มีอยู่ทุกเมืองทั่วไปหมด เพราะอย่างนี้จึงเป็นที่ติดใจของฝรั่งเที่ยวค้นหาคนไต ตำนานและประวัติศาสตร์ไตอย่างขนานใหญ่ ดังหมอสอนศาสนาคนนั้น **(หมอด๊อด)** ได้อยู่ที่เชียงใหม่ เมื่อพูดความไทย ความเมืองได้ดีแล้วจึงเดินทางเข้าเมืองจีน และได้เขียนความลงในสมุดบันทึกว่า การเดินทางไปเมืองจีนครั้งนี้เดินได้ประมาณ ๑,๐๐๐ กิโลเมตรทางตอนใต้ของจีน ผ่านไปหลายบ้านหลายเมือง ทั้งยูนนาน และกรังสีได้พบปะผู้คนในสองเมืองนี้ คนจีนมีน้อยมาก

ในยูนนานตะวันตก คำพูดคุยกันใน ๑๔ คำที่ไปจากเชียงใหม่มีต่างกัน ๑ คำ, ในยูนนานตะวันออกนั้นมีอยู่ ๘ คำ, ในทุ่งเมืองกรังสีมีอยู่ ๖ คำ

ผู้ค้นหาตำนานเหล่านี้ บางครั้งอาจต้องเอาชีวิตเข้าทุ่มเทกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อจะได้ข้อมูลและเขียนให้ได้มากต่อมาก ไม่ท้อถอยทำไปเรื่อย ๆ อยาก

เขียนอยากหา เพราะตำนานเป็นของหาได้ยาก ตกสมัยเมื่อ ๘๐ ปีมานั้น อังกฤษกับฝรั่งเศส เขาได้แปลเรื่องชนชาติจีนตามตำนานจีน เป็นภาษาเขาแล้ว ในตำนานจีนนั้นเท่าที่อ่านพบคนจีนต้องพึ่งอาศัยคนต่างชาติมามากต่อมาก ไม่ว่าเรื่องจิตใจการทำมาหากิน มีการติดต่อกันหลายแบบหลายอย่างกับคนชาติอื่นที่จีนเรียก "คนป่า" (**ภุฆ์ะบๅ,**) ตามที่จะชี้ให้เห็นนี้

๑. บางครั้งก็รบกัน

๒. บางครั้งส่งผู้แทนไปเจรจาก็มี

๓. บางครั้งก็รับรองอำนาจและอาณาเขตของชาวป่า

๔. บางครั้งพระเจ้าแผ่นดินจีนจำเป็นเอาพระธิดาไปมอบให้ก็ยังมี

คนป่าพวกนี้มีหลายพวก อยู่ตามเมืองต้ามุง, ลุงและปา ซึ่งเคยอยู่ติดต่อกันมาหลายยุค หลายสมัย, ชื่อบ้านชื่อเมืองและที่อยู่ที่กิน ก็ไม่ค่อยมีชื่อเสียงเมื่อเวลาผ่านไปเป็นร้อย ๆ ปีบางเมืองชื่อก็เปลี่ยนอีกอย่างหนึ่ง แต่ว่าที่อยู่ อยู่ที่เก่ามีชื่ออย่างเดียวเปลี่ยน คนพวกนี้จะเปลี่ยนจะทำอะไรก็ไม่หนีไปจากชื่อ **"คนป่า"** เหมือนเดิมที่จีนเรียกคนป่า ๆ มันไม่ได้หมายความว่าต่ำช้าเลวทรามอะไร เพราะนอกจากคนจีนเองแล้วคนทั้งหลายคนทั้งโลกจีนก็เรียกว่าคนป่าคนเถื่อนเหมือนกันทั้งนั้น ความจริงเมื่อก่อนคนพวกนี้เคยตั้งบ้านเมืองเคยมีประวัติของตนเองเหมือนดังคนพวกหนึ่งมาจากภูเขาเหมพาน (หิมพานต์) ลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในอินเดีย และถูกเรียกว่า **"มิลักขะ"** แปลว่า **"ต่ำช้า"** ที่แท้คนพื้นเมืองเคยอยู่ก่อนเขามีความเจริญรุ่งเรืองมีแผ่นดินและพระเจ้าอยู่หัวมาก่อนเหมือนดังคนชาติ **"จามนี"** (German) ซึ่งถูกคนทั้งหลายขนานนามว่าคนป่าคนเถื่อน แต่คนป่าพวกนี้สามารถแผ่อิทธิพลและขยายอาณาเขตทั่วยุโรปได้และต่อมากลายเป็นคนชาติใหญ่ชาติโตเหมือนดังอังกฤษและฝรั่งเศส เมื่อไม่นานมานี้ผู้ค้นประวัติทั้งหลายและชาวจามนี (German) เองรู้ว่าคนป่าเป็นคนพวกไหน และในตำนานประวัติคนรุ่นเก่าก็ว่าคนชาติจามนีเป็นพวกคนป่าทั้งนั้น ดูเขาก็ไม่สนใจกันมากเท่าไร, เหมือนกับพวกที่เคยอ่านหนังสือเรื่องสามก๊กหรือสามเมืองรบกัน มีตอนหนึ่งได้พูดถึงการทำสงครามกับพวกคนป่า โดยมีลุงแข่เป็นหัวหน้าและได้รับอันตรายจึงหนีไปจนค้นพบอาณาจักรน่านเจ้า ซึ่งเป็นของชนชาติไต

หลังจากนั้นจีนได้เขียนหนังสือไว้ว่าคนที่มาสร้างเมืองน่านเจ้านั้น เป็นคนชาติต้ามุง คำว่า **"ต้า"** (**ထျ;**) นี้ในยูนนานแปลว่าใหญ่ ในกรังตุ่งแปล

ว่าไตและใช้เรียกชื่อเมืองเช่น ต้ามุงโก่, ต้าจางหัวโก่, ต้าเทียนคิงโก่, ต้าสี่โก่ ในตำนานของจีนเขายังได้เขียนไว้อีกว่า ในสมัยพระเจ้าแผ่นดินจีนทรงพระนามว่า **"ยุ"** (**ယူ**) **นั้น** ก่อน พ.ศ. ได้ ๑๖๖๕ ปีพระองค์ได้เสด็จออกไปท่องเที่ยวตามเขตน้ำดินหินผาห้วยหนองคลองบึง และเมืองต่าง ๆ จนไปพบกับอาณาจักร **"ต้ามุง"** ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองซีซอนในปัจจุบัน ข้อเท็จจริงเรื่องอาณาจักรต้ามุงที่จีนเขาเขียนไว้นานกว่า ๔๑๘๖ ปีนั้นก็เชื่อว่าเป็นพวกเดียวกันที่แยกมาสร้างน่านเจ้า เมื่อปี พ.ศ. ๑๑๗๒ ในตำนานทั้งหลายก็เชื่ออย่างยิ่งว่า พวกคนป่าที่มีหลายชื่อนั้น ที่แจ้งจริงก็คือพวก "คนไต" และอยู่ในแผ่นดินจีนก่อนคนจีนเขาเสียด้วยซ้ำ เพราะจีนเขาพึ่งจะสร้างบ้านเมืองเมื่อสมัยพระเจ้าอยู่หัวหวังตี่ ก่อน พ.ศ. ได้ ๒๐๙๔ ปี ก่อนนั้น จีนยังอยู่ที่สานปาง (**သၢပ်ႇပၢင်ႇ**) ในเขตสะเป็น (**သပဵၼ်း**) และในหนังสือของ**โขจึ้ง** (**ၶူင်ႈၸိုင်း**) ก็ได้กล่าวถึงตำนานของจีนว่า เมื่อสมัยพระเจ้าแผ่นดินจีนมีพระนามว่า **"ยัง"** (**ယင်ႈ**) ก่อน พ.ศ. ได้ ๑๘๑๔ ปี จีนยังไม่ได้สร้างบ้านเมืองมั่นคงดี ต่อมาอีก ๑๕๐ ปี ในสมัยของพระเจ้าแผ่นดิน **"ยุ"** พระองค์จึงได้ไปพบกับอาณาจักรหลวงต้ามุง เพราะเหตุนี้ครูหลวง (บาทหลวง) "เต๋อลาซูเปือรี" (**တိုဝ်လႃး ၶူႇပိုဝ်း ရီး**) จึงมั่นใจว่าอาณาจักรต้ามุงได้สร้างมาก่อนจีน เหมือนกับผู้ค้นหาเรื่องราวของไตทั้งหลาย แม้แต่หมอด๊อด (**ၵေႃတွတ်ႉ**) ก็ได้เขียนไว้ว่าอาณาจักรไตมีอาณาเขตกว้างขวางมากจีนจึงเรียกว่า **"ต้า"** หรือ **"ใหญ่"**

การค้นหาตำนานและประวัติศาสตร์ไต ได้มีการตื่นตัวกันจริงจังเมื่อราว ๖๐-๗๐ ปี ที่ผ่านมา จนทำให้รู้เรื่องราวของคนไตกันอย่างดี แม้แต่เอกอัครราชทูตของอังกฤษ ก็ยังรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ส่งไปถึงนายกรัฐมนตรีของอังกฤษโดยตรง เอกอัครราชทูตอังกฤษผู้นี้อยู่ที่เมืองจุงกิงในประเทศจีนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๑ เล่าว่าเดี๋ยวนี้ พ.ศ. ๒๔๓๑ พวกที่อยู่ในเมืองนานนิง, กรังสี (กวางสี) อันมีเขตติดต่อกันทางตองกิน (**တွင်ႈၵိင်း**) นั้น ราษฎรในเมืองเหล่านี้ใน ๑๐ คน มี ๙ คนเป็นไตและไม่มีผู้หญิงคนไหนพูดภาษาจีนได้พวกที่เข้ามาปะปนอยู่กินกับไตส่วนมากคือชาติโลโล่สำหรับพวกผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันนั้นส่วนมากเป็นพวกคนไต ในเมืองกรังสี ตั้งแต่เมืองปองไกหลวงต่อถึงนานนิง ชาวเมืองเป็นไตทั้งหมด มีภาษาพูดและประเพณีเป็นของตนเอง

ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเมื่อพ่อพ้นแล้วก็เอาลูกขึ้นแทนส่วนมากเป็นอย่างนี้[๑] และจดหมายที่เอกอัคร-ราชทูตเขียนส่งนายกรัฐมนตรีอังกฤษนี้ แม้จะเป็นตำนานไตเพียงเล็กน้อยแต่ก็มิใช่เรื่องพูดเล่น เพราะเป็นเรื่องที่ผู้รู้เขาไปพบเห็นพูดจามาจึงเขียนออกมาตามความเป็นจริง ต่อไปข้างหน้าถ้าบ้านเมืองต่าง ๆ สามารถเข้าออกกันได้สะดวกดีแล้วจะไปค้นไปหาเอาประวัติที่แน่นอนมั่นคงไว้ให้ลูกหลานต่อไป เพื่อ

๑. ให้รู้ประวัติของตนตลอดไปข้างหน้า

๒. ไตเคยมีพระเจ้าแผ่นดินน้ำดินหินผาและอาณาเขตมาก่อนแล้ว

๓. ไตเป็นชาติมีตำนาน ประวัติมานมนานแล้ว

๔. ให้ไตได้รู้เผ่าพันธุ์ เลือดเนื้อและชาติตนเอง

๕. ไม่ให้คนไตลืมเรื่องราวและเชื้อชาติตนเอง

มีเหตุผลอย่างนี้ข้าพเจ้าจึงได้สละเวลาค้นคว้าเขียนออกมาเป็นความไตไว้ ดังนี้แล

กล่าวเรื่องเชื้อชาติไตะ
ตำนานและประวัติศาสตร์อันน่ารู้ทั้งหลาย

(ก) เรื่องราวเชื้อชาติไตนี้มันเป็นใคร ได้มีผู้ค้นผู้เขียนแยกกันเป็นหลายฝ่าย เช่น **เจ้าศึก* มอริค นาปาตรี** ([illegible]) ชาวฝรั่งเศสเขียนไว้ว่าชนชาติที่เรียกตัวเองว่า **"ไต"** ([illegible]) นั้นเป็นกลุ่มที่ใหญ่กว่ากลุ่มอื่น ๆ ในเขตตอนใต้ของจีน และในอินโต๋ไคร่นำ (อินโดไชน่า) แม้จะแยกกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ แต่การพูดจาและวัฒนธรรมเหมือนกันมาก[๒]

คอด ครอเรน ([illegible]) ชาวอังกฤษ ก็ได้เขียนไว้เช่นกันว่าคนไตนั้นแม้จะแยกกันอยู่ตามเมืองต่าง ๆ และมีความพูดจาต่างกันบ้างแต่ก็ยังเป็นเชื้อชาติเดียวกันทั้งนั้น เช่นพวกที่อยู่ในเมืองอัสสัม ([illegible]) ก็เรียกตัว

---

* คนไตใหญ่ใช้เรียกทหารหรือนักรบ

[๑] หน้า ๑๕-๑๖

[๒] หน้า ๑๙

เองว่า **"ไตอาห่ม"** ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในเมือง ส่วนพวกที่อยู่ตามเขตแดนจีนกับพม่านั้นมีปะปนกันหลายพวก บางพวกก็ได้เอกราชแล้วบางพวกก็ยังเป็นข้าทาสเขา มีครึ่งหนึ่งเป็นเอกราช ปกครองตนเอง แต่อีกครึ่งหนึ่งต้องเป็นขี้ข้าเป็นทาสเขาตลอดมาซึ่งพวกพม่าเรียกว่า **"ชาน"** ([illegible]) ส่วนพวกที่แยกออกไปทางใต้ไปตั้งบ้านเมืองตามแม่น้ำโขงมีเอกราชอธิปไตยมีอาณาเขตเป็นที่รู้จักกันทั่วไปก็ได้แก่พวกที่เรียกตนเองว่า **ลาว** ([illegible]) และอีกพวกหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้ทะเลและได้พัฒนาตนเองจนมีเอกราชเจริญรุ่งเรืองติดต่อกันมากมายร้อยปี พวกนี้เป็นพวกไตน้อย แต่เรียกตัวเองว่า **"ไทย"**[๓]

แอตีน แอโมนีแอ ([illegible]) ชาวฝรั่งเศสผู้นี้เป็นผู้รู้ตำนานพื้นเมืองต่าง ๆ ดีคนหนึ่งได้เขียนที่เมืองกามปอตียา ([illegible]) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ไว้ว่า ชนชาติที่เรียกตัวเองว่า **"ไต"** นั้นเคยมีเอกราชอธิปไตยมาช้านาน คนพวกนี้แยกกันอยู่เป็นหมู่เป็นคณะ และอยู่กันคนละประเทศก็มี แต่ความพูดจาตลอดขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นมีคล้าย ๆ กัน เหมือนพี่เหมือนน้อง พวกไตที่มีความสำคัญ ได้แก่ ไตใหญ่, ลาว, ผู้ไทย, ลาวคิง ([illegible]) และไทย ([illegible]) เมื่อก่อนจุลศักราช คนพวกนี้ได้ตั้งอาณาจักรในยูนนาน ([illegible]) ประเทศจีนอยู่ทางตะวันออกเมืองทิเบต ([illegible]) นั้นแล, ต่อมาจึงได้อพยพลงมาตามแม่น้ำสายต่าง ๆ ทางตอนใต้ของจีน ผู้คนที่พากันลงมานั้นเหมือนกับสายน้ำที่ไหลนองล้นฝั่ง พวกที่ไปทางตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีพร้อมทั้งกำลังทหารจึงไปขับไล่คนเจ้าถิ่นเดิมคือขอม ([illegible]) หนีเสีย แล้วไตพวกนี้ก็ตั้งอาณาจักรขึ้นใหม่ครอบครองดินแดนส่วนนี้ โดยมีอาณาจักรที่เจริญแล้วอยู่รอบ เช่น เวียตนาม, จำปา, เขมร, มอญ, พม่า และมลายู เป็นต้น[๔]

เรื่องที่จะรู้ว่าเป็นคนชาติเดียวกันหรือไม่นั้นอย่างนี้ต้องดูรูปร่างส่วนประกอบอื่น ๆ ด้วยจึงจะรู้ดี ถ้าฟังเพียงความพูดจานั้น ถือว่ายังไม่เพียงพอ ต้องดูหน้าตารูปร่างการแต่งตัว ขนบธรรมเนียมประเพณี เหล่านี้ประกอบเข้า

---

[๓] หน้า ๒๐

[๔] หน้า ๒๒

กับคำพูดจึงจะสามารถลงเอยได้ว่าเป็นคนชาติเดียวกันแน่ เรื่องการพูดจาของคนป่าเขานั้นจีนก็ได้เก็บรวบรวมไว้บ้างและครูหลวง (บาทหลวง) เบื้อรีก็ไปได้ตามความพูดของคนป่าเขา เมื่อนำมาพิจารณาดูความนั้นแยกได้เป็นสองอย่าง บางคำก็เหมือนความมอญและเวียดนาม บางคำเหมือนความไต ถ้าพิจารณาทุกข้อใน ๑๙ ข้อ จะเป็นความไตเสีย ๑๒ และอีก ๗ ข้อนั้นเป็นความมอญกับเวียดนาม และที่ยังไม่รู้ดีว่าเป็นความอะไรนั้นก็ยังมีอีกมาก พวกคำเหล่านี้ถูกเขียนไว้เป็นหนังสือจีน เวลาอ่านก็ต้องออกเสียงเป็นจีนส่วนมาก ครูหลวงเบื้อรีจึงเชื่อว่า **"คนป่า"** ที่จีนเรียกมาตลอดนั้นเป็นชนชาติมอญ-ไทย และคนกลุ่มนี้ได้ย้ายลงมาก่อนพวก **"ไต"** ต่อมาจึงกลายเป็นคน เขมร, มอญ, เวียดนาม ในหนังสือตำนานอื่นก็กล่าวไว้เช่นกันว่า เขมรกับมอญเป็นคนชาติอันเดียวกัน **"มอร์ริค"** ชาวฝรั่งเศสก็เห็นด้วยว่า มอญกับเขมรเป็นกลุ่มเดียวกัน และต่อมาจึงแตกออกเป็นสองฝ่ายคือ มอญแท้ ๆ พวกหนึ่งกับเขมรอีกพวกหนึ่งจากนั้นจึงแยกเป็นคนชาติเล็กชาติน้อย เช่น ไตดอย, ไตวะ, ไตละ, ไตยาง ฯ คนชาติเหล่านี้อาจแยกจากเขมรเหมือนกับที่ **"ครอเรน"** ได้เขียนไว้ว่า เราคงเห็นพร้อมกันว่าพวกมอญนั้นมาก่อนไตและไตมอญนั้น มีข้อแตกต่างกันมากไม่ว่าความพูดจา หน้าตาขนบธรรมเนียมประเพณีเรื่องกินอยู่ การงาน มอญกับไตนั้นต่างกันไกลมาก เช่นเดียวกับพวกพม่าซึ่งไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องอะไรกับไต เพราะมากันคนละฝ่ายพวกพม่านั้นส่วนใหญ่จะมาจากทิเบต (ထိုင်တ်း)

ส่วน **"แอดีน แอโมนีแอ"** เชื่อว่า พวกมอญนี้ คือ พวกไตหลายพวกหลายสายที่มาอยู่รวมกันและรวบเอาแผ่นดินในอินโตะคายน่า (อินโดไชน่า) ไว้ ซึ่งได้แก่แผ่นดินที่ติดกับมหาสมุทร และใกล้อ่าวเวียดนาม, จำปา, เขมร, มลายู และพม่า

"ฮอนติเอดส์" ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อว่า **"ไต"** ว่าชนชาติไตไม่ได้จะมีเฉพาะในเขตตะวันออกเท่านั้น และพวกที่เรียกตนเองว่าคนจีน เดี๋ยวนี้นั้นก็อาจจะเป็นไตอีกพวกหนึ่งก็ได้, เพราะคนผู้นี้เขาเคยท่องเที่ยวไปในเมืองจีนตอนใต้ได้พบปะสนทนากับผู้คนต่าง ๆ จึงรู้เรื่องดี และผู้คนในเมืองจีนที่เขตได้พบเห็นมานั้น บางพวกอาจจะถูกคนจีนเรียกชื่อแตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดก็ยังเป็นคนไต แต่คนพวกนี้อยู่ใกล้ชิดกับจีนมาตลอด จึงกลายเป็นจีนเสียทุกอย่าง

ไม่ว่าความพูด ที่อยู่ ที่กิน การงาน ในที่สุดจึงกลายเป็นจีนไปหมด จะลงความเห็นอย่างว่านี้ก็ไม่ผิด[๕]

"เจ้าหารเดวิด" ([illegible]) ทหารชาวอังกฤษได้เขียนหนังสือไตในยูนนานไว้ว่า ที่แท้จริงนั้น จีนในยูนนานเรียกคนในเมืองกวางตุ้งว่า "ไต" และก็เช่นเรื่องน่าขำไม่น้อยที่รูปร่างหน้าตาของคนจีนทางตอนใต้นั้น เหมือนกับคนไต จึงสงสัยว่าไตอาจจะได้ปกครองในตอนใต้ของจีนเดี๋ยวนี้อีกสมัยหนึ่งก็ได้แต่เดี๋ยวนี้ไตถูกจีนกลืนกินหมดสิ้นแล้ว ลักษณะไตในกวางตุ้งก็ไม่คล้ายพวกไตนักแต่เลือดเนื้อที่เป็นไต อาจหลงเหลืออยู่บ้าง[๖]

เซอร์ ยอร์ด สก๊อต ([illegible]) ผู้เขียน**ตำนานพม่า** ได้เขียนเรื่องชนชาติไตไว้ตอนหนึ่งว่า พวกคนไตนั้นมีมากที่สุดในเขตตะวันออกเฉียงใต้ พวกที่อยู่ในอัสสัมหรืออาหมก็เป็นฮินดูหมดแล้ว ที่อยู่ในเมืองกวางตุ้งก็กลายเป็นพวกฮัก ([illegible]) ไม่ใช่ไต แต่พวกที่ยังอยู่ในเขต ๔ เมืองตอนใต้ของจีนนั้น ส่วนมากเป็นไต[๗]

หมอด๊อด ([illegible]) ได้เอาข้อความที่ **เจไมซาน** ([illegible]) กงสุลใหญ่ อังกฤษ ที่เมืองจีนได้เขียนไว้เมื่อ ๖๐ ปีที่ผ่านมา ว่าคนในเมืองกวางตุ้งและกวางสีเป็นไตทั้งหมดไม่ว่าเรื่องเชื้อชาติความพูดจารูปร่างหน้าตาการงานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม[๘]

เรเวอรีน เปอกัน ([illegible]) ผู้แทนสมาคมชาวอังกฤษในต่างเมืองได้เขียนไว้ว่าตามบ้านนอกตามชนบทในเขตเมืองกวางสีผู้คนส่วนมากเป็นพวกไต ซึ่งมีความรักใคร่กลมเกลียวฉันท์พี่น้อง มีหัวหน้ากำนันผู้ใหญ่บ้านปกครองกันมาแล้วหลายพันปี และไม่รับเอาขนบธรรมเนียมจีนเลย[๙]

---

[๕] หน้า ๒๖-๒๗

[๖] หน้า ๒๗

[๗] หน้า ๒๘

[๘] หน้า ๒๙

หมอด๊อด ([illegible]) ผู้เขียนเรื่องชนชาติไต ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่าเรื่องที่จีนเขาเรียกคนที่อยู่ห่างไกลเขานั้นว่า **"คนป่า"** มันมีเค้าที่เชื่อถือได้ว่าพวกคนป่านี้ ส่วนมากเป็นพวกที่มีเลือดเนื้อเป็นไต นอกจากนี้แล้วก็ยังมีชนชาติโลโล่ ([illegible]) ที่แตกออกเป็นเมี้ยว ([illegible]) หรือม้งและเย้า และก็มีพวกมอญ เขมร ซึ่งรวมกันอยู่ทางตอนใต้ของจีนและสืบเชื้อสายมาจากคนสมัยก่อนที่เขา **"อันไต"** หรือ **"อ้ายไต"** และต่อมาได้ย้ายมาปะปนกับจีนเสียจึงกลายเป็นจีนไป เรื่องนี้ถ้าพิจารณากันให้ถี่ถ้วนอีกก็จะรู้เรื่องใหญ่แม้จริงว่าจีนเคยอยู่ปะปนกับชนชาติใหญ่ชาติหนึ่งมาก่อน สมัยก่อนเรียกว่า **"อ้ายลาว"** ([illegible]) ต่อมาจึงเรียกว่า "ไต" แต่พม่าเรียกว่า **"ชาน"** ([illegible]) นั้น แท้จริงแล้วคนชาตินี้ได้อยู่ในเมืองจีนก่อนคนจีนนับ ๑,๐๐๐ ปีโน่น เสียด้วยซ้ำ[๑๐]

ครูหลวงเตริอัง ชูเปอรี ([illegible]) เขียนไว้ว่าการค้นตำนานและเรื่องราวต่าง ๆ ในเมืองจีนตั้งแต่สมัยเมื่อยังเป็นคนป่าเถื่อนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนั้น แต่ก่อนเราเคยเชื่อกันว่าจีนเขาเจริญรุ่งเรืองมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมมีตัวหนังสือเป็นของตนเองก่อนที่คนตะวันตกจะแพร่อิทธิพลเข้ามาภายหลังเมื่อราว ๕๐๐ ปีที่แล้ว เดี๋ยวนี้การค้นหาตำนานต่าง ๆ ยิ่งทำให้เรารู้แจ้งแน่ใจว่าตำนานจีนที่เราเคยเชื่อถือมาแต่ก่อนนั้นไม่ถูกต้องเลยทีเดียว การค้นคว้าในสมัยนี้สามารถทำให้เรารู้ว่า พวกคนจีนยังเป็นชาติที่หนุ่มน้อยอยู่เมื่อเทียบกับชนชาติเดิมที่เขาเคยอยู่ในจีนมาก่อนและคนจีนได้เข้ามาอยู่ในจีนมาก่อนและคนจีนได้เข้ามาอยู่ใต้ปกครองเมื่อแรกอพยพจากที่อื่นมาอยู่และถูกเรียกว่าพวก **"ผากขี่"** ([illegible]) หรือ **"เปสิง"** ([illegible])ต่อมาคนจีนเขาแทรกลบกลบความเป็นคนพื้นเมืองเสียตั้งชื่อบ้านชื่อเมืองให้เป็นความของจีน น้ำดินหินผาเป็นความจีนหมด พร้อมกันนั้นก็ได้เขียนไว้ในตำนานว่าเป็นของเมืองจีนทั้งหมดเรื่องนี้เป็นการพลางตาคนทั่วโลก โดยเฉพาะเรื่องความตกต่ำของพระ-เจ้าแผ่นดินของเขาเอง[๑๑] คนจีนพวกนี้ได้เข้ามาปะปนกับคนไตที่อยู่เดิมหลายบ้าน

---

[๑๐] หน้า ๓๐-๓๑

[๑๑] หน้า ๓๓

หลายเมือง ผลออกมาปรากฏว่ามีพลเมืองเป็นจีนมากมาย แต่คนไตในยุคนั้นไม่ได้อยู่ใต้อำนาจของเขาทั้งหมด

ก่อนอื่นขอชี้แจงเรื่องแม่น้ำสองสาย สายหนึ่งเรียกว่า **"น้ำหยางจื้อ"** ([illegible]) (อีกชื่อหนึ่งเรียกแยงสีเกียงหรือแยงแจกรังก็เรียก) ฝรั่ง ([illegible]) เขาว่ายาว ๕,๐๐๐ กิโลเมตร แต่คนจีนเขาว่ายาวเพียง ๕๐๐ กิโลเมตร เท่านั้น ฝรั่ง ([illegible]) เขาว่า**หัวน้ำ** (ต้นน้ำ) อยู่ในทิเบต ([illegible]) และชินเกียง ([illegible]) ไหลจากทางเหนือลงใต้มาเรื่อย ๆ จนถึงเมืองยูนนาน ([illegible])จึงเปลี่ยนทางเดินใหญ่จากทางใต้ไหลย้อนขึ้นไปเหนืออีกจนถึงเมืองชีซอน ([illegible])ตัดผ่านเมืองนี้ใหญ่ไปออกมหาสมุทรตะวันออก สายที่สองน้ำแม่นี้เรียกว่า **"น้ำฮวงโห"** ([illegible]) อยู่ทางเหนือน้ำหยางจื้อและไหลจากทิศตะวันตกตัดไปทางตะวันออก ถ้าพิจารณาตามน้ำสองแม่นี้เราจะเห็นได้ว่าไตและจีนสมัยก่อนนั้นเขาแยกเมืองจีนออกเป็น ๓ ตอน หรือ ๓ ภาค คือ ภาคเหนือจะอยู่ด้านเหนือน้ำฮวงโหขึ้นไป ภาคกลางอยู่ระหว่างกลางน้ำหยางจื้อกับน้ำฮวงโห ภาคใต้จะอยู่ด้านใต้น้ำหยางจื้อลงมา

ถ้าดูตามนี้จีนเขาน่าจะอพยพจากเหนือลงมาใต้และในตำนานของจีนเองก็เขียนไว้ด้วยว่าจีนเข้ามาตั้งบ้านเมืองแท้ ๆ ทางเหนือน้ำฮวงโห เมื่อแรกมาตั้งเมืองนั้นยังไม่ได้พบพวกไต หลังจากนั้นไม่นานจีนจึงข้ามฟากน้ำฮวงโหลงมา แต่กลับมาพบกับอาณาจักรหลวงไตในตอนกลางแม่น้ำสองสาย ซึ่งมีความเจริญมั่นคงและใหญ่โตมากจีนเห็นแล้วไม่กล้าลงมาทางใต้ จึงหันไปแผ่อิทธิพลทางด้านตะวันออกแทนและจีนต้องใช้เวลานานนับพันปีจึงสามารถครอบครองดินแดนไปสุดถึงมหาสมุทรตะวันออก แน่นอนถ้าไตไม่มั่นคงแข็งแรงจีนก็ต้องแผ่อิทธิพลลงมาโดยไม่ต้องมีข้อสงสัย และหลังจากจีนได้ดินแดนด้านตะวันออกไม่นานจีนก็พยายามขยายดินแดนลงมาทางใต้อีก ซึ่งก็ต้องใช้เวลาเป็นพัน ๆ ปีอีกเช่นกัน กว่าจีนจะสามารถครอบครองดินแดนทางใต้ได้หมดจนจดมหาสมุทร อาณาจักรของจีนสมัยนั้นนับว่ายังเล็กมากถึงแม้จะมีอาณาเขตถึงมหาสมุทรทั้งสองด้านแล้วก็ตาม แต่แผ่นดินจีนก็ขยายลงมาได้เพียงตอนใต้ของน้ำฮวงโหเท่านั้น ในงานเขียนของ**ขงจื้อ** ([illegible]) ก็ไม่มีตอนใดบอกไว้ว่าจีนเคยมีแผ่นดินอยู่ทางตอนใต้น้ำหยางจื้อ นี่เป็นข้อชี้แน่นอนประการหนึ่งว่าในสมัยขงจื้อนั้นจีนเขายังไม่รู้จักแผ่นดินตอนใต้ของน้ำหยางจื้อเสียด้วยซ้ำ

การแผ่ขยายอาณาเขตของจีนมีหลายวิธี บ้างรบเอาก็มี บ้างใช้การโฆษณาและแผ่อิทธิพลด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไปพร้อมกับกลืนชาติอื่นไปทีละน้อย ๆ (ทีละเล็กละน้อย) จนได้หมดทั้งชาติ และเมื่อได้ชาติของคนอื่นแล้วจีนจะไม่ควบคุมอำนาจไว้ทั้งหมดแต่จะปล่อยให้ปกครองกันเองไปพลาง ๆ ก่อน จนกว่าผู้นำชาตินั้นหลงลืมเชื้อชาติของตัวเองไปแล้ว นำลูกหลานเข้าถวายสวามิภักดิ์ และกลายเป็นคนจีนไปในที่สุด เพราะอย่างนี้ดินแดนที่จีนได้จากคนที่จีนเรียกว่าคนป่านั้น ยังคงมีการปกครองตนเองและมีการติดต่อกับจีนตลอดมา

นอกจากนี้แล้วผู้ค้นตำนานเขายังติดใจอีกสองอาณาจักรยุคก่อน เมืองหนึ่งชื่อว่า **"ปง"** (ပင်း) อยู่ทางเหนือเมืองชีซอนเดี๋ยวนี้เรียกว่าเมือง **"ฮูเป"** (ႁူးပေႃ) อยู่ระหว่างกลางน้ำฮวงโหและน้ำหยางจื้อ ในตำนานของจีนเองเขียนไว้ว่าเมื่อเมือง **"ปง"** นี้ยังไม่รวมกับจีน เมืองนี้ปกครองกันเองมาได้ ๖๗๖ ปี ถ้าพิจารณาดูเมืองปงนี้ อายุเมืองคงตั้งมาก่อน พ.ศ. ได้ ๑๔๕๔ ปี นั้นแล

ขงจื้อ ได้เขียนไว้ด้วยว่าคนชาติปงเหล่านี้ยังคงเป็นคนป่าอยู่เหมือนเดิมแม้จะตกเป็นขี้ข้าจีนแล้วก็ตาม และพระเจ้าแผ่นดินของเขาก็ยังคงมีเหมือนเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงจีนไม่ได้ปลดออกจากตำแหน่ง, แต่ยกย่องให้เท่ากับพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งด้วย เราจึงได้รู้ว่าเมืองนี้มีประชากรถึง ๘,๐๐๐ คนทีเดียว บ้านเมืองก็ใหญ่โตไพศาล เราลองมาฟังหมอด๊อดซึ่งเขียนไว้ตอนหนึ่งว่า ถ้าคนป่าเหล่านี้ไม่แข็งแรงจริงจีนเขาคงไม่ยกย่องเสียใหญ่โต แสดงว่าเมืองนี้ต้องใหญ่แน่ ๆ ผู้ค้นตำนานทั้งหลายมาสนใจก็เพราะคำว่า "ปง" คำ ๆ นี้บางทีก็เปลี่ยนไปเป็น **"ปอง"** (ပွင်း) หรือ **"พงโปง"** (ၽူင်းပူင်း) และในเมืองไตเดี๋ยวนี้ก็ยังมีชื่อ **"พง"** อยู่หลายเมือง เช่นเมืองมูพง (မူးပင်း) ซึ่งจีนเรียกว่าแสนหวี ไตบางพวกยังเรียกชื่อตัวเองว่า **"ไตพง"** (တႆးၽူင်း) **"ไตปอง"** (တႆးပွင်း) ก็มีอยู่ สำหรับเมืองปงนี้ถ้าพิจารณากันดี ๆ แล้วแน่นอนทีเดียวว่าเมืองนี้ต้องเป็นอาณาจักรไตสมัยเก่า ไตสมัยก่อนอย่างแน่นอนและเป็นเมืองหลวงของไตเมืองหนึ่งด้วย

อีกเมืองหนึ่งมีชื่อว่า **"จู"** (ၸူး) เมืองนี้เคยรบกับจีนมามากมายก่อนที่จะตกอยู่ในอาณาจักรของจีน คิงป่ากือ (ၶိင်းပႃးၵိူဝ်.) เชื่อว่าเมืองจูนี้เป็นอาณาจักรของคนป่าที่ใหญ่ที่สุด ที่จีนรวบรวมได้ตั้งแต่ทางเหนือถึงตอน

กลางของน้ำฮวงโหและน้ำหยางจื๊อตะวันออกยาวตามน้ำสองสายนี้ คนชาติจูนี้เป็นพวกไตเหมือนกันในตำนานจีนเขียนไว้ว่าคนชาติจูนี้สืบสายสกุลมาจากคนชาติจุงจา ([illegible])สมัยก่อนแน่

ที่นี้คำว่า **"ไต"** มันแปลว่าอะไร ผู้ค้นตำนานทั้งหลายลงความเห็นเป็นเสียงเดียวกันว่า **"ใหญ่"** ใหญ่นี้หมายความว่าคนใหญ่ เหมือนกับคำว่า **"อ้ายลาว"** สำหรับความหมายที่หมายถึงความเป็นอิสระอธิปไตยไม่เป็นขี้ข้าใคร นั้น ความหมายเหล่านี้ มาว่ากันเอาในสมัยเดี๋ยวนี้เอง ไม่ใช่ความหมายที่มีมาแต่เดิม คำว่า **"ชาวชาน"** ([illegible]) ก็แปลว่าไต หรือไตใหญ่เหมือนกัน ซึ่งความเหล่านี้คนไตต้องรู้และเข้าใจดีและไม่แปลว่ามีเอกราชอธิปไตยอะไร[๑๒]

เจ้าศึกเยรินิ ([illegible]) ชาวฝรั่งเศสได้เขียนไว้ว่าพวกเชื้อชาติไตนั้นเมื่อก่อนโน้นเขาเรียกว่า **"ลาว"** ([illegible]) หรือ **"อ้ายลาว"** ([illegible]) เป็นคำสามัญที่ใช้เรียกกันทั่วไป และใช้เรียกแทนตัวเอง ความข้อนี้ผู้ค้นประวัติตำนานทั้งหลายได้พากันคัดค้านอย่างมาก เจ้าศึกเยรินิได้กล่าวต่อไปว่าอันผู้ค้นตำนานทั้งหลายต่างเห็นดีว่า **"อ้ายลาว"** นั้นควรหมายถึงคน เช่นเดียวกับพวกเชื้อชาติต่าง ๆ เช่น ขมิ ([illegible]), ขมุ ([illegible]), เขมร ([illegible]) เหล่านี้มีความหมายเป็น **"คน"** ทั้งหมดและคำพวกนี้ก็ยังเป็นคำสมัยเก่าแก่ที่สุด เป็นคำสรรพนามที่ ๑ ซึ่งใช้เรียกตัวเองเช่นข้าพเจ้า, เรา[๑๓] หมอด๊อดก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุน เยรินิ ว่า **"ลาว"** นั้นหมายถึงคนแลเชื้อชาติที่พูดความไตได้เรียกตัวเองว่า **"เรา"** หรือ **"ลาว"** มาตั้งแต่ในสมัยก่อนแล้ว หมอด๊อดได้เขียนข้อเท็จจริงไว้ด้วยว่า.. "เพราะข้าพเจ้าได้เที่ยวไปในเมืองจีนเพื่อแสวงหาที่อยู่ของคนไต พูดไตซึ่งต้องใช้เวลานานพอสมควรจึงรู้ดีว่าพวกที่ไม่รู้หนังสือเรียกตัวเองว่า **"เรา"** หรือ **"ลาว"** ทั้งสิ้น แต่ผู้ที่อ่านออกเขียนได้รู้หนังสือพวกนี้จะเรียกตัวเองว่า **"ไต"** ไตนั้นเป็นคำในหนังสือมีไว้เรียกเฉพาะผู้รู้หนังสือรู้ธรรมจึงจะเรียกตัวเองว่าไตเท่านั้น"[๑๔]

---

[๑๒] หน้า ๔๐

[๑๓] หน้า ๔๑

[๑๔] หน้า ๔๒

นอกจากคำว่า อ้ายลาว และลาว แล้ว คำว่าไตนี้ก็ยังแยกแตกออกเป็นหลายกลุ่ม หลายพวก อย่างเช่น ไตมุง (တႆးမုင်း) ไตลุง (တႆးလုင်း) ไตปา (တႆးပႃး) ที่จริงก็เป็นไตเหมือนกันเพราะเก๊า (ตระกูล) มันเป็นไต ปลายมันแยกออกไปเหมือนอย่างที่ไตหรือจีนเรียกกัน เช่น ไตเมา (တႆးမၢဝ်း) เพราะพวกนี้อยู่ใกล้ลำน้ำเมาจึงเรียกตามลำน้ำและ **"ไตน้ำคำ"** ก็เหมือนกันพวกนี้อาศัยอยู่สายน้ำตามฝั่งน้ำคำ (แม่น้ำคำ) จึงเรียก **"ไตน้ำคำ"**

ครูหลวงลาขุเปอรี (လႃးၶူပိူဝ်ႇရီး) ได้ค้นในตำนานเก่าแก่ของจีนและพบเรื่องราวของชาติไต ครั้งแรกในสมัยพระเจ้าแผ่นดิน **"ยุ"** (ယု) เสวยราชย์ก่อน พ.ศ. ได้ ๒๒๐๘ ปี จนถึงปัจจุบันนี้นับได้แล้ว ๔๑๕๔ ปี ในหนังสือตำนานของจีนยังเขียนไว้อีกว่าพวกเชื้อไตเขาเรียกกันว่า **"มุง"** (မုင်း) ในบางท้องถิ่นก็เรียกว่า **"ต้ามุง"** (တႃႈမုင်း) ซึ่งแปลว่า **"มุงใหญ่"** ที่อยู่ของไตสมัยนั้นคือบริเวณซีซอน (သီႈသွၼ်) ในปัจจุบัน รวมทั้งทางตอนกลางและตอนใต้ของจีนด้วย หมอด๊อดได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับไทยมุงไว้ด้วยว่าเดี๋ยวนี้คำว่า **"มุง"** นั้น ไม่ได้ใช้เรียกกันมากเท่ากับคำว่า ลาว, ไต และชาน แต่ก็เชื่อว่าเป็นพวกไตเหมือนกันอย่างไม่มีปัญหา[๑๕]

หมอด๊อดเขียนไว้ว่าเชื้อชาติต้ามุงที่ในตำนานของจีนกล่าวถึงนั้นปรากฏในปีก่อน พ.ศ. ได้ ๒๒๐๐ ปีนั้น **หมอด๊อด**เชื่อว่า เชื้อชาติต้ามุงนี้น่าจะเป็นพวกเดียวกันกับพวก **"อ้ายลาว"** ซึ่งพวกอ้ายลาวนี้ได้เป็นเจ้าปกครองแผ่นดินในจีนก่อนที่จีนจะมาจากทางตะวันตกไม่นานคือราวปีก่อน พ.ศ. ได้ ๒๒๐๐ ปี[๑๖]

คอด ครอเรน (ၵွတ်ႉ ၶြေႃ.ရဵၼ်း) ได้เขียนไว้เช่นกันว่าจีนเขามาเกี่ยวข้องติดต่อกับอาณาจักรไตที่เรียกว่าต้ามุงนั้นในสมัยพระเจ้าแผ่น **"ยุ"** (ယု) สมัยนั้นเมืองไตตั้งอยู่ทางตะวันออกเมืองซีซอนในปัจจุบัน เรื่องนี้เกิดขึ้นในสมัยก่อน พ.ศ. ได้ ๑๙๑๗ ปี หรือเวลาล่วงมาแล้ว ๓๙๒๗ ปี ในตำนานจีนได้เขียนไว้อีกว่าคำที่ใช้เรียกพวกไตในสมัยนั้นมี ๒ ชื่อคือ **ไตลุง** กับ**ไตปา** บางทีอาจเรียกตามชื่อภูเขา **"กุยลุง"** (ၵုၺ်းလုင်း) ก็ได้ **กุย**นั้นแปลว่าภูเขาหรือป่า ซึ่งเป็นคำในสมัยก่อน

---

[๑๕] หน้า ๔๔

[๑๖] หน้า ๔๕

นอกจากนี้ยังมีไตอีกพวกหนึ่งที่จีนเขาเรียกว่า **"ลาว"** (လၢဝ်း) ซึ่งอยู่ทางตอนกลางเมืองโฮนาน (ႁူဝ်ၼၢၼ်), ฮูเป (ႁူးပေႈ), อันฮุย (ဢၼ်းႁုၺ်း) พวกลาวอยู่ตามบริเวณนี้นานมาก ก่อนที่จะย้ายมาอยู่แถวเขากุยลุง และเรายังได้พบกับคนไตหมู่อื่น ๆ ที่เรียกว่า มุง (မုင်း), ลุง (လုင်း), ปา (ပႃး), ปง (ပူင်း), ลาว (လၢဝ်) ตามฝั่งซ้ายของน้ำหยางจื๊อในเมืองซีซอนด้านตะวันตกตลอดถึงมหาสมุทร ก่อนจะเปลี่ยนไปตามเมืองกิ่งซู (ၵိင်းသူး) ซึ่งมีภูเขาใหญ่อยู่ลูกหนึ่งเรียกว่า **"ดอยลาว"** (လွႆလၢဝ်း) ชื่อดอยลาวนี้จะเรียกตามภูเขาหรือเรียกตามชื่อคน ยังไม่ทราบแน่ชัด แต่ส่วนมากชื่อไตมักจะเรียกตามที่อยู่เช่นไตเมา ไตน้ำคำ ไตแสนหวีสีป้อ (တႆးသႅၼ်ဝီ သီႈပေႃႈ) เป็นต้น[๑๗]

คอด ครอเรน ยังเขียนต่อไปอีกว่า พวกเชื้อชาติไตที่ตั้งอาณาจักรต่าง ๆ ตามที่กล่าวมานั้น เรื่องการแผ่ขยายอาณาจักรออกไป มักจะเป็นเรื่องของใครของมันไม่มีการรวมตัวกันอย่างจริงจัง ซึ่งต่างจากพวกจีน ซึ่งมีการรวมตัวกันเหนียวแน่นจนเกิดเป็นชาติเป็นแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมา เรื่องราวของจีนที่รู้กันก็รู้เพียงว่าเขาได้จากถิ่นกำเนิดหรือที่อยู่ดั้งเดิมนานมาได้ ๔๐๐๐ ปีแล้ว นอกนั้นไม่มีใครรู้มากไปกว่านี้[๑๘]

ไตเป็นชาติที่เก่าแก่มากและเจริญรุ่งเรืองมาเท่าไร

ข้อเขียนที่จะเขียนต่อไปนี้เป็นของ**หมดด๊อด**เขียนไว้บ้าง คนอื่นเขียนไว้บ้าง เช่น ข้อเขียนของ**ครูหลวงลาซุเปอรี** ซึ่งไปอ่านพบเรื่องของไตและลาวเที่ยง (လၢဝ်းထဵင်း) ในตำนานของจีนว่า ในรัชสมัยของพระเจ้าแผ่นดินจีนทรงพระนามว่า **"กี"** (ၵီး) ซึ่งเป็นเชื้อสายชาวฮั่น (จีน) พระองค์ได้ส่งผู้แทนชื่อว่า **"มังตู"** (မၢင်းတူး) ไปติดต่อกับชนชาติปา ซึ่งอยู่ตอนตะวันตกเมืองซีซอน ปีที่ไปติดต่อนั้นก่อน พ.ศ. ได้ ๑๙๗๑ ปี สมัยนั้นพวกปาและลุงอยู่ใกล้กัน และมีเรื่องราวอยู่ไม่น้อยที่ปรากฏในตำนานของจีน[๑๙]

---

[๑๗] หน้า ๔๗

[๑๘] หน้า ๔๘

[๑๙] หน้า ๔๙-๕๐

หมอด๊อดเขียนไว้ว่าเมื่อ ปี ค.ศ. ๑๙๐๑ (พ.ศ.๒๔๔๔) ได้เดินทางไปตอนใต้เมืองยูนนานเพื่อแสวงหาตำนานคนไต และแกได้ไปพบกับพวกคนไตลุงไตปามีมากมาย พวกไตลุงนั้นจีนสมัยใหม่เรียกว่า **"ลุงคืน"** ([illegible]) หมายถึง คนชาติใหญ่ ส่วนไตปานั้นจีนเรียกว่า **"ปายี"** ([illegible]) หมายถึงคนเถื่อนคนป่า **หมอด๊อด**ได้เขียนต่อไปว่าความพูด (ภาษา) ของไตสองพวกนี้เหมือนกับไตใหญ่ ([illegible]) ไตยวน ([illegible]) และครูหลวงลาซุเปอรีเรียกคนสองพวกนี้ว่าเป็นตัวแทนของพวก **"ปา"** เมื่อก่อนนั้น เพราะลักษณะรูปร่างเหมือนกับคนไทยใหญ่ และคนไทยใหญ่เขาก็นับถือว่าเป็นเชื้อชาติเดียวกันจึงไม่มีข้อสงสัยอะไร[๒๐]

เราน่าจะพิจารณาดูว่าเมื่อจีนเขียนตำนานเรื่อง **"คนปา"** นั้น ชาวปาเคยมีบ้านมีเมืองมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองกันเอง ก่อนที่พระเจ้าแผ่นดินของจีนจะส่งผู้แทนไปเจรจาด้วย แต่มีข้อสงสัยอยู่นิดหนึ่งว่าอาณาจักรปานั้นมีความมั่นคงเพียงใด เพราะไม่มีข้อบ่งชี้อะไรเหมือนกับพวกไตมุง ไตมุงนั้นเคยมีอาณาจักรมีบ้านเมืองมีกฎหมายระเบียบการปกครองมาช้านานแล้ว คนสองกลุ่มนี้มักเรียกตัวเองว่าลาว หรืออ้ายลาวและจะยังเรียกกันจนถึงสมัยนี้หรือไม่นั้นยังไม่มีข้อชี้แจงชัดเจน แต่ในข้อเขียนหรือตำนานของจีน ยืนยันว่าต้องเรียกลาวหรืออ้ายลาวอย่างแน่นอน ตามธรรมดาพวกไตส่วนมากมักใช้คำสองคำเรียกชื่อพวกกันเอง คำหนึ่งเป็นชื่อเชื้อชาติอีกคำหนึ่งเป็นชื่อพวกตัวเองเช่น ไตลื้อ ([illegible]) ไตเขิน ([illegible]) ไตดำ ([illegible]) ไตคำตี่ ([illegible]) ไตภูดี่ ([illegible]) ไตกอ ([illegible])ฯ ใช้ชื่อเรียกอย่างนี้ทั้งนั้นพวกปาสมัยใหม่เดี๋ยวนี้ก็ยังนับถือตัวเองว่าเป็นไตหรืออ้ายลาวอยู่ ความข้อนี้แสดงว่าคนปาสมัยใหม่กับสมัยก่อน ๆ นั้นก็ไม่เปลี่ยนไปจากเดิมเท่าไรนัก[๒๑]

ตามศักราช ([illegible]) ของ**พิค้อบ อูเคอ** ([illegible]) เขียนไว้เมื่อก่อน พ.ศ. ได้ ๒๒๐๐ ปี นั้น อาณาจักรบาบิโลน ([illegible]) และอัตสิคา ([illegible]) เพิ่งจะตั้งอาณาจักรได้นานเพียง ๒๐ ปี เท่านั้น

---

[๒๐] หน้า ๕๑

[๒๑] หน้า ๕๒-๕๓

กษัตริย์เมเนต (မေ:ၼႅတ်ႉ) หรือ **มิซาริม** (မိသႃ:ရိမ်း) ก็ยังไม่ได้ตั้งเมืองอียิปต์(ဢီႇ ဢျိပ်ႉ) ดังนั้นพวกเชื้อชาติอ้ายลาวหรือไตจึงมีความเป็นมาก่อนชาติใครอื่นเขา เพราะว่าประการหนึ่งเมื่อชาติอันเก่าแก่เช่น บาบิโลน, อัตสิคา แผ่อาณาจักรไปทางตะวันตกจนถึงอินเดียนั้น พวกไตเขามีอาณาจักรและบ้านเมืองต่าง ๆ มาก่อนนานแล้ว ดังนั้นถ้าพูดถึงคนสมัยก่อน พวกอ้ายลาวหรือไตได้ตั้งบ้านเมืองมาก่อนใครอื่น เป็นชาติเก่าแก่นานที่สุดเก่าที่สุดชาติหนึ่ง[๒๒]

อีกประการหนึ่งถ้าเอาตามศักราช พิค้อบอูเคอนั้น พวกอ้ายลาวได้ตั้งอาณาจักรเหนือแผ่นดินใหญ่ของจีนทั้งหมด โดยตั้งบ้านเรือนและเมืองหลวงอยู่ทางตอนเหนือของน้ำหยางจื้อก่อนแล้วในสมัยนั้น โมเสต (မူဝ်:သဵတ်ႉ) ยังไม่ทันเกิดเมืองทรอย (ၽိုင်:တွႆ:) ยังไม่ได้ตั้ง แม้แต่กรุงโรม (ဝဵင်:ရူမ်:) เองก็เพิ่งจะมาสร้างขึ้นเมื่อราว ๘๐๐ ปีนี้เอง และในสมัยก่อนหน้านั้นพวกเชื้อชาติอ้ายลาวเขามีพร้อมแล้วทั้งคำพูดจา (ภาษา) ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒน-ธรรมและกฎระเบียบต่าง ๆ ในการปกครองดูแลอาณาจักรตนเอง และมีบางพวกอพยพไปตั้งเมืองใหม่ บางพวกก็ไปอยู่ปะปนกับจีนสุดท้ายกลายเป็นจีนไปเป็นส่วนมากก็มี[๒๓]

ถ้าเราค้นดูบางตำนานที่ว่าไตมาจากจีนนั้น ความนี้ยังมีข้อสงสัยอีกหลายอย่าง **ครูหลวงลาซุเปอรี** เห็นว่าข้อความอันนี้ไม่ถูกต้องถ้าดูตามลักษณะใหญ่ ๆ แล้ว ไตต้องเป็นพี่จีนเสียด้วยซ้ำ[๒๔] เรื่องชนชาติไตนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมานานเท่าไร ผู้ค้นคว้าตำนานทั้งหลายได้พร้อมกันค้านเป็นเสียงเดียวกันว่า ไตเมื่อสมัยก่อนนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมากมีพระเจ้าแผ่นดิน มีบ้านเมืองของตัวเองมาก่อนแล้ว**เตโอตอกียาต** (ထေ:ဢူဝ်:တေႃ:ၵိ:ယႃတ်ႉ) ชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่าชนชาติไตสมัยก่อนนั้นเจริญรุ่งเรืองมากก่อนใครในโลกนี้ ซึ่งมีข้อความที่เป็นสักขีพยานหลายราย เชื่อถือได้ว่าเมื่อฝรั่งเมือง

---

[๒๒] หน้า ๕๔
[๒๓] หน้า ๕๕
[๒๔] หน้า ๕๖

ตะวันตกยังกำลังเป็นคนเถื่อนคนป่าอยู่นั้นพวกไตเขามีบ้านเมืองมีกฎหมายปกครองอย่างดีแล้ว[๒๕]

เจ้าหารเดวิด (ၸဝ်ႈ...) ผู้เขียนตำนานเมืองยูนนานได้กล่าวเรื่องไตไว้สองตอน ตอนหนึ่งนั้นมีในหนังสือหน้า ๒๐ ความว่า ไตเคยเจริญรุ่งเรืองมีอาณาจักรกว้างใหญ่ไพศาล อีกตอนหนึ่งมีในหน้า ๓๘ เขียนไว้ว่าชนชาติไตมีความเจริญรุ่งเรืองกว่าจีนอันว่านั้นจริงแล้ว หมอด๊อดเคยเขียนไว้ตอนหนึ่งด้วยว่าเมื่อข้าพเจ้าได้ไปอยู่ไปกินกับคนไตในเมืองจีนนานถึง ๒๕ ปี และตามที่ได้เห็นจีนกับไตมีความเจริญพอ ๆ กัน ไม่มีใครล้ำหน้ากัน ยกเว้นเรื่องการกิน การอยู่วัฒนธรรมไตดีกว่าจีน เพราะว่าที่อยู่เป็นน้ำดินหินผาไม่เหมือนกัน ถ้าที่อยู่เหมือนกัน คนสองชาตินี้ก็จะเจริญเท่ากันได้[๒๖]

เรื่องชาติไตเราที่ว่าเจริญรุ่งเรืองมาตลอดนั้นไม่ใช่ว่ากันไปตามเรื่องตามราวไม่มีสาระแก่นสารแบบคิดเอาเองเขียนเอาเองเหล่านี้ไม่ใช่ ที่จริงผู้ค้นตำนานทั้งหลายได้เห็นในหนังสือจีน ที่เขียนเรื่องไตไว้ในตำนานเก่าแก่ของจีนมากมาย เรื่องหนังสือหรือตำนานพื้นเมืองของไตนั้นมีอยู่ไม่มากนัก เพราะ ๑) คนไตได้หนีได้ย้ายที่อยู่ที่กิน ทิ้งบ้านทิ้งเมืองบ่อยครั้ง ๒) คนไตไม่ชอบเขียนหนังสือหนังหาตั้งแต่สมัยก่อนมาจนถึงปัจจุบัน ๓) หนังสือหนังหาที่เขียนที่มีอยู่เก็บไว้ไม่แน่นอน และไม่ดูแลรักษาให้ดีเมื่อเวลามีศัตรูมาแทรกรบราฆ่าฟัน ก็ถูกศัตรูเก็บเผาไฟหมดไม่เหลือไว้ ทั้งสามประการที่กล่าวมานี้คือสาเหตุทำให้ตำนานหนังสือของไตไม่มีครบถ้วน แต่ว่าพวกไตยังมีบุญวาสนาอยู่บ้างเพราะมีผู้สนใจไปค้นหาแสวงหาไปอยู่ไปนอนไปกินด้วย และเขียนเป็นตัวหนังสือออกมา นับเป็นบุญล้นพ้นของไตที่มีผู้อุทิศสละเวลาไปค้นแสวงหาทุกที่ทุกทางสืบถามเรื่องเชื้อชาติไตอย่างครบถ้วนดี มีทั้งผู้สอนศาสนา ขุนศึก เจ้าใหญ่นายโต ตำนานต่าง ๆ เหล่านี้ได้สืบทอดกันมาอย่างช้านานและพร้อมกับเผยแพร่ให้พวกไตได้เห็นเชื้อชาติของตนเอง เพื่อลูก ๆ หลาน ๆ จะได้สืบทอดกันต่อไปข้างหน้าอย่างสมความตั้งใจของไตด้วยประการฉะนี้

---

[๒๕] หน้า ๕๗

[๒๖] หน้า ๕๘

หลักฐานเรื่องเชื้อชาติไตในสมัยก่อนนั้น

อันผู้ค้นตำนานทั้งหลายได้ค้นพบในตำนานของจีน ๓ ครั้งด้วยกัน คือ

ครั้งที่หนึ่ง นั้น**ครูหลวงลาซุเปอรี** (ၵူး ၶပိူဝ်း ရိုး) ได้ค้นพบเป็นคนแรกความว่าในสมัยพระเจ้าแผ่นดินของจีนพระนามว่า **"ยุ"** (ယူ) พระองค์ขึ้นครองราชย์ก่อน พ.ศ. ได้ ๑๖๖๕ ปี หรือล่วงมาแล้ว ๔๑๘๔ ปี สมัยนั้นจีนยังแผ่อาณาเขตไม่ใหญ่เท่าไรนัก และทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ได้ขยายไปติดกับคนชาติหนึ่งชื่อว่า **"ต้ามุง"** (တႃႈမုင်း) มีอาณาจักรใหญ่โตมาก ปัจจุบันอยู่บริเวณตะวันตกเมืองซีชอนและหมอด๊อด (မေႃတွတ်ႉ) ได้เขียนความไว้ตอนหนึ่งว่า กษัตริย์ของจีนที่ทรงพระนามว่า **"ยุ"** นั้น คนจีนเขายกย่องว่าเป็นมหาราชพระองค์หนึ่ง มีพระปรีชาสามารถในทุกด้าน สมัยของพระองค์เป็นสมัยที่สร้างขยายอาณาจักรรวบรวมพื้นแผ่นดินต่าง ๆ เข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ และถ้าอาณาจักรของไตหรือต้ามุงไม่ใหญ่ไม่แข็งแรงจริง ๆ แล้วก็คงตกอยู่ภายใต้อำนาจของคนจีนแน่นอน สมัยนั้นนอกจากจีนจะไม่รุกรานแล้วจีนยังส่งทูตมาติดต่อด้วยและเรียกไตพวกนี้ว่า **"ใหญ่"** จากข้อสันนิษฐานอาณาจักรของไตแห่งนี้คงใช้เวลาในการสร้างหลักปักฐานมานานนับพันปีแต่หลักฐานไม่ปรากฏชัด จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานจากตำนานของจีนที่เขียนไว้และพอจะเชื่อได้ว่าไตเคยมีอาณาจักรมั่นคงมาก่อน พ.ศ. ได้ ๑๖๖๕ ปี หรือราว ๆ ๔๑๘๔ ปี มาแล้ว

ครั้งที่สอง เรื่องเชื้อชาติไตที่ปรากฏในตำนานจีนอีกครั้งหนึ่ง ห่างจากครั้งที่หนึ่งราวอีก ๒๐๐ ปีต่อมา ในสมัยพระเจ้าแผ่นดิน **"ฮา"** (ႁႃး) ความว่าพระองค์ได้ส่งราชทูตไปติดต่อเป็นไมตรีกับอาณาจักรปา (ပႃး) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของพวกไต ราวก่อน พ.ศ. ได้ ๑๔๒๘ ปี เมืองปานี้อยู่ทางตะวันตกเมืองซีชอนติดกับเมืองลุง (လုင်း) ซึ่งเป็นคนเชื้อชาติเดียวกันแต่แยกเป็น ๒ ราชธานี แสดงให้เห็นว่าเมืองทั้งสองนี้ต้องมีความมั่นคงแข็งแรงจีนจึงได้ส่งราชทูตไปติดต่อหลายครั้งหลายหน

ครั้งที่สาม ในตำนานจีนได้เขียนไว้ว่า ในสมัยพระเจ้าแผ่นดินจีนทรงพระนามว่า "**กา**" ([illegible]) ได้เกิดกบฏแย่งชิงราชสมบัติขึ้น พระเจ้ากาได้หนีไปพึ่งพวกไต พระเจ้าคัง ([illegible]) ได้สถาปนาตนเป็นกษัตริย์องค์ใหม่ ราวก่อน พ.ศ. ได้ ๑๒๓๗ ปี หรือล่วงมาแล้วราว ๓๗๓๖ ปี ในยุคนั้นอาณาจักรไตมีความรุ่งเรืองแข็งแรงมาก แม้แต่กษัตริย์ของจีนก็ยังหนีไปพึ่งพาอาศัยเป็นร่มเงาของพระองค์

พูดถึงเรื่องไตสมัยก่อนนั้นเป็นชาติที่เคยเจริญรุ่งเรือง และมีประวัติเป็นมายาวนานมากที่สุดชาติหนึ่ง ผู้ค้นทางตำนานทั้งหลายเขียนไว้ว่า **ไตเป็นชาติที่มีมาก่อนจีน** เรื่องนี้มีหลักฐานต่าง ๆ ก็มาก และที่ว่าไตเขาเคยอยู่ในเมืองจีนมาก่อนนั้นผู้รู้ทั้งหลายเชื่อว่าจีนเขามาจากหนองหลวง (ทะเลสาบ) เขตสเปน ([illegible]) ซึ่งเป็นหนองใหญ่เอามาก ๆ ถ้าดูตามแผนที่จะอยู่ในอาณาจักรของโซเวียต ปัจจุบันอันว่าจีนเขาอพยพมาจากหนองหลวงนั้นมีหลักฐานบ่งชี้อยู่หลายประการเช่นตัวหนังสือของจีนที่เคยใช้สมัยก่อนเหมือนกับตัวหนังสือของชาวอักกทา ([illegible]) ที่อาศัยอยู่ใกล้ ๆ กับหนองหลวง อีกอย่างการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ประเพณี ขนบธรรมเนียมการปกครองของจีนก็เหมือนกันอย่างยิ่งกับชาวอักกทา และจีนสมัยก่อนจัดการปกครองออกเป็น ๑๒ เมือง หรือ ๑๒ เขต ซึ่งก็ไปเหมือนกับคนเชื้อชาติ "**สุลานา**" ([illegible]) ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตสเปนใกล้หนองหลวงนั้น และอีกประการหนึ่งการนับถือเทวดาที่มีลูกศิษย์ ๖ คนนั้นก็เหมือนกับพวกสุลานา การดูหมอ ขุดร่องทำฝาย ของจีนสมัยก่อนนั้นก็เหมือนกันกับเชื้อชาติต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้รอบหนองหลวง นอกจากนี้เชื้อสายพระเจ้าแผ่นดินจีนสมัยก่อนคนจีนเรียกว่า "**วังตี่**" ([illegible]) ก็ไปเหมือนกับผู้คนที่อยู่ใกล้ ๆ หนองหลวงเรียกหัวหน้าเขาว่า "**นาคุณตี่**" ([illegible]) เพราะอย่างนี้อันว่าจีนอพยพมาจากหนองหลวงเขตสเปนนั้นเป็นอันแน่ใจไม่มีข้อสงสัยใด ๆ

การอพยพจากหนองหลวงเขตสเปนในสมัยก่อนนั้นถ้าดูตามแผนที่จีนคงเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ พอสมควรกว่าจะมาพบกับอาณาจักรของคนไต เพราะระยะทางไกลกันมากทีเดียว ซึ่งจีนต้องใช้เวลาในการแผ่อาณาเขตนานถึง ๒,๐๐๐ กว่าปี กว่าจะมาพบกับพวกคนไต ข้อเท็จจริงประการหนึ่งจีนเขามีความ

สามารถมากกว่าไตในเรื่องหนังสือ เรื่องการเขียนตำนานพื้นบ้านพื้นเมืองไว้ให้ลูกหลานได้ดูได้ศึกษา ซึ่งผู้ค้นตำนานทั้งหลายก็ได้อาศัยหลักฐานต่าง ๆ ของจีนเหล่านี้ช่วยในการศึกษาค้นคว้าด้วย

เพราะอย่างนี้เรื่องไตสมัยก่อนนั้นเราแน่ใจได้ว่า

๑. น้ำ ดิน หิน ผา อันจีนเขาปกครองอยู่ทุกวันนี้ เคยเป็นของไตมาก่อนไตเขาเคยสร้างบ้านเมืองสร้างอาณาจักรมั่นคงแข็งแรงมาก่อนจีน แต่หลักฐานตำนานต่าง ๆ นั้น คนไตขี้เกียจไม่เขียนไว้ให้ลูกหลานได้รู้ได้ศึกษาเหมือนคนจีน

๒. ไตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนจีนในหลาย ๆ ด้าน เช่น การปกครอง ประเพณีและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ประชาชนต่างอยู่ด้วยกันด้วยความสงบร่มเย็น

๓. ไตมีอาณาจักรที่มั่นคงแข็งแรง ประชาชนมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันจีนจึงจำเป็นแผ่อาณาเขตไปทางทิศตะวันออกแทน ต่อมาไตได้แตกออกเป็นหลายกลุ่มหลายพวกไม่สามัคคีกันเหมือนเดิม สุดท้ายต้องแพ้จีนหนีจีน อีกอย่างหนึ่งเรื่องการรบกันไตอาจดีกว่าจีนเป็นไหน ๆ แต่ปัญญาในการโฆษณาหลอกลวงไตขาดข้อนี้ จนที่สุดจีนก็สามารถรวบเอาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรจีน ข้อนี้จึงแน่ใจได้ว่าไตเขาสร้างบ้านเมืองก่อนจีน ไตเป็นเจ้าของ จีนเป็นแขกผู้มาทีหลัง จากเรื่องราวเหล่านี้คงเป็นข้อคิดข้อเตือนใจให้คนไตทุกเผ่าได้รู้ว่าเราถูกจีนรุกรานมาอยู่ตลอด

บทที่ ๒
ตอนที่ ๑

อาณาจักรไตสมัยน่านเจ้า

อาณาจักรไตสมัยน่านเจ้านี้ปรากฏว่ามีรายละเอียดในตำนานของน่านเจ้าเองไม่น้อย **"น่านเจ้า"** อันว่านั้นแปลว่า **"เจ้าใต้"** หรือ **"เจ้าฝ่ายใต้"** ซึ่งพวกไตได้มาสร้างบ้านเมืองขึ้นใหม่ที่นี่ก็เพราะถูกจีนรุกรานไล่จับจึงหนีอพยพกันมา**หมอด๊อด**ว่าไตอพยพลงมาก่อน พ.ศ. ได้ ๔๐ ปี หรือล่วงมาแล้ว ๒๕๗๐ ปี โดยย้ายลงมากันไม่ขาดสาย หลักฐานช่วงนี้ขาดตอนไปเพราะไม่รู้ว่า มีไตพวกไหนบ้างที่ย้ายมาอยู่ในน่านเจ้า แต่**หมอด๊อด**เชื่อว่า ในราวปี พ.ศ. ๒๐๕ อาณาจักรไตที่เมืองซีซอน ถูกกองทัพจีนโจมตีเสียหายหมด และต่อมาในปี พ.ศ. ๔๗๔ นั้นจึงได้รู้ว่าไตได้ย้ายลงไปถึงทะเลสาบอินโดไชน่า (**ဢိၼ်,ၻူဝ်,ၶျႆးၼႃး**) ทางตะวันออกเฉียงใต้ ในปี พ.ศ. ๘๘๘ นั้น พวกไตเป็นจำนวนมากได้อพยพข้ามทะเลสาบอินโดไชน่า แต่ว่าก็ยังมาไม่หมดยังตกค้างอยู่ในเมืองจีนตอนใต้นั้นมากกว่า และราวปี พ.ศ. ๑๐๐๐ คนไตบางพวกได้ย้ายไปอยู่ในเมืองยูนนาน กวางสี กวางตุ้ง ในระหว่าง ๑๐๐๐ ปีนี้ ไตอพยพจากจีนตอนกลางลงมาอยู่ทางตอนใต้ในทะเลสาบอินโดไชน่า

พวกที่ยังค้างอยู่ในเมืองจีนนั้นไม่รวมตัวกันได้แยกย้ายกันอยู่ใคร อยู่มันแต่มีอยู่พวกหนึ่งที่ได้รวมตัวกันตั้งบ้านเมืองขึ้นมาใหม่ อย่างมั่นคงแข็งแรงและขยายอาณาเขตออกไปกว้างไกลติดเข้าไปในเมืองยูนนานทั้งหมด และเมืองไกวเจาเมืองกวางสี อาณาจักรไตใหม่นี้เมืองหลวงเรียกว่า **"น่านเจ้า"** เกี่ยวกับเมืองหลวงแห่งนี้ผู้ค้นตำนานทั้งหลายเขียนไว้ไม่ค่อยจะตรงกันนัก บางฉบับก็ว่า ตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๑๑๖๑ **หมอด๊อด**เขียนว่าเมื่อปี พ.ศ. ๑๑๗๒ อีกฉบับหนึ่งว่าตั้งเมื่อ พ.ศ. ๑๑๙๔ อีกฉบับว่าปี พ.ศ. ๑๑๙๔ สรุปแล้วอย่างไรน่านเจ้าก็ต้องตั้งในระหว่างปี พ.ศ. ๑๑๖๑ - พ.ศ. ๑๑๙๔ ไม่ปีใดก็ต้องปีหนึ่งเป็นแน่

เมืองไตสมัยน่านเจ้านี้มีอายุยืนยาวนานเท่าไร เรื่องนี้ผู้ค้นเขียนตำนานทั้งหลายได้เขียนแยกเป็น ๒ สมัย ในสมัยหนึ่งนั้นเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๑๙๒ เมื่อ **"เจ้าสีนุโล"** ([illegible]) หรือ **"เสือหน่อดาว"** ([illegible]) ได้ตั้งอาณาจักรน่านเจ้าและขึ้นปกครองราชวงศ์สายนี้ไปสิ้นสุดในปี พ.ศ. ๑๔๔๕ ในสมัยที่สองนั้นเป็นยุคผู้ปกครองน่านเจ้าเป็นไตปนกับจีนหรือหลังจากสิ้นสุดพระราชวงศ์เจ้าเสือหน่อดาวจนถึงสมัยกุบไลข่าน ([illegible]) รบเอาเมืองน่านเจ้าได้ในระหว่างปี พ.ศ. ๑๗๙๕ ถึงปี พ.ศ. ๑๘๒๗ ซึ่งเป็นยุคสุดท้ายของอาณาจักรน่านเจ้าก่อนที่จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของจีนไปอย่างไม่มีข้อสงสัย ด้วยเหตุนี้พวกไตเขาจึงพร้อมกันหนีลงมาทางตอนใต้เรื่อย ๆ ไตพวกหนึ่งที่เขาอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้นั้นได้ไปตั้งเมืองเป็นราชธานีขึ้นใหม่อีกเมืองหนึ่งเรียกว่า **"สุ-โขทัย"** ([illegible]) ไตเรียกว่าเมือง **"ซิ่งเคือไต"** ปรากฏเป็นมาในสมัยนั้นเหมือนกัน

เรื่องตำนานเมืองน่านเจ้าที่เขียนนี้ได้อาศัยข้อมูลหลักฐานจากฉบับของกงสุลอังกฤษที่กูนไฮ ([illegible]) เขียนไว้และพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๗ หรือล่วงมาแล้ว ๘๒ ปี นอกจากนี้ก็ใช้ฉบับของตูแล ([illegible]) ซึ่งเขียนมาจากของจีนอีกต่อหนึ่ง เพราะอย่างนี้ชื่อเรียกบางอย่างจึงมีเสียงคล้าย ๆ จีนไปบ้างก็ต้องอดเอา แต่ว่าเราก็ได้รู้เรื่องราวต่าง ๆ ในตำนานเขาพอสมควร ตำนานอีกฉบับหนึ่งที่ป่ากือ ([illegible]) ได้มานั้นเป็นตัวหนังสือจีน ซึ่งจีนเขาเขียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๓ ล่วงมาแล้ว ๔๒๖ ปี (ราชวงศ์ไตน่านเจ้าสิ้นสุดลงได้ ๖๔๘ ปีมานี้แล้ว) ป่ากือได้เขียนไว้ว่า **"ตำนานน่านเจ้า ฉบับของหยางคาน** ([illegible]) ซึ่งเขียนออกเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. ๑๕๕๐ ตำนานฉบับนี้ค้นหายากจริง ๆ ดีแต่ว่ามีหมอสอนศาสนาคริสต์เขาได้รักษาไว้อย่างดี ข้าพเจ้าจึงได้มาฉบับหนึ่งจากเมืองยูนนาน"[๒๗]

ตำนานข้างต้นที่ได้อ่านมามีข้อสันนิษฐานอันหนึ่งว่า ต้นปฐมราชวงศ์ของอาณาจักรน่านเจ้านั้นเคยมีความเกี่ยวพันกับกษัตริย์ **"ง่ำดิน"** เมือง **"มากะทา"** ([illegible]) ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอินเดีย ([illegible]) ถ้าดูไปแล้วมัน

---

[๒๗] หน้า ๗๔

ก็ไม่น่าจะมีอะไรเกี่ยวข้องกัน แต่ในตำนานว่าไว้ ได้มีผู้กล้าหาญจากเมืองมากะทา ([illegible]) มาปลดปล่อย และตั้งตนเป็นใหญ่รวบรวมหมู่ที่แยกตัวออกหรืออยู่ห่างกันทางตอนเหนือของยูนนาน ([illegible]) รวมเป็นบ้านเมืองเดียวกันที่เมืองโตเกา ([illegible]) และในปี พ.ศ. ๑๓๔๓ (ค.ศ.๘๐๐) เมืองมากะทาได้ขยายอาณาจักรมาถึงตอนตะวันตกของเมืองน่านเจ้าในสมัยเจ้าหอแสงไต ([illegible])[๒๘]

ต่อมา**ป่ากือ** ([illegible]) ได้เขียนเรื่อง "**ลาวสมัยก่อน**" และ "**อาณาจักรโบราณเจ้าแสงไต**" ลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือข่าว "**ชัยนารีวิว**" ([illegible]) และสมุดบันทึกซึ่งตีพิมพ์ในเมืองย่างกุ้ง ([illegible]) ประเทศพม่าว่าข้อความที่เคยสงสัยอยู่นั้นได้เปิดเผย ความจริงออกมาแล้วว่า... **เจ้าชายฮินดู** ([illegible]) คือผู้ที่มาปลดปล่อย และรวบรวมบ้านเล็กเมืองน้อย ตั้งตนเองเป็นกษัตริย์ปกครองดูแลอาณาจักรต่าง ๆ ในคาบสมุทรอินโดไชน่า ([illegible]) ชวา-บอร์เนียว ([illegible]) และสุมาตรา ([illegible]) เช่นเดียวกับจีนที่เคยเข้าไปปลดปล่อยและแผ่อิทธิพลจนถึงเกาหลี ([illegible]), กวางตุ้ง ([illegible]), ซูโจว ([illegible]), ฮังโจว ([illegible]), และในเอเชียตอนกลางจีนได้รวบรวมเมืองต่าง ๆ เข้าไว้ในอาณาจักรและสุดท้ายก็จมหายกลายเป็นแผ่นดินของจีนจนหมดสิ้น[๒๙]

จาก**ตำนานของน่านเจ้า**เอง **ป่ากือ** เชื่อว่าคนไตนั้นเขานับถือพุทธศาสนากันมาช้านานแล้ว ก่อนปี พ.ศ. ๑๑๙๔ และในตำนานยังกล่าวด้วยว่า**พระเจ้าแผ่นดินองค์แรกของน่านเจ้านั้น**มาจาก "**เมืองมากะทา**" ส่วนที่มาของพุทธศาสนาในน่านเจ้านั้น ตำนานบางฉบับระบุว่าสืบสายมาจากเมืองลังกา ([illegible]) ซึ่งข้อนี้อาจจริงเพราะคนไตไม่ว่าสมัยใครเขานับถือ คำสอนขององค์พระพุทธเจ้าซึ่งมีอยู่มากมายในเมืองไต เมืองน่านเจ้า และพระไตรปิฎกต่าง ๆ ที่มีอยู่น่าจะมาจากเมืองลังกา ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาในเขตนี้มาก่อนและ "**เจ้าขุนฮ้องกา**" คือพระเจ้าแผ่นดินของน่านเจ้าที่ได้นำพระพุทธศาสนามาสู่คนไตและน่านเจ้า

---

[๒๘] หน้า ๗๕

[๒๙] หน้า ๗๖

เกี่ยวกับ**เรื่องปฐมกษัตริย์ของเมืองต่าง ๆ** นั้น **คนพม่า** (**မၢၼ်ႈ**) เขาเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินของตนสืบเชื้อสายมาจากวงศ์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งต่างจากคนจีนและญี่ปุ่นซึ่งเชื่อว่าปฐมกษัตริย์ของตนนั้นมาจากดวงอาทิตย์และสวรรค์ สำหรับคนไตนั้นก็มีความเชื่อคล้าย ๆ กับคนพม่าว่า ปฐมกษัตริย์ของตนนั้นมาจากเมืองมากะทาและเป็นเชื้อสายวงศ์ของพระพุทธเจ้าด้วย และนี่คือสาเหตุที่คนไตรับเอาประเพณีความเชื่อของอินเดียมามากกว่าของจีน แม้ว่าจะมีการติดต่อค้าขาย ที่อยู่ที่กินอยู่ติดกับจีนมากกว่าก็ตาม

กษัตริย์พระองค์แรกของคนไตที่สร้างอาณาจักรน่านเจ้าขึ้นมานั้น ทรงพระนามว่า **"สีนุโล"** (**သိၼ်ၼုလူင်း**) หรือ **"เสือหน่อดาว"** (**သိူဝ်ၼေႃႇလၢဝ်**) อีกพระนามหนึ่งเรียกว่า **"ตูโร"** พระราชบิดาทรงพระนามว่า **"เคลุง"** หรือ **"ลุงกาตุ"** ชื่อเหล่านี้คนจีนเขาบันทึกไว้เป็นตัวหนังสือจีน เมื่ออ่านก็ออกเสียงเป็นจีนไป เพราะอย่างนี้หนังสือที่เขียนเรื่องเมืองน่านเจ้าที่เห็นจะอ่านออกเสียงเป็นไตนั้นไม่มีเลยเหมือนกับคำว่า **"โก๊ะล่อพ่ง"** (**ၵူဝ်ႉလေႃႈၽွင်း**) ซึ่งแปลว่า **"ขุนล่มฟ้า"** นั้น จะว่าให้ถูกต้องดี ๆ แล้ว ยังไม่ลงความเห็นเพราะชื่อของกษัตริย์น่านเจ้าที่เขียนกันอยู่ เราสืบเขียนมาจากฝรั่งเขา แล้วฝรั่งก็ไปสืบเขียนต่อมาจากจีน เป็นดังนี้[๓๐]

เรื่องของเจ้าเสือหน่อดาว ในตำนานยังระบุต่ออีกว่า พระมเหสีและน้องของพระองค์เกิดเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต่อมาเจ้าเสือหน่อดาวจึงยกพระธิดาของตนให้แก่เจ้าชายอินเดียวงศ์อโศกราชชื่อว่า **"ครังลั่วจินกุน"** (**ၶျင်းလူဝ်ႉၸိၼ်ၵုၼ်**) แต่มีตำแหน่งเป็นจอมทัพของจีนตรงกับสมัยราชวงศ์ถัง เพราะได้กำลังเจ้าชายองค์นี้เจ้าเสือหน่อดาวพระราชบิดาจึงสามารถสร้างเมืองน่านเจ้าได้เมื่อ พ.ศ. ๖๕๑ มีเมืองหลวงอยู่ไกลจาก **"เมืองวาติง"** (**ဝၢႆးတိင်ႇ**) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๓๕ ลี้ บ้านเมืองดีอยู่ไม่นานเท่าไรจีนก็ยกทัพเข้ารุกรานรบเมือง "ยูนนานกิน" เดี๋ยวนี้เรียกว่า **พูลุง** (**ၽူးလုင်း**) เจ้าสีนุโลได้ส่งพระราชโอรสไปช่วยจีน และหลังจากที่พระองค์สวรรคตแล้วได้ขึ้นแทนสืบต่อพระชนก ทรงพระนามว่า **"ลั่วคริงเย็นดาวแสง"** (**လူဝ်းၶျိင်ႈယဵၼ်း လၢဝ်သႅင်**) เมื่อปี พ.ศ. ๑๒๑๗[๓๑]

---

[๓๐] หน้า

[๓๑] หน้า ๘๑

ลั่วคริงเย็น เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่ออายุได้ ๔๐ ปี หัวหน้าคณะรัฐบาลของพระองค์เป็นชาวจีน พระองค์เคยเสด็จไปเมืองจีนถึง ๒ ครั้ง ในปี พ.ศ. ๑๒๑๘ (ค.ศ.๖๗๕) ในสมัยของพระองค์ทรงเป็นมิตรกับจีนตลอดพระชนมายุ จีนก็ไม่รุกรานไต ไตก็ไม่รุกรานจีน พระองค์สวรรคตเมื่อปี พ.ศ. ๑๒๕๕ เสวยราชย์ได้ ๓๘ ปี เมื่อพระชนมายุได้ ๗๘ ปี ในสมัยของพระองค์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาชั้นเล็กชั้นน้อยทุกหัวเมืองในยูนนานได้พากันเป็นกบฏต่อจีน เพราะถูกจอมทัพของจีน**ลีจิ๋ว** ([illegible]) บังคับขู่เข็ญต่าง ๆ นานา แต่พระองค์ยังไม่ผิดกับจีนเป็นมิตรกับจีนตลอดมา[๓๒]

เมื่อ**ลั่วคริงเย็น**สวรรคตแล้ว พระราชโอรสทรงพระนามว่า **"คิงลั่วพี"** ([illegible]หรือ **แสงดาวปี** ([illegible]) เสด็จขึ้นครองราชย์เมืองน่านเจ้าสืบต่อไป เมื่อพระชนพรรษาได้ ๔๐ ปี จีนได้ยกย่องพระองค์ว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินของจีนองค์หนึ่งในเมืองมิงนิง ([illegible]) ตั้งอยู่ใกล้ฝั่งน้ำหยางจื่อ เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้ถึงในสมัยน่านเจ้าก็ตาม พวกไตที่มีอยู่ในซือวนก็มีมากจริง ๆ และต่อมาในราวปี พ.ศ. ๑๒๕๗ หรือ ค.ศ. ๗๑๔ พระองค์แสงดาวปีได้ส่งราชทูตชื่อกินคิงไปติดต่อกับพระเจ้าแผ่นดินของจีนที่ปักกิ่ง แต่หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๑๒๖๔ (ค.ศ. ๗๒๑) แสงดาวปีได้คิดคดต่อพระราชวงศ์จีนสกุลถัง แต่พระเจ้าแผ่นดินจีนไม่พิโรธโกรธจึงสงบไปทั้งสองฝ่าย พระองค์สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๒๗๑ หรือ ค.ศ. ๗๒๘ **พระชนมพรรษา** ๕๖ ปีครองราชย์ได้ ๑๖ ปี[๓๓]

พระราชโอรสได้เสด็จขึ้นครองราชสืบต่อ ทรงพระนามว่า **"พีลั่วกั่ว"** ([illegible]) **หรือปีดาวกรัน** พระองค์ยังมีอีก ๒ พระนาม ชื่อว่า **"ไกรลั่วกิต"** และ **"พีไฮโท"** ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุได้ ๓๑ พรรษา พระองค์เป็นผู้รวบรวมเอาเมืองทั้ง ๖ ของน่านเจ้าให้รวมเป็นเมืองเดียว ซึ่งแต่เดิมเจ้าเสือหน่อดาวเกรงว่าเมืองต่าง ๆ ของคนไตในอาณาจักรน่านเจ้ามีถึง ๓๗ เมืองนั้นปกครองเป็นพวกใครพวกมันดูแลกันเอง พระองค์จึงจัดการปกครองใหม่แบ่งให้เหลือเพียง ๖ หัวเมือง พระองค์ปกครองในเมืองหลวง นอกนั้นส่งพระ-

---

[๓๒] หน้า ๘๒

[๓๓] หน้า ๘๔

ราชวงศ์หรือเจ้าฟ้าไปปกครอง บ้านเมืองก็สงบเรียบร้อยดี ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในอีก ๕ เมืองนั้น แต่หลังจากเจ้าเสือหน่อดาวสวรรคตแล้วมาถึงสมัยของปีดาวกรัน พระองค์ได้ส่ง **ตีกิงคราน** (**တီးၵိင်ႇၶျၢၼ်း**) ไปถวายบรรณาการและบังคมทูลต่อพระเจ้าแผ่นดินจีนว่าพระองค์จะรวบรวมเอา ๕ เมืองใหญ่นั้นเข้ามาอยู่ในปกครองของพระองค์ให้เป็นเมืองอันเดียวกัน พระเจ้า-แผ่นดินจีนไม่กล้าห้ามปรามและเสนอความเห็นอะไรออกมาทั้งสิ้น[๓๔]

มาถึงตอนนี้มีเรื่องดีน่าเยินยอมาก คือมีผู้หญิงไตคนหนึ่งในเมืองน่านเจ้า หลังจากที่สามีของนางได้เสียไปแล้วไม่นานนัก ได้มีขุนนางของจีนคนหนึ่ง ใช้อำนาจขู่เข็ญบังคับให้นางแต่งงานด้วย แต่นางไม่ยินยอม ขุนนางจีนก็ไม่ละความพยายามเมื่อนั้นนางจึงตัดสินใจเด็ดขาด เอาฟืนมาก่อเป็นกองจุดไฟ แล้วจึงตัดสินใจโดดเข้ากองไฟเผาตัวเอง ท่ามกลางสายตาคนทั้งเมืองที่มุงดู เมื่อนางตายแล้วคนทั้งหลายได้เอากระดูกของนางทำเป็นเจดีย์ และพากันเคารพนับถือว่าเป็นวีรชนคนหนึ่ง มีการจัดงานฉลองให้นางทุกปีและเจ้าเมืองทั้ง ๖ ก็เสด็จมาร่วมงานด้วยเป็นประจำ[๓๕]

แผนของ**ปีดาวกรัน**จะเอาเมือง ๕ เมืองที่แยกตัวออกเป็นเมืองใครเมืองมันนั้นมารวมกันเป็นเมืองเดียว พระองค์ได้เชิญเจ้าฟ้าทั้ง ๕ เมืองมาประชุมกันเรื่องการจัดรวมเชื้อชาติไต เจ้าฟ้านั้นมาเพียง ๔ เมือง อีกเมืองหนึ่งไม่มาเมื่อประชุมเสร็จแล้วก็จัดเลี้ยงอาหารและเหล้าเจ้าฟ้าทั้ง ๔ จนเมาหลับไป เมื่อหลับกันหมดแล้ว ปีดาวกรันก็ให้มหาดเล็กเอาไฟจุดเผาเจ้าฟ้าทั้ง ๔ จนสิ้นพระชนม์ทั้งหมดเพราะตกอยู่ในอัคคีไฟ หนีไม่ได้

เจ้าฟ้าทั้ง ๔ ที่ปีดาวกรันเชิญร่วมประชุม มีพระองค์หนึ่งพระมเหสีของพระองค์เกิดสงสัยว่าการประชุมกันครั้งนี้อาจจะเป็นแผนศึกอย่างหนึ่ง นางจึงเอาแหวนวงหนึ่งใส่นิ้วให้สามีไป เมื่อเจ้าฟ้าทั้ง ๔ สิ้นพระชนม์ ปีดาวกรันรับส่งให้แต่ละเมืองมารับเอาตัวตายกลับไป นางที่เอาแหวนใส่นิ้วสามีนั้นหาตัวตายของสามีได้ง่ายก่อนใคร เพราะความฉลาดรอบคอบของนาง รวมกับความ

---

[๓๔] หน้า ๘๕-๘๖

[๓๕] หน้า ๘๖

งามของนาง ปีดาวกรันเกิดติดใจเป็นนักหนาคิดจะเอาเป็นมเหสีของพระองค์ แต่นางไม่อยากได้ขุนผู้ใจบาปแบบนี้ น่ากลัวมากถ้าได้อยู่ด้วยกินด้วย นางจึงตัดสินใจเด็ดขาดฆ่าตัวตายทันที หนีให้พ้นไปจากผู้บาปหนาให้รู้แล้วรู้รอดไป ผู้หญิงไตใจเดียวจริง ๆ [๓๖]

ปีดาวกรันได้เสด็จไปเมืองจีน ใน พ.ศ. ๑๒๘๑ หรือ ค.ศ. ๗๓๘ ได้ไปช่วยจีนรบกับทิเบต (**[illegible]**) ช่วยรบโจรในเมืองจีน คนจีนเขายกยอปีดาวกรันกันใหญ่หลวงว่าเป็น**เจ้ามหากษัตริย์มหาราชในเมืองยูนนาน** หรือเป็น **ฟูเอ (**[illegible]**)** (ป่ากือครูหลวง เชื่อปีดาวกรัน ได้ปกครองแผ่นดินเวียดนามด้วย) ต่อมาจีนเลื่อนปีดาวกรันขึ้นเป็นชั้น "**ไกรอี**" (**[illegible]**) พระองค์ได้สร้างเมือง "หัวแล้ต่าลี" เดี๋ยวนี้เรียกว่า "**ตาลีฟู**" (**[illegible]**) พระราชโอรสของปีดาวกรันทรงพระนามว่า "**โก๊ะลอเพียง**" (**[illegible]**) หรือ กรันดาวพง (**[illegible]**) ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถปกครองยูนนานได้ทั้งหมด[๓๗]

ในปี พ.ศ. ๑๒๗๒ (ค.ศ. ๗๓๙) ปีดาวกรันได้ช่วยจีนรบกบฏในเมืองดีกริง (**[illegible]**) และยงคราง (**[illegible]**) และตั้งเมืองไตหัวเป็นเมืองหลวงในปี พ.ศ. ๑๒๘๓ (ค.ศ. ๗๔๐) ต่อมาตั้งเวียงพัดตู อีกสองเวียงเรียกว่า "**หัวเงือกหางเงือก**" และในปี พ.ศ. ๑๒๘๖ (ค.ศ. ๗๔๓) ได้ตั้ง**เวียงยังจูมี** (**[illegible]**) ในปี พ.ศ. ๑๒๘๙ (ค.ศ. ๗๔๖) ได้ส่งพระเจ้าหลานเธอไปเยือนจีน พระเจ้าแผ่นดินจีนทรงพอพระทัยมากจึงจัดให้อภิเษกสมรสกับพระราชธิดาของพระองค์ เมื่อเสร็จงานอภิเษกแล้วพระเจ้าแผ่นดินจีนได้จัดส่งให้ทั้งสองพระองค์เสด็จกลับมาอยู่ยูนนาน และพระราชทานดนตรีคณะหนึ่งตามเสด็จมาสวามิภักดิ์รับใช้ด้วย[๓๘]

เจ้า ปีดาวกรัน (ปีลอเกาะ) สวรรคต ในปี พ.ศ. ๑๒๙๑ (ค.ศ. ๗๔๘) พระโอรสทรงพระนามว่า "**โก๊ะลอเพียง**" หรือ **กรันดาวพง**เสด็จขึ้นครองราชย์แทนครูหลวงป่ากือได้เขียนชี้ไว้ว่า ชื่อต่าง ๆ ที่เอ่ยมานี้ในสมัยน่านเจ้าจะใช้ในเฉพาะในหมู่เจ้าขุนมูลนาย หรือพวกราษฎรก็ใช้อย่างนี้หรือเปล่ายังเป็นข้อสงสัยอยู่ แท้ที่จริงชื่อเจ้านายสมัยนั้นมีดังนี้ :-

---

[๓๖] หน้า ๘๘

[๓๗] หน้า ๘๙

[๓๘] หน้า ๙๐

เจ้าสินุโล (เสือหน่อดาว)

ลูกเจ้าเสือหน่อดาว	**ชื่อว่า**	**โลคริง หรือ ดาวแสง**
ลูกเจ้าดาวแสง	**ชื่อว่า**	**คริงโลพี หรือ แสงดาวปี**
ลูกเจ้าแสงดาวปี	**ชื่อว่า**	**พีลอโก๊ะ หรือ ปีดาวกรัน**
ลูกเจ้าปีดาวกรัน	**ชื่อว่า**	**โก๊ะลอเพียง หรือ กรันดาวพง**
ลูกเจ้ากรันดาวพง	**ชื่อว่า**	**เพียงกาอี หรือ พังขุนอ้าย**
ลูกเจ้าเพียงกาอี	**ชื่อว่า**	**อีมูสูน หรือ อ้ายมูศึก**
ลูกเจ้าอีมูสูน	**ชื่อว่า**	**สูนโก๊ะกรัน หรือ ศึกขุนขัน**
ลูกเจ้าสูนโก๊ะกรัน	**ชื่อว่า**	**กรันกรันคิงหรือคานกองเมือง**

เมื่อเจ้ากรันดาวพงขึ้นครองราชย์นั้นอายุได้ ๓๖ ปี และแต่งตั้งราชโอรสไปครองเมือง **"ยางคาจู"** ([illegible]) เดี๋ยวนี้เรียกว่า **"เมียงวา"** ในสมัยก่อนนั้นเป็นที่อยู่ของชนเชื้อชาติไต[๓๙]

เมื่อเจ้ากรันดาวพง ขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ นั้น คนจีนในเมืองน่านเจ้าได้พากันก่อความวุ่นวาย ปล้นสะดมจนราษฎรในเมืองนอนตาไม่หลับเป็นสาเหตุจากพระเจ้าแผ่นดินของจีนอยากได้พระมเหสีของพระองค์ พวกราษฎรจึงพากันไปร้องทุกข์ต่อเจ้ากรันดาวพง พระองค์จึงสั่งเตรียมศึกยกทัพออกไปรบ และผนวกเอาแผ่นดินของจีนตามหัวเมืองเล็ก หัวเมืองน้อยเอาเข้ามาอยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า เพราะทัพฝ่ายจีนพ่ายแพ้ไตอย่างย่อยยับ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๑๒๙๕ (ค.ศ. ๗๕๒) เจ้ากรันดาวพงได้ยกทัพเข้าตีทิเบต เพียงกาอี ([illegible]) พระราชโอรสได้รบกับจีนอีกครั้ง ศึกครั้งนี้ใกล้กันทางตาลีฟู ([illegible]) เพียงกาอีได้รุกไล่ฟันจีนขึ้นไปจนถึงเมืองกริงครัง ทางตะวันตกเมืองซีซอน พระอนุชาของกรันดาวพง ชื่อว่า **"โก๊ะพีหัว"** ([illegible]) หรือซุนพีเฮาได้เข้าช่วยรบเป็นกำลังมากมายหลายคืนหลายวัน ในตำนานของจีนเองเขียนไว้ว่าศึกครั้งนี้จีนเสียพลไปสองแสนกว่า กรันดาวพงได้ทำสุสานฝังพลทหารจีนที่เมืองไฮกรัน ([illegible]) ใกล้เมืองตาลีฟู[๔๐]

เพียงกาอี มีพระชนมายุสั้นกว่าพระราชบิดากรันดาวพง สวรรคตก่อนพระบิดา กรันดาวพงได้สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๓๒๑ (ค.ศ. ๗๗๘) มีอายุได้ ๖๖

[๓๙] หน้า ๙๒

[๔๐] หน้า ๙๓

ปีครองราชย์นานถึง ๓๐ ปี ผู้ที่ขึ้นครองราชย์องค์ต่อมาคือ **"อีมูสูน"** โอรสเพียงกาอีเป็นพระหลานเธอของกรันดาวพง ในสมัยของอีมูสูน พระองค์ได้รบกับจีนและได้เสียทีแก่จีน แต่จีนก็ยังให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินน่านเจ้าเหมือนเดิม ต่อมาพระองค์ได้เปลี่ยนแปลงและจัดการการปกครองน่านเจ้าให้เป็นอาณาจักรใหม่ตามสมัยนิยม (สมัยถัง) อาณาจักรของพระองค์ล้อมรอบไปด้วยจีน, ยูนนาน, เกียวจี (ตองกิน), พม่า และทิเบต ในสมัยนี้วิชาความรู้ต่าง ๆ ของจีนแพร่หลายมาก โดยเฉพาะในกลุ่มปัญญาชนคนรุ่นใหม่[๔๑]

จอมศึกจีนอันถูกเพียงวาอีรบแพ้ไปนั้น ชื่อว่า **"ดีมี"** ([illegible]) ได้ไปปรึกษาหารือ แนะนำพระเจ้าแผ่นดินจีนว่า ดีทำสัญญาเป็นมิตรกับไตอีกครั้งหนึ่ง อย่าให้น่านเจ้ากับทิเบตกอดคอกันแล้วมาเหยียบหัวจีนเรา เมื่อนั้นจีนเล่นตลกทุกสิ่งทุกอย่างพยายามโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้ไตกับทิเบตแตกกันผลสุดท้ายไตก็แตกกับทิเบตตามเจตนารมณ์ของจีนจริง ๆ จนเหตุการณ์บานปลายไตกับทิเบตรบกัน ไตเหยียบเข้าแผ่นดินทิเบตที่สะพานข้ามแม่น้ำหยางจือ ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองดีกริงพู ([illegible]) จีนเขาจึงยกย่องให้อีมูซูนให้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน (ถึงแม้จีนไม่ยกย่องอีมูซูน ก็เป็นพระเจ้าแผ่นดินน่านเจ้าอยู่แล้ว) อูมูซูนได้เป็นมิตรกับจีนรบกับทิเบตจนสมัยสุดท้ายของพระองค์และสวรรคตในปี พ.ศ. ๑๓๕๑ (ค.ศ. ๘๐๘) ในสมัยพระองค์ได้ขยายอาณาจักรไปจนถึงเกาะไหหลำ คนเมืองในเกาะไหหลำนั้นเป็นไตทั้งสิ้น เป็นคนไตจริง ๆ พูดไตทั้งหมด[๔๒]

ลำดับพระเจ้าแผ่นดินสมัยเมืองน่านเจ้า

๑. เจ้าสินุโล ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๑๙๒
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๒๓ ปี

๒. โลคริ่นเย็น ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๒๑๗
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๓๘ ปี โอรสเจ้าสินุโล

---

[๔๑] หน้า ๙๕

[๔๒] หน้า ๙๖

๓. **คริ่งโลพี ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๒๕๕**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๑๖ ปี โอรสโลคริ่นเย็น
๔. **พีล่อโก๊ะ ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๒๗๑**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๒๐ ปี โอรสคริ่งโลพี
๕. **โก๊ะล่อเพียง ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๒๙๑**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๓๐ ปี โอรสพีล่อโก๊ะ
๖. **เพียงกาอี ไม่ทราบแน่นอน**
๗. **อีมูซูน ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๓๒๑**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๒๐ ปี โอรสเพียงกาอี
๘. **ซูนโก๊ะกรัน ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๓๕๑**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๑ ปี โอรสอีมูสูน
๙. **กรันกรันคริง ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๓๕๒**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๗ ปี โอรสซูนโก๊ะกรัน
๑๐. **กรันลีคริ่ง ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๓๕๙**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๑๐ ปี อนุชากรัน กรัน คริง
๑๑. **เพียงยู ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๓๖๙**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๓๓ ปี
๑๒. **คีลุง ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๔๐๒**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๒๒ ปี โอรสเพียงยู
๑๓. **ลุงคราน ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๔๒๐**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๒๐ ปี โอรสคีลุง
๑๔. **ครานวาคิง ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๔๔๐**
รวมเวลาที่ครองราชย์ ๔ ปี โอรสลุงคราน

ป่ากือได้เขียนไว้ว่าตำนานฝ่ายจีนชื่อว่า **"น่านเจ้า เอคี"** (**[illegible] [illegible]**) กล่าวถึงเรื่องของ**เจ้าเพียงยู** (**[illegible]**) กับพม่าว่ากษัตริย์ของน่านเจ้าได้ส่งขุนพลคนหนึ่งชื่อว่า **"ตันจูปัง"** ให้ไปช่วยพม่ารบกับศรีลังกาที่มารุกรานพม่านั้น ที่ว่าพม่าขอความช่วยเหลือมานั้นไม่เป็นความจริง[๔๓]

---

[๔๓] หน้า ๑๐๒

ในปี พ.ศ.๑๔๐๒ (ค.ศ.๘๕๙) ไตน่านเจ้ากับจีนรบกัน ไตชนะเหนือฝ่ายจีนผู้นำศึกน่านเจ้าเป็น**เจ้าชายคีลุง** (**ၶျႅ.လုင်း**) โอรสของ**เพียงยู** แต่จีนเรียกว่า **"จินลง"** (**ၸိၼ်း.လုင်ႈ**) ศึกครั้งนี้ พระเจ้าแผ่นดินจีนตกใจมาก จึงยอมยกพระธิดาองค์หนึ่งให้ไปอภิเษกสมรสกับเจ้าชายคีลุง ที่เมืองน่านเจ้า เพื่อเป็นไมตรีดีต่อกันขออย่าให้มีการรบกันอีก[๔๔]

เจ้าเพียงยู สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๔๐๒ ในปีเดียวกันเจ้าชาย **"คีลุง"** ได้ขึ้นครองราชย์แทน พร้อมกันนั้นพระองค์ได้แต่งตั้งขุนพล **"วังโจเทียน"** เป็นหัวหน้านายทหารทุกทัพ นายพลที่เจ้าชายโปรดปรานมากผู้นี้ คือผู้ที่ลอบปลงพระชนม์ของ**กรันกรันคิง** ในปี พ.ศ. ๑๓๕๙ และปรับตัวเองขึ้นเป็นใหญ่ในน่านเจ้าได้ระยะหนึ่งแต่มีขุนพลอีกผู้หนึ่งที่ไปช่วยพม่ารบกับศรีลังกานั้นทราบข่าวก็เสียอกเสียใจมาก ขุนพลผู้นี้ชื่อว่าตันจูปังจึงเขียนหนังสือจดหมายมาให้ขุนพลวังโจเทียนที่เมืองน่านเจ้าว่าเพราะบุญเราน้อย พระเจ้าอยู่หัวของเราก็สวรรคตแล้วผู้สืบแทนก็มีอายุน้อย ข้าพเจ้ารู้ว่าท่านขุนพลได้เป็นใหญ่ในแผ่นดินก็มีความยินดีเป็นล้นพ้น ข้าพเจ้าได้มาช่วยพม่ารบกับศรีลังกา ศรีลังกาแพ้ เพราะฉะนั้นพม่าเขาก็ไม่ลืมบุญคุณเรา เขาได้มอบพระพุทธรูปทองคำมาองค์หนึ่ง และถ้าถึงวันที่ข้าพเจ้าได้นิมนต์พระพุทธรูปมาแล้วขอให้ท่านขุนพลของข้าพเจ้าได้ออกมารับที่หน้าประตูเมืองให้เป็นมงคลเป็นบุญของท่านเองเมื่อถึงวันนัดหมายขุนพลวังโจเทียนก็ออกมารับพระพุทธรูปทองคำตามที่ตันจูปังบอก[๔๕]

ขณะที่วังโจเทียนกำลังก้มกราบพระพุทธรูปอยู่นั้น ตันจูปังจึงชักดาบออกฟันคอวังโจเทียนตายทันที เพราะแค้นที่วังโจเทียนลอบปลงพระชนม์กรัน-กรันคริง จากนั้นตันจูปังจึงลักลอบเอาพระพุทธรูปทองคำนั้นไปหลอมเป็นทองคำเสีย พระพุทธรูปทองคำองค์นี้ เมื่อพม่าเขามอบให้นั้นเขาได้ส่งคนพม่ามาด้วยคนหนึ่ง เพื่อมาปฏิบัติรักษาทำความสะอาดพระพุทธรูปทองคำ เมื่อพระพุทธรูปองค์นี้ถูกตันจูปังลักพาไป ชาวพม่าคนนั้นรู้เข้าจึงเป็นเดือดเป็นแค้นมากได้กล่าวอธิษฐานว่าขอให้เทวดา พระอินทร์พระพรหมลงโทษมันในไม่ช้านี้[๔๖]

---

[๔๔] หน้า ๑๐๓

[๔๕] หน้า ๑๐๔-๑๐๕

[๔๖] หน้า ๑๐๖

เมื่อคิงลุงขึ้นครองราชย์พระชนมายุได้เพียง ๑๖ พรรษาเท่านั้น แต่พระเจ้าแผ่นดินองค์นี้ไม่ถูกกับจีน เพราะก่อนหน้านี้จีนได้ประกาศไว้ว่าขุนเมืองหรือเจ้าเมืองไหนก็แล้วแต่ชื่อเรียกจะมีคำว่า **"ลุง"** ไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จีนจึงไม่รับรองฐานะของพระองค์ว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินน่านเจ้า เมื่อคิงลุงรู้แล้วพระองค์จึงประกาศราชาภิเษกเองขึ้นเป็นเจ้าหอแสง (**ၸဝ်ႈႁေႃသႅင်**) หรือ เจ้าวัง และยึดเอาแผ่นดินจีนบางส่วนเข้าไว้ในอาณาจักรของเมืองน่านเจ้า ปัจจุบันเรียกว่า**ตุงคราน** (**ထုင်းၶျၢမ်း**) ไตกับจีนรบกันนาน ไตรบเข้ายึดหัวเมืองของจีนหลายหัวเมือง แต่ต่อมาได้เสียให้จีนไปเพราะกำลังน้อย **คิงลุง** สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๔๒๐ (ค.ศ. ๘๗๗) เพราะพระองค์เสียพระทัยกับเรื่องบ้านเมืองเกินไป[๔๗]

โอรสของคิงลุงขึ้นครองราชย์สืบต่อ เรียกพระนามว่า **"ลุงคราน"** (**လုင်းၶျၢမ်း**) เมื่อพระชนมายุได้เพียง ๑๗ ปี เท่านั้น แต่ในตำนานของน่านเจ้าเขียนชื่อของลุงครานว่า **"พระ"** (**ၽြ**) ในยุคนี้จีนยังอ่อนแออยู่ รบกับไตน่านเจ้านานถึง ๕๐ ปี เมื่อรบกันนานก็เบื่อหน่าย จีนจึงส่งสารขอสงบศึกกับฝ่ายไต พระเจ้าแผ่นดินของจีนได้ส่งพระธิดามาถวายเจ้าลุงครานเพื่อเป็นมิตรดีต่อกัน อยากให้ไตกับจีนอยู่ด้วยกันอย่างฉันท์พี่น้อง ปากจีนพูดอย่างนี้ทำให้ไตในเมืองน่านเจ้าหลงเชื่อจึงยอมสงบศึก แต่ไม่นานนักจีนก็เข้ามาลักลอบฆ่าผู้ดีผู้เด่นผู้แข็งแรงเป็นหัวหน้าในหน่วยทหารตายกันมาก ปราบเท่าไรไม่หมดเป็นอยู่อย่างนี้หลายปี ต่อมาจีนจึงลอบเข้าปลงพระชนม์ลุงครานเสียในปี พ.ศ. ๑๔๔๐ (ค.ศ. ๘๙๗)[๔๘]

เมื่อลุงคราน สวรรคตแล้ว โอรสของพระองค์เรียกว่า **"ครานวาคิง"** **(ขุนวายแสง)** ได้ครองราชย์สืบแทน มีพระชนมายุได้ ๒๑ ปี กำลังแข็งแรงไม่เกรงกลัวจีน พระองค์มีความสามารถในทุกทาง พวกข้าทาสบริวารให้ความเคารพนับถืออย่างมาก พวกชาวประชาราษฎรก็สามัคคีกันแน่นแฟ้น สมัยนี้จีนไม่ยอมรับว่าพระองค์เป็นกษัตริย์แห่งเมืองน่านเจ้า แต่ครานวาคริงมีความสามารถ

---

[๔๗] หน้า

[๔๘] หน้า ๑๐๘

ไม่ยอมอยู่ใต้บังคับจีนและมีคำสั่งให้ทหารฆ่าคนจีนที่ลอบปลงพระชนม์พระราชบิดาให้หมด ครานวาคริงนั้นมีขุนพลผู้หนึ่งชื่อว่า **"คิ่งมัย"** ขุนพลผู้นี้เป็นผู้สร้างพระพุทธรูปทองสำริด มีความสูงถึง ๖๐ ฟุต[๔๙]

ครานวาคิง สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๔๔๕ (ค.ศ. ๙๐๙) เพราะถูกขุนพลคนสนิทของพระองค์ลอบปลงพระชนม์ บางคนเชื่อว่าขุนพลผู้นี้เคยเกิดในยุค พ.ศ. ๑๔๐๒ ในสมัยนั้นต้นจูปังเคยเอาพระพุทธรูปทองคำไปหลอมแยกซอยออกเป็นแว่นเป็นสายทำให้ชาวพม่าที่เดินทางมาปฏิบัติรักษาพระพุทธรูปทองคำมีความโกรธแค้น และได้อธิษฐานมาเกิดใหม่แล้วได้เป็นใหญ่ถึงขุนพลคนสนิทอยู่ใกล้ชิดกับพระเจ้าแผ่นดินและขุนพลอู้นี้เองเป็นผู้ลอบปลงพระชนม์**ครานวาคิง (ขุนวายแสง)** และพระโอรสพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหมด ราชวงศ์สายของเจ้าสินุโลซึ่งมีถึง ๘๐๐ คน ก็ตายหมดไม่เหลือแม้แต่พระองค์เดียว ราชวงศ์เสือหน่อดาวที่เคยปกครองเมืองน่านเจ้านานถึง ๒๕๕ ปี ก็อวสานลงเพียงนี้[๕๐]

ป่าก๊อ ได้เขียนสรุปรูปแบบการปกครอง ของกษัตริย์ในสมัยน่านเจ้านั้นตั้งแต่เจ้าเสือหน่อดาวลงมาว่ามีรูปแบบ ดังนี้

๑. **พระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดทุกอย่าง**
๒. **ภายใต้พระมหากษัตริย์** ทรงมี นายกอำมาตย์ ข้าทาสบริพารรับใช้
๓. **พระมหากษัตริย์ แต่ละพระองค์จะมีองคมนตรีที่ปรึกษา ๙ คน** และแบ่งกันทำงานได้แก่
   ๑. ฝ่ายทหาร
   ๒. ฝ่ายระเบียบแบบแผน
   ๓. ฝ่ายตัดสินข้อพิพาท (ศาล)
   ๔. ฝ่ายปกครอง
   ๕. ฝ่ายบัญชาสั่งการ
   ๖. ฝ่ายการเกษตร, ข้าว

---

[๔๙] หน้า ๑๐๙
[๕๐] หน้า ๑๑๐

๗. ฝ่ายการคลัง, เงิน

๘. ฝ่ายต่างประเทศ

๙. ฝ่ายพาณิชย์, ค้าขาย

การปกครองในสมัยเมืองน่านเจ้าคงจะไม่เหมือนกับสมัยนี้ เพราะนอกจากที่ว่ามาแล้วยังมี อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า **"จายตอมดิน"** (**ၸၢႆးတွၼ်ႈမိူင်း**) หรือข้าวทำหน้าที่เก็บภาษีให้แผ่นดิน ยังมีจายม้าและจายโคด้วยทำหน้าที่เก็บภาษีม้าและโคมีอีกตำแหน่งหนึ่งเรียกกันว่า จายฝ่ายเก็บความลับของหนังสือราชการ และมีการรักษาไว้มาจนถึงปัจจุบันที่เราท่านได้เห็นอยู่นี้

พระมหากษัตริย์ของเมืองน่านเจ้าสมัยนั้นเขาเรียกกันว่า **"ขุนหัวคำ"** ละทรงแบ่งอำนาจการปกครองไว้เป็น ๔ ชั้น คือ

๑. เจ้าฟ้าที่ปกครองในแจตอน ตุงเมืองนี้นับเป็นเจ้าเมืองชั้น ๑

๒. ภายใต้เจ้าฟ้าจะมี **"ปู่แหง"** หรือกำนันทำหน้าที่ดูแลเป็นเจ้าเมืองชั้น ๒

๓. ภายใต้ปู่แหงมี **"ถะมู่ง"** หรือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ช่วยดูแลเป็นเจ้าเมืองชั้น ๓

๔. **ปู่เมือง** เป็นเจ้าเมืองชั้นที่ ๔

พระองค์มีอำนาจสูงสุดภายใต้ จะมีนายกองคมนตรี ทำหน้าที่แบ่งออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ งานใครใครก็รับเอาไปทำตามที่ได้รับคำสั่งมาจากฝ่ายเหนือตามลำดับชั้นในสมัยน่านเจ้านั้นไม่มีผู้แทนราษฎรเหมือนสมัยนี้

อำนาจหน้าที่ก็สืบต่อกันมาเป็นชั้น ๆ จากพ่อมาถึงลูก ในสมัยนั้นผู้ชายต้องในตำนานสมัยน่านเจ้าได้กล่าว**ยกย่องทหารม้า** ไว้ว่า :

- **ขี่ม้าไว ๆ สามารถชักดาบฟันต้นกล้วยขาดทัน ๓ ท่อน**
- **สามารถเอาหอกทิ่มแทงที่หมายได้แม่นยำ**
- **เอาธนูยิงที่ไหนก็ถูกที่นั้น**
- **เอาปืนยิงที่ไหนก็ถูกที่นั้น**
- **ปล่อยม้าให้วิ่งไว ๆ สามารถนั่ง นอน ยืน บนหลังม้า ได้โดยไม่ต้องใช้มือจับอะไร**

ในสมัยเมืองน่านเจ้า ทหารจะเอาหนังแรด มาทำเป็นโล่บังลูกปืนและดาบทำเป็นกระโจม หรือดัดแปลงเป็นเสื้อเกราะป้องกันธนูปืนผาหน้าไม้คงทนดี

ผู้ใดไม่มีก็ตายไม่รอด

สำหรับการทำมาหากินของราษฎรในสมัยน่านเจ้าส่วนใหญ่จะทำนาทำสวนในตำนานน่านเจ้าระบุว่าเจ้าเมืองมิได้เกณฑ์คนหรือชาวบ้านมาทำงานให้หลวง แต่หลวงจะเก็บภาษีเล็กน้อยทุกปีแทน ภาษีที่ต้องเสียให้หลวงได้แก่

- ข้าวเปลือก
- เสื้อผ้า
- เส้นฝ้ายที่จะเอามาทอเป็นผ้าห่ม, ผ้าปูที่นอน เพราะอย่างนี้ราษฎรที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าทำเนื้อผ้าจึงมีมากจริง ๆ ทำเองใส่เองไม่ได้ซื้อจากจีน ตัวเองเป็นตัวเองและการปศุสัตว์ เลี้ยงควายเลี้ยงโค เลี้ยงม้าก็มีมากมายจนต้องมีจายม้าจายโค คนเก็บภาษีเกิดขึ้น ดังได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้ ราษฎรยังมีอาชีพขุดแร่เงิน ทองคำ ตามเขา ตามลำน้ำท้องนาออกขาย ทรัพยากรธรรมชาติก็มีมากมายส่งเป็นสินค้าออกได้ดี เหตุนี้จึงเจริญไปกว่าจีนมาก ภายในอาณาจักรน่านเจ้าได้จัดทำระเบียบแบบแผนเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ให้ลูกหลานไตได้ศึกษาได้รู้ได้เข้าใจ แต่เรื่องราวหมู่นี้เราได้มากจากตำนานของจีน มีชื่อเรียกว่า **"ยี่สิบสี่สี่สันตองนามมันลิตจุน"** และตามข้อความของ**หมอด๊อด**ได้ว่าไว้ถ้าไตสมัยน่านเจ้าไม่แข็งแรงจริงแล้ว จีนคงไม่รับรองหรือยอมรับ องค์พระเจ้าแผ่นดินของไต

แต่ว่าเป็นเรื่องน่าเสียใจอย่างหนึ่งทำให้ไม่กระจ่างใจ เพราะเราไม่มีตำนานของไตโดยตรงดูกันเอง ถ้าดูตามตำนานของชาติอื่นว่าชาติไทยเคยเจริญรุ่งเรือง และมีพระมหากษัตริย์ของตัวเอง **แต่ทำไมคนไตจึงไม่สามารถเขียนตำนานเอาไว้ให้คนรุ่งหลังได้เห็นได้ศึกษากันบ้าง** ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากข้อเสนอแนะ ๔ ประเด็นด้วยกัน คือ:

๑. เพราะบรรพบุรุษ คนแก่คนเฒ่าของเราขี้เกียจ

๒. อาจมีคนเขียนอยู่บ้าง แต่เขียนเองก็เก็บรักษาไว้คนเดียวจนแก่ตายไปและในที่สุดก็หายไปพร้อมกับคนเขียน

๓. เพราะบ้านเมืองมีสงครามรบพุ่งกันได้หนีอยู่บ่อย ๆ ตำนานทั้งหลาย

ที่มีไม่สามารถรักษาไว้ได้

๔. เพราะไม่เขียนไว้หลายฉบับ เมื่อบ้านเมืองล่มจมเสียแก่บ้านเมืองอื่น จึงถูกชาติอื่นจับเผาไฟเสียหมด

ตอนที่ ๒

เรื่องไตอพยพจากเหนือลงมาทางใต้

ตามที่ **เอตีน เอโมนีเย** (**[illegible]**) เขียนไว้ในหนังสือชื่อว่า **"สยามเมื่อก่อน"** ได้ตีพิมพ์ออกเผยแพร่ ราวปี พ.ศ. ๒๔๔๖ นั้นว่าพวกชาติไตได้ถูกจีนไล่ลงมาทางตอนใต้ อพยพหนีจากตะวันตกเฉียงใต้ของจีนลงมาจนถึงอินโดไชน่า ตะวันออกจนถึงตองกิน (จีนเรียกว่าเกียวจี) ตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองม่าน (พม่า) ไตอพยพลงมาแยกออกเป็นดังรูปตัววี และได้รวบรวมเอาแผ่นดิน สร้างอาณาจักรแบ่งกันปกครอง ไตทางเหนือเรียกชื่อเมืองเขาว่า **"เกียงไน"** ไตทางใต้เรียกเมือง **"ไนเยา"** หรือบ้านหลวง มีหัวหน้าผู้นำสืบเชื้อสายโลหิต เรียกว่า เจ้า หรือขุน ต่อมาคนไตได้ขยายที่อยู่จากตะวันออกเฉียงใต้ไปจนถึงเกาะอาช้าต่อแม่น้ำเกียว อยู่ทางตะวันตกแม่น้ำอิรวะดีและทางตะวันตกเฉียงเหนือของตองกินติดต่อดินแดนทิเบตไปจนถึงเมืองกัมโปตียา ตั้งแต่ยูนนานจนถึงเกาะน้อยมะละกา (**[illegible]**) เพราะอย่างนี้แผ่นดินของไตเป็นเหมือนหนึ่งผืนผ้า ชาติก็ใหญ่เชื้อก็ใหญ่กว่าคนทั้งหมดอันอยู่ติดตะวันออกแม่น้ำคงคา (**[illegible]**) ในอินเดียนี้แล[๕๑]

ในตำนานฉบับ **"อินโตะคราย"** (**[illegible]**) ได้เขียนไว้ว่าตั้งแต่แม่น้ำหยางจื้อลงมาจนถึงทุ่งน้ำเจ้าพระยาไทย คนไตนั้นมีจำนวนมากมายเฉพาะแต่ในอินโดไชน่า เมื่อสมัยร้อยปีก่อนฝรั่งเศสเข้าปกครองนั้น จำนวนคนไต

---

[๕๑] หน้า ๑๒๒

มีถึงล้านห้าแสนคน คนพวกนี้อพยพลงมาจากทางตอนเหนือหลายครั้งหลายคราว มีอยู่หมู่หนึ่งเข้าไปอยู่ในเวียดนาม เรียกตัวเองว่า **"ไตนุง"** (**တႆးၼုင်း**) สร้างบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเขาปัง (**မိူင်းၶဝ်ပင်း**) มีอยู่เป็นจำนวนมาก คนหมู่นี้อพยพเข้ามาอยู่ในตองกิน ลาว และเวียดนามมานานแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปกติคนเชื้อชาติไตจะขยายลงตามน้ำแม่ใหญ่ แต่คนไตเวียดนามนั้นได้ขยายออกไปทางมหาสมุทร ลักษณะประจำตัวของไตได้ลบหายไปในที่สุดโดยไม่รู้ตัวเอง ถูกเวียดนามกลืนไป ไตหมู่นี้จึงหายจากตำนานของไตกลายเป็นเวียดนามไปในที่สุด[๕๒]

ครูหลวงฝรั่งเศส หลุยส์ พิน็อต (လူၺ်းပိၼ်,ၼူတ်ႉ) ซึ่งเคยไปสอนศาสนาทางตะวันออกของจีน ได้เขียนไว้ว่า คนเชื้อชาติไตพากันอพยพช้า ๆ เปรียบเหมือนน้ำซึมทราย ค่อยไปค่อยมาเป็นเสมือนผืนผ้านวมที่หุ้มเมืองจีนทางตอนใต้ไว้ทั้งหมดจนถึง ตองกิน, ลาว, ไทย, พม่า อัสสัม มีคนไตปะปนอยู่มากมายจนนับจำนวนไม่ได้[๕๓] ดังคำของครูหลวงผู้นี้ที่เขียนว่าไตนั้นยิ่งใหญ่มีทุกหนทุกแห่งและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตัวเองไว้ได้อย่างดี ที่ต่างกันก็เรื่องที่อยู่ที่กิน น้ำดินหินผา ต่างคนต่างอยู่[๕๔]

ในตำนานของ**อินโดไชน่า** เขียนออกพิมพ์ในหนังสือมหาวิทยาลัยของฝรั่งเศสมีข้อความเรื่องคนไตตอนหนึ่งว่า ตั้งแต่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ชนชาติไตได้ขยายลงตามเส้นทางแม่น้ำทิศใต้เป็นเส้นทางเดียวกันกับในเวียดนาม และอัสสัมพวกไตที่ลงมาตามแม่น้ำใหญ่ ได้ไล่คนพื้นเมืองเดิมออกไปก่อน แล้วตั้งบ้านตั้งเมืองขึ้นมาแล้วเรียกตัวเองว่า "ไต" แล้วหลักฐานที่อยู่ในอินโดไชน่ามีจำนวนเป็นหลายล้านคนและแยกกันอยู่เป็นพวกเป็นเหล่าตั้งแต่เมืองลาวต่อถึงไตโถในตองกิน[๕๕]

---

[๕๒] หน้า ๑๒๔
[๕๓] หน้า ๑๒๕
[๕๔] หน้า ๑๒๖
[๕๕] หน้า ๑๒๗

หมอด๊อด (**ၽေႃတွတ်ႉ**) ได้เขียนไว้ว่าชนชาติอ้ายลาว (**ဢႆႈ;လၢဝ်း**) ในอดีต ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจีนนั้น ได้อพยพเข้าไปอยู่ในอินโดไชน่า ถึง ๔ ครั้ง ด้วยกัน และกระจายกันไปอยู่ในเมืองตองกิน, หลวงพระบาง (**လူင်ၽြႃးပၢင်း**) และเวียงจันทน์ (**ဝဵင်းလၢၼ်**) ประเทศลาว และในภาคเหนือของประเทศไทยไกลสุดถึงเมืองลำพูน (**လမ်းပုၼ်း**)[๕๖]

หมอด๊อด ยังได้ค้นคว้าและเขียนต่อไว้ว่า พวกอ้ายลาวจากจีนได้อพยพลงมาอีกเป็นครั้งที่ ๗ และเป็นครั้งสุดท้ายที่มีจำนวนผู้อพยพมากที่สุดจนสามารถสร้างบ้านตั้งเมืองและมีอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เป็นของตนเองได้ คือ เมืองน่านเจ้าหรือตาลีฟู เมื่อปี พ.ศ. ๑๗๗๗ (หรือ ค.ศ. ๑๒๓๔) และสามารถตั้งได้อยู่นานกว่า ๖๐๐ ปี

มีพระมหากษัตริย์ปกครองตนเองถึง ๑๔ พระองค์ เมืองน่านเจ้าได้เสียแก่จีนอีกครั้งเพราะคนชาติมองโกเลียในสมัยกุบไลข่าน น่านเจ้าก็สลายเป็นส่วนหนึ่งของจีนแผ่นดินใหญ่ไป เพราะอย่างนี้เรื่องราวหรือตำนานพี่ชายของชาวจีนก็อวสานลงเพียงนี้[๕๗]

ข้อสรุปเรื่องราวของชนชาติไต

ต่อไปจะเขียนข้อสรุป เรื่องราวชนชาติไตพอสังเขปสักนิด เรื่องของคนไตได้ปรากฏในจดหมายเหตุของจีนล่วงมาแล้วถึง ๔๑๘๔ ปี หรือก่อนพุทธศักราช (พ.ศ.) ถึง ๑๖๖๕ ปี สมัยนั้นจีนเรียกไตว่า "มุง" (**မုင်း**) หรือ **ต้ามุง** (**တႃ;မုင်း**) ซึ่งตั้งบ้านเมืองอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองซีซอนหรือทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน

ในปีก่อน พ.ศ. ได้ ๑๔๒๘ หรือล่วงมาแล้ว ๓๙๒๗ ปี จดหมายเหตุของจีนได้ระบุไว้เป็นครั้งที่ ๒ ว่า พวกไตได้ตั้งอาณาจักรของตนขึ้นมามีเมืองใหญ่อยู่ ๒ เมือง คือ

๑. เมืองปา (**မိူင်းပႃး**)
๒. เมืองลุง (**မိူင်းလုင်း**)

---

[๕๖] หน้า ๑๒๘

[๕๗] หน้า ๑๒๙

สมัยนั้นพระเจ้าแผ่นดินจีนได้ส่งทูตมาเป็นไมตรีกับไต เพราะเมืองสองลูกนี้ใหญ่มาก ประชากรก็มาก ไตปกครองไตกันเอง

ก่อน พ.ศ. ได้ ๑๒๓๗ ปี หรือล่วงมาแล้ว ๓๗๓๖ ปี พระเจ้าแผ่นดินของจีนองค์หนึ่งเชื้อสายฮาชา ([illegible]) ได้หนีพวกกบฏไปลี้ภัยพึ่งพวกไต เพราะสมัยนั้นไตเขามีอาณาจักรบ้านเรือนเจริญรุ่งเรืองมาก แม้แต่พระเจ้าแผ่นดินจีนก็หนีไปพึ่งหลบภัย

ก่อน พ.ศ. ได้ ๑๐๑๕ ปี หรือล่วงมาแล้ว ๓๕๑๔ ปี จดหมายเหตุของจีนเขียนไว้ตอนหนึ่งว่าไตในสมัยนั้นจีนเรียกว่า **"อ้ายลาว"** (**[illegible]**) ได้มีอาณาเขตใหญ่โตแน่นหนามาก เดี๋ยวนี้ถ้าดูตามแผนที่ของเมืองจีน แผ่นดินของเมืองซีซอน, อันโฮย, เกียงซี หมู่นี้ทั้งหมดเคยเป็นแผ่นดินของไต จึงได้รู้ว่า เมื่อพันมาพันปีแล้ว ที่อยู่ของคนไตนั้นยังอยู่ที่เมืองจีนจนเดี๋ยวนี้

ในปี พ.ศ. ๒๐๕ หรือ ๒๒๙๔ ปี ล่วงมาแล้ว อาณาจักรของไตได้ล่มจมเสียแก่จีนไป ก็เพราะจีนโฆษณาชวนเชื่อใช้เล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ นานา ไตจึงเสียเอกราชบ้านเมือง และพากันอพยพลงมาทางตอนใต้ ในครั้งที่ ๑ นั้นอพยพกันลงมาเป็นจำนวนมาก บางพวกก็หนีไปอยู่ในยูนนาน

ในปี พ.ศ. ๖๑๒ หรือล่วงมาแล้ว ๑๘๘๗ ปี เมืองไตอ้ายลาวได้เสียแก่จีนอีกเป็นครั้งที่ ๒ คนไตได้หนีลงมาอยู่ในยูนนานและอพยพหนีตายลงมาทางใต้เป็นจำนวนมาก

ในปี พ.ศ. ๘๘๘ หรือล่วงมาแล้ว ๑๖๑๐ ปี พวกไตอ้ายลาวอพยพหนีลงไปทางใต้อีก สมัยนั้นไตบางกลุ่มได้เข้าไปถึงในอินโดไชน่าแล้ว

ในปี พ.ศ. ๑๑๗๒ หรือล่วงมาแล้ว ๑๓๒๖ ปี ไตได้ตั้งเมืองน่านเจ้าในยูนนานแล้ว **หมอด๊อด**ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ ลงมาอาณาจักรของไตตั้งแต่เมืองซีซอน, อันโฮย, เกียงซี ได้ตกเป็นของจีนทั้งหมด ยกเว้นเมืองฮูนาน กรังสี ยูนนาน ไกวเจา ซึ่งอยู่ทางใต้และพวกคนไตได้อพยพลงมารวมกันไม่ขาดสาย จนสามารถตั้งเป็นเมืองใหญ่ได้ในราวกลางปี พ.ศ. ๑๓๐๐ โดยมี**ขุนบรม** (**[illegible]**) เป็นผู้นำ

ในปี พ.ศ. ๑๕๙๖ หรือล่วงมาแล้ว ๖๐๓ ปี พวกไตอ้ายลาวได้เสียเมืองเสียแผ่นดินให้แก่จีนอีก ครั้งนี้เป็นครั้งสำคัญเพราะผู้คนมากมายได้อพยพ

หนีตายลงมาทางใต้ทั้งจากเมืองฮูนาน และไกวเจา ที่มีค้างอยู่ก็ได้แก่เมืองยูนนาน กรังสี และกวางตุ้ง สามเมืองนี้ไม่แตกไม่เสีย

ในปี พ.ศ. ๑๗๗๒ หรือ ค.ศ. ๑๒๒๐ นั้น มีคนไตอีกพวกหนึ่งจากเมืองมาวอพยพไปทางดินแดนมินิปูระ ไปตั้งเมือง**อาณาจักรไต** หรือ **ไตยอาหม** ขึ้น

ในปี พ.ศ. ๑๗๗๗ หรือ ค.ศ. ๑๒๓๔ นั้น อาณาจักรของไตได้ล่มจมอีกครั้ง เพราะกุบไลข่านได้ยกทัพมายึดเมืองน่านเจ้า

ในปี พ.ศ. ๑๘๐๐ หรือ ค.ศ. ๑๒๕๗ นั้น พวกไตไทยได้ตั้งอาณาจักรสุโขทัย ([illegible]) ขึ้นเป็นเอกราช พวกไตใหญ่เรียกเมืองนี้ว่า **"เมืองเสืองเคือไทย"**

เรื่องคนไตได้อพยพลงมาทางตอนใต้นั้นมีข้อที่น่าสังเกตอยู่ ๒ ประการ

๑. อพยพหนีตายลงมาเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยแบบตัวใครตัวมัน

๒. อพยพหนีลงมาแบบเป็นขบวนใหญ่มีหัวหน้าหรือแม่ทัพ เป็นผู้นำลงมาเอง

การอพยพลงมาแบบอย่างที่ ๑ นั้น มีความสำคัญไม่น้อยถึงแม้จะมีจำนวนไม่มากแต่ก็มาอย่างไม่ขาดสายเหมือนสายน้ำที่ไหลไม่หยุด ส่วนข้อ ๒ นั้นมาทีหลังแต่พากันมามากมายจนได้ตั้งบ้านตั้งเมืองของไตขึ้นปกครองกันเอง มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นของตนเอง

หมอด๊อด เขียนไว้ว่า พวกไตเขาหนีลงมาถึงเกาะน้อยอินโดะคายนา (อินโดไชน่า) ในสมัยน่านเจ้า ราวปี พ.ศ. ๔๗๔ เริ่มตั้งแต่ในปี พ.ศ. ๔๑๔ อพยพกันมาทีละน้อย ๆ และใช้เวลานานถึง ๔๐๐ กว่าปี พวกไตจึงมีทั่วไปในอินโดะ-คายนาเหตุนี้จึงเชื่อได้ว่าไตทั้งหมดเมื่ออพยพมาใหม่ ๆ ยังไม่ได้ตั้งบ้านเมืองและอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรขอม ([illegible]) ซึ่งมีอำนาจปกครองพวกขมา ([illegible]) ขมุ ([illegible]) และเขมร ([illegible]) รวมทั้งพวกคนไตด้วย ต่อมาพวกชาติไตได้รวมตัวกันตั้งกองทัพต่อสู้กับ กษัตริย์ขอมซึ่งเป็นกลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิมหนีไป และจัดตั้งเป็นเมืองอิสระจากอำนาจของขอม พวกขอมก็อพยพหนีออกนอกเมืองไปตั้งรกรากอีกแห่งหนึ่ง

พวกไตทั้งหลายที่อพยพลงมานั้นต้องมาอยู่ใต้อำนาจปกครองของขอม

นานนับเป็นร้อย ๆ ปี กว่าจะสามารถมีกำลังที่เข้มแข็งจนแยกตัวเป็นอิสระได้สำเร็จดังที่กล่าวมาแล้ว

ในตำนานฝ่ายไทยเชื่อว่า **พ่อขุนบรม** นั้นสามารถปกครองและรวมผู้คนในสิบสองจุไต ตั้งเป็นเมืองที่ **"เมืองเคียน"** ([illegible]) ไทยเรียกว่า **"เมืองเที่ยง"** เดี๋ยวนี้เรียกว่าเมือง **"เดียนเบียนฟู"** หรือ **"ดินบินฟู"** ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเวียดนาม พ่อขุนบรมเมื่อตั้งเมืองแล้วก็ส่งพระราชโอรสไปปกครองในหัวเมืองทั้งหก (เหมือนกับในตำนานของยูนนาน) เมืองที่ไปปกครองนั้นได้แก่

๑. เมืองล้านช้าง ปัจจุบันคือ ประเทศลาว

๒. เมืองสิบสองปันนา

๓. เมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหก (เมืองตองกิน)

๔. เมืองยูน (โยนก, เชียงใหม่)

๕. เมืองอยุธยา

๖. เมืองหงสาวดี (พะโคเดี๋ยวนี้)

ปอลเลอ ปูลางแย ข้าหลวงใหญ่ประจำเวียงจันทน์ของฝรั่งเศสได้เขียนเรื่องของพ่อขุนบรมไว้ว่า เรื่องที่พ่อขุนบรมส่งราชโอรสไปปกครองเมืองทั้งหกนั้นแท้ที่จริงไตนั้นพร้อมที่จะต่อสู้กับพวกขอมนานแล้ว เพราะคนชาติไตมีอยู่ทั่วไปเต็มไปหมด หน้าที่ของพระราชโอรสที่ไปปกครองนั่นคือไปรวบรวมคนไตให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อมีเรี่ยวแรงจะได้ช่วยกันปลดแอกจากขอมและตั้งเมืองใหม่ให้เป็นของไตทั้งหกเมือง ในราวปี พ.ศ. ๑๓๐๐ พ่อขุนบรมได้ส่งพระราชโอรสไปปกครองและต่อมาหลังจากนั้นอีกราว ๘๐๐ ปี พ่อขุนศรี-อินทราทิตย์ ได้แต่งตั้งพ่อขุนผาเมืองไปต่อสู้ปลดแอกจากขอม ตั้งเมืองสุโขทัยขึ้นมา สมัยนั้นพวกไตได้เข้ามาในอินโดจีนคายนานแล้ว นับได้ ๑,๒๐๐ ปี เพราะชนชาติไตมีความสามัคคีกันดี จึงสามารถขับไล่เจ้าของแผ่นดินเดิมออกไปได้ แล้วตั้งเมืองของตนเองขึ้นมาในผืนแผ่นดินขอมจนได้เป็นอิสระต่อมาจนทุกวันนี้

ตอนที่ ๓

ที่อยู่ของคนไตในปัจจุบัน

แตนิแก ชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ที่มีความสามารถในการค้นหาตำนานทั้งหลายที่อยู่ในเมืองปารีส และได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า **"ชนชาติคน"** ([illegible] [illegible]) เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งกล่าวถึงพวกคนไตต่าง ๆ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ

๑. เมืองไตโถ่เขา ([illegible]) อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของอัสสัมไตพวกนี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองตองกินและจีน

๒. เมืองไตหลวงเขา อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของอัสสัมช่วงตอนเหนือของพม่า

๓. ไตลาวอยู่ในเมืองลาวบ้างในเมืองไทยบ้างปะปนกันไป

๔. ไตไทย (สยาม) อยู่ในแผ่นดินไทยตลอดมาจนทุกวันนี้ [๕๘]

แตนิแก ([illegible]) ได้เขียนต่อไปอีกว่า

๑. ชนชาติไตที่เรียกไตโถ่ นั้นอยู่ในตองกินทั้งหมด อยู่ใกล้แม่น้ำมีอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่

๒. ในเมืองจีนนั้น พวกไตโถ่นั้นอาศัยอยู่ในเมืองกรังสี, ไกวเจา, ยูนนานตะวันออก

ชนชาติไตโถ่นี้ ทำนาแข็งแรง แต่งตัวสวยงามสร้างบ้านเรือนเสาใหญ่โตมากไม่เหมือนกับพวกไตที่อยู่ในเวียดนาม ซึ่งทางฟากตะวันตกแม่น้ำแดงในตองกินและผู้เฮือน, ผู้ไทยที่อยู่รอยเขตติดต่อลาวกับจีนและเวียดนาม ความพูดเป็นความไต-ไทยไม่เหมือนกับจีนหรือเวียดนามเลย[๕๙]

---

[๕๘] หน้า ๑๔๐

[๕๙] หน้า ๑๔๑

ในเมืองจีน **แตนิแก**ได้เขียนต่อไปอีกว่าพวกชนชาติตูดิน, เปเมียว (ပေႉမဵဝ်ႉ) ปายี (ပႃႈယီႈ) อันเป็นคนไตอีกพวกหนึ่งและมีจำนวนสองส่วนในสามส่วนของคนในเมืองกรังสีทั้งหมด คนพวกนี้ยังมีอีกในไกวเจาตอนใต้ และกวางตุ้งตะวันตกเฉียงเหนือ พวกปาคิน บางทีก็เรียกว่า **"มิงเกีย"** (မိင်ႈၵျႃး) ที่อยู่ในยูนนานนั้นมีเลือดไต ปะปนกับจีน เหมือนกับพวกไตนุง (တႆးၼုင်း) ในตองกินอันอยู่ใกล้อันอยู่ใกล้กันกับไตโถ่ คนหมู่นี้มีหนังสือเป็นของตัวเอง ตัวหนังสือนั้นคล้าย ๆ กันกับหนังสือลาวและไตในเมืองจีน, ไตยในเมืองไต, ไตในตองกินแต่รูปร่างหน้าตาไม่ค่อยเหมือนกัน แบบเรากับคนอินโดนีเซีย, มาเลเซีย, มอญและพม่า[๖๐]

แตนิแก ได้เขียนต่อไปว่า พวกไตคำตี่ (တႆးၶမ်းတီႈ) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกนั้นเป็นพวกไตที่ยังมีเลือดบริสุทธิ์อยู่มาก รูปร่างเป็นไตจริงไม่เหมือนกับพวกซิงโป (သိင်းပူဝ်း) หรือขาง (ၶၢင်) หรือกะฉิ่น ซึ่งถูกพม่ากลืนไปเกือบครึ่งหนึ่งแล้ว พวก "ขาง" นี้เป็นชนชาติอาศัยอยู่ทางหนเหนือของพม่า ระหว่างแม่น้ำลูเกียงเหนือสาละวินกับแม่น้ำพรหมบุตร (ၼမ်ႉလူမ်ႈ) และตามฝั่งน้ำพรหมบุตรนี้มีไตอีกพวกหนึ่งตั้งหลักฐานอยู่คือไตอาหมหรืออัสสัม แต่ว่าได้ไปปะปนกับพวกฮินดูมากแล้ว[๖๑]

ชนชาติไตนี้เขามีกันมากมายเหลือเกิน ไม่สามารถเอามาเขียนได้หมด เพราะอะไรหรือ ก็เพราะไตเมื่ออพยพจากทางเหนือลงได้แตกแยกออกเป็นหลายหมู่หลายพวก หมู่หนึ่งอยู่ที่หนึ่งไม่สามารถรวมกันได้ สุดท้ายก็ไปเข้ากับชาติอื่น นานเข้าก็กลายเป็นคนชาติอื่นไป ลืมชาติดั้งเดิมของตัวเองเสีย พวกเชื้อชาติไตจึงกลายเป็นชาติอื่น และไตบางพวกก็มาฆ่าคนไตด้วยกันเองจนในที่สุดก็ไร้แผ่นดินอยู่อย่างที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้

แต่ไตบางพวก ถ้าถามดูจะตอบว่าเราก็เป็นไตเหมือนกัน พวกที่เจริญกว่ามีโอกาสได้เรียน ได้ศึกษาดี ๆ เช่นที่เมืองไทย พวกนี้มีความรู้สูง มีความสามารถในเรื่องการพูด การสร้างหลักฐานการครองชีพ มีวัฒนธรรมประเพณี

---

[๖๐] หน้า ๑๔๒

[๖๑] หน้า ๑๔๓

และประวัติของตนเอง แต่พวกที่ยังไม่เจริญนั้นบางพวกไม่รู้จักเชื้อชาติของตัวเองด้วยซ้ำ พวกที่เจริญนั้นเขาจะรู้ตำนานของชาติตัวเอง และมีความเข้าใจว่าเราเองเป็นไต แต่พวกที่ยังต่ำต้อยนั้นแม้จะเรียกตัวเองว่าไต แต่ก็ไม่ได้เล่าเรียนศึกษาหาความรู้ จึงไม่สามารถมองเห็นตำนานของชาติตัวเองว่ามันเป็นมาอย่างไร คนพวกหลังนี้เพราะอยู่ด้วยผู้อื่นอะไรก็คอยตามชาติอื่น นาน ๆ เข้าไปเจอหน้าคนไตด้วยกัน ก็ไม่สามารถรู้ว่านี้ก็เป็นไตเหมือนกัน เพราะมันได้เปลี่ยนไปตามชาติอื่น และถูกชาติอื่นกลืนไปโดยปริยายไม่มีที่สงสัย

ยกตัวอย่างเช่นในเมืองลาวเดี๋ยวนี้ นักประวัติศาสตร์ของลาวได้ลงความเห็นไว้แล้วว่า ก่อนที่จะลงมาตั้งบ้านเมืองที่นี่ได้อพยพกันมาถึง ๙ พวก ดังนี้

๑. ลาวคิง (ลาวในปัจจุบัน)
๒. ไตผู้ไทย (တႆးၽူႈတႆ)
๓. ไตขาว (တႆးၶၢဝ်)
๔. ไตดำ (တႆးလမ်)
๕. ไตแดง (တႆးလႅင်)
๖. ไตเหนือ (တႆးႁွၼ်)
๗. ไตผาเอิน (တႆးၽႃႈဢိူၼ်း)
๘. ไตยวน (တႆးယူၼ်း)
๙. ไตลื้อ (တႆးလိုဝ်ႉ)

ที่เขียนมานี้เป็นชนชาติไตทั้งหมดจะต่างกันไปก็ชื่อเสียง ความพูด ที่อยู่เรียกตามที่อยู่ที่กิน น้ำดินหินผาบ้าง ที่เท็จจริงเป็นไตด้วยกันทั้งนั้นเป็นพี่น้องเชื้อชาติอันเดียวกัน บรรพบุรุษของไตเดียวกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีก็คล้าย ๆ เหมือนกันดังจะกล่าวต่อไปนี้

๑. **พวกลาวคิง** เป็นพวกใหญ่กว่าพวกอื่น ๆ ในเมืองลาวเดี๋ยวนี้ พวกลาวคิงนี้แท้จริงเป็นไตอีกพวกหนึ่งในอดีตเรียกไตพวกนี้ว่า "**ไตล้านช้าง**" (**တႆးလၢၼ်ႉၸၢင်ႉ**) และพวกยวนเป็น "**ไตล้านนา**" (**တႆးလၢၼ်ႉၼႃး**) สองพวกนี้เขาเชื่อถือว่าเป็นไตอีกหมู่หนึ่งชอบสักลายไว้ใส่ตัวเหมือนกัน ในอดีตนั้นมีเป็นจำนวนมาก แต่บางพวกอาจลืมชาติตนเองไปแล้วก็มี[๖๒]

---

[๖๒] หน้า ๑๔๖

๒. **ไตผู้ไทย หรือภูไทย** พวกผู้ไทยนี้รับเอาขนบธรรมเนียมจีนมาใช้มากกว่าวัฒนธรรมลาว เวลาเขียนหนังสือก็ใช้คำจีนแต่ตัวหนังสือเป็นลาวเหมือนหนังสือไตถ้าเอาความจีนมาเขียนก็ดูคล้าย ๆ จีนไป เราก็จะสามารถรู้ได้ว่านี่ก็เป็นไตอีกพวกหนึ่ง[๖๓]

๓. และ ๔. **เป็นไตแดงและไตขาว** พวกนี้อยู่กระจัดกระจายไปทางเหนือสิบสองจุไต คนพวกนี้อยู่กันแบบง่าย ๆ แยกกันอยู่เป็นพวกเล็กพวกน้อย บางครั้งก็ไปอยู่กับไตพวกอื่น ๆ ที่แท้จริงในเมืองลาวมีไม่มากนัก แต่มีมากในตองกิน ในอดีตเคยเป็นพวกเดียวกันและไปปะปนกับจีนจึงเรียกว่าไตขาว พวกที่ไม่เข้ากับจีนนั้นเรียกว่า**ไทยดำ** แต่ผิวเนื้อไม่ดำ ชอบนิยมนุ่งผ้าสีดำ จึงเรียกว่า**ไตดำ**ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น[๖๔]

ในคราวปี พ.ศ. ๒๑๔๓ หรือล่วงมาแล้ว ๓๕๐ ปี ผู้เป็นหัวหน้าจีนคนหนึ่งได้ก่อกบฏขึ้นแต่ไม่สำเร็จ จึงได้รวบรวมทหารของตนลงเรือหนีที่เมืองกวางตุ้งหนีมาขึ้นฝั่งที่เมืองนาเฮือไฮพรมของเวียดนาม พระเจ้าแผ่นดินของเวียดนามได้แต่งตั้งให้หัวหน้าจีนคนนี้เป็นแม่ทัพคุมทหารไปรบกับพวกไต และโถ่ในเมืองสิบสองจุไต ซึ่งไม่ยอมไปสวามิภักดิ์ขึ้นต่อเวียดนาม ผลของสงครามครั้งนี้พวกไตและโถ่เป็นฝ่ายแพ้สงคราม พระเจ้าแผ่นดินของเวียดนามจึงตั้งให้หัวหน้าชาวจีนคนนี้เป็นผู้ปกครองดูแลในดินแดนที่รบได้ จึงเป็นเหตุให้ทหารชาวจีนที่ติดตามหัวหน้าเข้ามามีโอกาสแต่งงานกับพวกผู้หญิงไตและมีลูกมีหลานสืบต่อกันมา และเรียกว่าพวกไตขาว ส่วนพวกที่ไม่ได้ปะปนหรือแต่งงานกับชาวจีนยังรักเชื้อชาติของตนอยู่ก็พยายามปกป้องต่าง ๆ นานาไม่ให้จีนเข้ามาปะปนไตกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า **"ไตดำ"** ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น[๖๕]

๕. **ไตแดง** พวกนี้เป็นพวกเดียวกันกับไตดำ-ขาว แต่ว่าวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีไม่ค่อยเหมือนกัน คนไตนั้นส่วนมากจะสวมเสื้อผ้าสีน้ำเงินแก่ ชุบย้อมด้วยฮ่อม หรือคราม ผ้านี้เป็นเครื่องหมายของคนไตใน

---

[๖๓] หน้า ๑๔๗

[๖๔] หน้า ๑๔๘

[๖๕] หน้า ๑๔๙

ภาพชายไตและหญิงไตสมัยใช้โคขนของในเมืองแจตอนและเมืองแสนหวี

อดีต ไตที่อยู่ในจีนหรือเวียดนามก็ดีต้องดูที่เสื้อผ้าสวมใส่แล้วจะรู้ทันทีว่าเป็นไต ส่วนไทยแดงจะแต่งตัวด้วยสีแดง จึงเรียกตัวเองว่า **"ไตแดง"**[๖๖]

๖. **ไตเหนือ** พวกนี้มีในเมืองลาวเป็นจำนวนมาก ชอบอยู่ที่สูงหมั่นย้ายที่อยู่อาศัย ผู้หญิงเขามีผ้ารัดอกนิดหนึ่ง นับถือศาสนาพุทธ ไตพวกนี้ไม่ทำการค้าขายทำสวนทำนาอย่างเดียว สิ่งที่ไม่ดีในพวกนี้ก็คือยาเสพติด ไตพวกนี้อาศัยอยู่ใกล้แม้วและเย้าไม่เห็นเจริญเลย[๖๗]

๗. **ไตผู้เฮือนหรือภูเฮือน** ไตพวกนี้มีวัฒนธรรมเหมือนกันกับลาว แต่ว่าการพูดต่างกันไปนิดหน่อย เหตุผลเพราะไตผู้เฮือนอยู่ใกล้กับเวียดนามมาเป็นร้อย ๆ พัน ๆ ปี ส่วนมากเขาอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกในอดีตเมืองนี้เรียกว่า **"เมืองดำ"** ส่วนพวกผักผลไม้ที่เขาปลูกกันไว้จะเก็บเอาไปขายแก่พวกเวียดนามเป็นส่วนมาก เพราะอย่างนี้จึงติดต่อกับเวียดนามมากกว่าความพูดจึงไม่ค่อยเหมือนพวกลาวต่างกันไปนิดหน่อย ที่ปลูกบ้านสร้างเรือนจะอยู่ในเขตหนาวจัด และไม่นิยมย้ายที่อยู่อาศัย เครื่องเล่นดนตรีก็มีน้อย นับถือศาสนาพุทธกันไม่มากนัก ไตพวกนี้มีมากที่เมืองเวียงจันทน์, เมืองคำเกิด, คำมูล และเมืองในเขตทิศทางเหนือ[๖๘]

๘. **ไตยวน** พวกนี้แบ่งเขตอยู่ตาม ๒ ฝั่งแม่น้ำโขง ฝั่งซ้ายเป็นลาว ฝั่งขวาเรียกว่ายวน คำพูดจาไม่พอต่างกันมาก นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกพวกลาวอีกชื่อหนึ่งว่า **"ลาวท้องขาว"** แต่พวกยวนนั้นเรียกว่ายวนท้องดำ เพราะเขาสักยาสักลายที่ท้องกันเป็นส่วนมาก และเคร่งในพระพุทธศาสนา [๖๙]

๙. **ไตลื้อ** พวกนี้ก็เป็นไตเหมือนกัน แต่ว่าไม่เหมือนกันกับไตยวน ไตลาวเพราะไตลื้อเป็นไตใหญ่ที่ย้ายลงมาที่หลังจากแม่น้ำดู (**ၵူႉ**) ลงมาตามแม่น้ำโขงได้ประมาณ ๒๐๐ กว่าปีเท่านั้น ลื้อกับลาวถึงแม้จะอยู่รวมกัน แต่ก็เข้ากันไม่ค่อยได้ดีเพราะลื้อเคยอยู่กับพวกพม่ามาก่อนและไม่ค่อยถ่อมตัว ส่วน

---

[๖๖] หน้า ๑๕๐
[๖๗] หน้า ๑๕๑
[๖๘] หน้า ๑๕๓
[๖๙] หน้า ๑๕๔

มากจะแยกกันอยู่ แต่ว่าขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ก็ใช้ร่วมกับลาว และในไม่ช้าก็จะกลายเป็นลาวไปโดยปริยาย[๗๐]

ไตลื้อ นี้เขามีความคล่องตัวสูง สักลายน้ำหมึกสีแดงตั้งแต่ขาถึงคอส่วนมากเป็นเช่นนี้ทุกคน ชอบเอาผ้าโพกหัว ผู้ชายไว้หนวดเอาขี้ผึ้งทาให้มันโค้งขึ้นข้างบนให้ดูสวยงาม ไตลื้อมีส่วนที่คล้ายกับไตล้านช้างมาก จึงเป็นลักษณะที่แปลกมากสำหรับไตเหมือนกัน ไตลื้อใช้ภาษาลาวครึ่งหนึ่งปนกับไตครึ่งหนึ่ง การดนตรีส่วนมากจะร้องเพลงซอพื้นเมืองเหมือนภาคเหนือของไทย[๗๑]

มอริดอาปาตี ได้สืบเขียนเรื่องชนชาติไตว่าการเขียนขยายเรื่องชนชาติไตนั้นยากมาก เพราะชนชาตินี้อยู่กันไม่เป็นที่ แยกกันอยู่หลายที่หลายเขต ตำนานขนบธรรมเนียมประเพณีก็ไม่เหมือนกัน ไปกันคนละทิศละทาง ซึ่งขึ้นอยู่กับที่อยู่กินน้ำดินหินผา ที่อยู่อาศัย ถ้าอยู่ใกล้ชาติอื่นก็คอยตามเขาและถูกกลืนชาติไป[๗๒]

มอริดอาปาตี ยังได้สืบเขียนต่อไปอีกว่า พวกไตขาว, ไตดำ, ไตลุงไตนอง ในอินโตะคายนาหมู่นี้ ถ้าไปอยู่ในเมืองจีน เช่นในยูนนาน กรังสีจีนเขาจะเรียกไตหมู่นี้รวมเป็นคำเดียวว่า **"ปายี"** ([illegible]) ซึ่งแปลว่าคนเถื่อนคนป่าส่วนพวกไตโถ่เรียกรวมว่า **"ตูลาว"** ([illegible]) ไตแดงก็เรียกว่า **"โล้โล"** ([illegible]) บางทีก็เรียกว่า **"ป้วปิวโล้โล"** ก็มี[๗๓]

ในอินโตะคายนานั้น พวกที่สืบเชื้อสายไตมาจากดอยปัง หรือเขาปัง ([illegible]) ใกล้แม่น้ำซีเกียงและแม่น้ำแคนลี ([illegible]) ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือตองกินในเวียดนามเรียกว่า แม่น้ำสุงเกียม แต่ฝรั่งเศส เรียกว่า "Ri-viereclaire" พวกนี้เวียดนามเรียกว่า **"โถ่"** และคนกลุ่มเดียวกันนี้ถ้าอยู่ทางเหนือทุ่งน้ำแดงทุ่งน้ำดำ จะเปลี่ยนชื่อเรียกใหม่เป็นพวกโถ่ หรือ ไต[๗๔]

---

[๗๐] หน้า ๑๕๕

[๗๑] หน้า ๑๕๖

[๗๒] หน้า ๑๕๗

[๗๓] หน้า ๑๕๘

[๗๔] หน้า ๑๕๙

อันเรียกกันว่า **"โถ่"** นั้น ที่แท้มันก็เป็นไตชาติเดียวกันมาตั้งหลายพันปีแล้ว ลักษณะท่าทาง กิริยาอาการ ความพูดจาก็คล้าย ๆ กัน ที่ต่างกันไปบ้างก็เพราะบางกลุ่มไปตกอยู่ใต้อำนาจของชาติอื่นไม่ใช่ชาติเดียวกับตน ต้องแยกกันอยู่คนละบ้านคนละเมือง ผู้ปกครองก็ต่างชาติ ต่างศาสนา ที่เรียกว่า **"โถ่"** นั้นในเวียดนามมีมาก ส่วนที่เรียกว่า **"ลาว"** มีในเมืองไตมาก่อนแล้ว ถึงแม้ว่าโถ่และไตนี้มีสายเลือดเป็นอันเดียวกันก็จริง แต่อยู่กินคนละบ้านคนละเมือง ประเพณีวัฒนธรรมจึงไม่เหมือนกันทีเดียว

มันเป็นการยากที่จะรู้ว่าพวก **"โถ่"** กับ **"ไต"** เป็นสายเลือดเดียวกัน หรือมีทุกสิ่งทุกอย่างเข้ากันได้หมด แม้แต่ความพูดให้เข้าใจกันได้นั้นก็ยากมาก เพราะไตอยู่ในเมืองไต แต่ **"โถ่"** อยู่ในเวียดนาม อยู่ไกลกันมาก และตัวหนังสือก็ใช้ต่างกัน[๗๕]

ความไม่เหมือนกันเหล่านี้ มันมีเหตุมาจาก ประการหนึ่ง การได้อยู่ในปกครองไม่เหมือนกัน ต่างบ้านต่างเมืองจึงไม่สามารถติดต่อกันได้ อีกประการหนึ่งไม่ขวนขวายหาทางออกให้พอติดต่อกันได้ แต่ไปติดต่อกับพวกต่างชาติเสียเป็นส่วนมากที่เห็นมา ก็ได้แก่พวก ไตนุง ตูลาว โล้โล และโถ่ ยังมีอีกพวกหนึ่งเรียกว่าโต๊ะตี่ ([illegible]) นอกจากนี้พวกเชื้อชาติไตที่ปรากฏในหนังสือของหมอด๊อดอีกได้แก่

๑. **ตุลา** ([illegible]) หรือ ตุรีน ([illegible]) เป็นชื่อที่จีนเรียกคนไตที่อยู่ในเขตเมืองซีซอน หมอด๊อดได้ไปพบกับพวกเขา ซึ่งเรียกตัวเองว่า **"ไต"** เหมือนกัน ไม่ชอบที่เรียกต่างชื่อ เช่นคำเรียกเขาว่า เป็นจีน เขาจะเสียใจมาก

๒. **จุงเกีย** ([illegible]), ตุยีน ([illegible]), ตุรีน ([illegible]), ไตจอย ([illegible]), และไตย้อย ([illegible]) พวกนี้เป็นเชื้อชาติไตอยู่ในเขตเมืองไกวเจา แต่จีนเรียกคนไตเหล่านี้ว่า **"จุงเกีย"** ในบางถิ่นก็เรียกว่า **ตุยีน** หรือ **ตุรีน** พวกสอนศาสนาคริสต์ (โรมันคาทอลิก) ในเขตเมืองไกวเจาเรียกไตพวกนี้ ว่า **"ไตออย"** ([illegible]) พวกสอนศาสนาจึงมีความจำเป็น

---

[๗๕] หน้า ๑๖๐

ต้องพิมพ์หนังสือสอนศาสนาเป็น ๒ ฉบับ ฉบับหนึ่งเป็นภาษาฝรั่งเศส อีกฉบับหนึ่งเป็นภาษาไตออยว่าดังนี้

๓. **ปูลาตี** ([illegible]) และปูลุงดี ([illegible]) คนสองพวกนี้หมอด๊อดพบในเขตอันครานฟู ([illegible]) และเขตเมืองไกวเจา พวกที่เรียกตัวเองว่า **"ปูลุงดี"** สอบถามได้ความว่าสืบเชื้อสายมาจากอดีต จึงเรียกว่าปูลุงดีที่แท้จริงคนพวกนี้มาจากเมืองเก่าของไตในอดีตที่เรียกว่า **"อาณาจักรลง"** คนพวกนี้พูดความไต ใช้ตัวหนังสือจีนเขียน ร้องเพลงแบบคนเมืองเชียงใหม่และคนไตในเมืองไทย

๔. **ไตนุ** หรือ **ไตเหนือ** ([illegible] หรือ [illegible]) หมอด๊อดไปพบในเมืองสิบสองพันนา ความพูดเหมือนคนเมืองเชียงใหม่ของไทย ไม่มีหนังสือประจำเป็นพวกไตที่ไม่รู้หนังสือ

๕. **สวยปายี** ([illegible]), ก่อปายี ([illegible]) นี้ หมอด๊อดไปพบที่ทุ่งแม่น้ำแดง พวกนี้มีที่อยู่ที่กินดี น้ำดินก็ดี การเกษตรเพาะปลูกก็งอกงามดีและมีเมืองหลวงอยู่เมืองหนึ่งจีนเรียกว่า **"เป็นครึ่งโจ"** ([illegible]) แต่พวกไตที่นั่นเรียกชื่อเมืองนี้ว่า **"เมืองจุง"** ([illegible])

๖. **ไตลาย** ([illegible]) และไตน้ำขาว ([illegible]) หมอด๊อดพบที่เดียวกันกับไตนุ พวกนี้เรียกตัวเองว่าไตลาย เพราะพวกผู้หญิงเขาใส่ผ้าลายเป็นลายแบบเดียวกันกับลาว และคนเมืองเชียงใหม่ ไตลายนี้ปกป้องเลือดเนื้อตัวเองได้บริสุทธิ์กว่าไตที่อื่น ๆ และไม่พูดภาษาต่างชาติ พูดแต่ภาษาของตัวเองเท่านั้น

๗. **ไตยา** ([illegible]) เป็นคนไตอีกกลุ่มหนึ่งไม่นับถือศาสนาอะไร มีผู้เล่าให้ฟังว่า คนไตยานี้ เมื่อสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดแต่พระองค์ไม่สามารถสั่งสอนให้พวกไตยานี้เข้าถึงธรรมะได้ พระองค์จึงตรัสว่าเป็นพวกเบาปัญญาไม่สามารถสั่งสอนพระธรรมข้อใดได้ เมื่อพระองค์เล็งเห็นเช่นนั้นก็ไม่ตรัสอะไรต่อนับแต่นั้นมาคนทั้งหลายจึงพร้อมกันเรียกไตหมู่นี้ว่า **"ไตยา"**

๘. **ฟูนุง** ([illegible]) หรือ ฟูลุง ([illegible]) หมอด๊อดไปพบที่เวียง **"กรังนัน"** จึงได้รู้ว่าไตพวกนี้มาจากเมืองอันโฮย และ กรังสี ย้ายเข้ามาอยู่ถึงตอนนี้ความจึงกระจ่างว่า อันที่จีนเขาเรียกว่า **"ลุง"** นั้น หมายถึงคนชนชาติใหญ่โตบางถิ่นเขาก็เรียกตัวเองว่า **"ไตหลวง"** คำว่า **"ลุง"** กับ **"หลวง""** นั้น

ก็เป็นความอันเดียวกัน หมายความว่าใหญ่ ไตพวกนี้ยังมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **"ลุงเย็น"** ก็ว่า

๙. **ไตคายหัว (တႆးၶၢႆႈႁူဝ်)** เป็นคนไตอีกพวกหนึ่ง ที่สร้างบ้านเรือนอยู่ในเขตเมืองยูนนาน บริเวณทุ่งคายหัว ซึ่งเป็นทุ่งราบใหญ่มาก มีน้ำสายหนึ่งตัดผ่านกลาง ทำให้ดินดีมีปุ๋ยมาก ปลูกอะไรก็งอกงามดี ไตคายหัวนี้เอาความจีนมาพูดตัวหนังสือก็ใช้ของจีน เหมือนกับไตคำตี่ที่ใช้หนังสือพม่า

๑๐. **ไตโถ่ (တႆးတူဝ်)** คนไตกลุ่มนี้ หมอด๊อดว่า คนจีนเขาเรียกว่า **"ตูเย็น"** (**တူႉယဵၼ်း**) มีมากในเมืองกรังสี มีถึง ๙๐ ส่วนในร้อยส่วนของพลเมืองทั้งหมด

๑๑. **ไตครอง (တႆးၶွင်း)** พวกนี้อยู่ในเขตเมืองไกวเจาเรียกต่างกัน คนจีนเรียกว่า **"จุง"** (**ၸုင်း**) พี่น้องไตในตองกินเรียกพวกนี้ว่า **"ไตนุง"** ทางยูนนานเรียกพวกนี้ว่า **"ไตลุง"** ซึ่งเป็นพวกเดียวกับไตลุง ไตลวงอันกล่าวมาแล้วข้างต้น

๑๒. **ฟูน้อง (ၽူႈၼွင်း)**, ผู้นุง (**ၽူႈၼုင်း**), ผู้มัน, ผู้เย้อ, ผู้เฮือน, ผู้ยี, ผู้สวย พวกไตหมู่นี้เป็นไตหลวงหมด

๑๓. **ไตลื้อ (တႆးလိုဝ်ႉ)**, ไตเขิน (**တႆးၶိုၼ်**), ลื้อ,เลม,เขิน,ยวน, ลาว ไตหมู่นี้เป็นไตใหญ่อยู่ทางฝั่งตะวันออกแม่น้ำสาละวิน

พวกไตนี้มีรูปร่างหน้าตา ขนบธรรมเนียมความพูดจา กิริยามารยาทก็เหมือน ๆ กัน เราอาจสรุปได้ว่าพวกไต นั้น มีถึง ๓๒ พวก แต่ในความเป็นจริงเราไม่สามารถจะแสวงหาค้นหามาได้หมด ยิ่งค้นหายิ่งได้ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะพวกไตชอบแยกกันอยู่หลายบ้านหลายเมือง อีกประการหนึ่งเราเรียกชื่อหนึ่งคนอื่นเรียกอีกชื่อหนึ่ง ตัวอย่างเช่นไตในเมืองจีน เพราะแยกกันอยู่คนละบ้านคนละพวก เลยถูกจีนเรียกเป็นหลายชื่อที่แท้ก็เป็นไตพวกเดียวกัน ส่วนมากจะเรียกชื่อตามที่อยู่ เช่น ไตน้ำคำ ไตเมืองมาว แสนหวี สีป้อ เป็นต้น ไตหมู่นี้จะเรียกตัวเองว่า **"ไต"** ทั้งนั้นไม่ชอบให้เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

ชนชาติไต เขามีตัวหนังสือใช้มาช้านานแล้วตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ต่อมาในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ได้หยิบเอาหนังสือไตในอดีตและเอาหนังสือมอญมาประดิษฐ์เข้าด้วยกันดัดแปลงเป็นหนังสือไทย และใช้กันมาจนถึงทุกวันนี้ พระองค์ทรงมีพระราชบุตรเขยเป็นมอญ พระนามว่าเจ้าฟ้ารั่ว

พระองค์ทรงมีความรักใคร่เสมือนเป็นเมืองเดียวกันกับไทย และทรงโปรดเกล้าให้เจ้าแสนเมืองพระเจ้าหลานเธอ โอรสเจ้าฟ้ารั่วไปกันเมืองปกครองพวกมอญ เป็นเสมือนเมืองหลวงของไทยอีกแห่งหนึ่ง คือ นอกจากสุโขทัย แล้วยังมีหงสาวดี เมื่อสิ้นสมัยของพ่อขุนรามคำแหงผู้เสด็จขึ้นครองราชย์ไม่แข็งแรงเหมือนพระองค์ ทำให้เมืองมอญจากสุโขทัยไปตกอยู่ในกำมือพม่า ถ้าเรากลับไปดูว่าคนไหนเป็นคนมอญ คนไหนเป็นคนพม่า ถ้าไม่ถามดูดี ๆ จะไม่ทราบเลยว่าเป็นคนมอญชาติที่เคยอยู่ร่วมกับไทยมาช้านาน แต่เดี๋ยวนี้ได้ถูกพม่ากลืนไปหมดทั้งชาติแล้ว เป็นเพราะผู้นำประชาชนไม่เข้มแข็งขาดความสามัคคีปรองดองกัน ในที่สุดชาติก็ล่มจม หายสาบสูญไปจากโลกนี้ อย่างที่เราท่านได้เห็นกันอยู่ ไตกับมอญนี้มีอดีตคล้าย ๆ กัน จนถึงวันนี้ไตก็ยังไม่มีเอกราชอิสระเหนือแผ่นดินของตัวเอง ไม่ว่าชาติไหนก็ตามถ้าขาดความสามัคคีปรองดองกันในที่สุดจะไม่มีแผ่นดินจะอยู่ และต้องไปเป็นขี้ข้าต่างชาติในที่สุด

คนไต เขามีตัวหนังสือและใช้เขียนมาในอดีตช้านานแล้ว ก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงด้วยซ้ำ หลักฐานที่ค้นพบคือแผ่นศิลาจารึกเสาหินในเมืองสุโขทัยนั้นเขียนไว้ว่า ก่อนพ่อขุนรามคำแหง หนังสือไตไม่มี จนถึงในรัชสมัยของพระองค์ จึงมีการประดิษฐ์ตัวหนังสือไทยขึ้นมาใช้ โดยเอาตัวหนังสือไตสมัยก่อนและหนังสือมอญมาปะติดปะต่อกันจนเป็นตัวหนังสือไทยใช้มาจนถึงทุกวันนี้ แต่พวกไตอาหมนั้นมีตัวหนังสือของตัวเอง ไตในเมืองจีนก็มีตัวหนังสือใช้เอง เช่นหนังสือไตในกิ่งโฮ่งสิบสองพันนา เหมือนกับตัวหนังสือเมืองเหนือของไทยและลาว

แท้จริงถ้าพี่น้องไตติดต่อคนชาติเดียวกันก็จะรักษาความไต หนังสือไตไว้ได้ดีกว่าไปติดต่อหลายชาติหลายเมือง เช่น ไตในจีนติดต่อค้าขายคนชาติเดียวกัน จึงสามารถรักษาความไต หนังสือไตไว้ได้ ไม่เหมือนคนที่ไปอยู่ด้วยคนชาติอื่น คนเราถ้าอยู่ร่วมกับคนชาติใด ก็จำเป็นเอาความเราครึ่งหนึ่งความเขาครึ่งหนึ่ง แต่ที่เคยพบมาเอาความต่างชาติพูดทั้งนั้น ถ้าทำเช่นนี้ไม่พูดความของตัวเอง เป็นร้อยเป็นพันปีความตัวเองก็สูญหายไปไม่มีที่สงสัย ยกเว้นอย่างเช่นคนจีน ที่มาอยู่อาศัยในเมืองไทยจีนพวกนี้จะพูดความไทยเป็นความกลางจีนที่อยู่ในไทยพูดได้ดีกว่าจีนที่อยู่ในเมืองจีนหลายเท่า ตัวอย่างอีกข้อหนึ่ง

จีนหลายพวกมาพบกันจำเป็นเอาความไทยเป็นกลางพูดต่อกันเอาความไตติดต่อกัน

ประการที่สอง ไตอาหมถ้าดูตามชาติเป็นไตชาติใหญ่ชาติหนึ่งจำนวนสามล้านกว่าคน แต่ไตอาหมที่พูดภาษาอาหมเป็นมีเพียงล้านเดียวและในไม่ช้าความไตในเมืองอาหมจะค่อย ๆ หายไป เพราะอะไร ก็เพราะพวกเขานับถือศาสนาฮินดูนับถือผู้กล้าหาญในศาสนาฮินดูอยากได้ฟังนิยายฮินดู และพร้อมกันพูดความฮินดู และไม่ยอมพูดภาษาของตัวเอง คนไตแท้นั้นมีลักษณะชอบถ่อมตัวพูดจาไพเราะและนิยมยินดีในของจากถิ่นอื่น ความพูดจึงพูดปะปนกับภาษาอื่นตั้งแต่ตอนเหนือถึงตอนใต้ ตะวันออกถึงตะวันตก ถ้าเรารู้ภาษาภาคหนึ่งไปฟังภาษาอีกภาคหนึ่ง ฟังนาน ๆ ก็จะรู้ว่ามันเหมือนกัน ตลอดระยะเวลาหลายพันปี พวกไตก็ยังสามารถรักษาความของตัวเองไว้ได้จนถึงปัจจุบัน[๗๖]

ไตสยามหรือเมืองไตปัจจุบัน

ในปางก่อนไตหมู่นี้เรียกว่า**ไทยสยาม แอตินแอโมนิแย** เขียนไว้ว่าไตกลุ่มนี้ อพยพลงมาตามน้ำโขงและน้ำเจ้าพระยา ก่อนไตพวกอื่น และสามารถสร้างอำนาจปกครองตั้งเป็นอาณาจักรสยามและรวมเอาเมืองลาวทั้งหมดดินแดนมลายูบางส่วนประเทศที่อยู่ใกล้เคียงเรียกประเทศไทยว่า "**สยาม**" (**ꪎꪹꪑ꪿,**) ในหลักเสาหินหลักที่ ๑๑ และ ๑๙ ได้จารึกเรื่องคนสยามไว้เหมือนกัน แต่เรียกว่า "**ไทยน้อย**" ซึ่งก็เป็นคนพวกเดียวกันกับไตใหญ่ หรือไตลุง นั่นเอง[๗๗]

ใน**จดหมายเหตุของจีน**ได้เขียนไว้เมื่อปี พ.ศ. ๑๑๕๐ (ค.ศ. ๖๐๗) ว่าจีนได้ส่งราชทูตมาเจริญไมตรีกับสยาม สมัยนั้นพระเจ้าราม เป็นกษัตริย์ปกครองมีขนบธรรมเนียมประเพณีเรียบร้อย มีข้าราชบริพารล้อมรอบ มีพระราชวังและเครื่องราชบรรณาการของใช้ทุกอย่างเป็นทองคำทั้งหมดสมัยนั้นสยามเจริญรุ่งเรืองทั่วไปในภาคนี้ อาจจะเป็นในสมัยอยุธยาตอนต้นก็ได้ ที่เรียกชื่อเมืองว่า

---

[๗๖] หน้า ๑๗๓

[๗๗] หน้า ๑๗๕

"สยาม"[๗๘]

แอตินแอโมนิเย ได้เขียนต่อไปว่า มีหลักฐานที่เชื่อได้ว่า **สยามเป็นชนชาติที่อพยพเข้าสู่คาบสมุทรอินโดจีน ก่อนไตกลุ่มอื่น ๆ และสามารถตั้งเมืองเป็นอิสระได้ด้วยตนเอง เป็นผู้มีความสามารถสูง เป็นผู้นำในการอพยพลงมาทางน้ำโขงจนถึงมหาสมุทร**[๗๙] **บาทหลวงเตนิเก (ေတႃးသိမ်ႇၵေး)** ได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องชนชาติไตถึงสาเหตุที่ไตสยามเปลี่ยนแปลงไป ก็**เพราะอยู่ใกล้กับคนหลายเผ่าหลายภาษา** เช่น เขมร, ฮินดู (**ႁိမ်ႇတူႉ**), มลายู ฯ ทำให้ภาษาความพูดเปลี่ยนไปจากไตหลวงหรือ ไตลุงซึ่งเป็นเผ่าดั้งเดิมมาก่อน แต่ในพวกไตทุกกลุ่มที่อพยพลงใต้มาด้วยกันนับว่าไตสยามมีความแข็งแรงมั่นคงมีความสามัคคี มีพลังกว่ากลุ่มอื่น ๆ พวกไตสยามเขาจึงสามารถมีเอกราชอธิปไตยมีสิทธิเสรีภาพเหนือแผ่นดินของตนเองมาถึงทุกวันนี้ ไตสยามนี้นับถือศาสนาของพระพุทธเจ้าเป็นศาสนาประจำชาติของตน[๘๐]

ในตำนานของสยามในสมัยก่อนนั้น แอตินแอโมนีแยได้เขียนไว้ว่ามีข้อความตอนหนึ่งว่าไตสยามมีการติดต่อค้าขายกับคนเชื้อชาติพี่น้องเดียวกันได้แก่ไตน้อย, ไตใหญ่ และไตเหนือ นอกจากนั้น "**สยาม**" ยังไปปรากฏใน**จารึกของอาณาจักรจำปา**ซึ่งเขียนไว้ในปี พ.ศ. ๑๕๙๓ (ค.ศ. ๑๐๕๐) และที่**หินจารึกของเมืองนครวัด ที่เมืองกัมปอตียา (ၵမ်ႇပေႃးတီးယႃး) ประเทศเขมร** ในคริสตวรรษที่ ๑๒[๘๑]

ข้อความอันว่าไต ไทยสยามนั้น

"ไต" (တႆး) อันว่านั้นแปลว่า **"ชาน" (ၸၢၼ်)** ซึ่งผู้รู้ได้จำแนกออกไว้ ๒ ประการ ประการหนึ่ง แปลว่า**ใหญ่** ประการที่สองแปลว่าเอกราชเป็นของตัวเองมาตลอด ไม่ได้ไปเป็นขี้ข้าใคร พวกคนที่รู้ข้อความหมู่นี้มีแต่

---

[๗๘] หน้า ๑๗๗

[๗๙] หน้า ๑๗๙

[๘๐] หน้า ๑๘๐

[๘๑] หน้า ๑๘๑

ในเมืองไทยเท่านั้นสำหรับชาติอื่นนั้นเข้าใจว่าหมายถึงใหญ่เท่านั้น ไตหลงในเมืองไตก็ไม่เคยคิดว่าตัวเองมีเอกราช เพราะเป็นของชาติอื่นเขาตั้งแต่ในอดีตติดต่อกันมา ส่วนความว่า **"อ้ายลาว"** ก็แปลว่าใหญ่เหมือนกัน ในอดีตมีอีกคำหนึ่ง คือ **"ลุง"** หมายถึงใหญ่เหมือนกัน ต่อมาจึงออกมาว่า **"ไต"** แทน ข้อความอันนี้มาจากที่ไหนและรวบรวมกันสร้างบ้านสร้างเมืองในสมัยใดเรื่องนี้ยังไม่ค่อยรู้ดี แต่ว่าคนหมู่นี้ไปอยู่บ้านใดเมืองใด ถ้ามีคนอื่นถาม เขาจะตอบทันทีว่าเป็นไต พวกฝรั่งเขาเข้าใจว่าคำ **"ไต"** นี้เป็นคำจีน เพราะจีนก็แปลว่าใหญ่เหมือนกันแต่ว่าความข้อนี้ยังสงสัยกันอยู่เพราะ

๑. จีนนั้นนอกจากชนชาติเขาเองเท่านั้นจะเรียกว่าใหญ่ จีนไม่เคยเรียกคนอื่นว่าใหญ่จะเรียกคนอื่นว่า คนป่าหรือคนเถื่อน
๒. ถึงแม้ว่าจีนเขาจะเปลี่ยนมาเรียกเป็น **"ไต"** แต่ว่าพวกไตเขาก็ไม่ใจง่ายยอมรับข้อความนี้ทันที อันว่าไตนั้นเขาจะรับเอาจากพวกชนชาติไต สองสามกลุ่มก็ไม่ใช่ แต่เขาเข้าใจชนชาติไตของตัวเองอยู่ตลอดเวลา

ไตอันว่านี้มิใช่ว่ารู้เอาแค่พวกหนึ่งหรือชนชาติหนึ่งเท่านั้น แต่ว่าไตที่อยู่ใกล้ ๆ เช่นไตอาหม ก็เรียกตัวเองว่าไตไม่เคยลืมเชื้อชาติตัวเก่า ความข้อนี้ได้ซึมเข้าสายเลือดของไตทุก ๆ เผ่ามิได้ขาดสาย ความว่า **"ไต"** หรือชื่อ **"ไต"** ใครเรียกให้ก็ไม่จริง เพราะไตเรียกตัวเองมาก่อนแล้วแต่ก่อนพวกไตเรียกตัวเองว่า

๑. **อ้ายลาว** ([illegible])
๒. ต่อมา**อ้ายลาว**หายไป จึงเรียกตัวเองว่า **"ลุง"** ([illegible]) หรือหลง ([illegible])
๓. ต่อมา**ลุง** หรือ **หลวง** หายไปอีก จึงใช้คำว่า **"ไต"** เรียกตัวเองมาทุกวันนี้

พวกไตนั้นเขาสามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีมาได้เกือบครบถ้วน มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่สูญหายไป ซึ่งเป็นเพราะบ้านเมืองแตกสาแหรกขาดหนีอพยพกันบ่อย ๆ อีกอย่างหนึ่งต้องตกเป็นขี้ข้าของชาติอื่น อยู่ในปกครองของคนชาติอื่นตลอดเวลา ทุกวันนี้ถึงไตไม่มีเอกราช แต่ก็ยังสามารถรักษาชื่อไตไว้ได้ ขนบธรรมเนียมแบบแผนต่าง ๆ ถึงแม้จะไม่ครบถ้วน แต่ก็ยังดี

กว่าที่ไม่มีอะไรเสียเลย[๘๒]

อีกประเด็นหนึ่งที่เรียกว่าไตนี้ เรียกกันเมื่อไร แต่ก่อนเรียกว่า **“อ้ายลาว”** ต่อมาเรียกว่า **“ลุง”** หรือ **“หลวง”** ต่อมาจึงเรียกว่าไต ทำไมเปลี่ยนมาทุกยุคทุกสมัย ท้ายสุดมาลงเอยเรียกว่า **“ไต”** คำหมู่นี้ไม่มีหลักฐานชี้ให้เห็นจึงเป็นคำถามกันอยู่ทุกวันนี้ และ **“ไต”** นี้จีนเขาแปลว่าใหญ่ หรือคนชาติใหญ่ ที่ไม่ได้เป็นขี้ข้าใคร

๑ จากคำว่าไม่ได้อยู่ในอิทธิพลหรือเป็นขี้ข้า (ทาส) ใครนี้ คำว่า **“ขี้ข้า** (**[illegible]**) หรือ **ทาส**” นี้มาจากที่ไหน มีข้อชี้ให้เห็นว่าไตสมัยก่อนนั้นไม่รู้จักเป็นขี้ข้า และคำว่า ขี้ข้าด้วย เพราะไม่ใช่ชนชาติขี้ข้า เมื่อสมัยปฐมกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยาได้ไปรับเอาวัฒนธรรมประเพณีของขอมเข้ามาหรือเอามาใช้บ้างเล็กน้อยจึงสงสัยว่าไตหรือไทยจะไปรับเอาคำว่า **“ขี้ข้า”** มาด้วย เพราะก่อนหน้านี้ตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยยังไม่มี

คำว่า **“สยาม”** นี้ก็เช่นกัน**อาจจะเป็นคำขอม**ก็ว่าได้ เพราะในสมัยก่อนเมืองไทยอยู่ใต้การปกครองของขอม และขอมได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒ ตอน ตอนใต้อยู่ที่เมืองละโว้ เดี๋ยวนี้เรียกว่าลพบุรี ตอนเหนือเรียกว่าสยาม เดี๋ยวนี้เรียกสุโขทัย สมัยนั้นราวปี พ.ศ. ๑๕๐๐ (ค.ศ. ๙๕๗) ถ้าเขมรเขาต้องการเรียกเมืองเหนือ ก็จะเรียก **“สยาม”** ถ้าเมืองตอนใต้ก็เรียก **“ละโว้”** ซึ่งความข้อนี้ไปตรงกับฝรั่งแอตินแอโมนิแยได้เขียนไว้ว่าในจดหมายเหตุของพวก จัมปา (**[illegible]**) ได้เขียนคำว่า **“สยาม”** ไว้ในราวปี พ.ศ. ๑๕๙๓ (ค.ศ. ๑๐๕๐) และในกำแพงเมืองนครวัด (**[illegible]**) ของเขมร เขียนไว้ในราวปี พ.ศ. ๑๖๕๐ (ค.ศ. ๑๐๖๒)

เมื่อไทยกำลังอยู่ในปกครองของขอมนั้นเรียกว่า สยามและละโว้ จีนเขาจึงรับเอาคำสองคำนี้เข้าด้วยกันแล้วเรียกใหม่ว่า **“เสียมล่อโก๊ะ”** (**[illegible]**) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า **“เสียมล่อ”** หรือ **“เสียม”** หม่ากือ (**[illegible]**) ขุนศึกผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่งของจีนได้แต่งกองเรือออกไปค้าขายในราว พ.ศ. ๑๘๐๐ (ค.ศ. ๑๒๕๗) สมัยพระเจ้าแผ่นดินจีนชื่อกุบไลข่านนานถึง ๑๗ ปี ได้เขียนบันทึกเรื่อง

---

[๘๒] หน้า ๑๘๖

ราวบ้านเมืองต่าง ๆ และในบันทึกนั้นเรียกเมืองไทยว่า **“สยาม”** เมื่อหนังสือนี้แพร่หลายสู่ยุโรป ฝรั่งทั้งหลายจึงเรียกตามว่า **“สยาม”** ตั้งแต่นั้นมา

เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (**[illegible]**) และพ่อขุนผาเมือง (**[illegible]**) รบเอาเมืองจากขอมได้แล้ว จึงเรียกเมืองนี้ว่า **“สุโขทัย”** อันว่า **“สยาม”** จึงค่อย ๆ หายไปในราว ๆ ๖๐๐ ปี เพราะไม่เคยมีคำว่า **“สยาม”** ในหนังสือหรือจารึกของสุโขทัย อยุธยา และบางกอกอีกเลย จนมาถึงสมัยพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๔ ของกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์จึงนำกลับเอามาใช้ใหม่อีกครั้งและใช้ต่อกันมาจนเดี๋ยวนี้ แต่ในช่วงระหว่าง ๖๐๐ ปี ก่อนหน้านั้นคนไทยทุกคนไม่ใช้คำว่าสยาม เพราะไม่ได้อยู่ในจิตใจ แต่คนต่างชาติยังคงเรียกสยามมาตลอด

ในปี พ.ศ. ๒๓๙๔ (ค.ศ. ๑๘๕๑) พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๔ ของบางกอกขึ้นครองราชย์ พระองค์ใช้คำในราชการว่า **“สยาม”** เรื่อยมา และมาเปลี่ยนใหม่อีกครั้งหนึ่งเป็น **“ประเทศไทย”** (**[illegible]**) และเจริญรุ่งเรืองมาจนทุกวันนี้

คำว่าสยามนี้ ก่อนสมัยพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๔ ของกรุงบางกอกยังไม่ขึ้นครองราชย์คนไทยไม่เคยเรียกว่า **“เมืองสยาม”** ตัวอย่างเช่น พ่อขุน-รามคำแหงได้เขียนจารึกไว้ในเสาหินว่า **“ไทย”** ในสมัยสุโขทัย ก็เรียกว่ากรุง-สุโขทัย สมัยอยุธยาก็เรียกว่ากรุงศรีอยุธยา เมื่อย้ายเข้ามาอยู่บางกอกก็เรียกกรุงรัตนโกสินทร์แต่คนไทยจะเรียกว่าเมืองไทย และคำว่าสยามนี้ได้นำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งในสมัยพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๔ นี้เอง แต่ฝรั่งต่างชาติเขาเรียกเมืองสยามมานานแล้วและต่อมาได้เปลี่ยนไปเรียกเป็น **“ประเทศไทย”** ขึ้นใหม่ เพราะอย่างนี้ฝรั่งผู้สนใจหรือเขียนหนังสือบางคนเขาสงสัยว่า **สยาม** (**[illegible]**) กับ **ชาน** (**[illegible]**) เหมือนกันหรือไม่ สยามกับชานนั้นเป็นคนไตเหมือนกันแต่พม่าเรียกออกเสียงเป็นชาน

ไทยน้อยหรือไทยใหญ่มันก็เป็นชาติเดียวกันแต่แยกกันอยู่ ไทยน้อยอพยพลงตามลำน้ำโขง ไทยใหญ่ลงตามลำน้ำสาละวิน ชื่อเรียกจึงต่างกันไป แต่ที่แท้จริงก็เป็นสายเลือดเดียวกัน เป็นพี่น้องพ่อแม่เดียวกันหนีอพยพจากเมืองจีนเหมือนกันพวกไปทางตะวันออกก็กลายเป็นลาว ฝ่ายตะวันตกก็มาเป็นไทยน้อยหรือไทยจนถึงเดี๋ยวนี้

ในระหว่างพวกเราคนไต-ไทยนี้ขอให้เรารู้จักกันไว้มาก ๆ ทั่วโลกเขา

ก็จะรู้ว่าเราเป็นพี่น้องกันเป็นชาติอันเดียวกัน พวกพี่น้องไทยที่มีเอกราชมาช้านานแล้วนั้น และเจริญรุ่งเรืองตามกาลเวลา ก็ขอให้เห็นใจและเข้าใจพี่น้องไทยใหญ่ที่ยังเป็นขี้ข้าของคนอื่นอยู่ทุกมุมโลก ที่ยังไม่มีเอกราชเหนือแผ่นดินของตัวเองและถูกชนชาติอื่นเหยียดหยามว่าโง่ ก็เพราะอะไรเล่า เพราะไตไม่ช่วยไต แก่งแย่งกันเป็นใหญ่ ฆ่ากันรบกันเอง แบ่งเป็นพวกเป็นเหล่า ความคิดที่จะกอบกู้เอาแผ่นดินหรือประเทศกลับคืนนั้นมันยังห่างไกลเหลือเกิดราวฟ้ากับดิน

เมืองไตนั้นกว้างใหญ่ไพศาลมีทุกสิ่งสมบูรณ์แร่ธาตุต่าง ๆ ป่าไม้ บ่อเงินบ่อทอง ประชาชนก็มาก ทำไมผู้นำไตไม่สำนึกเสียบ้าง หรือว่าเคยตกเป็นขี้ข้าทาสเขามานานหลายชั่วคนแล้ว และไม่นึกอายพี่น้องไทยเลย ซึ่งเขามีเอกราชเป็นของตัวเองมานานนับเป็นพัน ๆ ปีไทยไม่เคยเสียแก่ใคร ทำไมไตแผ่นดินก็ติดต่อกับไทยถึงไม่เอาอย่างคนไทยบ้าง เราต้องมีความรักสามัคคีปรองดองกัน เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ ต้องดูอย่างไทยเขา

ข้อเท็จจริง ไทยน้อยก็ไต ไทยใหญ่ก็ไต เป็นเชื้อชาติอันเดียวกัน มีที่มาอันเดียวกัน แต่ทำไมจึงแยกกันอยู่ ไทยน้อยนั้นเขามีเอกราชอธิปไตยมาตลอด ทำไมไทยใหญ่ไม่เอาอย่างบ้าง เมืองของตนเองก็ใหญ่โต คนก็มาก วัฒนธรรมประเพณีก็มีครบ น้ำดินหินผา ป่าไม้ ทรัพยากรของชาติอันมีค่าก็มากมาย คนไตเองมีเป็นล้าน ๆ คนทำไมไม่มีเอกราชเหมือนเพื่อนบ้านบ้าง ไตทั้งหลายไม่คิดเลยบ้างหรือว่าทุกวันนี้ถูกคนชาติอื่น เชื้อชาติก็ไม่ใช่อันเดียวกัน กดขี่ทรมาน และขนเอาทุกสิ่งทุกอย่างในเมืองไตไปเป็นของเขาไปเลี้ยงคนของเขา ทุกวันนี้ไตมีแต่ตายกับตายเท่านั้น รู้บ้างหรือเปล่าว่ามันเป็นเพราะอะไร ก็เพราะพวกเราขาดความรับผิดชอบ ขาดความสามัคคีแย่งชิงกันเป็นใหญ่ ไตฆ่าไตกันเอง สักวันหนึ่งไตจะสูญหายไปจากโลกนี้ ถ้ายังไม่รักไม่สามัคคีกันเอาไว้

ชาติอื่นเช่นไทยเพราะเขามีความสำนึกในชาติไม่เหมือนไต ไตขาดความสำนึกในชาติตัวเองว่าเคยยิ่งใหญ่มาก่อน นึกอยากจะเป็นใหญ่อย่างเดียวกอบโกยผลประโยชน์เข้าตัวเองเข้าพรรคเข้าพวกไม่คิดถึงส่วนรวมว่าผลมันจะออกมาอย่างไร ผลมันจึงออกมาเป็นอย่างนี้ บ้านเมืองก็ไม่มีเอกราชเหมือนคนทั้งโลกที่เขามีบ้านเมืองเป็นของตนเอง

ขอให้รวบรวมคนไตทุกหย่อมหญ้าให้เป็นอันเดียวกันรักสามัคคีมีพลังไตอย่าฆ่าไต การทำงานทุกอย่างในโลกนี้ย่อมหนีปัญหาไม่พ้นอาจจะขัดแย้งรุนแรงก็ขอให้เอาเหตุผลหรือหลักการเข้าสู้หรือชี้แจงกัน หันหน้าเข้าปรึกษาชี้แจงกัน เพราะจุดมุ่งหมายเราอยู่ที่เดียวกันคือเอกราชของประเทศชาติบ้านเกิดเมืองนอนของทุกคนจงรักกันไว้กอดคอกันไว้ให้มั่นคง

เชื้อชาติไตเดียวกันอันอยู่ใกล้ที่สุดอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ **"ลาว"** และไทยใหญ่แต่ว่าเรื่องที่จะให้เข้าใจกันดี ๆ นั้น ต้องรู้จักกันดี ๆ เสียก่อน เพราะเราแยกกันอยู่มาช้านานเหลือเกินนับเป็นพัน ๆ ปีทีเดียว แต่ว่าถ้าไม่มีการแสวงหาก็เหมือนกับไม่เคยรู้เลยว่าเป็นเชื้อชาติเดียวกันพ่อแม่อันเดียวกัน และการที่จะได้รู้จักกันให้ดี ๆ นั้น มีข้อสำคัญอยู่ ๔ ประการด้วยกัน ซึ่งจะได้ชี้แจงต่อไป

ตอนที่ ๔

เรื่องไตแยกเป็นหลายพวก

เรื่องเราตั้งใจไว้ในหน้าที่ ๔ ประการ ความมุ่งหมายเพื่อให้เรารู้จักกันเคยกัน รู้เชื้อชาติกันนั้น คนเมืองหนึ่งกับคนอีกเมืองหนึ่งให้พอเข้าใจกันรักกันฉันท์พี่น้องได้นั้นเราต้องทำหน้าที่ ๕ อย่าง ดังนี้

๑. ค้นคว้าแสวงหาตำนานพื้นเมืองนั้น ๆ

๒. นิยายสมัยก่อน

๓. การงานที่ทำทุกอย่าง

๔. การอยู่ การกิน ทำมาหากินด้วย

๕. วัฒนธรรมประเพณี ประจำเมืองนั้น ๆ

ถ้ามาดูในหนังสือฝรั่งเขาเขียนไว้นั้นเรื่องน้ำใจ การกินอยู่นั้นให้พอเข้าใจดีเสียก่อน การปกครองจึงจะง่ายขึ้นให้พวกเขาได้เห็นและเรียนนิยายเก่า ๆ

เพราะนิยายเก่า ๆ นี้ มันเป็นคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ในชาตินั้น ๆ ทำให้ลักษณะเชื้อชาติเกิดขึ้นมาและผ่านลึกเข้าในจิตใจ คนพวกนั้น ๆ ได้ นิยายนั้นทำให้ในชาติกล้าหาญหรือทำให้เป็นคนอ่อนแอก็ได้

ดังเช่นนิยายของอินเดียเรื่อง**มหาภารตะ** (**[illegible]**) และ**รามยนะ** (**[illegible]**) ซึ่งได้จัดคนไว้เป็น ๓ ฐาน คือ สูง กลาง ต่ำ และชั้นสูงที่สุด ผลจากนิยาย ๒ เรื่อง นี้ทำคนอินเดีย ชั้นต่ำยอมรับและเข้าใจว่าตนเองนั้นสู้คนชั้นสูงไม่ได้เลยทำให้ไม่เกิดความมุ่งมานะ แม้จะมีการเรียนการสอนให้เรียนหนังสือเพื่อขยับฐานะของตัวเองให้สูงขึ้น ก็ไม่ยอมทำกันหรือยอมเรียน คนกลุ่มนี้จึงจัดเป็นคนชั้นต่ำสุดตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เดี๋ยวนี้คนชั้นต่ำของอินเดียมีมากเป็นล้านคนก็เพราะนิยาย ๒ เรื่องนี้แล

นิยายของฝรั่งเขาก็เหมือนกันทำให้คนในยุโรปเขาไม่เหมือนกัน ต่างคนก็ต่างมีนิยายเก่าแก่เหมือนกัน และยึดถือปฏิบัติกันมาจนเดี๋ยวนี้ เพราะเหตุนี้นิยายเก่า ๆ จึงมีอิทธิพลอย่างมากทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้นก็ได้ หรือจะตกต่ำลงก็ได้ทำให้คนในชาติเดียวกันเดินไปกันคนละทางก็ได้ นิยายจึงมีคุณอนันต์และโทษมหันต์การที่จะให้เราเข้าถึงชาวบ้านที่อยู่ในเมืองนั้น ๆ พวกฝรั่งเขายังให้ความสำคัญกับคำพูด การงานและวัฒนธรรมของคนชาตินั้น ๆ ด้วย ความตั้งใจ, ความมุ่งหมายควรจะอยู่จุดไหนเรารู้ได้ก็ด้วยการสัมผัส เรียนอ่านว่าในส่วนลึกของคนชาตินั้น ๆ อยู่ตรงไหนเราจะเห็นทุกอย่างหรือจิตใจของคนในชาตินั้น ๆ ในหน้าที่ ๕ ประการนี้ ที่สำคัญที่สุดคือประวัติพื้นเมืองและตำนานเมือง

แต่ว่าพี่น้องไตบางที่ก็อยู่ไกลกันมาก จึงไม่มีตำนานพื้นเมือง ให้เรียนให้รู้ได้ และพวกที่อยู่รวมกันนั้นเขาจะมีตำนานไว้ทุกกลุ่มของใครของมัน เช่น ไตล้านช้าง (ลาว) และไตหลง ไตอาหม ตำนานชาติไทยหมู่นี้เราน่าจะศึกษากันให้มาก ๆ ให้รู้ตั้งแต่สร้างบ้านเรือน เมืองที่อยู่ตลอดจนการปกครองในอาณาเขตและวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน และต่อไปนี้เรามาศึกษาประวัติชนเชื้อชาติไต ๓ ชาติก่อน ได้แก่ :

๑. ไตลาวขาว

๒. ไตหลง หรือไตใหญ่

๓. ไทยอาห่มขาว

บทที่ ๓

ตอนที่ ๑

ประวัติไตลาวในเมืองล้านช้าง

เรื่องที่จะรู้กันได้นั้น จะต้องไปค้นดูหนังสือของเมืองล้านช้างในตำนาน หรือประวัติต่าง ๆ อันได้แก่:-

๑. **ประวัติล้านช้าง** ไทยพิมพ์เมื่อเปิดการประชุมภาควิชาการว่าด้วยประวัติตำนานเมืองเก่าล้านช้าง เป็นข้อความไตลาวนานหลายร้อยปีแล้ว

๒. **ประวัติตำนานเมืองหลวงพระบาง** ไทยตีพิมพ์เป็นเล่มแล้ว เมื่อเปิดการประชุมครั้งที่ ๕ เป็นภาษาไทย

๓. **ประวัติตำนานเมืองหลวงพระบาง** (อีกฉบับหนึ่ง) ไทยพิมพ์เมื่อเปิดการประชุมครั้งที่ ๑๑ เป็นภาษาไทย ข้อความบางตอนไม่เหมือนกันดีกับฉบับก่อน ข้อสงสัยฉบับก่อนอาจจะเขียนจากฉบับเก่าหนังสือไตในล้านช้างก็เป็นได้ แต่ที่จะชี้ให้เห็นได้ดี ๆ นั้น ยังมีมากพอสมควร ลายฟู ([illegible]) ผู้ศึกษาประวัติของลาว ชาวฝรั่งเศสได้ตีพิมพ์ออกเป็นเล่ม แล้วเขาก็เอาฉบับที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นแนวทางหรือเป็นต้นฉบับกันเลยทีเดียว

๔. **หนังสือของปอนลือ ปูลางแย** ([illegible]) ได้เขียนไว้เป็นภาษาฝรั่งเศส ในสมัยที่ปอนลือ ปูลางแยเป็นข้าหลวงฝรั่งเศสสมัยนั้นเมืองลาวยังอยู่ในปกครองของฝรั่งเศส ออกตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ (ค.ศ. ๑๙๓๐)

หลังจากนั้นผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ของลาวต่อคือ **ปาวิลุนสพิโน** ([illegible]) **ครูยอร์ดแซแต** ([illegible]), **ขือมาตสเปโร** ([illegible]) และ**ลือพะวีน บองตาเล็ต** ([illegible]) คนกลุ่มนี้ได้ศึกษา

ตำนานล้านช้างไว้แล้ว อย่างไรก็ตามหนังสือของปอนลือ ปูลางแยร์ นั้นสมบูรณ์แบบมากกว่าได้รับการยอมรับมากกว่าฝรั่งคนอื่น ๆ ที่เขียนเรื่องว่าด้วยตำนานของเมืองล้านช้างการศึกษาให้ศึกษาฉบับแรก ฉบับกลางและฉบับปลายจะได้รู้รายละเอียดถี่ถ้วน มีข้อข้องใจสงสัยนิดหนึ่งว่าเมือง **"ล้านช้าง"** หรือเรียกว่า **"ล้านจ้าง"** กันแน่พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้โปรดเกล้าให้เรียกว่าเมืองล้านช้าง และเมืองเหนือให้เรียกล้านนาไทย ทำให้นักประวัติศาสตร์ของไทยเขียนตามพระองค์ท่านว่าล้านช้าง แต่ในเมืองลาวยังเรียกว่าล้านช้าง ซึ่งแปลว่าเมืองที่มีช้างล้านตัว แต่ลาวเองตั้งชื่อว่า **"กรุงศรีสัตตนาคะนะหุต"** (**ᨠᩕᩩ᩠ᨦᩈᩦᩈᨲ᩠ᨲᨶᩣᨣᨶᩉᩩᨲ**) มีความหมายว่ากรุงศรี หมายถึงเมืองหลวงที่ให้ความเป็นสิริมงคล, **สตฺต** แปลว่า **ร้อย, นาคะ** แปลว่า **ช้าง, นหุตะ** แปลว่า **หมื่น** รวมความแล้วแปลว่า เมืองที่มีช้างล้านตัวถ้าเรียกให้ถูกต้องอีกนิดก็ว่า **"ล้านช้าง"** ล้านหมายถึงปางหรือที่พัก เช่นล้านนาหมายถึงที่พักในนาล้านช้างหรือล้านจ้างจึงหมายถึง ปางช้างหรือที่พักช้างซึ่งประวัติของไตล้านช้างนั้นมีรากเหง้าดังจะกล่าวต่อไปนี้

ยังมีพญายักษ์ตนหนึ่ง ชื่อว่า **"นันทา"** (**ᨶᩢᨶ᩠ᨴᩣ**) มีมเหสี ชื่อว่า **"มหาเทวี"** (**ᨾᩉᩣᨴᩮᩅᩦ**) มีพระธิดา ชื่อว่า **นางกางฮี** (**ᨶᩣ᩠ᨦᨠᩣ᩠ᨦᩁᩦ**) ตัวพญายักษ์เสด็จสวรรคตก่อนตัวนางพญาและไปเกิดเป็นพญาอินทร์ตะบาต มีพระราชโอรส ๑ พระองค์ชื่อว่าเจ้าพุทธสีน และเจ้าชายก็ได้นางกางฮีเป็นมเหสีมีพระราชโอรสสืบมาอีก ๑ องค์คือเจ้าชายพิสี และพระธิดาอีก ๑ องค์ คือเจ้าหญิงพิชัยญา และทั้งสองได้แต่งงานกันจนมีลูกออกมาอีก ๒ องค์เหมือนกัน คนแรกชื่อ **"อ้ายขะลึกอึก"** (**ᩋ᩶ᩣ᩠ᨿᨡᩃᩧᨠᩋᩧᨠ**) คนที่สองเป็นหญิงชื่อว่า **"อินขะลืมพะ"** และทั้งสองได้แต่งงานกันอีกมีลูก ๒ คน คนแรกชื่อ **"อ้ายเจ็ดฮ้าย"** คนที่สองเป็นหญิงชื่อว่า **"นางกะลางใหญ่"** ซึ่งมีหัวใหญ่ปากกว้างและหูยาว และทั้งสองก็แต่งงานกัน ตำนานก็ขาดหายไปเพียงเท่านี้

ต่อมาพวกนักประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าพบว่า แผ่นดินของหลวงพระบางนั้น ขอมเคยปกครองมาก่อน เพราะมีหลักฐานต่าง ๆ ที่เป็นเสาหินหรือแผ่นหินจารึกไว้เป็นเสาหินที่ขอมทำไว้มีอันหนึ่งเป็นรูปยักษ์ ปากกว้าง หูยาว ซึ่งนักประวัติศาสตร์เขาเรียกยุคที่ขอมปกครองไว้ว่าเป็นสมัยยักษ์ ดูจากในประวัติศาสตร์พระเจ้าแผ่นดินขอมนั้น มีความซื่อตรง มีความดีความชอบ

มาและรักษาประเพณี โดยให้พี่น้องแต่งงานกันเองแต่ก็มีข้อเสียคือลูกที่เกิดมาไม่มีความสามารถ ปัญญาทึบ สุดท้ายเชื้อชาติก็สูญหายพวกขอมหรือพระ-เจ้าแผ่นดินของขอมจึงสูญหายไปจากโลกนี้ ทั้งตัวพญายักษ์และนางกางฮีนั้นแล

เมื่อเชื้อสายราชวงศ์ของพญายักษ์หายไปแล้วอยู่มามีพ่อค้าเรือคนหนึ่งแต่ไม่ปรากฏนามจากเวียงจันทน์ ล่องเรือมาค้าขายในเมืองเกียงลูง ([illegible]) มีอยู่คืนหนึ่งแกฝันว่า มือขวาได้หยิบดวงตะวันมือซ้ายหยิบดวงจันทร์ ตื่นก็เหยียบล้อตะวันไว้ เมื่อตื่นขึ้นมา ก็เล่าให้เพื่อน ๆ ฟังเพื่อนทั้งหลายก็หัวเราะหลังจากนั้นแกก็ไปพบพระองค์หนึ่งพร้อมกับเล่าความฝันให้ฟัง พระท่านจึงทำนายว่า

๑. โยมมาค้าขายครั้งนี้จะได้โชคลาภใหญ่มาก แต่จงระวังไว้นิดหนึ่ง
๒. ถ้าเห็นเงินทองอยู่ในเรือ อย่าโลภมาก อย่ายินดีเฉย ๆ ไว้ อย่าเอาจงอดใจให้ได้ประการหนึ่ง
๓. ถ้าโยมอดใจได้ ๒ อย่างนี้ ถ้าถึงเมืองเกียงลูง จะได้โชคลาภมหาศาลยิ่งกว่า ขอให้จำไว้ใส่ใจตลอดทาง

พ่อค้าก็ทำตามที่พระท่านว่า เมื่อพายเรือไปก็มีเงินทองแก้วติดลำพายมาแกก็ไม่เอา ไม่ยินดีจนถึงเมืองเกียงลูง ก็ปรากฏเห็นแก่สายตามีเงินทอง แก้วแหวนเกิดขึ้นเต็มหมดตลอดทาง แกก็หยิบเอาใส่เรือใส่ถุง มีมากมายมหาศาลประมาณค่ามิได้ แล้วแกก็นำไปบริจาคให้ทุกคนทุกหมู่เหล่า เป็นที่ชื่นอกชื่นใจแก่ราษฎรในเมืองนั้นอย่างทั่วหน้า ราษฎรทั้งหมดจึงพร้อมใจกันเอาแกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปกครองเมืองเกียงลูง และต่อมาเปลี่ยนเป็นเมืองหลวงพระบาง

อันชื่อของเมืองหลวงพระบางนั้นเอาแน่นอนไม่ได้ สมัยหนึ่งก็เปลี่ยนเป็นอีกอย่างหนึ่งทุกสมัย เมื่อก่อนจริง ๆ เรียกว่าเมือง **"วันลานเสา"** ([illegible]) คำแปลไม่รู้ และต่อมาก็เรียกอีกว่า

๑. วันลานเสา ([illegible])
๒. เมืองขวา ([illegible])
๓. สมัยพ่อค้าเป็นพระเจ้าแผ่นดินเรียกเมืองเกียงลูง เพราะอยู่ใกล้แม่น้ำสายใหญ่จึงเรียก **"เกียงลูง"**
๔. ต่อมาเรียกใหม่เป็นเมืองหลวงพระบาง ([illegible]) ถึงเดี๋ยวนี้

ตามที่กล่าวมานี้ทั้งหมดเป็นชื่อเมืองเดียวกัน เพียงแต่ชื่อเรียกต่างกัน

สมัยใดก็เรียกตามสมัยนั้น ต่อมามีพระเจ้าแผ่นดินเมืองนี้ชื่อว่า**จันทะนิต** (**ᨧᩢ᩠ᨶ, ᨴᨶᩥᨲ**) นอกนั้นไม่ปรากฏพระนาม ต่อจากนั้นมายังมีพระเจ้าแผ่นดินสืบสายต่อกันมาอีกหลายสิบองค์ แต่ไม่เห็นวัน เดือน ปี รู้แต่ชื่อ ๆ ว่า

๑. ขุนคราวา (**ᨡᩩ᩠ᨶᨣᩕᩣᩅᩣ᩼**)
๒. ขุนยี่ปา (**ᨡᩩ᩠ᨶᨿᩦ᩵ᨷᩣ᩼**)
๓. ขุนวิริยา (**ᨡᩩ᩠ᨶᩅᩥᩁᩥᨿᩣ᩼**)
๔. ขุนกันฮาง (**ᨡᩩ᩠ᨶᨠᩢ᩠ᨶᩉᩣ᩠ᨦ**)

พระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๔ พระองค์ที่สืบสายกันมานี้ หมู่คนเฒ่าคนแก่เล่าไว้ว่า**เป็นคนชาติข่า (ᨡ᩵ᩣ)** เดี๋ยวนี้ยังมีอยู่ในลาว พวกข่านี้มาจากมลายู (**ᨾᩃᩣᨿᩪ**) หนีมาทางเรือแล้วขึ้นมาตามลำน้ำโขง มาตั้งหลักฐานที่อยู่อาศัยในแผ่นดินลาว, เขมร, เวียดนามและลูกชายพ่อขุนบรม (**ᨻᩳ᩵ᨡᩩ᩠ᨶᨷᩕᩫ᩠ᨾ**) ตนหนึ่งได้ยกทัพไปรบเอาแผ่นดินของพวกข่าไว้ได้ แล้วตั้งบ้านเมืองเป็นอาณาจักรไตล้านช้างขึ้น เรื่องคนพวกข่านี้ผู้ค้นประวัติศาสตร์มีข่าบางพวกบางคนเคยไปเล่าเรียนความรู้จากพวกขอม ที่นครวัดเมืองกัมพูชา และเคยอยู่ในปกครองของขอมมาก่อนแล้ว ต่อมาลูกชายพ่อขุนบรมได้รบเอาแผ่นดินจากขอมเสียดตั้งเมืองล้านช้าง (หลวงพระบางหรือเมืองลาวเดี๋ยวนี้ ที่กล่าวมานี้ว่าตามตำนานวันเดือนปี ไม่รู้แน่นอนขอชี้แจงไว้พอสังเขป

ตอนที่ ๒

อาณาจักรไตสมัยล้านช้าง

เมื่อขุนลอ ลูกชายพ่อขุนบรม (**ᨻᩳ᩵ᨡᩩ᩠ᨶᨷᩕᩫ᩠ᨾ**) ตนหนึ่งมาถึงเมืองหลวงพระบาง ตอนนั้นยังเรียกว่าเมือง "**คราวา**" (**ᨣᩕᩣᩅᩣ᩼**) อยู่ซึ่งพวกข่ายังปกครองอยู่ ขุนลอกับพวกข่าได้ทำสงครามรบกันอยู่นาน สุดท้ายข่าเป็นฝ่ายแพ้ ขุนลอชนะ และเหมือนกับว่าขุนลอชนะพวกขอมด้วย เพราะ

พวกข่าอยู่ในปกครองของขอม พ่อเมืองของพวกข่าที่รบกับขุนลอชื่อว่า ขุนกั่นฮาง ([illegible]) ซึ่งแก่เฒ่าแล้ว รบกันจึงแพ้ขุนลอและหนีไปอยู่ที่แม่น้ำทา ขุนลอจึงขึ้นปกครองเมืองแทนสืบมา

ต่อจากขุนลอแล้วก็มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองสืบกันมาอีก ๒๑ ตน จนมาถึงสมัยเจ้าสุวรรณคำพงษ์ (ครองราชย์ปี พ.ศ. ๑๘๕๙ หรือ ค.ศ. ๑๓๑๖) ตรงกับสมัยของพระเจ้าลือไท กรุงสุโขทัย นักประวัติศาสตร์บางท่านเชื่อว่าก่อนสมัยเจ้าสุวรรณคำพงษ์นั้น เมืองล้านช้างได้รวมเข้าอยู่ในอาณาจักรของสุโขทัยด้วย นักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสบางคนได้ค้นพบในตำนานของเวียดนามและจำปาว่า เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๕๖ (ค.ศ. ๑๓๑๓) พระเจ้าลือไทย พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๔ ของเมืองสุโขทัยได้ออกศึกรบเอาดินแดนของเมืองเกียงตอง หลวงพระบางต่อไปจนถึงเมืองจำปา เพราะอย่างนี้จึงพอเชื่อได้ว่าเมืองล้านช้าง เคยอยู่ในอำนาจของอาณาจักรสุโขทัยมาก่อนแล้ว

ตอนที่ ๓

เจ้าสุวรรณคำพงษ์ขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๕๙

เรื่องของเจ้าสุวรรณคำพงษ์ ในตำนานเขียนไว้ว่าพระองค์มีลูกชายคนหนึ่งชื่อว่า **"ขุนฟ้ายัก"** ([illegible]) หรือขุนผีฟ้า (ถ้าไตเรียกว่า **"เจ้าฟ้าแล"**) และต่อมาขุนผีฟ้ามีลูกอีก ๒ คน คนใหญ่ชื่อ **"ฟ้าง่วม"** คนเล็กชื่อ **"ขุนยักษ์ฟ้า"** แต่ขุนยักฟ้านี้ได้กระทำผิดร่วมเป็นชู้ฉันท์ผัวเมียกับนางสนมของบิดา ความล่วงรู้ถึงพระเจ้าสุวรรณคำพงษ์ จึงถูกไล่ให้ออกจากเมืองพร้อมครอบครัวและนางสนม ขุนยักฟ้าได้หนีไปอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินเขมร และมีลูกเพิ่มอีก ๖ คน คือ

๑. ฟ้างุ่ม ([illegible])
๒. ฟ้างิ้ว ([illegible])

๓. **ฟ้ายาน** ([illegible])
๔. **คานคำ** ([illegible])
๕. **ฟ้ากัม** ([illegible])
๖. **ฟ้าเขียว** ([illegible])

เจ้าฟ้างุ่ม โอรสคนโตได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ จากเขมร และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด พระเจ้าแผ่นดินเขมร ทรงพระนามว่า **ศรีจุล-ราชา** ([illegible]) จึงยกพระธิดามีนามว่า **นางคำยัก** ([illegible]) ให้เป็นพระมเหสีพร้อมกับแต่งตั้งให้เจ้าฟ้างุ่มเป็นแม่ทัพคุมทหารไปรบเอาเมืองล้านช้างจากเจ้าสุวรรณคำพงษ์ ระหว่างที่เจ้าฟ้างุ่มคุมไพร่พลไปรบเอาเมืองล้านช้างนั้น ก็ได้ไปพบกับท้าวคำยอ โอรสเจ้าเมืองพวนซึ่งถูกลงอาญาไล่ออกจากเมืองมา ท้าวคำยอจึงขอให้เจ้าฟ้างุ่มช่วยไปรบเอาเมืองพวนจากพระราชบิดาของตน พร้อมกับกล่าวว่าถ้าตนเองได้เป็นใหญ่จะส่งบรรณาการภาษีให้แก่เจ้าฟ้างุ่มทุกปี เจ้าฟ้างุ่มก็รับทันที ยกไพร่พลเข้ารบเมืองพวนทันที เจ้าเมืองพวนสู้ไม่ได้จึงหนีไป ท้าวคำยอจึงเข้าปกครองแทนสืบต่อเมื่อได้สมใจแล้ว ท้าวคำยอก็ต้องเอาคนหนุ่ม ๆ ไปเป็นทหารช่วยเจ้าฟ้างุ่มรบกับเมืองล้านช้างรบกันอยู่นานหลายเดือน ผลของสงครามระหว่างปู่กับหลานสุดท้ายเจ้าสุวรรณคำพงษ์ก็ต้องผูกคอตาย ยอมพ่ายแพ้ เจ้าฟ้างุ่มก็ปรับตัวเองขึ้นครองราชย์แทน มีชื่อว่าเจ้าพระงุ้มเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๖ (ค.ศ. ๑๓๕๓) เรื่องลูก ๆ หลาน ๆ ฆ่าปู่ฆ่าพ่อตายนั้นในตำนานไต ไทยไม่มีให้เห็นเลยจึงเป็นลูกทรพีมีแต่พระงุ่มคนเดียวที่เป็นกบฏชิงราชบัลลังก์จากพ่อ ด้วยความมักใหญ่และประวัติศาสตร์ก็ได้จารึกไว้ให้เรา ๆ ท่าน ๆ ได้เห็นจนถึงบัดนี้

ตอนที่ ๔

พญาพระงุ่มขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๖

หนังสือประวัติศาสตร์ทุกฉบับได้เขียนไว้ว่า**พญางุ่ม**นั้นได้เกิดเมื่อเจ้าสุวรรณคำพงษ์ขึ้นครองราชย์ และเมื่อพญางุ่มขึ้นครองราชย์พระชนมพรรษาได้

๓๗ ปี พระเจ้าแผ่นดินองค์นี้มีทั้งเรื่องดีและไม่ดีปนกันหลายอย่าง เรื่องดีเช่นรบเก่งขยายอาณาเขตไปกว้างขวาง ทำให้อาณาจักรล้านช้างมั่นคงแข็งแรง เรื่องไม่ดีได้แก่ ๑. ปิตุฆาต ฆ่าพ่อ ๒. ชอบผิดกาเมกับเมียเพื่อน ๓. ให้ทหารเอาโอรสของตนไปฝังทั้งเป็น ดูเอาเถิดกษัตริย์ชั่วช้าอย่างนี้ก็มี สมควรแล้วที่คนรุ่นต่อไปได้รู้ได้ศึกษาต่อไป

สมัยของพญางุ่มนี้ ตรงกับสมัยเมืองสุโขทัยกำลังเสื่อมลง และเมืองอยุธยาก็กำลังตั้งตัว พญางุ่มจึงสามารถขยายอาณาจักรได้กว้างไกล ในตำนานตอนหนึ่งเขียนไว้ว่า พญางุ่มได้ไปรบเอาเมือง ๆ หนึ่งชื่อว่า **“เมืองไผ่หนาม”** คนเมืองนั้นเขาปลูกไม้ไผ่หนามเป็นกำแพงเมืองไว้ พญางุ่มรบเท่าไรก็ตีเอาไม่ได้ จึงสั่งทหารให้เอาทองคำมาทำเป็นลูกปืนยิงเข้าไปในกำแพงหนาม แล้วก็ยกกองทัพกลับ และหลังจากนั้นไม่นาน ชาวเมืองไผ่หนามทุกคนก็อยากได้ทองคำซึ่งเป็นลูกปืน จึงพร้อมกันฟันก่อไผ่หนามจนสิ้น ไม่นานพญางุ่มก็ยกกองทัพมาอีกครั้ง เจ้าเมืองไผ่หนามชื่อว่า **“พญาเพา”** ก็ยอมเป็นเมืองขึ้นต่อพญางุ่ม ต่อนั้นมาเมืองนี้จึงเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองคำพร้อมกับเปลี่ยนชื่อพญาเพา ว่า **“พญาเวียงคำ”** ชื่อ **“เวียงคำ”** นี้อาจเป็นคำเดียวกันกับ **“เวียงจันทน์”** ก็ว่าได้ เพราะในเสาหินของสุโขทัยจารึกไว้ว่าดินแดนตะวันออกถึงฝั่งโขงถึงเวียงคำเป็นที่สุด เวียงคำกับเวียงจันทน์นี้อาจเป็นเวียงเดียวกันก็ว่าได้เหมือนกันกับเวียงเกียงลูงและเวียงเกียงตอง แต่มีข้อสังเกตนิดหนึ่งว่ายังมีเวียงอีกลูกหนึ่งลึกเข้าไปจากเวียงคำ เดี๋ยวนี้มีในเวียดนามตอนเหนือ เวียดนามเรียกเมืองนี้ว่า **“ตรานิน”** (**တရျး:ဆံဆ်:**)

เรื่องเอาทองคำมาตีและทำเป็นลูกปืนของพญางุ่มนั้น พระองค์ได้ทำให้อาณาจักรของล้านช้างกว้างใหญ่พอสมควร และเมื่อพญางุ่มไปรบชนะเมืองใดแล้วกวาดต้อนเอาสิ่งของมีค่าของเมืองนั้น ๆ มาเป็นสมบัติของตน ก็สมควรแล้วที่พระองค์จะมีลูกปืนเป็นทองคำแล้วยิงเข้าไปในกอไม้ไผ่ได้ ปอนลือ ปู-ลางเย นักประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสได้เปรียบเทียบพญาพระงุ่มเทียบเท่ากับพ่อขุนรามคำแหงของไทยอันทำให้แผ่นดินของไทยเป็นปึกแผ่นจนถึงทุกวันนี้ ในประวัติของเมืองหลวงพระบางนั้นได้ยกย่องให้เกียรติแก่พญาพระงุ่มอย่างใหญ่หลวงว่า เมื่อประสูติออกมาก็มีฟันเต็มปากแล้ว และเวลาเข้าบรรทมเสียงฟันขบกันไพเราะเท่ากับเสียงดนตรีทีเดียว แต่ว่าเรื่องไม่ดีในประวัติก็เขียนไว้มากมาย

เช่น พญาพระงุ่มส่งให้ทหารเอาพระโอรส ใส่แพลอยน้ำเพราะโทรบอกว่าจะเป็นกบฏต่อบิดา และพญางุ่มนี้ชอบผิดกาเมกับลูกเมียคนอื่น จนความไปถึงพระเจ้าแผ่นดินเขมร พระบิดาฝ่ายมเหสี จึงเรียกไปกล่าวตักเตือนสั่งสอนและให้พญาพระงุ่มไปกราบพระพุทธรูปกล่าวคำสาบานว่า ต่อไปนี้จะทำแต่ความดี พระเจ้าแผ่นดินเขมรจึงมอบพระพุทธรูปองค์หนึ่งให้พญาพระงุ่มไว้กราบบูชาทุกเช้าเย็นแต่พญาพระงุ่มนั้นไม่มีความเคารพเลื่อมใสในพุทธศาสนามากนัก เมื่อเดินทางกลับผ่านเมืองเวียงคำ จึงยกพระพุทธรูปให้แก่พญาเวียงคำอย่างง่ายดาย และพระองค์ก็ยังคงประพฤติตัวเหมือนเดิมทุกอย่างไม่เปลี่ยนแปลงในที่สุดพวกอำมาตย์ข้าราชการและราษฎรทุกหมู่เหล่าก็พร้อมกันขับไล่พญาพระงุ่มออกจากล้านช้างหนีไปอยู่กับพญากำตันที่เมืองน่าน พญาพระงุ่มปกครองเมืองล้านช้างนานถึง ๒๐ ปี เมื่อหนีออกจากเมืองมีอายุได้ ๕๗ ปี กษัตริย์ดีเป็นศรีแก่บ้านเมือง แต่กษัตริย์ชั่วก็พาให้หม่นหมองประชาชนทุกหย่อมหญ้าทุกข์ร้อน สมควรแล้วที่กรรมชั่วกลับสนอง ฟ้าลงทัณฑ์ ทันตาเห็น

ตอนที่ ๕

พญาสามแสนไทยขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๖

พญาสามแสนไทยที่ว่านี้ เดิมเรียกว่า ท้าวอุ่นเรือนเป็นโอรสของพญางุ่มขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุได้ ๑๗ ปี เมื่อพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์แล้วจึงโปรดเกล้าให้แก้ไขกฎหมาย ให้เอาอำนาจประชาชนเป็นใหญ่ อาจเรียกว่าสมัยประชาธิปไตยก็ว่าได้ ประชาชนในสมัยของพระองค์ มีมากถึงสามแสนคน พระองค์จึงมีพระนามว่า **"พญาสามแสนไทย"**

เกี่ยวกับเรื่องราษฎรที่มีถึงสามแสนคนนั้น มีคนพูดกันไว้หลายประเด็น ในหนังสือประวัติล้านช้างเขียนไว้ว่าสามแสนคน และนับเอาแต่คนไตล้วน ๆ คนชาติอื่นไม่เอา เช่น พวกข่า, ขอม, เขมร พวกนี้ไม่เอาพวกนักบวชพระภิกษุก็ไม่เอาพวกเด็กและผู้หญิงก็ไม่นับรวม เอาเฉพาะผู้ชายไตล้วน ๆ สาม

แสนคนในหนังสือประวัติหลวงพระบางเขียนโต้แย้งไว้ว่าไม่ใช่สามแสนคน แต่เป็นสามแสนบ้านหรือเรือน พิจารณาดูแล้วน่าจะเป็นสามแสนคนมากกว่า เพราะตั้งแต่สมัยนั้นจนถึงสมัยนี้นานถึง ๕๐๐ ปี คนเมืองล้านช้างมีจำนวนเพียงสามล้านกว่าคนเท่านั้นเอง

ตอนที่ ๖

สมัยท้าวล้านคำแดงเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมื่อ พ.ศ. ๑๙๕๙

พญาสามแสนไทย สวรรคตเมื่อพระชนมายุได้ ๖๐ ปี ครองราชย์นานถึง ๔๓ ปี พระองค์มีราชโอรสหลายพระองค์ เช่น

๑. เจ้าชายหมื่นปัน

๒. ท้าวล้านคำแดง

๓. ท้าวซ้าย

๔. ท้าวคำเต็ม

ทั้ง ๔ พระองค์นี้เป็นพระโอรสของพระมเหสีล้านช้างทั้งนั้น นอกจากนี้**นางแก้วยอดฟ้า** พระมเหสีอีกพระองค์หนึ่งจากอยุธยาก็มีพระโอรสเหมือนกันนามว่าท้าวบุรี ทางสายเชียงใหม่ได้ส่งเจ้าหญิงหมอกล่ามาเป็นมเหสีอีกพระองค์หนึ่งและมีพระโอรสนามว่าท้าวลือชัย พญาสามแสนไทย ยังมีพระธิดาอีก ๔ องค์ได้แก่

๑. เจ้าหญิงแก้วพิมพา

๒. เจ้าหญิงอโนชา

๓. เจ้าหญิงมโนรา

๔. เจ้าหญิงสุภัทรา

ในประวัติไม่ได้เขียนเรื่องเจ้าชายหมื่นปัน โอรสองค์ใหญ่ และหลังจากพญาสามแสนไทยสวรรคตแล้ว ท้าวล้านคำแดงพระโอรสองค์ที่ ๒ ก็ขึ้น

ครองราชย์สืบแทน เมื่อ พ.ศ. ๑๙๕๙ พระชนมายุได้ ๔๒ ปี พระองค์เป็นกษัตริย์ได้ ๑๐ ปี ก็สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๙๗๑

ตอนที่ ๗

สมัยยุ่งยากที่สุด

ตั้งแต่ท้าวล้านคำแดงสวรรคตต่อถึงสมัยพระไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว ซึ่งครองราชย์เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๘๑ ในช่วงระยะเวลา ๑๐ ปี นี้ถือว่าเป็นช่วงที่ยุ่งยากที่สุดคือ ในช่วงนี้ มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองล้านช้างถึง ๗ พระองค์ในตำนานประวัติล้านช้างนั้นไม่ได้เขียนชื่อพระเจ้าแผ่นดินให้ถูกต้องดี ๆ เพราะแต่ละพระองค์มีเวลาครองราชย์ไม่นานนัก องค์ละนิด

ในช่วงเวลา ๑๐ ปี ที่กล่าวนี้มีเจ้าหญิงองค์หนึ่ง มีพระนามว่า**เจ้าแม่พิมพา**เป็นบุตรีของพญาสามแสนไทย แต่พระมารดาไม่ปรากฏ เจ้าหญิงองค์นี้นับได้ว่ามีอำนาจมาก พวกพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชบริพาร และอำมาตย์ต่าง ๆ ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระนาง รวมทั้งองค์พระมหากษัตริย์ต่าง ๆ ด้วย ซึ่งพระนางเป็นผู้มีสิทธิ์ในการแต่งตั้งเด็ดขาด ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

ท้าวล้านคำแดงนี้เป็นพี่ของเจ้าหญิงแก้วพิมพามีพระโอรสที่เกิดจากพระมเหสี ๕ องค์ แต่ว่าไม่ปรากฏนาม ๒ องค์ คือ ท้าวพรหมทัตกับท้าวยุคลนอกจากนั้นเป็นโอรสที่เกิดจากมเหสีองค์รอง คือ ท้าวคำเกิด หลังจากท้าวล้าน-คำแดงสวรรคตแล้ว ขุนนางทั้งหลายจึงพร้อมใจกันยกท้าวพรหมทัตขึ้นครองราชย์แทนพระบิดา แต่ท้าวพรหมทัตนั้นครองราชย์ได้แค่ ๑๐ เดือน ก็ถูกเจ้าหญิงแก้วพิมพาสั่งให้ทหารเอาท้าวพรหมทัตไปตัดคอที่แม่น้ำต้น หลังจากนั้นจึงตั้งท้าวคำเต็ม ซึ่งเป็นโอรสของพญาสามแสนไทย องค์ที่ ๔ ขึ้นครองราชย์สืบต่อ ท้าวคำเต็มครองราชย์อยู่ได้นานแค่ ๕ เดือน ก็มีรับสั่งให้ปลดลงเสีย

หลังจากนั้น เจ้าหญิงแก้วพิมพา จึงแต่งตั้งท้าวซ้าย โอรสพญาสามแสนไทยองค์ที่ ๓ ขึ้นปกครองแทน และปกครองนานประมาณ ๖ เดือน

พระองค์ก็ผูกคอตายอีกองค์ ต่อมาเจ้าแก้วพิมพาได้แต่งตั้งท้าวยุคล พระอนุชาคนเล็กขึ้นครองราชย์ และอยู่ได้เพียง ๓ ปี ก็ถูกลอบปลงพระชนม์อีก

ต่อมาเจ้าแก้วพิมพาได้แต่งตั้งให้เจ้ากอนแก้วขึ้นครองราชย์สืบต่อ ทรงพระนามว่าพญาเกียงสา ในประวัติล้านช้างเขียนไว้ว่า พระองค์เป็นกษัตริย์ปกครองอยู่ได้นานเพียง ๘ เดือนเอง พระองค์ทรงรู้สึกตัวดีว่าจะถูกลอบปลงพระชนม์เหมือนองค์ก่อน ๆ จึงเสด็จหนีไป พี่น้องกันแท้ ๆ ราชวงศ์สายเลือดเดียวกันทำไมใจคอจึงร้ายนักไม่มีความเป็นคนสักนิด ร้ายยิ่งกว่าผียักษ์ ๑๐ เท่าด้วย ต่อมาเจ้าแก้วพิมพาก็แต่งตั้งโอรสท้าวล้านคำแดงองค์ที่ ๓ ขึ้นเป็นกษัตริย์สืบต่อ แต่พระนามไม่ปรากฏ พระองค์ครองราชย์ได้อยู่นานถึง ๘ เดือนพระองค์ก็รู้ตัวเองดีว่าจะถูกลอบปลงพระชนม์เหมือนคนก่อน ๆ พระองค์จึงตัดสินใจเสด็จหนีทางเรือ แต่เจ้าแก้วพิมพารู้ก่อนจึงส่งทหารติดตามไปปลงพระชนม์ในเรือพระที่นั่งอุตส่าห์หนีตายก็ไม่รอดพี่น้องอะไรอย่างนี้ ชั่วร้ายยิ่งกว่ายักษ์ ๑๐ เท่า

ต่อมาจึงแต่งตั้งพญาคำเกิดโอรสของท้าวล้านคำแดง ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรล้านช้าง เจ้าชายองค์นี้ยังหนุ่มแน่นมีความเฉลียวฉลาดและปรับตัวเองตามสถานการณ์ได้เก่ง รวมทั้งมีรูปร่างงดงาม คำพูดก็ไพเราะ คนทั้งหลายก็เข้าใจกันว่าต่อไปนี้บ้านเมืองคงไม่เกิดเหตุร้ายอีกจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองรุดหน้าไปอย่างแน่นอนเพราะพญาคำเกิดนั้นเข้ากันได้ดีกับนางแก้วพิมพา จะว่าไปโอรสของพญาสามแสนไทย และโอรสของพญาล้านคำแดงทั้งหมด พญาคำเกิดโอรสองค์เล็กนี้งามกว่าฉลาดกว่าทุกพระองค์ จึงเป็นที่ถูกพระทัยของนางแก้วพิมพายิ่งนัก แต่สิ่งที่นางแก้วรักนี้ไม่คงทน พญาคำเกิดครองราชย์ได้แค่ ๓ ปี ก็สวรรคตเสีย เมื่อ พ.ศ. ๑๙๘๑ แล้วเขียนไว้ว่าเป็นลมตาย

ในบ้านเมืองล้านช้างในพระราชวังเกิดเหตุการณ์วุ่นวายมาหลายสมัยแล้ว เมื่อนั้นหมู่เสนาอำมาตย์ ราษฎร พระบรมวงศานุวงศ์ผู้เฒ่าทั้งหลายทั้งปวงจึงประชุมกันว่า การที่เกิดเหตุการณ์ไม่สงบนี้เป็นเพราะนางแก้วพิมพาทั้งสิ้น ดังนั้นจึงตกลงกันเข้าจับกุมนางแก้วพิมพาไปฆ่าที่นอกเมืองทันที แล้วประชุมขุนนางผู้ใหญ่ตกลงยกเอาพญาลือชัยขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ต่อไป พญาลือชัยนี้เป็นโอรสองค์สุดท้ายของพญาสามแสนไทยและในราชวงศ์ของล้านนา เมื่อขึ้นครองราชย์ก็ปรับชื่อใหม่เป็น**พญาชัยจักพรรดิ** ([illegible]) เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๘๑ (ค.ศ. ๑๔๓๘)

มีข้อสงสัยน่าคิดประการหนึ่ง คือในประวัติล้านช้างก็เรียกเจ้าหญิงองค์นี้ว่า **“พระมหาเทวี”** (**ᨻᩕᨾᩉᩣᨴᩮᩅᩦ**) และในประวัติล้านนาก็มีเจ้าหญิงพระมหาเทวีเป็นพระธิดาของกษัตริย์ล้านนา ชื่อว่า **“จิระปะภา”** (**ᨧᩥᩁᨷᨽᩤ**) ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่มากและตั้งตนเองเป็นพระเจ้าแผ่นดินของเมืองเชียงใหม่ด้วย ล้านช้างกับล้านนา ก็ไปไม่ไกลกัน เกือบเหมือนกันคือ เจ้าแก้วพิมพาเมืองล้านช้างก็มีอำนาจล้นพ้นเหมือนเจ้าหญิงล้านนา หรือเจ้าแก้วพิมพาบางครั้งก็เรียกพระมหาเทวีเหมือนกัน แต่ประวัติของเมืองล้านช้างไม่เขียนชื่อของพระนางลงไว้ในฐานะเป็นกษัตริย์องค์หนึ่ง ซึ่งยังเป็นข้อสงสัยกันอยู่ว่า พระมหาเทวีนี้อาจเป็นอีกองค์หนึ่ง หรือว่าเป็นองค์เดียวกับเจ้าแก้วพิมพา

รายนามพระเจ้าแผ่นดินเมืองล้านช้างในสมัยยุ่งยาก

พระนาม	ปีที่ขึ้นครองราชย์	ระยะเวลาที่ครองราชย์
๑. พญาพรหมทัต	พ.ศ. ๑๙๗๑	๑๐ เดือน
๒. พญาคำเต็ม	พ.ศ. ๑๙๗๒	๕ เดือน
๓. ท้าวชัยพญาเมือง	พ.ศ. ๑๙๗๒	๖ เดือน
๔. พญาคาย	พ.ศ. ๑๙๗๒	๓ ปี
๕. พญาเกียงสา	พ.ศ. ๑๙๗๗	๘ เดือน
๖. ไม่ทราบพระนาม	พ.ศ. ๑๙๗๗	๘ เดือน
๗. พญาคำเกิด	พ.ศ. ๑๙๗๘	๘ เดือน

ตอนที่ ๘

พระชัยจักรพรรดิแผ่นแผ้วขึ้นครองราชย์
เมื่อ พ.ศ. ๑๙๘๑

เมื่อพญาชัยจักรพรรดิแผ่นแผ้วขึ้นครองราชย์นั้น พระองค์มีพระชนมายุได้ ๒๓ ปี เมื่อ พ.ศ. ๑๙๘๑ และครองราชย์อยู่นานถึง ๓๑ ปี เมื่อขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ นั้นเป็นเรื่องที่ยุ่งยากใจมากเพราะฝีมือของเจ้าหญิงแก้วพิมพาซึ่งทำให้อำนาจและหน้าที่ของกษัตริย์ลดน้อยลงจนแทบจะไม่เหลืออะไรเลย เป็นเหมือนหุ่นมากกว่า พญาชัยจักรพรรดิ จึงให้มีการปรับปรุงระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นใหม่ ทำให้สมบูรณ์มากขึ้นและขณะเดียวกันเมืองเวียงจันทน์ได้กลายเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขายมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นเรื่อย ๆ เพราะมีเจ้าเมืองที่เอาใจใส่ดูแล และการเดินทางก็มีถนนหนทางสะดวกสบาย ก่อนสมัยพญาชัยจักรพรรดิ ในยุคยุ่งยากซึ่งมีนางแก้วพิมพาเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดนั้น เจ้าเมืองทางฝ่ายเวียงจันทน์เคยวางแผนเตรียมกำลังทหารจะไปรบเอาเมืองหลวงพระบาง และพอเหตุการณ์ต่าง ๆ สงบเรียบร้อยพร้อมกับเมืองหลวงพระบางมีกษัตริย์เข้มแข็งเกิดขึ้นมาทัน พญาชัยจักรพรรดิจึงเสด็จมาเวียงจันทน์พบกับเจ้าเมืองเวียงจันทน์แล้วเจรจาจนเข้าใจกัน สงครามจึงไม่เกิดขึ้น

ในสมัยของพญาชัยจักรพรรดิแผ่นแผ้วนี้ได้มีการไปนิมนต์พระพุทธรูปจากเวียงจันทน์มาองค์หนึ่งเพื่อจะนำไปบูชาในหลวงพระบาง สมัยนั้นหลวงพระบางยังเรียก **"เมืองเกียงตอง"** อยู่ เมื่อนิมนต์พระพุทธรูปได้ก็เอาใส่เรือพายไปจนถึงบึงน้ำจันทร์เรือได้ล่มจมลงทำให้พระพุทธรูปจมหายไปในแม่น้ำ แต่ต่อมาพระพุทธรูปองค์ที่ว่านี้ได้กลับคืนไปอยู่ที่เก่าเหมือนเดิม

พญาชัยจักรพรรดิแผ่นแผ้วทรงมีพระโอรสและพระธิดามากมายหลายพระองค์ โอรสองค์ใหญ่ชื่อเจ้าก้อนแก้ว ซึ่งเป็นที่รักของพระองค์มาก และแต่งตั้งให้เป็นที่แสนหลวงเชียงลอตำแหน่งมหาอุปราช และเมื่อพวกเวียดนามยกกองทัพมาตีเมืองล้านช้างนั้น เจ้าก้อนแก้วได้เป็นแม่ทัพใหญ่ออกศึกรบกับพวกเวียดนาม และเป็นเหตุให้สิ้นพระชนม์ในสงครามครั้งนั้น พระอนุชาองค์

ต่อมาคือท้าวแท่นคำ จึงเป็นแม่ทัพรบกับเวียดนามใหม่ ในสงครามครั้งสองนี้ฝ่ายเวียดนามได้พ่ายแพ้เสียหายล้มตายเป็นอันมาก และเมื่อพญาชัยจักรพรรดิสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๐๑๒ ท้าวแท่นคำจึงขึ้นครองราชย์สืบต่อ และเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า **"เจ้าสุวรรณบัลลังก์"** ([illegible])

เจ้าสุวรรณบัลลังก์ขึ้นครองราชย์เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๑๒ พระนามเดิมของพระองค์มีหลายชื่อ บางฉบับก็เขียนไว้ว่า **"แต้มคำ"** และเมื่อขึ้นครอง-ราชย์แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **"สุวรรณบัลลังก์"** ข้อนี้ถูกต้อง **บัลลังก์**ก็คือ**แท่น, คำ**ก็คือ**ทองคำ**เจ้าแท่นคำนี้ครองราชย์อยู่นาน ๗ ปี สวรรคตในปี พ.ศ. ๒๐๑๙

ตอนที่ ๙

เรื่องตำนานพระพุทธรูปพระบาง

ในหนังสือประวัติเมืองหลวงพระบางได้เขียนเรื่องราวของพระบางไว้แต่ พ.ศ. หรือปีที่สร้างไม่ถูกต้อง กล่าวคือในตำนานเขียนไว้ว่าพระพุทธรูปองค์นี้สร้างที่เมืองหลวงศรีลังกาเมื่อปี พ.ศ. ๔๑๘ หรือ ก่อน ค.ศ. ๑๒๕ ปี และในข้อเท็จจริงนั้น พระพุทธศาสนายังเข้าไม่ถึงเมืองศรีลังกาเลย และในยุคเดียวกันอำนาจอาณาเขตของพวกขอมหรือเขมรยังไม่เกิดขึ้นเช่นกัน ในตำนานของล้านช้างยังเขียนไว้อีกว่ามีพระสงฆ์รูปหนึ่งชื่อ **"จุลนัก"** อยู่ที่ศรีลังกา และได้ให้ชาวศรีลังกาหล่อพระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ เมื่อหล่อเสร็จแล้ว ท่านได้อธิษฐานฝังมาดหรือเข็มทองคำแก่พระพุทธรูป ๕ ตำแหน่งด้วยกันคือ ๑. หน้าผาก ๒. คาง ๓. ท้อง ๔. มือซ้ายขวา ๕. ใบหน้า

ในตำนานได้กล่าวถึง พระมหากษัตริย์ของเขมร มีพระนามว่า **"สี-อุนแปราช"** ( ) ได้ขอพระบางองค์นี้จากศรีลังกามาเหมือนกับที่พ่อขุนรามคำแหงไปนิมนต์พระพุทธรูปจากลังกามาเหมือนกัน พญาสีจุน หรือ สีอุนแปราชนี้เป็นพระบิดาของพระมเหสี พญางุ่ม ดังที่กล่าวมาแล้ว เขมรและไทยได้พระพุทธรูปมาเมืองละหนึ่งองค์จากลังกา พญาสีจุน

นั้นมีความดีใจยิ่งนักเพราะเคารพเลื่อมใสในพุทธศาสนามาก และพระองค์ก็เป็นผู้อุปฐากพระพุทธศาสนา ที่สำคัญองค์หนึ่ง

เมื่อเจ้าแท่นคำสวรรคตแล้ว ต่อมามีกษัตริย์อีก ๓ พระองค์ นามว่า ๑. เจ้าพญาดาน้ำแสนไทย ๒. พญาชมพู ๓. พญาวิชานมหาราชธิปัติ ในช่วงนี้ประมาณ ๒๐ ปี บ้านเมืองสงบเรียบร้อยดี ระหว่างที่พญาดาน้ำแสนไทยเป็นกษัตริย์นั้น พระองค์ได้ไปนิมนต์พระบางจากเมือง **"เกียงตอง"** มา พร้อมกับสร้างวัดใหม่ถวายวัดนี้ชื่อว่า **"วัดมโนโลม"** (**[illegible]**) จากเวียงจันทน์ นิมนต์มาไว้ที่วิหารพระบางเมื่อนำพระบางมาประดิษฐานแล้ว ก็เปลี่ยนชื่อเมืองตามด้วยเป็น "เมืองหลวงพระบาง"

เจ้าโพธิสารขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๖

ในสมัยของเจ้าพญาโพธิสารนี้ บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองดี เมืองล้านช้างกับล้านนามีการติดต่อเป็นไมตรีต่อกัน รวมทั้งฝ่ายอยุธยาก็เข้าออกกันฉันท์พี่น้อง มีความรักใคร่กลมเกลียวกันดี ตรงกับสมัยเดียวกันนี้ ในเมืองพม่ากำลังวุ่นวายมีการรบราฆ่าฟันกันเองและกับเพื่อนบ้านไม่ขาดสาย จึงเป็นเหตุให้เจ้าเมืองทั้งสามผนึกกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เจ้าโพธิสารนี้ พระองค์ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงแห่งล้านนา มีโอรส ๓ องค์ คือ ๑. เจ้าขิตตะวงศ์ ๒. เจ้าท่าเรือ ๓. เจ้าวรวงศ์ พระธิดามีอีก ๓ พระองค์คือ ๑. เจ้าหญิงแสงกุมารี ๒. เจ้าหญิงคำดาว ๓. เจ้าหญิงคำไข

สาเหตุที่ทำให้เมืองล้านช้างกับล้านนามีความสนิทสนมกันดีนั้นในประวัติของเมืองหลวงพระบางเขียนไว้ว่า ในสมัยเจ้าโพธิสารนั้น มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งของเชียงใหม่ เรียกว่า "พระสิงห์คำ" ได้เสด็จไปประทับอยู่ในเมืองหลวงพระบาง พระเกดแก้ว เจ้าผู้ครองเมืองเชียงใหม่จึงจัดคนเชียงใหม่มา ๒๐ คนให้ไปขโมยเอาพระพุทธรูปสิงห์คำมาไว้วัดเดิมในเมืองเชียงใหม่ แต่คนของพระเกดแก้วถูกจับได้หมด เจ้าพญาโพธิสารรู้เรื่องก็ไม่ทำโทษอะไร พร้อมกับปล่อยให้กลับสู่บ้านของตนในเชียงใหม่ เมื่อพระเกดแก้วเห็นน้ำใจของเจ้าพญาโพธิสารแล้วจึงยกพระธิดานามว่า เจ้าหญิงยอดคำ ให้เป็นมเหสีแก่เจ้าพญาโพธิสารนับแต่นั้นมาจนมีพระโอรสและพระธิดาถึง ๒ พระองค์

ในประวัติตำนานของเมืองหลวงพระบางนั้นเรามีข้อสังเกตอยู่ ๒ ประเด็น คือ **๑. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เสด็จมาประทับในเมืองหลวงพระบาง ๒. เจ้าพญาโพธิสารได้เจ้าหญิงเมืองเชียงใหม่มาเป็นพระมเหสี** ในสมัยก่อนนั้นถ้าลูกผู้หญิงของตัวไปแต่งงานกับผู้ชายเมืองไกล พ่อแม่จะให้พระพุทธรูปองค์หนึ่งไปกราบไหว้บูชาเสมือนพ่อแม่ ส่วนประเด็น ๒ นั้นพระเกดแก้วอาจจะมอบให้เจ้าหญิงยอดคำไปบูชา ก็อาจเป็นไปได้ แต่ว่าในประวัติศาสตร์ไม่ได้เขียนไว้ ยกตัวอย่างเหมือนดังพญาสีจุนมหาราชของเขมร ซึ่งกำลังได้พระพุทธรูปมาใหม่ ๆ ด้วยความยินดี แต่ก็ยังตัดใจมอบให้พญางุ่มไปพร้อมกับพระธิดาเพื่อกราบไหว้บูชาเสมือนหนึ่งเป็นบิดามารดาของตัว เรื่องนิมนต์พระพุทธรูปให้ลูกผู้หญิงนี้นับเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของไตมาช้านาน

เจ้าขิตตะวงศ์

เจ้าขิตตะวงศ์ เป็นโอรสของเจ้าพญาโพธิสาร และเจ้าหญิงยอดคำ พระองค์ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ของเมืองเชียงใหม่ เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี ในตำนานประวัติเมืองล้านช้างเขียนไว้ว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๘๙ (ค.ศ. ๑๕๔๖) อาณาจักรล้านนาเมืองเชียงใหม่ไม่มีผู้ที่จะสืบสันติวงศ์ ชาวล้านนาจึงพร้อมใจกันไปขอเจ้าขิตตะวงศ์จากเจ้าพญาโพธิสาร มาเป็นกษัตริย์ล้านนา แต่ว่าเจ้าขิตตะวงศ์นั้นยังเล็กมาก เจ้าโพธิสารจึงต้องเสด็จไป ๆ มา ๆ ระหว่างเมืองล้านนากับล้านช้าง เจ้าขิตตะวงศ์ เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า **"พระไชยเชษฐา"** ([illegible]) แต่ฝ่ายเมืองล้านนาก็ยังเรียกเจ้าขิตตะวงศ์อยู่ เจ้าเกดแก้วนั้นพระองค์เคยเอาเจ้าขิตตะวงศ์มาเลี้ยงไว้ที่เชียงใหม่เมื่อตอนที่เล็ก ๆ อยู่พระองค์มีตำแหน่งเป็นปู่ของเจ้าขิตตะวงศ์

ตอนที่ ๑๐

พระไชยเชษฐาขึ้นครองราชย์เมืองล้านช้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๑

เรื่องราวดูสับสนไปบ้างแต่ไม่เป็นไร เพราะข้อความเหมือนกันอยู่กล่าวคือเจ้าขิตตะวงศ์มาเป็นกษัตริย์เมืองเชียงใหม่ได้เพียง ๒ ปี พระบิดาคือเจ้าพญาโพธิสารก็สวรรคตลง เจ้าขิตตะวงศ์ จึงมีความจำเป็นเสด็จกลับมาปกครองเมืองล้านช้างสืบต่อ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๙๑ เมื่อพระองค์กลับมาเป็นกษัตริย์ล้านช้าง พระไชยเชษฐาได้นิมนต์พระแก้วมรกต (เดี๋ยวนี้อยู่ที่กรุงเทพฯ) ที่เมืองเชียงใหม่ไปไว้ที่วัดหลวงพระบาง เมื่อเหตุการณ์เป็นอย่างนี้พระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวแต่ปกครอง ๒ อาณาจักรจึงจำเป็นอยู่เองที่พระองค์ต้องย้ายเมืองหลวงมาตั้งใหม่ที่เมืองเชียงแสน แต่ในช่วงปลายรัชกาลพระองค์ได้ย้ายกลับมาที่เวียงจันทน์จนถึงทุกวันนี้ และคนส่วนมากจะเรียกพระองค์ว่า **"พระมหาขิตตะวงศ์ธิราช"** ที่ว่าพระองค์ย้ายเวียงหลวงมาตั้งที่เมืองเชียงแสนนั้นตรงกับปีไหน ตำนานไม่ได้เขียนบอกไว้แต่เมื่อย้ายจากเชียงแสนกลับไปที่เวียงจันทน์ นั้น ตำนานประวัติเมืองพระบางเขียนว่าในปี พ.ศ. ๒๑๐๒ ส่วนในตำนานเมืองล้านช้างบอกว่าพระขิตตะวงศ์ยกเอาเวียงจันทน์เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๐๗ ตำนาน ๒ ฉบับนี้เขียนต่างกันอยู่ ๕ ปี ตำนานเมืองหลวงพระบางเขียนว่า ตั้งเมืองเวียงจันทน์แล้วเรียกชื่อว่า **"กรุงจันทะบุรี ศรีสัตตะนาคะนะหุต ล้านช้าง"** หลังจากนั้นมาเมื่อพระองค์ยกเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงมหานครแล้ว ก็ทรงเปลี่ยนชื่อเมือง **"เชียงตอง"** หรือ **"เกียงตอง"** ด้วย มาเป็นเมือง **"หลวงพระบาง"** และที่เรียกเมือง **"หลวงพระบาง"** นั้นก็เพราะได้นิมนต์ พระบาง พระแก้วมรกต พระสิงห์คำ ทั้ง ๓ องค์นี้มาไว้ที่เมืองพระบางนี้

เมื่อพระไชยเชษฐายกเอาเมืองเวียงจันทน์เป็นราชธานีแล้ว พระองค์ก็ได้ประกอบคุณงามความดีไว้มากมายหลายอย่าง เช่น ๑. ก่อสร้างพระเจดีย์หลวงองค์หนึ่ง เรียกตามภาษาลาวว่า **"พระธาตุหลวง"** ([illegible]) ยังปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ในเมืองเวียงจันทน์ ๒ ได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม ([illegible]) ที่เมืองนครพนม ซึ่งเป็นพระธาตุ

เก่าแก่ของไทยองค์หนึ่ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ฝีมือในการก่อสร้างงดงามมากและใช้ก้อนอิฐก่อต่อกันเท่านั้นไม่ทาสีขาว แต่ว่าอิฐกลับสามารถติดกันได้มั่นคงหรืออาจจะใส่กาวบางอย่างก็ได้พระธาตุองค์นี้อยู่ในสมัยเดียวกันกับที่อาณาจักรของพวกจัมปารุ่งเรือง เมื่อพระไชยเชษฐามาบูรณะซ่อมแซมนั้น ด้านทิศเหนือเสียหายมากไม่รู้จะทำอย่างไรที่จะรักษาฝีมือของเก่าไว้ได้ พระองค์จึงให้เอาปูนขาวปิดเฉพาะที่มันเสียหายเท่านั้นเมื่อปิดปูนขาวดูแล้วอาจทำให้สีสันเปลี่ยนไปบ้าง แต่ฐานด้านล่าง พระองค์ปล่อยไว้เหมือนเดิม ผลของการซ่อมแซมครั้งนั้นก็ยังทำให้คนรุ่นหลังยังคงเห็นความเก่าแก่ของพระธาตุองค์นี้อยู่ ซึ่งมีอายุนานนับเป็นพัน ๆ ปี ตรงกับในสมัยคุปตะ (ฐ๓.๓)

ในช่วงสมัยเดียวกันนั้น ทางฝ่ายอยุธยา กำลังทำสงครามกับพม่า สงครามครั้งนี้เรียกว่า **"สงครามช้างเผือก"** สาเหตุนั้นเกิดจากพระมหาจักรพรรดิของไทยได้ช้างเผือกมาถึง ๗ เชือก ข่าวรู้ถึงทางพม่า พม่าอยากได้บ้างก็ส่งคนมาขอ แต่ฝ่ายไทยไม่ให้ เหตุการณ์รุนแรงมากขึ้นจนกลายเป็นสงครามชิงช้างเผือกระหว่างพม่ากับไทยในปี พ.ศ. ๒๑๐๖ (ค.ศ. ๑๕๐๖) สงครามครั้งนี้พม่าชนะจึงเอาช้างเผือกไป ๔ เชือก พร้อมกับจับเอาเจ้านายผู้ใหญ่ไปเป็นประกันเช่นพระยาเมสูนย์, พระยาจักรี, พระยาสงคราม เป็นเวลา ๑ ปี และฝ่ายอยุธยาต้องส่งช้างให้พม่าอีก ๓๐ ตัว, เงิน ๓๐๐ จ๊อย และยึดเมืองมะริดไว้ด้วย

เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพญาช้างเผือกว่าถ้าปรากฏในบ้านใดเมืองใดถือว่าเป็นเพราะบุญบารมีของพระเจ้าแผ่นดินเมืองนั้น แต่กรณีของอยุธยานั้นเหตุ-การณ์เป็นตรงกันข้าม พระมหาจักรพรรดิทรงมีช้างเผือกมากมาย แต่ทำไมยังประสบกับภัยพิบัติใหญ่หลวง บ้านเมืองไพร่พลเสียหายอย่างหนัก สงครามครั้งนี้ทำให้บ้านเมืองแตกกันเป็นหลายพวก แต่ขณะเดียวกัน ทำไมพ่อขุน-รามคำแหงมหาราช หรือ พระนารายณ์มหาราช และอีกหลายพระองค์ไม่เคยปรากฏว่าพระองค์เคยได้ช้างเผือกไว้แม้แต่เชือกเดียว แต่บ้านเมืองก็เจริญรุ่ง-เรือง ไม่เหมือนกับพระมหาจักรพรรดิ

สงครามช้างเผือกในครั้งนั้น ทำให้ไทยแตกกันเป็นหลายก๊ก หลายพวก เพราะว่าพม่าแต่งตั้งให้พระมหาธรรมราชาเป็นเจ้าเมืองพิษณุโลก มีอำนาจเสมอกับพระมหาจักรพรรดิ เจ้าเมืองอยุธยา หลังจากสงครามช้างเผือกแล้ว ต่อมาอีก ๕ ปี พม่ากับไทยก็ได้ทำสงครามกันอีก และครั้งนี้ทำให้อยุธยาเสียหายย่อยยับกว่า

ครั้งแรกมากนัก พม่ารบเอาอยุธยาได้ในปี พ.ศ. ๒๑๐๖ และในปี พ.ศ. ๒๑๐๗ ก็รบเอาเมืองเชียงใหม่ได้ และในปีเดียวกันพม่าก็ยกทัพไปรบเอาล้านช้างอีก จนถึงเมืองเวียงจันทน์ พระไชยเชษฐา สู้พม่าไม่ได้จึงเปิดประตูเมืองรวบรวมกำลังทหารหนีออกจากเมืองไปอยู่ในป่า เตรียมกำลังคนไว้รบกับพม่าใหม่ ครั้งนั้นเป็นฤดูฝนมีฝนตกมาก เมื่อพม่าได้เมืองเวียงจันทน์แล้วจึงเอาพระมเหสี และพระบรมศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ไปไว้ที่เมืองหงสาวดี และขณะเดียวกันพม่าก็ยังส่งกำลังทหารออกติดตามจับกุมพระไชยเชษฐา แต่พระองค์ยังหนุ่มแน่นอายุแค่ ๒๘ ปี จึงสามารถหนีเอาตัวรอดได้ พร้อมกับพระองค์ก็มีความชำนาญในการเดินป่า เดินเขา พม่าจึงตามจับไม่ทัน รวมทั้งตรงกับฤดูฝนด้วยพระองค์จึงเปลี่ยนยุทธวิธีสู้กับพม่าใหม่ ถึงแม้พม่าจะพยายามจับพระองค์ให้ได้ แต่พระองค์ก็ยังมีความเข้มแข็งสามารถรวบรวมไพร่พลเข้ารบกับพม่าได้ไม่ขาดสาย พม่าเมื่อตามจับพระองค์ไม่ได้ก็สั่งให้ทหารตั้งมั่นอยู่ในเวียงจันทน์แห่งเดียว เมื่อเหตุการณ์อำนวยให้ดังนี้ พระไชยเชษฐาจึงสั่งให้ทหารตัดขาดถนนทุกสายที่เข้าเวียงจันทน์ ตัดขาดเส้นทางที่พม่าจะส่งเสบียงอาหาร เมื่อหมดฝนไม่สามารถรักษาเมืองไว้ได้อีกต่อไป จึงยกกองทัพกลับตามเส้นทางเก่า และก็ถูกกองทหารของพระไชยเชษฐาดักตามตีตลอดทางจนพ้นจากเขตแดนล้านช้าง เมื่อพม่ากลับไปแล้ว พระไชยเชษฐาก็กลับเข้าเมืองแต่กลายเป็นเมืองที่ว่างเปล่าเงินทองข้าทาสบริพาร และนางสนมต่าง ๆ ถูกพม่ากวาดต้อนไปจนหมดสิ้น ต่อมาพระไชยเชษฐาจึงให้อำมาตย์ ถือหนังสือพร้อมกับเครื่องบรรณาการไปสู่ขอพระธิดาของพระมหาจักรพรรดิ แห่งอยุธยา พระนามว่า **"พระเทพกษัตรี"** มาเป็นพระมเหสี พระเทพกษัตรีเป็นราชธิดาองค์ที่สองของพระมหาจักรพรรดิ พระธิดาองค์ที่หนึ่งนั้นทรงยกให้พระมหาธรรมราชา เจ้าเมืองพิษณุโลก พระมหาจักรพรรดิตกลงพระทัยยอมยกให้แก่พระไชยเชษฐา แต่เผอิญพระเทพกษัตรีไม่สบายเป็นเหตุให้ไม่สามารถส่งไปให้พระไชยเชษฐาได้ พระองค์จึงส่งพระนางแก้วฟ้า พระธิดาอันเกิดแต่นางสนมมาแทนแต่พระไชยเชษฐาไม่ยอมรับพร้อมกับส่งกลับให้พระมหาจักรพรรดิ และให้เหตุผลว่า "ข้าพระองค์อยากได้เชื้อสายของพระศรีสุริโยทัย ถ้ามิได้ข้าพระองค์ก็ไม่เอา..."

ดังนั้นพระมหาจักรพรรดิ จำเป็นต้องส่งพระเทพกษัตรีไปให้ แต่ข่าวเรื่องนี้ได้ล่วงรู้ไปถึงเมืองพิษณุโลก พระราชบุตรเขย (พระมหาธรรมราชา) รู้แล้ว

จึงไปบอกให้พม่าเอากองทหารมาดักทางที่พระเทพกษัตรีจะเสด็จไป พระเทพ-กษัตรีจึงถูกทหารพม่าจับเอาไปไว้ที่เมืองหงสาวดี เมื่อพระมหาจักรพรรดิทราบเรื่องทรงเสียพระทัยอย่างมาก จนสละราชสมบัติออกบวช จึงเป็นเหตุให้อยุธยาอีก ๕ ปีต่อมาเสียหายอย่างมหันต์ ก็เพราะบุตรเขยใจบาปใจชั่วลืมชาติ ดังนี้

ถึงแม้ว่าพระไชยเชษฐาจะไม่ได้เจ้าหญิงเมืองอยุธยามาเป็นพระมเหสีแต่การติดต่อกับอยุธยาก็ยังเหมือนเดิม ถึงแม้อยุธยาจะเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินใหม่พระนามว่าพระมหินทร์ แต่พระไชยเชษฐาก็ยังเป็นเพื่อนที่ดีกับอยุธยาตลอดมาจนถึง พ.ศ. ๒๑๑๑ (ค.ศ. ๑๕๖๘) พม่าได้นำกองทหารมารบกับอยุธยาอีก พระไชยเชษฐาก็ส่งกองทหารมาช่วยอยุธยาอีกเพราะการช่วยอยุธยาก็เหมือนกับการช่วยล้านช้างด้วย อยุธยานั้นเปรียบเหมือนด่านหน้าของล้านช้าง เมื่อกองทหารของพม่ายกลงมาถึงสระบุรี พม่ารู้ข่าวว่า มีทหารเวียงจันทน์มาช่วยอยุธยาพม่าจึงรบกับทหารของพระไชยเชษฐาทันที แต่กองทหารของพระไชยเชษฐาสู้ไม่ได้ และอยู่มาไม่นานนักก็ได้ข่าวว่า พระไชยเชษฐาหายสาบสูญไป เป็นที่สงสัยกันมากและในตำนานก็เขียนไว้เพียงว่า ได้หายไปในการออกศึกกับพม่าแต่ว่าที่ไหน เมื่อไร ไม่รู้แน่นอนยุคของพระไชยเชษฐาจึงสิ้นสุดลงราวปี พ.ศ. ๒๑๑๔ (ค.ศ. ๑๕๗๓) พระองค์ทรงสวรรคตเมื่อพระชนมายุได้เพียง ๓๐ ปีเท่านั้น ถ้าดูตามนี้เรื่องมันอาจจะหายไปเฉย ๆ ไม่ได้ตาย แต่หลังจากนั้นจะเสด็จกลับคืนหรือไม่อย่างไร ขอให้ติดตามดูเหตุการณ์ต่อไป

ตอนที่ ๑๑

สมัยพญาสุมงคลโพธิสัตว์

หลังจากพระไชยเชษฐา หายสาบสูญไปได้ ๑๕ วัน สนมเอกของพระองค์ก็คลอดพระโอรสออกมา ในตำนานเขียนไว้ว่าเป็นเดือนแรม ๓ ค่ำ พ.ศ. ๒๑๑๔ ทรงพระนามว่า **"เจ้าหน่อแก้ว"** ตอนนั้น พวกขุนนางได้ แตกแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งนำโดยพญาแสนสุรินทร์ค้างฟ้า อีกฝ่ายหนึ่งมีพญาจันทสี-หราช นำทั้งสองฝ่ายแย่งกันรักษาดูแลเจ้าหน่อแก้ว โดยหวังว่าเพื่อสร้างอำนาจ

ต่อรอง ในที่สุดทั้งสองฝ่ายก็ยกกำลังเข้ารบกัน พญาแสนสุรินทร์ค้างฟ้าเป็นฝ่ายชนะ พญาจันทสีหราชถูกจับได้และฆ่าตายในที่สุด หลังจากนั้นไม่นานพญาแสนสุรินทร์ค้างฟ้า ก็ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์เมืองล้านช้าง มีพระนามว่า **"เจ้าสุมงคลโพธิสัตว์"** เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๑๖ ในช่วงของการแย่งชิงอำนาจกันนั้น เมืองล้านช้างว่างเว้นจากกษัตริย์ปกครองถึง ๒ ปีเต็ม

พญาแสนสุรินทร์ค้างฟ้า นี้ในตำนานบอกไว้ว่า เดิมเป็นคนหนองคายซึ่งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ได้เข้าไปรับราชการเป็นบริวารของเจ้าโพธิสาร ซึ่งได้รับเลี้ยงมาตั้งแต่เป็นคนธรรมดาไม่มีชื่อเสียงจนได้ไปเป็นเจ้าผู้ครองเมืองห้วยหลวง และเมื่อคราวมีสงครามก็ช่วยออกรบด้วยความกล้าหาญตลอดมา ในสมัยของพระไชยเชษฐาก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพใหญ่ พร้อมกับได้รับชื่อใหม่เป็นพญาแสนสุรินทร์ค้างฟ้า ในตำนานเมืองยังได้เขียนไว้อีกว่า พญาแสนสุรินทร์ค้างฟ้านี้เป็นปู่ของเจ้าหน่อแก้ว เพราะยกธิดาของตนให้กับพระไชยเชษฐา

เมื่อเจ้าสุมงคลโพธิสัตว์ขึ้นครองราชย์นั้น มีอายุได้ ๖๐ ปี แล้ว และไม่ได้มีอำนาจครอบครองอาณาจักรล้านนา เหมือนกับในสมัยของพระไชยเชษฐาเพราะพม่าได้รบเอาเมืองเชียงใหม่ไปแล้วในปี พ.ศ. ๒๑๐๗ (ค.ศ. ๑๕๖๔) และพม่าก็ได้แต่งตั้งเจ้าเมืององค์ใหม่ขึ้นปกครองเมืองเชียงใหม่ ทำให้อำนาจของเจ้าสุมงคลโพธิสัตว์หมดไปนับแต่นั้นมา

แม่ทัพที่พม่า ตั้งให้ปกครองเมืองเชียงใหม่มีชื่อว่า **"มังนรธาจ่อ"** (မင်းနရ,ဓာ,ကျော်) ซึ่งเป็นลูกชายของพะเย็นน้อง และพะเย็นน้องก็เป็นราชบุตรเขยของ **"ตะปินสวยที"** (တပင်,ရွှေ,ထီး) เจ้าเมืองตองอู (တောင်,ငူ,) ในตำนานเขียนไว้ว่า ไทยรบกับเชียงใหม่ ในสมัยพระนเรศวรนั้น ที่จริงน่าจะเรียกว่าไทยรบกับพม่ามากกว่า เพราะเชียงใหม่ตอนนั้น กองทัพพม่าเป็นผู้ปกครอง ไม่ใช่รบกับคนเชียงใหม่

เจ้าสุมงคลโพธิสัตว์ปกครองเมืองล้านช้างได้เพียง ๒ ปี พม่าก็ยกกองทัพมารุกรานอีก และเวียงจันทน์ก็ตกเป็นของพม่าอีก พม่าจับเอาเจ้าสุมงคลโพธิสัตว์, เจ้าหน่อแก้ว และโอรสของเจ้าสุมงคลโพธิสัตว์ ชื่อว่า พญานครน้อยเอาไปไว้ที่เมืองพม่าเสีย และพม่าก็ตั้งพระอุปราชราชกุมารน้องของพระไชยเชษฐาขึ้นเป็นกษัตริย์เมืองล้านช้าง เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๑๘ (ค.ศ. ๑๕๗๕)

หลังจากนั้นต่อมาอีก ๔ ปี ราวปี พ.ศ. ๒๑๒๒ (ค.ศ. ๑๕๗๙) ได้มีบุคคลผู้หนึ่งออกมาปรากฏหน้าต่อประชาชน ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาเหมือนกับพระไชยเชษฐาที่ว่าออกรบแล้วหายไปทุกอย่าง พร้อมกับบอกกับประชาชนทั้งหลายว่าตัวข้าพเจ้านั้นเป็นพระไชยเชษฐา จะมาปกครองเมืองล้านช้างอีกเพราะข้าพเจ้ายังไม่ตาย ประชาชนชาวบ้านต่างก็พากันแน่ใจอย่างยิ่งว่าเป็นพระไชยเชษฐาจริง และมีเมืองต่าง ๆ สนับสนุน ได้แก่ เมืองมัน, เมืองทอง, เมืองโขง ซึ่งพร้อมกันจะให้การสนับสนุนเต็มที่ และอยู่มาไม่นานก็รบได้เวียงจันทน์ เจ้าอุปราชได้หนีลงเรือ และเรือได้ไปล่มจมน้ำตายกันหมด

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๒๓ (ค.ศ. ๑๒๘๐) พม่าก็ยกกองทัพมารบเอาเวียงจันทน์อีก สงครามครั้งนี้พระไชยเชษฐาได้เสียทีแก่พม่าตายจริง ๆ พม่าจึงแต่งตั้งเจ้าสุมงคลโพธิสัตว์กลับมาเป็นกษัตริย์ล้านช้างอีก ส่วนเจ้าหน่อแก้วและพญานครน้อยยังมีอยู่เมืองพม่า พระสุมงคลโพธิสัตว์เป็นกษัตริย์อยู่ได้เพียง ๒ ปี ก็สวรรคต เพราะความชรา

สมัยเจ้าหน่อแก้วเป็นกษัตริย์เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๖

เมื่อพญาสุมงคลโพธิสัตว์สวรรคตแล้ว พม่าจึงส่งพญานครน้อยมาเป็นกษัตริย์เมืองล้านช้างแทนพ่อ พญานครน้อยได้เรียนระเบียบแบบแผนของพม่าจนชำนาญและนำมาใช้ในเมืองล้านช้าง ซึ่งเป็นแบบกฎหมายของพม่าทั้งนั้น แต่ว่าประชาชนทั้งหลายไม่ชอบ พวกพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็ไม่ชอบเหมือนกัน เพราะเราเป็นไตจะเอากฎระเบียบของพม่ามาใช้บังคับมันก็ไม่ถูกต้อง เมื่อเหตุการณ์เป็นอย่างนี้ คนทั้งหลายจึงพร้อมใจกันเอาพญานครน้อย ไปส่งพม่าและขอเจ้าหน่อแก้ว พม่าก็ให้เจ้าหน่อแก้ว ตามที่ขุนนางข้าราชการ ต้องการเจ้าหน่อแก้วมาเป็นกษัตริย์ เจ้าเมืองล้านช้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๒๖ ในตำนานเมืองหลวงพระบางได้เขียนไว้ว่าพญานครน้อยได้ทำความดีไว้หลายอย่างแต่ว่ามันเหมือนกับของพม่า และเมื่อเจ้าหน่อแก้วมาเป็นกษัตริย์ได้เพียง ๒ ปี ก็สวรรคตลง ทำให้อำนาจของพม่าในล้านช้างลดหายไปนับแต่นั้นมา เพราะว่าทางอยุธยาก็สามารถปลดแอกจากพม่าได้มีเอกราชเหนือดินแดนตนเองในสมัยพระนเรศวรมหาราช ในปี พ.ศ. ๒๑๒๗ (ค.ศ. ๑๕๘๔) นับ

แต่พระนเรศวรมหาราชประกาศเอกราชจากพม่าแล้ว ไทยรบกับพม่าที่ไรไทยชนะทุกครั้ง และตั้งอาณาจักรอยุธยาขึ้นมาใหม่ เพราะเหตุนี้ทางเมืองล้านช้างพม่าจึงเข้าไปควบคุมไม่ได้จึงหมดอำนาจไปอย่างสิ้นเชิง

ตอนที่ ๑๒

สมัยเจ้าธรรมิกราชขึ้นครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๒๘

เมื่อเจ้าหน่อแก้วสวรรคตแล้ว พวกเสนาอำมาตย์ จึงพร้อมกันตั้งเจ้าธรรมิกราช โอรสของเจ้าหน่อแก้ว ขึ้นครองราชย์ เมืองล้านช้าง เจ้าธรรมิกราชครองราชย์ได้ ๗ ปี ก็สวรรคตอีก อาจกล่าวได้ว่าเชื้อสายของเจ้าล้านช้างได้สิ้นสุดลงเพราะหลังจากเจ้าธรรมิกราชสวรรคตแล้ว ก็มีเหตุการณ์ที่ไม่สวยไม่งามเหมือนในอดีตอีก ในตำนานได้เขียนว่าในบางสมัย บางช่วงพวกขุนนางก็ไปยกเอาพวกผู้ดีมีเงินมาเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองล้านช้างอย่างนี้ก็มี

สมัยล้านช้างขออยู่ร่วมกับอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๖

สมัยนี้เมืองอยุธยาเริ่มกลับมามีความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง หลังจากที่เป็นขี้ข้าพม่ามาเป็นเวลา ๑๕ ปีเต็ม พระนเรศวรมหาราชเจ้าได้ประกาศเอกราชเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๒๗ และในปีเดียวกันนั้นเอง พระองค์ก็ยกกองทัพขึ้นไปรบกับพม่าในเชียงใหม่ และในปี พ.ศ. ๒๑๒๘ (ค.ศ. ๑๕๘๕) ก็ได้รบกับพม่าอีกศึกครั้งนี้พระองค์มีชัยชนะเด็ดขาด จนมาถึงในปี พ.ศ. ๒๑๒๙ พม่าก็ยกกอง-ทัพมาล้อมอยุธยาอีกพระนเรศวรทรงให้ปิดประตูเมืองไว้ แล้วนำกองทหารออกไปรบกับพม่าอย่างขนานใหญ่ และฆ่าฟันกองทหารพม่าจนไม่มีชิ้นดี พม่าแพ้ย่อยยับต้องยกกองทัพหนีกลับไปต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๓๐ (ค.ศ. ๑๕๘๗) พระนเรศวรเจ้าก็ยกทัพไปตีเมืองเขมร กรุงพนมเปญ, เมืองพระตะบอง และโพธิสัตว์

พระนเรศวรเจ้าได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ของเมืองอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๓๓ (ค.ศ. ๑๕๙๐) และในปีเดียวกันนั้นพม่าก็ได้ยกกองทัพเข้ามาอีกทางด้านเมือง

สุพรรณจะเข้าเมืองอยุธยาแต่ว่าถูกกองทัพของพระนเรศวรเข้าโจมตีพ่ายแพ้กลับไปเสียก่อน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๓๕ ไทยก็รบชนะพม่าอีกครั้งหนึ่งในการรบครั้งนี้ พม่าจึงยินยอมทำสัญญาสงบศึกกัน ไทยจึงมีเอกราชสมบูรณ์อย่างเต็มที่ และในปีเดียวกันไทยก็รบได้เมืองทวาย ตะนาวศรี และมะริด มาถึงปี พ.ศ. ๒๑๓๖ (ค.ศ. ๑๕๙๓) ได้ยกกองทัพไปตีเมืองเขมรอีกครั้ง ไทยรบชนะได้เมืองเขมรทั้งประเทศ อาณาจักรของอยุธยาตอนนั้นกว้างใหญ่มาก ตั้งแต่ล้านนา ถึงเมืองทวาย ตะนาวศรี และกัมพูชา ทหารไทยรบเก่งรบที่ไหนก็ชนะที่นั่น แต่ไทยไม่รบกับเมืองล้านช้าง ปล่อยให้เขาอยู่กันอย่างสงบ

ทางเมืองล้านช้าง เมื่อบ้านเมืองสงบร่มเย็นแล้ว ฝ่ายขุนนางชั้นผู้ใหญ่ได้ปรึกษาหารือกันกับเจ้าเหนือหัวของตน แล้วพร้อมใจกันยกดินแดนของเมืองล้านช้างขึ้นตรงต่อเมืองอยุธยา และอยู่ใต้ร่มโพธิสมภารของพระนเรศวรเจ้า ในปี พ.ศ. ๒๑๓๖ ไทยกับลาวในสมัยนั้นได้กลายเป็นพี่น้องกันเป็นยุคที่เจริญรุ่งเรืองและมีศักดิ์ศรี มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันก็โดยบุญบารมีขององค์พระมหากษัตริย์อยุธยาเจ้าที่เอื้อเฟื้อเกื้อกูลแก่ราษฎรชาวไทยอย่างหาที่เปรียบไม่ได้

ตอนที่ ๑๓

เรื่องการสืบเชื้อสายในล้านช้าง

เรื่องราวของเมืองล้านช้างที่จะกล่าวต่อไปนี้ มีความสับสนยุ่งยากพอสมควรได้อาศัยในตำนานเมืองหลวงพระบางเล่มเดียวเท่านั้น สืบมาจนถึงสมัยกษัตริย์องค์ที่ ๒๐ พระนามว่า **"เจ้าตนคำ"** ([illegible]) พระองค์มีโอรส ๓ องค์ ชื่อว่า ๑. เจ้าชมพู ([illegible]) ๒. เจ้าบุญซู ([illegible]) ๓. เจ้าสุริยวงศ์ ([illegible]) และเจ้าตนคำมีน้องชายคนหนึ่งชื่อว่าเจ้าวิชัย ([illegible]) ซึ่งโอรสอีก ๒ องค์ คือ ๑. เจ้าบุญลา ([illegible]) ๒. เจ้าสร้อย ([illegible]) เมื่อเจ้าตนคำสวรรคตแล้ว เสนาอำมาตย์และขุนนางผู้ใหญ่ ได้เชิญเจ้าสุริยวงศ์ขึ้น

เป็นกษัตริย์สืบแทนบิดา เพราะเห็นว่ามีความเฉลียวฉลาดมากกว่าเจ้าพี่ทั้งสอง แต่หลังจากนั้นไม่นานเจ้าสุริยวงศ์มีความเกรงกลัวว่าเจ้าพี่ทั้งสองจะกบฏจึงมีคำสั่งให้ไล่เจ้าพี่ทั้งสองออกจากเมืองไปพร้อมกับเจ้าปลูก (ပုလုၵ်ႉ) ลูกของอา

เจ้าชมพูนั้นได้นำเอาเมียและญาติพี่น้องใกล้ชิด ชื่อว่า **“เจ้าแสนติ๊บ-นาโม”** รวม ๓ คน หนีไปอยู่ที่เวียดนาม และมีโอรสเกิดอีก ๑ องค์ชื่อว่า **“เจ้าไชยองเว้”** เจ้าชมพูนั้นสวรรคตที่เวียดนาม และหลังจากที่พระองค์เสียไปแล้วไม่นาน เจ้าแสนติ๊บนาโม ก็ได้แต่งงานกับมเหสีของเจ้าชมพู มีลูกอีก ๑ คน ชื่อว่า **“ท้าวนอง”** (ထဝ်ႈၼွင်း) ส่วนเจ้าบุญชูนั้นได้หนีไปบวชเป็นพระอยู่ที่วัดภูห่อ และเวียงภูรางส่วนเจ้าปลูกได้หนีไปพร้อมกับครอบครัว และข้ามฝั่งมาอยู่เมืองนครพนม และมีลูกชายอีกคนหนึ่ง ชื่อว่า **“เจ้านันทะราช”**

ฝ่ายเจ้าสุริยวงศ์ ก็มีลูกอีก ๓ องค์เป็นหญิง ๒ องค์ ชาย ๑ องค์ เจ้าชายนั้นชื่อว่า **“เจ้าราชชัยพุทธ”** (ၸဝ်ႈရၢၸ်ႈၸၢႆးပုတ်ႉ) ส่วนเจ้าหญิงอีก ๒ องค์ นั้นชื่อว่า **“เจ้านางกุมาลี”** (ၵုမႃးရီး) และ **“เจ้านางสุมังกลา”**

ในสมัยเจ้าสุริยวงศ์นี้ พวกจีนได้มารุกรานเมืองเชียงรุ่ง (ၵဵင်းႁုင်ႈ) เจ้าอินทะกุมาร เจ้าเมืองเชียงรุ่ง จึงหนีออกมาพร้อมกับน้องสาวชื่อว่า **“นาง-จันทกุมาลี”** มาพึ่งเจ้าสุริยวงศ์ เป็นเหตุให้เจ้าชายราชชัยพุทธ ลูกเจ้าสุริยวงศ์ได้เสียกับนางจันทกุมาลี น้องสาวเจ้าเชียงรุ่ง และมีลูกชาย ๒ องค์ชื่อว่า **“เจ้ากิ่งกิสะ”** กับ **“เจ้าอินทสม”** ต่อมาเจ้าราชชัยพุทธได้ไปลอบเป็นชู้กับเมียของขุนนางคนหนึ่งและขุนคนนั้นได้นำความมาฟ้องกับเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อพระองค์ทราบเรื่องแล้วจึงให้นำตัวเจ้าชายราชชัยพุทธไปตัดคอ เจ้าอย่างนี้ก็มี

เจ้าชายอินทะกุมารเจ้าชายเมืองเชียงรุ่ง ก็ได้มาแต่งงานกับเจ้าหญิงเวียงจันทน์มีลูกคนหนึ่ง ชื่อว่า **“เจ้าองนก”** (ၸဝ်ႈဢွင်ႇၼူၵ်ႉ) ในชื่อเหล่านี้ขอให้จำกันให้ดีเพราะต่อไปจะเป็นพวกที่มีอำนาจมาก และเพราะคนหมู่นี้ด้วยที่ทำให้เมืองล้านช้างต้องแตกแยกออกเป็น ๒ เมือง ๒ อาณาจักร เหตุ-การณ์ต่อไปข้างนี้บ้านเมืองไม่ค่อยจะดีนัก หลังจากที่เจ้าสุริยวงศ์สวรรคตแล้วก็หาผู้สืบแทนไม่ได้เพราะพระองค์ได้สั่งให้ฆ่าลูกชายของตนเองแล้ว เมื่อเหตุ-การณ์เป็นดังนี้จึงมีบุคคลผู้หนึ่งเรียกตัวเองว่า **“พญาเวียงจันทน์”** ปรับตัวเองขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองล้านช้าง เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๔ (ค.ศ. ๑๖๘๑) เจ้านันทราชลูกชายเจ้าปลูก ซึ่งหนีไปอยู่นครพนม เป็นเจ้าเมืองนครพนมทราบเรื่องจึงยก

กองทัพมารบกับเวียงจันทน์ทันทีที่เจ้านันทราชเข้าเมืองเวียงจันทน์ได้แล้ว ก็ให้จับเอาพญาเวียงจันทน์ไปฆ่าแล้วปรับตัวเองเป็นกษัตริย์ ปกครองเมืองล้านช้างสืบมา ฝ่ายเจ้าชายองเว้ ลูกชายเจ้าชมพูอันหนีไปอยู่ที่เวียดนามก็ขอกองทัพและกำลังทหารจากพระเจ้าแผ่นดินเวียดนาม เมื่อได้แล้วจึงยกทัพเข้าตีเมืองเวียงจันทน์ เจ้านันทะราชถูกจับไปฆ่าเจ้าชายองเว้ก็ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองพร้อมกับแต่งตั้งน้องชายร่วมมารดาไม่ร่วมบิดา ท้าวนองนั้นไปเป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง

ทางฝ่ายเจ้าอินทะสม ลูกชายเจ้าราชชัยพุทธ และเจ้าองนกลูกเจ้าอินทะกุมารเมืองเชียงรุ่ง ไม่พอพระทัยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงพากันหนีออกจากเมืองเวียงจันทร์เสีย พร้อมกับเจ้ากิ่งกิสะ, เจ้าองนก ซึ่งทั้งสององค์หนีไปอยู่เมืองลา เมืองพงษ์ เจ้าอินทะสมไปอยู่ที่เมืองแป ซึ่งอยู่ตอนเหนือของไทย เจ้าเกียงกิสะกับเจ้าองนกได้ยกกองทัพจากเมืองลา เมืองพงษ์ไปล้อมเมืองหลวงพระบางไว้ ท้าวนองไม่สามารถรักษาเมืองไว้ได้จึงนิมนต์พระแก้วมรกต พระบางและพระสิงห์คำ หนีไปอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ เมื่อเจ้าเกียงกิสะและเจ้าองนกเข้าเมืองหลวงพระบางได้แล้ว ก็ยกตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองหลวงพระบางมีชื่อใหม่ว่า **“พญากิ่งกิสะ”** สมัยนั้นเมืองล้านช้างยังอยู่ร่วมกับอยุธยาอยู่ ตรงกับ พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๙๕) ตรงกับสมัยของพระเพทราชา กษัตริย์แห่งอยุธยา

หลังจากที่ยึดเมืองหลวงพระบางได้แล้วไม่นาน **“พญากิ่งกิสะ”** ก็ยกกองทัพมาล้อมเมืองเวียงจันทน์ ฝ่ายเจ้าชายองเว้จึงส่งคนมาถวายรายงานแก่กษัตริย์แห่งอยุธยาทราบ และทางเมืองอยุธยาก็ได้ส่งกองทัพไปไกล่เกลี่ยให้คืนดีกัน เพราะเป็นพี่น้องกันเองพร้อมกับให้แยกเขตแดนตั้งแต่สบป่องแม่น้ำเฮืองไปทางใต้ให้อยู่ในเขตของเมืองเวียงจันทน์ และทางฝ่ายเหนือน้ำเฮืองให้เป็นเขตเมืองหลวงพระบางจึงเป็นเหตุให้เมืองล้านช้างที่เคยเป็นเมืองลูกเดียวกันแตกแยกออกเป็น ๒ เมืองไปเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๘ นั้น

ตอนที่ ๑๔

สมัยล้านช้างแตกเป็นสองเมือง

พญากิ่งกิสะเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองหลวงพระบางอยู่นานถึง ๒๒ ปี ก็สวรรคตเสียในปี พ.ศ. ๒๒๕๖ (ค.ศ. ๑๗๑๓) ขุนนางทั้งหลายจึงยกเจ้าองนกขึ้นเป็นกษัตริย์สืบต่อ มีชื่อใหม่ว่า **"เจ้ารามขัติยะวงศ์สา"** พระองค์ครองราชย์ได้ ๑๐ ปี เจ้าอินทะสมน้องเจ้ากิ่งกิสะ ก็ยกกองทัพจากเมืองลา เมืองพงษ์มาพักแรมอยู่ที่เมืองงอย ฝ่ายเจ้าองนกจึงขอให้พระสงฆ์พร้อมด้วยขุนนางผู้ใหญ่ไปเจรจาให้เจ้าอินทะสมเข้ามาปกครองบ้านเมืองด้วยกัน เจ้าอินทะสมก็ตกลงและอยู่มาไม่นานวันหนึ่งเจ้าองนกกับคนสนิทได้พากันออกไปเที่ยวป่าล่านกเขา ฝ่ายเจ้าอินทะสมกับพญาเมืองใสได้สมรู้ร่วมกันปิดประตูเมืองเสีย และตั้งเจ้าอินทะสมขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๖ (ค.ศ. ๑๗๒๓) ฝ่ายเจ้าองนกจึงหนีไปอยู่เมืองเชียงใหม่ ([illegible])

เจ้าอินทะสมครองราชย์เมืองหลวงพระบางนานถึง ๒๕ ปี มีพระโอรสพระธิดา ๑๕ พระองค์ เป็นชายเสีย ๙ องค์ และหญิงมี ๖ องค์ ได้แก่ ๑. เจ้าชายโจติกะ ([illegible]) ๒. เจ้าชายอนุรุต ([illegible]) ๓. เจ้าชายนาก ([illegible]) ๔. เจ้าชายนารด ([illegible]) ๕. เจ้าชายขัตติวงศ์ ([illegible]) ๖. เจ้าชายองค์เอก ([illegible]) ๗. เจ้าชายสุริยะวงศ์ ([illegible]) ๘. เจ้าชายสุริยะวงศา ([illegible]) ๙. เจ้าชายอินทพรหม (   )

ฝ่ายเจ้าหญิงได้แก่ ๑. เจ้าหญิงแก้วรัตนพิมพา ([illegible]) ๒. เจ้าหญิงสีคำกอง ([illegible]) ๓. เจ้าหญิงสุชาดา ([illegible]) ๔. เจ้าหญิงสุนามมา ([illegible]) ๕. เจ้าหญิงมาด ([illegible]) ๖. เจ้าหญิงแหวนแก้ว ([illegible])

เจ้าอินทะสมสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๒๙๒ (ค.ศ. ๑๗๔๙) หลังจากนั้น ขุนนางทั้งหลาย จึงยกให้เจ้าชายอินทพรหมเป็นกษัตริย์สืบแทนแต่ว่าพระองค์ครองราชย์อยู่ได้นานเพียง ๘ เดือนเท่านั้น ก็ยกราชสมบัติให้กับเจ้าชายโจ-

ติกะ ผู้พี่ขึ้นเป็นกษัตริย์สืบแทนเมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๓ ในสมัยเดียวกันนั้นพม่าก็เริ่มรวบรวมกำลังทหารและขยายอาณาจักรของตนใหม่ตรงกับสมัยเจ้าอะลองพญา เจ้าโจติกะเป็นกษัตริย์เมืองล้านนาได้มา ๑๔ ปี มาถึงปี พ.ศ. ๒๓๐๗ (ค.ศ. ๑๗๖๔) เป็นสมัยสุดท้ายของเมืองอยุธยามีกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระสุริยาอัมรินทร์ เพราะถูกพม่ายกกองทัพมาล้อมเมืองอยุธยาไว้อีกครั้ง ทางฝ่ายเจ้าชายสุริยวงศ์ลูกชายเจ้าอินทะสมคนที่ ๗ นั้นได้ไปติดต่อกับฝ่ายพม่าขอกำลังทหารมาเพื่อจะรบกับเมืองหลวงพระบาง แต่ด้วยความฉลาดความสามารถของเจ้าหญิงสีกองคำซึ่งทำให้พี่น้องได้เข้าใจกันไม่รบกัน แต่ก็เกิดเหตุการณ์ไม่สงบมีโจรผู้ร้ายมากมายหลายปี

ต่อมาเจ้าโจติกะได้ยกราชสมบัติให้น้องชายคือ เจ้าชายสุริยะวงศ์ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๑ (ค.ศ. ๑๗๗๑) ในสมัยที่ถูกพม่าปกครองนั้นตำนานฉบับนี้ไม่ได้บอกเรื่องตั้งเมืองเวียงจันทน์ นอกจากเขียนเล่าถึงสมัยเจ้าสุริยะวงศ์ขึ้นครองราชย์เมืองหลวงพระบาง แต่บอกไว้นิดหนึ่งว่าฝ่ายเวียง-จันทน์มีเจ้าเมืองชื่อว่าเจ้าบุญสาร เมื่อเจ้ากรุงธนบุรี ปลดแอกพม่าได้แล้วในปี พ.ศ. ๒๓๑๙ (ค.ศ. ๑๗๗๖) ฝ่ายเมืองหลวงพระบางได้ส่งราชทูตมาพร้อมกับเครื่องบรรณาการมาถวายขอเป็นเมืองเดียวกับไทยเหมือนสมัยก่อน แต่ฝ่ายเวียงจันทน์ไม่ทำเหมือนเมืองหลวงพระบางและในปี พ.ศ. ๒๒๒๑ (ค.ศ. ๑๗๗๘) เจ้าบุญสารเจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้มีรับสั่งให้พญาสุโพ นำทหารไปรบเอาเมืองตอนหมวดแดง ซึ่งอยู่ในอาณาจักรไทย เจ้าวอ (ထဝ်; ငေါ့:) เจ้าฟ้าเมืองตอนหมวดแดงถูกจับฆ่าตาย เจ้ากรุงธนบุรีเจ้าแผ่นดินของไทย จึงให้เจ้าพญามหา-กษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสิงห์ยกกองทัพไปรบเวียงจันทน์ทันที พร้อมทั้งขอความช่วยเหลือจากเมืองหลวงพระบางให้เอาทหารไปช่วยรบ ฝ่ายหลวงพระ-บางได้ส่งทัพทหารไปสามพันคนจึงเข้าเวียงจันทน์ได้ไม่ยากนักเพราะมีเมืองหลวงพระบางช่วย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๔ (ค.ศ. ๑๗๙๑) สมัยพระพุทธยอดฟ้า (ထိ; ᨵᩩᨴ᩠ᨵ. ᨿᩬᨯ᩠ᨹ᩶ᩣ) กษัตริย์องค์ที่หนึ่งเมืองบางกอกของไทยนั้น เจ้าสุริยวงศ์ได้สวรรคตลงขุนนางทั้งหลายจึงขออนุญาตมาที่เมืองบางกอกให้แต่งตั้ง "เจ้าอนุ-รุต" ลูกชายคนที่ ๒ ของเจ้าอินทะสม ขึ้นครองราชย์สืบต่อพร้อมกับแต่งตั้ง

เจ้านาคเป็นเจ้าเมืองเชียงรุ่งและให้เจ้ามังธาตุ (   ) ลูกเจ้าอนุรุต เป็นอุปราช พระพุทธยอดฟ้าก็ทรงอนุญาตตามที่ทางหลวงพระบางขอมา

เจ้าอนุรุต เป็นกษัตริย์ได้เพียงปีเดียว เจ้านันทะสิน กษัตริย์เวียงจันทน์ก็ยกทัพมารบเมืองหลวงพระบางทันที ทั้งนี้มีเหตุมาจากมเหสีของเจ้าสุริยะวงศ์ได้เป็นไส้ศึกให้กับเจ้านันทะสิน เมืองหลวงพระบางจึงเสียแก่ข้าศึกง่ายดาย เมื่อเจ้านันทะสินเข้าเมืองหลวงพระบางได้แล้วก็จับเอาเจ้าอนุรุต เจ้านาค เจ้ามังธาตุและขุนนางผู้ใหญ่ เอาไปไว้ที่เวียงจันทน์ เมื่อรบได้หลวงพระบางแล้วเจ้านันทะสินก็ให้พญาหลวงสินเป็นผู้รักษาเมืองหลวงพระบางไว้ แล้วก็เอาตัวขุนนางผู้ใหญ่จากหลวงพระบางส่งมาให้บางกอก พระเจ้าแผ่นดินของไทยก็อนุญาตให้อยู่ได้ หลังจากนั้นสี่ปี จึงมีคำสั่งให้ขุนนางทั้งหลายกลับเมืองหลวงพระบางได้ พร้อมกับตั้งเจ้าอาภัยลูกเจ้านาคให้มีอำนาจชั้นหนึ่งเรียกว่าเจ้าวังหน้า

เจ้าอนุรุต สวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๙ (ค.ศ. ๑๘๑๖) นับพระชนมพรรษาได้ ๘๒ ปี อยู่มาไม่นานเจ้านาคก็สวรรคตอีก หลังจากนั้นพระพุทธเลิศหล้ากษัตริย์องค์ที่ ๒ เมืองบางกอก จึงแต่งตั้งให้เจ้ามังธาตุเป็นกษัตริย์เมืองหลวงพระบางและเจ้าสุทธิราชกับเจ้าอภัย เป็นอุปราช

ลูกชาย–หญิงของเจ้าอนุรุต ([illegible]   )

๑. เจ้าชายมังธาตุราช ๒. เจ้าชายสุทธิราช ๓. เจ้าชายชัยราช

๔. เจ้าชายอภัย ๕. เจ้าชายช้าง ๖. เจ้าชายอุ่นแก้ว

ลูกหญิงมี ๓ คน ได้แก่

๑. เจ้าหญิงประทุมมา ๒. เจ้าหญิงหล้า ๓. เจ้าหญิงใจกา ([illegible])

ลูกชาย–หญิงของเจ้านาค ([illegible]   )

๑. เจ้าชายอภัย ๒. เจ้าชายสุทธิ ๓. เจ้าชายอินทร์

๔. เจ้าชายพรหม ๕. เจ้าชายมัง ([illegible]   ) ๖. เจ้าชายหล่าน

๗. เจ้าชายสนชัย ([illegible]   )

ลูกชาย–หญิงเจ้าอินทร์ (ၸဝ်ႈဢိၼ်း)

๑. เจ้าชายคำบัว ๒. เจ้าหญิงคำตื้อ (ၶမ်းတိုဝ်း)
๓. เจ้าหญิงคำอุ่น

ลูกชาย–หญิงเจ้ามัง (ၸဝ်ႈမင်ႇ)

๑. เจ้าชายคำปัน (ၶမ်းပၼ်း) ๒. เจ้าหญิงคำปอง
๓. เจ้าหญิงคำป้อ

ลูกชาย–หญิงเจ้าสนชัย

๑. เจ้าชายคำเงา ๒. เจ้าชายคำแสน ๓. เจ้าชายคำมิตร
๔. เจ้าชายคำปะ ๕. เจ้าชายคำยิง ๖. เจ้าชายคำอ่อน

ลูกหญิงมี ๔ คน ได้แก่

๑. เจ้าหญิงคำตน ๒. เจ้าหญิงคำใส ๓. เจ้าหญิงคำติ๊บ
๔. เจ้าหญิงคำแจ้ง

ลูกชาย–หญิงเจ้ามังธาตุ

๑. เจ้าชายสุขเสริม ๒. เจ้าชายจันทราช ๓. เจ้าชายโพธิเนื้อทอง
๔. เจ้าชายอุ่นคำ ๕. เจ้าชายคำเมือ ๖. เจ้าชายบุญผล
๗. เจ้าชายสุทธิสาร ๘. เจ้าชายโพธิสาร

ลูกหญิงมี ๖ คน ได้แก่

๑. เจ้าหญิงยอดคำ ๒. เจ้าหญิงจำปา ๓. เจ้าหญิงทองติ๊บ
๔. เจ้าหญิงเมืองคำ ๕. เจ้าหญิงฉิมพลี ๖. เจ้าหญิงทองสุก

ลูกชาย–หญิงเจ้าสุขราช (ၸဝ်ႈသုၶရၢၸ်ႈ)

๑. เจ้าชายราชภัย ๒. เจ้าชายพุทธลาย ๓. เจ้าชายคำเมา
๔. เจ้าชายศรีวิชัย ๕. เจ้าชายคำแก่น ๖. เจ้าชายคำแสง
๗. เจ้าชายคำบัว

ลูกชาย–หญิงเจ้าอภัย (ၸဝ်ႈဢၽၢႆး)

๑. เจ้าชายสุริยะวงศ์ ๒. เจ้าชายคำปัน ๓. เจ้าชายคำสุก

๔. เจ้าชายชัย

ลูกหญิงมี ๔ คนได้แก่

๑. เจ้าหญิงคำปอง ๒. เจ้าหญิงคำแหวน ๓. เจ้าหญิงคำผิว

๔. เจ้าหญิงบัวแก้ว

เจ้าชายชัยราช น้องชายของเจ้ามังธาตุนั้นมีพระโอรส หนึ่งองค์ชื่อว่า **"เจ้าคำอุ่น"**

เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๗ (ค.ศ. ๑๘๒๔) พระพุทธเลิศหล้าสวรรคตเสีย แล้วพระนั่งเกล้าได้ขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๓ ต่อมา ช่วงเวลานั้นเจ้ามังธาตุเจ้าเมืองหลวงพระบางได้สละราชสมบัติให้พวกขุนนางผู้ใหญ่ทำหน้าที่แทน ตัวเจ้ามังธาตุราชได้เตรียมเอาดอกไม้เงินดอกไม้ทองเดินทางมาบางกอกเพื่อถวายแก่พระศพของพระพุทธเลิศหล้าพร้อมกับขอบวชเป็นภิกษุเพื่ออุทิศส่วนกุศลด้วย พระนั่งเกล้าก็ทรงอนุญาตตามที่พระเจ้ามังธาตุต้องการ เพราะทั้ง ๒ พระองค์เคยมีบุญคุณช่วยเหลือเจ้ามังธาตุราชออกจากความตายและยังตั้งให้เป็นกษัตริย์เมืองหลวงพระบางอีกด้วยพระนั่งเกล้าก็ทรงบวชให้ตามที่เจ้ามังธาตุขอที่วัดพระแก้วหรือวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และให้ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดมหาธาตุ

เจ้ามังธาตุบวชเป็นภิกษุพรรษาหนึ่งก็ศึกออกมาแต่ยังไม่กลับเมืองหลวงพระบางทันที แต่อยู่เล่าเรียนความรู้ทางการเมืองการปกครองที่กรุงเทพฯ อีกปีหนึ่งจนถึง พ.ศ. ๒๓๖๙ (ค.ศ. ๑๘๒๖) จึงเข้าเฝ้าพระนั่งเกล้าขอกลับเมืองหลวงพระบาง พระนั่งเกล้าได้พระราชทานเครื่องราชกษัตริย์เต็มยศให้ไปเป็นกษัตริย์เมืองหลวงพระบางอย่างเก่า และเจ้ามังธาตุได้ฝากโอรสองค์ที่ ๓ เจ้าโพธิเนื้อทองอยู่เล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ที่กรุงเทพฯ ต่อ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๗๐ (ค.ศ. ๑๘๒๗) เจ้าอนุเวียงจันทน์ได้ให้นักภูมินทร์กับทหารอีก ๕๐ คน ไปชักชวนเกลี้ยกล่อมเจ้ามังธาตุราชให้ร่วมมือกันปลดแอกจากไทย เจ้ามังธาตุราชก็แสดงอาการเหมือนจักร่วมมือด้วย แต่พอนักภูมินทร์กลับมาแล้วพระองค์ ก็มอบให้เจ้าสุขเสริม โอรสองค์ใหญ่ เอาความไปบอกแก่บางกอกโดยเร็วเมื่อเมืองบางกอกรู้เรื่องก็ส่งกองทัพขึ้นไปต่อสู้กับเจ้าอนุส่วนเจ้ามังธาตุก็เตรียมทหารไว้คอยท่า ๕,๐๐๐ คน รอฟังข่าวจากบางกอก

เจ้าสุทธิราช น้องของเจ้ามังธาตุราช มีความผิดฐานลักเอาคนเวียงจันทน์ไปไว้ที่บ้านตัวเอง จึงถูกเรียกตัวด่วนให้ลงมาอยู่ที่บางกอก และมาสวรรคต

ที่นี่ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงรับสั่งแต่งตั้งเจ้าราชภัย น้องเจ้ามังธาตุราชองค์ที่ ๓ เป็นอุปราชแทนและตั้งเจ้าสุขเสริมเป็นรองอุปราช ตั้งเจ้ามังคราชเป็นเจ้าราช-บุตรเจ้ามังธาตุราชสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙ (ค.ศ. ๑๗๓๖) พระชนมายุได้ ๖๔ ปี ครองราชย์นานถึง ๒๐ ปี คราวนั้นพระโอรสของเจ้ามังธาตุราชหลายองค์ยังอยู่ในกรุงเทพฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังไม่ทรงตั้งใครขึ้นมาแทนเจ้ามัง-ธาตุราชเพียงแต่ให้เจ้าอภัย น้องเจ้ามังธาตุองค์ที่ ๔ รักษาการแทนไว้จนถึง พ.ศ. ๒๓๘๑ (ค.ศ. ๑๘๓๘) ทางบางกอกได้สืบรู้ว่าเจ้าราชภัยได้ติดต่อกับเวียด-นาม พระนั่งเกล้าจึงมีโองการตั้งเจ้าสุขเสริม โอรสเจ้ามังธาตุราชขึ้นเป็นกษัตริย์ให้เจ้าอุ่นแก้วเป็นอุปราช เจ้ามังคราชเป็นรองอุปราช เจ้ากินคำเป็นเจ้าราชบุตรโทษที่ลักติดต่อกับเวียดนามนั้นทางบางกอกไม่ได้เอาโทษประการใด และตั้งให้เป็นผู้ช่วยฝ่ายเมืองด้วยแต่อยู่มาไม่นานเจ้าราชภัยก็หนีออกจากหลวงพระบางไปเจ้าสุขเสริมส่งทหารไปตามจับได้ที่เชียงคาน จึงนำตัวส่งมาบางกอกและได้สวรรคตที่กรุงเทพฯ นี้เอง

ลูกชาย-หญิงเจ้าสุขเสริม ([illegible])

๑. เจ้าชายคำเหง้า
๒. เจ้าชายบุญเพชร
๓. เจ้าชายพรหมจักร
๔. เจ้าชายคำแสง
๕. เจ้าชายพรหมา
๖. เจ้าชายอินทจักร

ลูกหญิงมี ๗ องค์ ได้แก่

๑. เจ้าหญิงกัลยา
๒. เจ้าหญิงคำอัน
๓. เจ้าหญิงบุสสดี
๔. เจ้าหญิงบับพา
๕. เจ้าหญิงคำสอน
๖. เจ้าหญิงอุ่นคำ
๗. เจ้าหญิงคำปอง

ลูกชาย-หญิงเจ้าอุปราชอุ่นแก้ว ([illegible])

๑. เจ้าชายสิริสา
๒. เจ้าสุวรรณพรหมา
๓. เจ้าชายทองคำ
๔. เจ้าชายคำม้าว

ลูกหญิงมี ๓ องค์ ได้แก่

๑. เจ้าหญิงสุพรรณ
๒. เจ้าหญิงคำปิ่น
๓. เจ้าหญิงคำขาว

([illegible])

ลูกชาย-หญิงเจ้าอุปราชกินคำ ([illegible])

๑. เจ้าชายคำแพง ๒. เจ้าชายคำเหล็ก ๓. เจ้าชายพรมมา

๔. เจ้าชายคำสม ๕. เจ้าชายคำยน ๖. เจ้าชายดอกแก้ว

ลูกหญิงมี ๖ องค์ ได้แก่

๑. เจ้าหญิงทองดี ๒. เจ้าหญิงคำกอง ๓. เจ้าหญิงคำหล้า

๔. เจ้าหญิงคำตื้อ ๕. เจ้าหญิงคำขาว

๖. เจ้าหญิงหนเจน ([illegible])

เพราะว่าราชวงศ์หลวงพระบางนี้ได้สืบเชื้อสายมาจากเชียงรุ่ง ([illegible]) ตั้งแต่สมัยโบราณมา เมืองเชียงรุ่งนี้มีในสิบสองพันนา เป็นเมืองหลวงของสิบสองพันนาในอดีตเวลาเมืองเชียงรุ่งมีภัยหรือมีเหตุวุ่นวายเกิดขึ้น พระเจ้า-แผ่นดินของหลวงพระบางก็จะส่งทหารขึ้นไปรับเจ้าฟ้าของเชียงรุ่งพร้อมกับเสนาอำมาตย์ พระบรมวงศานุวงศ์ มาอยู่ในเมืองหลวงพระบางทุกครั้ง ต่อมาในสมัยของเจ้าสุขเสริมเป็นกษัตริย์ของเมืองหลวงพระบาง เมืองเชียงรุ่งได้เกิดความวุ่นวายขึ้นอีกพระองค์จึงส่งทหารขึ้นไปปราบและรับเอาเจ้าอุปราชเมืองเชียงรุ่งกับครอบครัวลงมาอยู่เมืองหลวงพระบางเป็นอันมาก

เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๑ (ค.ศ. ๑๘๔๘) เมืองเชียงรุ่ง, เมืองลา, เมืองพงษ์ เมืองเหล่านี้ถูกกองทหารของข้าศึกเข้ารุกราน แต่เป็นทหารของใครมารบนั้นในตำนานไม่ได้เขียนไว้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่เจ้าสุขเสริม ([illegible]) ลงมาถวายข้อราชการแก่พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่กรุงเทพฯ เมื่อเจ้าสุขเสริมรู้เรื่องในเมืองเชียงรุ่งแล้ว จึงรบกลับเมืองหลวงพระบางทันที พร้อมกับจัดกองทัพไปรับเอาเจ้าอุปราชเมืองเชียงรุ่ง พร้อมด้วยขุนนางครอบครัวทั้งหลายลงมาอยู่เมืองหลวงพระบาง

เจ้าอุปราชเมืองเชียงรุ่งนั้นเจ้าสุขเสริมได้นำมาเข้าเฝ้าพระนั่งเกล้าที่กรุง-เทพฯ ด้วย เจ้าสุขเสริมสวรรคตเมื่อเดือนสิบ แรมสิบค่ำ พ.ศ. ๒๓๙๓ (ค.ศ. ๑๘๕๐) พระชนมายุได้ ๕๒ ปี เป็นพระมหากษัตริย์ได้ ๑๒ ปี หลังจากนั้นต่อมาอีก ๑ ปี พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สวรรคตลง พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๔ ครองราชสมบัติสืบต่อมา เวลานั้นพระศพของเจ้าสุขเสริมยังไม่ได้เผาพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงให้ขุนนางไทยนำกล่องทองใส่ไฟขึ้นไป

ส่งเมืองหลวงพระบาง เพื่อถวายพระเพลิงพระศพเจ้าสุขเสริม นับว่าเป็นเกียรติต่อราชวงศ์หลวงพระบางเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๕ (ค.ศ. ๑๘๕๒) พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการโปรดเกล้า แต่งตั้งให้เจ้าจันทราช ([illegible]) โอรสเจ้ามังธาตุราชองค์ที่ ๒ ขึ้นเป็นกษัตริย์เมืองหลวงพระบาง พร้อมกับแต่งตั้งขุนนางในหลวงพระบางด้วย ตั้งให้เจ้าอุ่นคำ โอรสเจ้ามังธาตุราชองค์ที่ ๔ เป็นเจ้าอุปราช ตั้งเจ้าคำบัว โอรสเจ้ามังธาตุราชองค์ที่ ๕ เป็นรองอุปราช

ต่อไปนี้จะชี้แจงเรื่องพระราชนามของพระเจ้าแผ่นดินของเมืองหลวงพระบาง ซึ่งรากเหง้าเป็นราชทูตเมืองเวียงจันทน์กับเจ้าหญิงจันทะกุมารีเมืองเชียงรุ่ง ต่อมาเป็นพญากิ่งกิสะได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองหลวงพระบางเป็นพระองค์แรกของราชวงศ์หลวงพระบาง ในเมืองลาวหรืออาณาจักรล้านช้างเมืองเดียว จึงแยกออกเป็น ๒ เมืองเวียงจันทน์ลูกหนึ่ง เมืองหลวงพระบางลูกหนึ่ง และต่อไปนี้จะชี้แจงเรื่องพระราชวงศ์เมืองล้านช้าง (เมืองลาว) เมื่อยังเป็นอาณาจักรเดียวก่อน หลังจากนั้นจะชี้แจงเรื่องราชวงศ์เมืองหลวงพระบาง เมื่อแยกออกเป็น ๒ อาณาจักร

ราชวงศ์เมืองล้านช้างเมื่อยังเป็นอาณาจักรเดียว

พระนาม	ปีที่ขึ้นครองราชย์	ระยะเวลาที่ครองราชย์	ราชวงศ์ที่สืบมา
๑. เจ้าสุวรรณคำพงษ์	พ.ศ. ๑๘๕๙	๓๗ ปี	โอรสเจ้าขุนลอ
๒. เจ้าพญาพระงุ่ม	พ.ศ. ๑๘๙๖	๒๐ ปี	หลานเจ้าสุวรรณคำพงษ์
๓. เจ้าพญาสามแสนไทย	พ.ศ. ๑๙๑๖	๔๕ ปี	โอรสพญาพระงุ่ม
๔. เจ้าท้าวล้านคำแดง	พ.ศ. ๑๙๕๙	๑๐ ปี	โอรสพญาสามแสนไทย
๕. เจ้าชัยจักรพรรดิ	พ.ศ. ๑๙๘๑	๓๑ ปี	โอรสพญาสามแสนไทย
๖. เจ้าสุวรรณบัลลังก์	พ.ศ. ๒๐๑๒	๗ ปี	โอรสพระชัยจักรพรรดิ
๗. เจ้าพญาดาน้ำแสนไทย	พ.ศ. ๒๐๑๙	๒๕ ปี	โอรสพญาสามแสนไทย
๘. เจ้าท้าวชมพู	พ.ศ. ๒๐๓๔	๕ ปี	โอรสพญาดาน้ำแสนไทย
๙. เจ้าวิชาญธิบดี	พ.ศ. ๒๐๓๙	๒ ปี	โอรสพระชัยจักรพรรดิ

พระนาม	ปีที่ขึ้นครองราชย์	ระยะเวลาที่ครองราชย์	ราชวงศ์ที่สืบมา
๑๐. เจ้าพญาโพธิสัตว์	๒๐๕๔ (พ.ศ.)	๒ ปี	โอรสพญาวิชัยละราชา
๑๑. เจ้าพระชัยขิตตะธิบดี	๒๐๙๑	๕ ปี	โอรสพญาโพธิสัตว์
๑๒. เจ้าสุมงคลโพธิสัตว์	๒๑๑๖	๒ ปี	โอรสเพี้ยยิมอั้ว
๑๓. เจ้าอุปราช	๒๑๑๘	๕ ปี	พม่าแต่งตั้ง
๑๔. เจ้าสุมงคลโพธิราช	๒๑๒๓	๒ ปี	พม่าแต่งตั้ง
๑๕. เจ้าพญานครน้อย	๒๑๒๖	๑ ปี	โอรสเจ้าสุมงคลโพธิสัตว์
๑๖. เจ้าหน่อแก้ว	๒๑๒๖	๒ ปี	โอรสพระชัยขิตตะธิบดี
๑๗. เจ้าธรรมิกราช (องค์ที่ ๑)	๒๑๒๘	๗ ปี	โอรสจันทร์ทิพนาโม
๑๘. เจ้าธรรมิกราช (องค์ที่ ๒)	๒๑๓๕	๔ ปี	โอรสพญาครังอัวขุน
๑๙. เจ้าธรรมิกราช (องค์ที่ ๓)	๒๑๓๙	๑๑ ปี	โอรสเจ้าธรรมิกราช
๒๐. เจ้าตนคำ	๒๑๕๑	๑๑ ปี	โอรสเจ้าธรรมิกราชที่ ๓
๒๑. เจ้าสุริยะวงศา	๒๑๖๖	๕๘ ปี	โอรสเจ้าตนคำ
๒๒. เจ้าพญาเมืองจักร	๒๒๒๔	-	โอรสเจ้าตนคำ
๒๓. เจ้านันทราชา	-	-	หลานเจ้าสุริยะวงศา
๒๔. เจ้าชายองเว้	-	-	หลานเจ้าตนคำ

ชี้แจงราชวงศ์หลวงพระบางเมื่อแยกเป็น ๒ อาณาจักรแล้ว

๑. เจ้ากิ่งกิสะ	๒๒๓๔	๒๔ ปี	โอรสเจ้าราชชัยพุทธ-เวียงจันทร์
๒. เจ้าองนก	๒๒๕๖	๑๐ ปี	โอรสเจ้าอินทะสมเชียงรุ่ง
๓. เจ้าอินทะสม	๒๒๖๖	๒๕ ปี	โอรสเจ้าราชชัยพุทธ
๔. เจ้าอินทะพรม	๒๒๙๒	๑ ปี ๖ เดือน	โอรสเจ้าอินทะสม
๕. เจ้าโจติกะ	๒๒๙๓	๑๒ ปี	โอรสเจ้าอินทะสม
๖. เจ้าสุริยะวงศ์	๒๓๑๒	๒๐ ปี	โอรสเจ้าอินทะสม
๗. เจ้าอนุรุต	๒๓๓๔	๒๕ ปี	โอรสเจ้าอินทะสม
๘. เจ้ามังธาตุราช	๒๓๕๙	๒๐ ปี	โอรสเจ้าอนุรุต
๙. เจ้าสุขเสริม	๒๓๘๑	๒๑ ปี	โอรสเจ้ามังธาตุราช
๑๐. เจ้าจันทราชา	๒๓๙๕	๑๔ ปี	โอรสเจ้ามังธาตุราช

เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๖ (ค.ศ. ๑๘๕๓) พระจอมเกล้าเจ้าเมืองบางกอกมีคำสั่งให้กรมหลวงวงศาสนิทธิราช เป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปรบเมืองเชียงรุ่ง คุมทหาร ๓,๐๐๐ คน สงครามครั้งนี้ทางเมืองหลวงพระบางได้ส่งกำลังทหารไปช่วยรบและเจ้าสิริสาได้สวรรคตในสงครามครั้งนี้ เจ้าคำมาหายสาบสูญ เมื่อสงครามสงบ แม่ทัพใหญ่ได้นำกองทัพกลับบางกอก และนำเจ้าอุปราชเชียงรุ่งลงมาด้วย

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งให้พระยาพินิจฉัยนำเจ้าอุปราช ไปเมืองหลวงพระบาง เพื่อดูเหตุการณ์ทางเมืองเชียงรุ่งว่าจะกลับได้หรือเปล่า สมัยนั้นเมืองเชียงรุ่ง เกิดความวุ่นวายไม่สงบเมื่อพระยาพินิจฉัยนำเจ้าอุปราช เมืองเชียงรุ่งไปถึงเมืองหลวงพระบางแล้ว เจ้าจันทะราชเจ้าเมืองหลวงพระบาง ได้รับสั่งให้พญามหานามและพญาคนเหล็ก นำเอาเจ้าอุปราชพร้อมกับขุนนางผู้ใหญ่ ไปส่งถึงเมืองพวน ติดเขตแดนเมืองเชียงรุ่งและหลวงพระบางต่อกัน เจ้าอุปราชจึงให้หมู่ขุนนางผู้ใหญ่เมืองเชียงรุ่งพักแรมพร้อมกับเจ้าพญาเมืองพระบางทั้งสอง อยู่ที่เมืองพวน ส่วนตัวเจ้าอุปราชได้แยกออกไปฟังข่าวในเมืองเชียงรุ่งว่าเป็นอย่างไร เจ้าอุปราชเสด็จไปถึงเมืองพงษ์ก็ให้พญามหาชัยนำไปส่งถึง **"เมืองฮำ"** แต่ว่าพญามหาชัยไปยังไม่ถึงเมืองฮำ ตั้งกองทัพอยู่ที่ทางตอนเหนือเมืองฮำ เหลือเวลาอีกวันเดียวก็ถึงเมือง ส่วนเจ้าอุปราชเดินเข้าเมืองฮำคนเดียว และได้เขียนหนังสือถึงเจ้าราชชัยพุทธผู้รักษาการแทนในเมืองเชียงรุ่งว่าจะขอมาอยู่ในบ้านเมืองเหมือนเดิม เจ้าราชชัยพุทธเมื่อรู้ข่าวว่าพญามหาชัยนำกองทัพมาส่งเจ้าอุปราช จึงสั่งให้พญาอาญาน้อย เจ้าเมืองฮำนำทัพไปรบกับพญามหาชัยทันที ปรากฏว่าพญามหาชัยเจ้าเมืองพงษ์แพ้จึงยกทัพกลับเมืองเหตุการณ์จึงเปลี่ยนไปและมีความยุ่งยากสับสนมากยิ่งขึ้น ทางฝ่ายพญามหาชัยก็มีความสงสัยว่าเจ้าอุปราชคิดหักหลังเมืองพงษ์ จึงเตรียมกำลังทหารเต็มอัตราและยกขึ้นไปรบทันที

กองทัพของพญามหาชัยรบได้เมืองลา เมืองลองต่อถึงเมืองฮำ และพอเข้าถึงเวียงใต้แล้ว พญามหาชัยได้จับเอาเจ้าอุปราชไปฆ่าทันที เมื่อเดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๐๐ (ค.ศ. ๑๘๕๗) เจ้าราชชัยพุทธรู้ข่าวจึงรับเกณฑ์กำลังทหารทุกเวียงในสิบสองพันนา เมื่อได้ทหารเต็มอัตราแล้ว ก็ยกทัพลงมารบกับพญามหาชัยทันที รบกันนานพอสมควรกองทัพพญามหาชัย พ่ายแพ้ยับเยิน ตัวพญามหาชัยเอาตัวรอดหนีลงมาอยู่เมืองหลวงพระบางเสีย มา

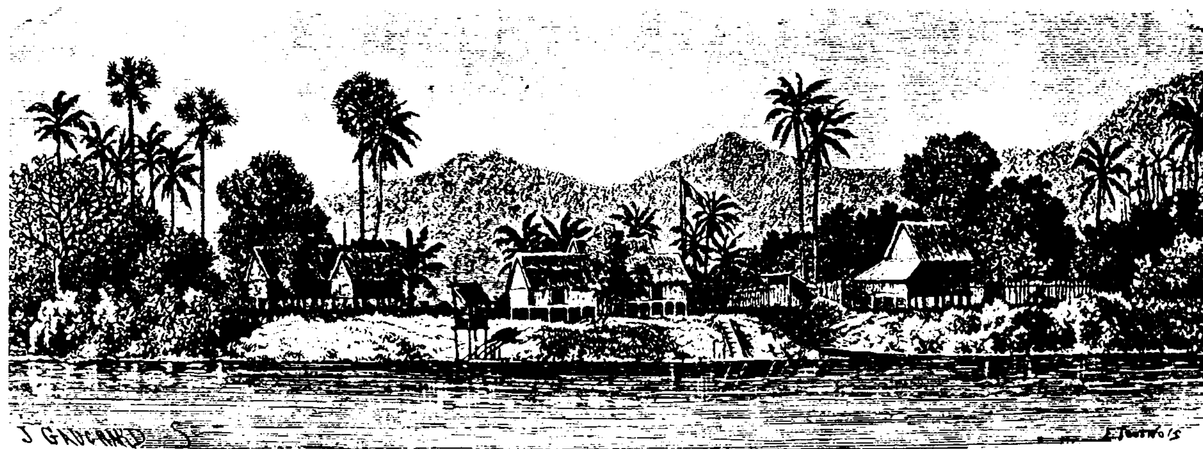
ถึงเดือน ๔ ปีเดียวกัน พญามหาชัยเตรียมกำลังศึกอีก เมื่อพร้อมแล้วจึงนำทัพขึ้นไปรบอีก คราวนี้พญามหาชัยตายในที่รบหลังจากนั้นลูกชายชื่อว่า **"พงษ์"** (ᦘᦳᧂᧉ) ก็ได้รวบรวมกำลังทหารขึ้นใหม่อีก แล้วจึงนำทัพลงมาใต้ แต่ยังไม่ทันเข้าเขตเมืองหลวงพระบาง เจ้าจันทะราชได้นำกองทัพมารับไว้ก่อน กองทัพของ **"พงษ์"** จึงถูกขนาบทั้งสองด้าน แต่พงษ์เชื่อว่ารบกับฝ่ายทางใต้จะง่ายกว่าสู้กับทางฝ่ายเหนือจึงยกทัพรบกับทัพหลวงพระบางทันที และก็ถูกทัพของหลวงพระบางบดขยี้จนหมดสิ้น เวลานั้นเรื่องยุ่งยาก การรบราฆ่าฟันจึงสิ้นสุดลงพวกขุนนางผู้ใหญ่ที่จากบ้านจากเมืองไปนานจึงได้กลับไปอยู่เวียงเชียงรุ่งอีกครั้ง

เจ้าราชชัยพุทธ เจ้าเมืองเชียงรุ่งสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ (ค.ศ. ๑๘๖๔) เมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ หลังจากนั้นขุนนางทั้งหลายจึงตั้งให้โอรสเจ้าราชชัยพุทธ ขึ้นสืบแทน แต่ว่าไม่ได้เขียนชื่อไว้ในตำนาน เพียงแต่เขียนไว้ว่าเจ้าเมืององค์ใหม่นี้เกิดปีวอก พ.ศ. ๒๓๙๓ (ค.ศ. ๑๘๕๐) ขึ้นครองเมืองเมื่ออายุได้เพียง ๑๖ ปีเท่านั้น

ตำนานเมืองหลวงพระบางในช่วงตอนหลังได้เขียนบอกไว้หลายเรื่อง ได้แก่เรื่อง **"พระบาง"** ที่เมืองหลวงพระบางได้ลงมาขอจากเมืองบางกอกเพื่อเอาไปไว้ที่เมืองหลวงพระบาง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๙ (ค.ศ. ๑๘๖๖) เพราะไทยได้นำพระดี ๆ ของล้านช้างมาหมด พร้อมทั้งพระแก้วมรกตอันมีอยู่ในเมืองไทยเดี๋ยวนี้ แม้ว่าไทยกับเวียงจันทน์จะไม่พอจะเข้าออกกันง่าย แต่เมืองหลวงพระบางเข้ากันได้ดีตลอดมา และอยู่ร่วมกันมาจนถึงสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ (ค.ศ. ๑๘๘๔) ทัพไทยได้ขึ้นไปช่วยเมืองหลวงพระบางรบกับพวกโจรจีนที่มาจากเมืองจีน แล้วมารุกรานเมืองหลวงพระบาง แต่ว่าหลังจากฝรั่งเศสรบได้เวียดนามแล้ว ฝรั่งเศสเขาก็เอาเรื่องกษัตริย์เวียงจันทน์แอบไปติดต่อกับเวียดนาม มาอ้างว่าลาวต้องเป็นของเวียดนามด้วย เพราะลาวเคยดีกับเวียดนามมาก่อน และได้อยู่ร่วมกับเวียดนาม เพราะเรื่องนี้ไทยและฝรั่งเศสจึงผิดกัน และในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ไทยก็ถูกฝรั่งเศสรังควานเพื่อยึดดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมด ทำให้อาณาจักรล้านช้างอันเคยได้อยู่

ร่วมกับไทยมาตลอดนับตั้งแต่สมัยพระนเรศวร ใน พ.ศ. ๒๑๓๖ (ค.ศ. ๑๕๙๓) นั้น และอยู่ด้วยกันมานับได้ถึง ๓๐๐ ปี แต่ก็ยังถูกคนอื่นมาทำให้พี่น้องต้องมาแยกกันอยู่ จนเมื่อฝรั่งเศสถูกขับไล่ออกจากอินโดจีนกลับบ้านเขาแล้ว ลาวจึงพ้นจากเป็นขี้ข้าของพวกฝรั่งเศสต่อมาจนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันลาวก็เปลี่ยนไปมากสิ่งที่น่าเวทนาที่สุดก็คือพระมหากษัตริย์ เจ้ามหาชีวิตของลาวได้ถูกพวกคอมมิวนิสต์ ([illegible]) บังคับให้สละราชสมบัติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๒๕๑๘) ต่อไปภายหน้าเมืองลาวจะไม่มีเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ เจ้ามหาชีวิตอีกแล้ว การค้นตำนานประวัติศาสตร์ของลาวก็จบลงเพียงเท่านี้

หมู่บ้านไตใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำ

หมู่บ้านไตใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำ

เรือไตใหญ่ในแม่น้ำโขง

บทที่ ๔
ตอนที่ ๑

ตำนานไตหลวงหรือไตใหญ่

"ไตใหญ่" อันว่านี้ เป็นเชื้อชาติไตอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือมีเขตแดนติดต่อกับเมืองไทย (**မိူင်းထႆး**) พวกฝรั่ง (**ၽလၢင်ႈ**) เรียกคนพวกนี้ว่า **"ชาน"** (**သျၢၼ်ႈ**) หรือ **"ชาม"** (**သျၢမ်း**) แต่คนทางภาคเหนือของไทยเรียกว่า **"เงี้ยว"** (**ငဵဝ်ႉ**) ความเรียกชื่อเหล่านี้ไม่ถูกใจ อยากให้คนทั้งหลายเรียกว่า **"ไต"** เท่านั้น ถึงแม้ว่าคนหมู่นี้ได้แยกกันไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ แต่ก็ยังอยากให้คนอื่นเรียกว่า **"ไต"**

ตำนานของไตใหญ่เท่าที่หาได้มีไม่มากนัก ไม่เหมือนของตำนานไตล้านช้าง, ล้านนา และไตอาห่ม (**တႆးဢႃႈႁုမ်ႇ**) ตำนานไตเหล่านี้เขาเขียนกันมานานเท่าไรไม่มีใครทราบทั้งนี้ เพราะมีเหตุความยากลำบาก ๓ ประการ คือ

๑. **อันว่าคนไตใหญ่ถ้ามีพลเมืองเป็น ๖-๗ ล้านคน ก็มีไม่มากกว่าไตล้านช้าง สักเท่าไร** ทั้งนี้ก็เพราะคนไตใหญ่นั้นอยู่ปะปนกันทั้งไตละ (**တႆးလ**), ไตวะ (**တႆးဝ**), ไตมูเซอ (**တႆးမူႇသိူၼ်ႈ**), ไตลีซอ (**တႆးလီသေႃး**), ไตต้องสู้ (**တႆးတွင်ႈသူႉ**), หรือ ปะโอ (**ပဢူဝ်း**), ไตยาง (**တႆးယၢင်း**), ไตปะต่อง (**ၵႃးပတွင်ႇ**), ไตดอย (**တႆးလွႆ**), ไม่มีคนไตพวกใดจะอยู่ปะปนกันมากมายเท่าไตใหญ่เขา ทีนี้เรื่องการปกครองก็ได้ตกอยู่ใต้พม่ามาช้านานเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีก็คล้าย ๆ พม่าไปแล้ว จึงยากที่จะเขียนติดต่อกันเป็นตำนาน หรือเขียนเกี่ยวกับเรื่องอยู่กินของคนไตให้เป็นอันเดียวกันเหมือนแต่ก่อน ทั้งนี้ก็เพราะไตไม่ชอบเขียนตำนานของตนเองไว้ประการหนึ่ง

๒. **ไตใหญ่เขาไม่ได้มีการรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และไม่เคยมีอาณาเขตปกครองโดยตนเอง เหมือนกับคนไตบางกลุ่ม** สาเหตุก็เพราะบ้านเมือง

ของไตใหญ่เป็นเขตป่าเขาการไปมาหาสู่กันก็ยาก การปกครองก็แยกกัน เจ้าฟ้าใครเจ้าฟ้ามัน คนก็คนใครคนมัน พวกจีนพวกพม่า ซึ่งอยู่นอกเขตปกครอง ก็พยายามเข้ามารบกวน, วุ่นวาย, โจรกรรม, แผ่อิทธิพลเข้ามาทุกทาง จึงทำให้ราษฎร แตกหนีอพยพครอบครัวหนีไปตามยถากรรม แยกบ้านแยกเมืองไม่เคยปกครองร่วมกันได้ บางทีไปพบไปเห็นกัน ก็ไม่รู้ว่าใครคนไหนเป็นไตกันแน่ เพราะอย่างนี้การที่จะมีผู้รอบรู้ตำนานบ้านตำนานเมืองนั้นเป็นการยากอย่างยิ่งประการหนึ่ง

๓. **จะว่าทางด้านการเรียน ความรู้ความสามารถนั้นไตใหญ่เราก็แย่กว่าไตล้านช้าง ล้านนา เขามาก พร้อมกับไม่ค่อยมีผู้เขียนตำนานเรื่องบ้านเมืองของตัวเก่าไว้สักคนไม่เหมือนกับคนไตหมู่อื่น** ในหมู่ไตใหญ่นี้ถึงมีคนเขียนไว้ก็มีเล็ก ๆ น้อย ๆ ตัวอย่างเช่น ตำนานเจ้าฟ้าสองเมืองทำสงครามกัน ซึ่งดูแล้วก็ไม่พอจะมีเหตุผลอะไรมากนักที่จะมาเขียนเป็นประวัติศาสตร์ หรือตำนานได้ จึงเป็นการยากอีกประการหนึ่ง

ทั้งสามประการนี้เป็นการอธิบายเรื่องไตใหญ่เขาให้คนต่างชาติรู้ทั่วกัน ตำนานไตใหญ่นี้มีอยู่นิดหนึ่ง ผู้รู้ผู้ค้นเขาเขียนไว้ แต่จะให้เหมือนกับตำนานไตอาหมนั้น เขาไม่เหมือนแน่นอน

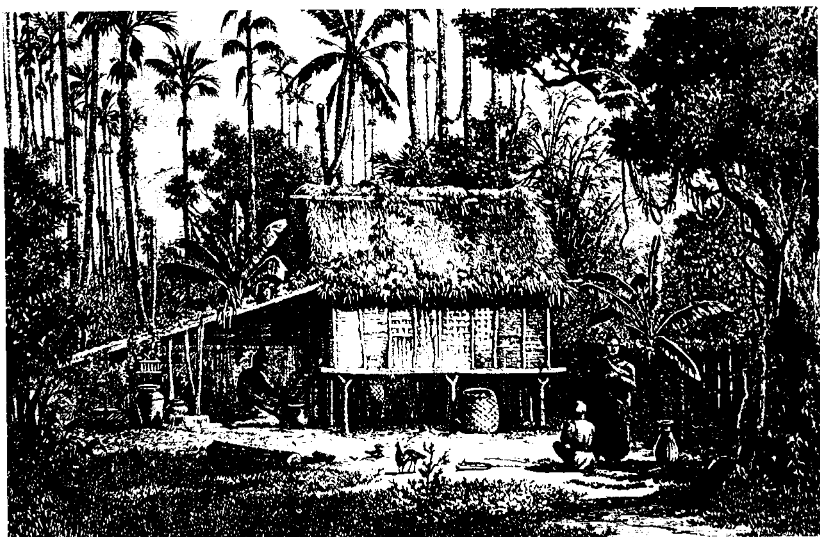
ทีนี้จะมาพูดถึงเรื่องลักษณะรูปร่างของคนไตใหญ่เขาหน้าตาก็งามพอสมควร ร่างกายจิตใจแข็งแรงมั่นคงดี เรื่องการสอนการเรียนก็ขยันกว่าคนไตบางพวก คนไตใหญ่เขาไม่ค่อยกลัวอะไร เรื่องการงานทำทุกอย่าง เรื่องหาเงินเขามีความสามารถสูง ถ้าเขาไม่มีลักษณะเหล่านี้ก็คงถูกคนต่างชาติกลืนหมดไปนานแล้ว เพราะเรื่องภายในก็ยุ่งวุ่นวาย ส่วนภายนอกก็ถูกชาติอื่นแผ่อิทธิพลเข้ามาตลอด ถ้าตัวเองไม่มีความสามารถก็ล้มไปนานแล้ว อาจจะเหลือค้างแต่ชื่อไตใหญ่เท่านั้น นี่เป็นเพราะมีความสามารถในการงาน ทำทุกอย่างไม่เลือกจะยกตัวอย่างเช่น มะกะโท (**မၵထုဝ်း**) คนหนึ่ง คนไทยเข้าใจกันว่าเป็นมอญ (**မွၼ်း**) แท้ ๆ แต่ผู้ค้นตำนานทั้งหลายกลับเชื่อว่า "มะกะโท" นั้นเป็นคนไตใหญ่ เป็นผู้มีความสามารถ ความอุตสาห์ มานะมาก จนได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินของเมืองมอญ มีชื่อว่า **"เจ้าฟ้ารั่ว"** (**ၸဝ်ႈၾႃႉႁူဝ်ႉ**)

ราชวงศ์ของเจ้าฟ้ารั่ว ได้ปกครองเมืองมอญมาจนถึงสมัยของ "เจ้านางสินโจ" (**လဝ်ႈၼၢင်းသိၼ်ႇၸေႃး**) นับระยะเวลาได้ ๑๘๘ ปี ในช่วงเวลานี้

มีพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นคนมอญได้ปกครองเพียง ๕๐ ปีเท่านั้น ขอตครีน (ၶွတ်းၶျရိၼ်း) ได้เขียนไว้ว่าชั่วเวลา ๘๐๐ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ต่อถึงปี พ.ศ. ๒๐๐๐ นั้น ผู้ที่ปกครองเมืองมอญ เมืองพม่าจริง ๆ แล้ว เป็นไตขึ้นปกครองเมืองมอญบ้างเมืองพม่าบ้าง เป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ มานานถึง ๒๐๐ ปีทีเดียว ซึ่งคนผู้นี้ได้เขียนออกมาให้คนไตใหญ่เขาเห็นว่าชาติของตัวเก่านั้นเป็นอย่างไร

ในตำนานไตใหญ่ที่ขอตครีน (ၶွတ်ႉၶျရိၼ်း) หามาได้และเขียนลงในหนังสือไว้ว่า คนเขียนตำนานหรือประวัติเมืองพม่า (မၢၼ်ႈ) ทุกคนต่างรู้เรื่องจีนรบกับไตดีว่าจีนเคยลงมารบเอาเมืองตะกุ้ง (တၵင်ႇ) และเสียทีแก่ไตใหญ่ **"เมืองนะกุ้ง"** อันว่านี้ ถ้าเป็นคำไตใหญ่แท้ ๆ เรียกว่า **"ตากุ้ง"** (တၢႆးၵုင်ႈ) เหมือนกับที่พม่าเรียกว่า **"โมกอง"** (မူဝ်းၵွင်း) ที่แท้คนไตใหญ่ เรียกว่า **"เมืองกอง"** หรือคำว่า **"กอสินบุนตัว"** (ၵေႃးသိၼ်းပုၼ်းတူဝ်) คนไตใหญ่เรียกว่า **"กองลางเวียงสือ"** (ၵွင်းလၢင်းဝဵင်းသိူဝ်) หรือคำว่า **"กะตา"** (ၵတၢ) คนไตใหญ่เรียกเป็น **"กาดสา"** (ၵၢတ်ႇသႃ) ชื่อต่าง ๆ ที่พม่าทำให้คำแปลกไปจากคำไตเดิมนั้น ในเมืองไตยังค้างอยู่อีกมากมาย และเกี่ยวกับด้านการก่อสร้าง ถ้าเที่ยวค้นดูในดินแดนเมืองตากุ้งจะเห็นว่ามีลักษณะไปเหมือนกับทางอินเดียมากกว่าพม่า

ขอตครีน เขียนต่อไปอีกว่า ตั้งแต่ในสมัยเมืองน่านเจ้านั้น เมืองไตเขานี้มีความเจริญรุ่งเรืองมานานแล้ว เพราะสมัยนั้นพม่ายังตั้งบ้านเมืองเป็นของตัวเองไม่ได้ยังกระจัดกระจายกันอยู่ แผ่นดินที่จะอยู่เท่าฝ่ามือเดียวก็หาไม่ได้ ขณะที่ชาวไตใหญ่เขาสามารถรวบรวมสร้างบ้านสร้างเมืองทางฝั่งตะวันตกแม่น้ำอิระวดีตั้งนานแล้วก่อนที่พม่าจะลงมาด้วยซ้ำ จนมาถึงสมัยของพระเจ้าแผ่นดินอโนรธามังจอ (ၵဢေႃ,ရထႃ,မင်းသေႃး) เมื่อปี พ.ศ. ๑๕๕๐ (คศ. ๑๐๐๗) นั้น แผ่นดินฝ่ายทางตะวันออกถึงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำอิระวดี (ဢေႃ,ရႃ,ဝတီ,) ขึ้นไปเป็นเขตของไตใหญ่เขาจนถึง **"เวียงม่านตาโล"** (မၢၼ်ႈတၢႆးလူဝ်ႇ) หรือ**มันฑเล** (မၢၼ်းတလေး) เป็นเขตปกครองของไตและลงมาทางตอนใต้ก็ต่อถึงเมืองแป (မိူင်းပေ,) ขอตครีนเชื่อว่า **เมืองหลวง–ตากุ้ง** (တၢႆးၵွင်ႇ) นั้น เคยเป็นเมืองหลวงเก่าของคนไตมาก่อน ก่อนที่พวกอินเดียจะเข้ามารบราฆ่าฟันกับคนไตรวมทั้งเข้ามาติดต่อค้าขายกันด้วย

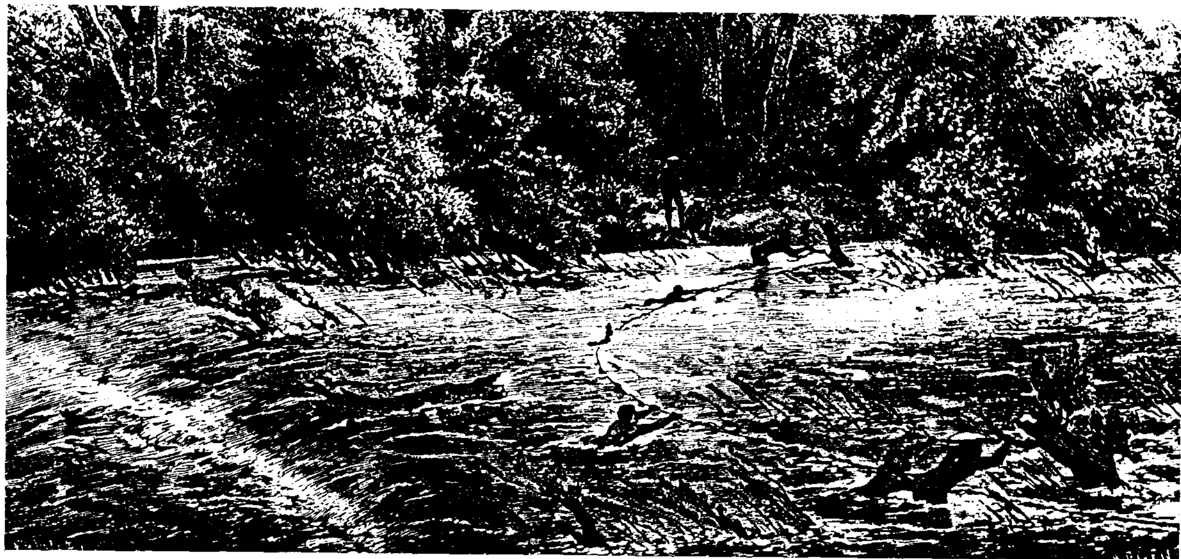
กระท่อมในบ้านเมืองไตใหญ่

เกวียนเทียมวัวของคนไตใหญ่

วิธีการล่ากวางของคนไตใหญ่

วิธีการข้ามแม่น้ำไหลเชี่ยว

การสอบค้นตำนานหรือประวัติศาสตร์ของไตใหญ่นั้น เรื่องที่สับสนและยุ่งยากมากคือ เรื่อง พ.ศ. กับจุลศักราช เพราะคนไทยใหญ่เขาเขียนไว้ไกลมาก ตัวอย่างเช่นเมืองมาวหลาง (မူင်းမၢဝ်းလူင်) ในตำนานตั้งในสมัยที่พระพุทธเจ้าโคตมะ ยังไม่เสด็จปรินิพพาน, เมืองเชียงตุง (မူင်းၵိင်းထုင်) หรือเก็งตุง ตั้งเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว (พ.ศ. ๑), **"เมืองนาย"** (မူင်းၼၢႆး) ตั้งเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ ๒๔ ปี (พ.ศ. ๒๔), เมืองแสนหวี (မူင်းသႅၼ်ႈဝီ) ตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๑๐๒, เมืองสีป้อ (သီႇပေႃႉ) ตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๑๒๐ เรื่องการเขียนศักราชไว้สูงเกินเป็นจริงนี้ทำให้ยุ่งยากมากจริง ๆ

ต่อมาในสมัยหลังจึงได้รู้ข้อเท็จจริงว่า เรื่องราวต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลทั้งสิ้น แต่ที่เขียนลงในตำนานนั้นก็เพื่อที่จะแข่งกับพม่า เพราะพม่าเขียนไว้ว่า เมืองใหญ่ ๆ ของพม่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาถึงทุกเมือง และราชวงศ์ของพม่านั้นก็สืบมาจากวงศ์ของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ ไตจึงพยายามเขียนให้สูงกว่าพม่าทำอย่างนี้ผิด แต่ส่วนดีก็มีคือ ลูกหลานไตที่เกิดมาทีหลังได้เคารพเชื่อถือเป็นเสมือนของประเสริฐของศักดิ์สิทธิ์ ตกทอดมาถึงปัจจุบันได้ ถึงศักราชจะผิดแต่ก็ยังสามารถช่วยให้เรารู้อะไรอีกมาก เช่นเมืองมาวหลวง เคยเป็นเมืองหลวงของไตมาก่อนซึ่งมีผู้ค้นผู้เขียนหลายคนยืนยันว่าเมืองมาวหลวงเป็นเมืองหลวงเมืองแรกของไตอีกกลุ่มหนึ่งก่อนที่จะย้ายไปตั้งเมืองใหม่ในเขตอาหม เพราะตามชายฝั่งน้ำมาวนั้นได้เห็นคูเวียง ซากอิฐ บ้านเก่ามากมาย จึงเชื่อได้ว่าก่อนนั้นเคยเป็นบ้านเมืองของไตอย่างแน่นอน

ตำนานและเรื่องราวของไตก็เหมือน ๆ กันกับคนชาติอื่น ที่เล่าถึงประวัติการตั้งบ้านตั้งเมือง ในตำนานของไตมีอยู่บทหนึ่งเขียนไว้ว่าในปีอะไรไม่ปรากฏยังมีพระเจ้าแผ่นดินของไตใหญ่ตนหนึ่งได้สวรรคตลงโดยไม่มีโอรสไว้สืบแทน พวกเสนาอำมาตย์จึงได้ปรึกษากันและตกลงยกเอาผู้เฒ่า ๔ คนขึ้นปกครองบ้านเมืองชั่วคราว ผู้เฒ่าทั้ง ๔ นี้ชื่ออะไรก็ไม่ได้เขียนบอก ต่อมาไม่นานผู้เฒ่าทั้ง ๔ ก็เกิดเบื่อหน่ายบ้านเมืองขึ้น จึงได้ประกาศให้คนทั้งหลายไปขอพระ-โอรสของพระเจ้าแผ่นดินเมืองไตทางทุ่งน้ำโขง (ၼမ်ႉၶူင်) ทรงพระนามว่าเจ้าบูญใหญ่ (ထဝ်ႈမုၼ်ယုင်ႇ) พระองค์ทรงมีพระราชโอรสหลายพระองค์ชาวเมืองไตใหญ่ทั้งหลายจึงพร้อมใจกันส่งตัวแทนและเครื่องบรรณาการไปถวาย

แด่พระเจ้าแผ่นดินไตทุ่งน้ำโขง และขอพระราชทานพระโอรสให้เสด็จมาปกครองบ้านเมือง พระองค์ได้ส่งพระโอรสมาปกครองเมืองไตใหญ่ถึง ๑๓ องค์ (တူၼ်း)

จะเห็นได้ว่าพวกไตนั้น แม้จะแยกอยู่หลายบ้านหลายเมือง มีทั้งไตน้อย ไตใหญ่ แต่ก็ได้ติดต่อพึ่งพาอาศัยกันมานานแล้ว อย่างเช่นเรื่องเจ้าชายจากทางทุ่งน้ำโขงได้เป็นเจ้าปกครองในเมืองไตใหญ่ ในตำนานของฝ่ายไทยได้เขียนไว้ว่ามีการแบ่งการปกครองออกเป็นสิบเก้าเมือง จึงเรียกเมืองไตอีกชื่อหนึ่งว่า "เมืองสิบเก้าเจ้าฟ้า" (မိူင်းသိပ်းၵဝ်ႈၸဝ်ႈၾႃႉ) เหมือนกับทางสิบสองจุไตนั้น ที่แท้ต้องเป็น "สิบสองเจ้าไต" (သိပ်းသွင်ၸဝ်ႈတႆး) มากกว่า เพราะในสมัยนั้นอาณาจักรของไตเป็นป่าเขาเป็นส่วนมาก จึงจำเป็นต้องแยกออกเป็นเมืองใครเมืองมันปกครองกันเอง ดังนั้นเจ้าฟ้าของไตใหญ่ไม่ว่าเมืองใดต่างก็สืบเชื้อสายมาจากทุ่งน้ำโขงทั้งสิ้น

เรื่องนี้มีในตำนานทั้งสองฝ่ายคือทั้งไตใหญ่และไตอาหม (တႆးဢႃႁူမ်ႇ) เหมือนกัน ใน**ตำนานของไตใหญ่**เขียนไว้ว่า **เจ้าชายทั้ง ๑๓ ตนได้เสด็จไปถึงเมืองมาวหลวงก่อน** ส่วน**ตำนานของอาหม**เขียนว่า **เจ้าชายทั้งหมดได้เสด็จไปทางตะวันตกจนถึงเมืองสีป้อ** (သီႇပေႃႉ) **ก่อน แล้วจึงเสด็จไปยังเมืองไตหรือเมืองมาวหลวง** (မၢဝ်းလူင်) ในตำนานของไตใหญ่ยังเขียนต่ออีกว่า เจ้าชายทั้งหมดได้ไปเล่าเรียนวิชาความรู้ในอาณาจักรของไตอยู่ถึงหนึ่งปีเต็ม หลังจากเล่าเรียนจบแล้ว พวกเจ้าชายก็ได้มาประชุมกันเพื่อแบ่งแยกอาณาเขตการปกครองของเมืองไทยเป็น ๙ เมือง และแบ่งกันปกครองตามที่พระราชบิดารับสั่งมา และในปีต่อมาเจ้าชายที่ปกครองเมืองแสนหวีได้เสด็จสวรรคตลง พระอนุชาทั้ง ๔ คนจึงขึ้นปกครองแทน

ขอตครีน (ၶွတ်ႉၶရိၼ်း) ยังได้เขียนไว้อีกว่า ในระหว่างปี พ.ศ. ๑๕๐๐ หรือก่อนจุลศักราช (ၸုဝ်ႉသၵ်ႉၵရၢတ်ႈ) ได้ ๑๐ ปีนั้น สมัยนั้นอาณาจักรไตสามารถรวบรวมเมืองต่าง ๆ ที่โอรสของพ่อขุนพรม (ပေႃႈၶုၼ်ၽရမ်း) เคยตั้งไว้ก่อนหน้านี้แล้ว และในตำนานของไตใหญ่เองก็เขียนไว้ว่า อาณาเขตของไตใหญ่สมัยนั้น ทางด้านแม่น้ำโขง (ၼမ်ႉၶွင်) ติดกับอินโดไชน่า (ဢိၼ်ႇတူဝ်ႇၶျၢႆးၼႃး) ทั้งหมด ส่วนทางตะวันตกก็ได้ปกครองเมืองสะทุ่ง (သထုင်ႇ), เมืองเมาะสามเมือง (မေႃႇလမ်ႇမိူင်း)

หรือเมาะระแหม่ง ([illegible]), เมืองทุ่งน้ำตาหลวง ([illegible]) หรือเมืองครินตุน ([illegible]) และเมืองตากุ้ง ([illegible]) จะเห็นได้ว่าไตใหญ่นี้เคยมีแผ่นดินกว้างใหญ่ไพศาลมั่นคงกว่าเพื่อน และเคยมีเมืองหลวงมาก่อนถึง ๓ เมือง ชื่อว่าเมืองมาวหลวง ([illegible]), เมืองแสนหวี ([illegible]) และเมืองสีป้อ ([illegible])

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๑๖๕๐ (ค.ศ. ๑๑๐๗) เจ้าเสือข่นฟ้า ([illegible]) เจ้าเมืองมาวหลวง ได้พยายามรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นอาณาจักรไตเดียวกันอยู่หลายครั้งหลายหน แต่ไม่สำเร็จรวมกันไม่ได้ จึงเป็นเหตุให้มีการรบราฆ่าฟันกันตามหัวเมืองต่าง ๆ เจ้าเสือข่นฟ้าได้ยกทัพไปรบเอาเมืองก๋อง ([illegible]) และเมืองไตในเขตยูนนาน ([illegible]) หลังจากนั้นเจ้าเสือข่นฟ้าได้ตั้งเจ้าสามหลวง เจ้าเมืองก๋องเป็นแม่ทัพไปรบเอาเมืองระแข่ง ([illegible]) และเมืองมะนีประ ([illegible]) เมื่อรบได้แล้วก็ยกทัพขึ้นเหนือไปรบเมืองอ่าสาม ([illegible]) หรืออัสสัม อีก การไปทำสงครามครั้งนี้ เจ้าสือข่นฟ้าได้ให้อำมาตย์ของตน ๒ คนติดตามไปคอยดูแลด้วย และเมื่อเจ้าสามหลวงชนะแล้วก็ยกกองทัพกลับเข้าเมืองมา อำมาตย์ของเจ้าเสือข่นฟ้าได้เข้าเฝ้าและรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งว่าเจ้าสามหลวงเจ้าเมืองก๋องมีแผนการณ์จะเป็นกบฏต่อเจ้าสือข่นฟ้า และตั้งตนเองขึ้นเป็นใหญ่แทน เจ้าเสือข่นฟ้าเมื่อทราบเรื่องแล้วจึงให้จับเจ้าสามหลวงข้อหาคิดเป็นกบฏประหารชีวิตเสีย

ในตำนานของไตใหญ่ได้เขียนไว้ว่าเจ้าสือข่นฟ้าว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์นี้ทรงอยู่ในราชสมบัติยาวนานที่สุดถึง ๔๕ ปี พระองค์สวรรคตที่เวียงตาปุก ([illegible]) เมืองสีป้อ ปัจจุบันอยู่ทางด้านตะวันออกแม่น้ำตู่ ([illegible]) ในตำนานของเมืองแสนหวีก็ได้กล่าวถึงเจ้าเสือข่นฟ้าไว้เช่นกันว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถมีความกล้าหาญ บ้านเมืองสงบสุขและมีความเจริญรุ่งเรือง ชื่อของพระองค์จึงถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ของไตตลอดมา

และหลังจากที่เจ้าเสือข่นฟ้าสวรรคตแล้ว ผู้ที่สืบราชสมบัติองค์ต่อมาไม่มีความกล้าแข็งเช่นแต่ก่อน ทำให้หัวเมืองต่าง ๆ ที่รบได้มานั้นพากันกบฏตั้งตัวเป็นอิสระเมืองใคร เมืองมัน แต่ว่าเมืองมาวหลวงนั้นก็ยังไม่ล่มสลายยังเจริญรุ่งเรืองอยู่เหมือนเคย และในระหว่างปี พ.ศ. ๑๘๒๖ (ค.ศ. ๑๒๘๓) ต่อ

ถึง พ.ศ. ๑๘๓๕ นั้น เมืองมาวหลวงยังเจริญดีอยู่และสามารถแผ่อิทธิพลลงไปทางตอนใต้รบกับพม่าหลายครั้งจนพม่าไม่กล้าเข้ามาวุ่นวายอีก

ขอตครีน (**ဗ္ဍတ်ချဂိုၚ်:**) ได้เขียนบันทึกจากตำนานของไตใหญ่ไว้ว่ามีคนคนหนึ่งมาจากเมืองไทย (**တဲ:**) แต่มีเชื้อสายเป็นไตใหญ่ ชื่อว่า **"มะกะโท"** (**မကထ္ဂဝ်:**) มะกะโทผู้นี้เมื่อเข้ามาในเมืองไทยได้นำเอาช้างเผือกมาถวายพระเจ้าแผ่นดินของไทย จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางคนหนึ่ง ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินของไทยได้ยกทัพออกไปรบกับข้าศึก มะกะโทก็ได้ลักลอบเอาพระธิดาของพระองค์หนีไปอยู่ที่บ้านเมืองตุนวุน (**တုၚ်:ဝုဏ်,**) ริมฝั่งแม่น้ำประสิม (**ဒၜ်.ဗမိၚ်,**) และที่นี่มะกะโทก็ได้ไปรู้จักกับเจ้าเมืองเมาะตะมะ (**မုတ်. တမ**) ซึ่งเป็นพม่า ชื่อว่า **"อะรินตะม่า"** (**ဘာလိၚ်, တမျ,**) ต่อมาไม่นานมะกะโทได้ลอบปลงพระชนม์เจ้าอะรินตะม่า แล้วตั้งตนเองเป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะแทน มีพระนามใหม่ว่า **"เจ้าฟ้ารั่ว"** (**လဝ်; ဒြ.ရူဝ်,**) ในปี พ.ศ. ๑๘๒๕ (ค.ศ. ๑๒๘๒)

ต่อมาไม่นานพม่าก็เตรียมกองทัพมาตีเมืองหงสาวดี (**ဟံၚ်:သာ, ဝတဳ,**) หรือเมืองพะโค (**ပ်, ဂုဝ်,**) เจ้าเมืองหงสาวดี ทรงพระนามว่าตะราพญา (**တရာ:ဗည:**) พระองค์เพิ่งขึ้นครองราชย์ได้ไม่นานนัก จึงได้ไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าฟ้ารั่วให้มาช่วยรบกับพม่า เจ้าฟ้ารั่วจึงเตรียมศึกมาช่วยเจ้าตะราพญา และได้รบกับพม่าที่เมืองตานลา (**ဒၚ်:လာ:**) เหนือฝั่งแม่น้ำตากุ้ง (**တ္ၚ; ဂၚ်**) ศึกครั้งนี้พม่าพ่ายแพ้ไปอย่างไม่มีชิ้นดี เจ้าตะราพญา และเจ้าฟ้ารั่วจึงยกทัพกลับมาพักแรมที่ฝั่งตะวันตกของหงสาวดี และที่นี่เองที่เจ้าตะราพญา และเจ้าฟ้ารั่วได้ผิดใจกันเกิดรบกันขึ้น ฝ่ายเจ้าตะราพญาสู้ไม่ได้จึงหนีไป แต่ไม่นานก็ถูกจับได้ พระเจ้าฟ้ารั่วจึงให้นำไปขังคุกไว้และตั้งตัวเองขึ้นครองเมืองหงสาวดีแทน เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๓๐ (ค.ศ. ๑๒๘๗) เมื่อบ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้ว เจ้าฟ้ารั่วก็เสด็จกลับเมืองเมาะตะมะตามเดิม ส่วนตะราพญายังมีความอาฆาตต่อเจ้าฟ้ารั่วอยู่เมื่อตัวเองออกจากคุกแล้วจึงคิดเป็นกบฏลอบปลงพระชนม์พระเจ้าฟ้ารั่ว แต่ไม่สำเร็จจึงถูกจับใส่แพลอยน้ำเสีย เจ้าฟ้ารั่วปกครองเมืองหงสาวดีต่อมาจนถึง พ.ศ. ๑๘๔๙ (ค.ศ. ๑๓๐๖) เจ้าฟ้ารั่วหรือมะกะโทนี้ไทยเขาเชื่อว่าเป็นมอญ ฝ่ายมอญก็นับถือว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินของเขาที่กล้าหาญและมีความสามารถมากองค์หนึ่ง แต่ว่าพวกฝรั่งเขากลับเชื่อ

ชีวิตชาวไตใหญ่บนถนนในหมู่บ้าน

เป็นเสียงเดียวกันว่ามะกะโทเป็นคนไตใหญ่

เรื่องมะกะโทนี้ในตำนานของไทยเขียนไว้ว่าเมื่อมันเป็นเด็กอยู่นั้น คนเลี้ยงช้างได้นำมาเลี้ยงดู วันหนึ่งพ่อขุนรามคำแหง (ပေါ; ဗှ်ကာ်ယျ်ဇမ်: ၃င်) แห่งเมืองสุโขทัย (သုူ:ခုံဝ်:ထ:) ได้เสด็จมาที่คอกช้าง พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นเงินตกอยู่เบี้ยหนึ่ง จึงโปรดให้มะกะโทหยิบเอา มะกะโทก็นำเงินนั้นไปซื้อเมล็ดผักกาด เจ้าของร้านบอกมะกะโทว่าเงินเพียง ๑ เบี้ย ไม่ซั่งขาย แต่ถ้ามะกะโทอยากได้ก็จงเอานิ้วมือเพียงนิ้วเดียวหยิบเอา เมื่อมะกะโทรู้แล้วจึงเอานิ้วมือตนเองใส่ในปากพอให้เปียกน้ำลายแล้วจึงจุ่มลงในถังเมล็ดผักกาด เมื่อได้เมล็ดผักกาดมาแล้ว มะกะโทก็นำไปปลูกที่ใกล้ ๆ คอกช้างนั้น เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จมาที่คอกช้าง เห็นต้นผักกาดที่มะกะโทปลูกไว้จึงตรัสถามดู เมื่อทราบเรื่องแล้วพระองค์ก็ทรงตรัสอีกว่าเด็กคนนี้มีลักษณะเป็นผู้นำจึงนำไปเลี้ยงในวัง และตั้งให้เป็นมหาดเล็กจึงมีความสนิทสนมกับพระราชธิดาของพระองค์

ครั้งหนึ่งเมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้ยกกองทัพไปออกศึก มะกะโทก็ได้ลักเอาพระราชธิดาของพระองค์หนี เมื่อพระองค์กลับมารู้เรื่องจึงออกเสด็จตาม ฝ่ายมะกะโทก็เขียนหนังสือไว้ว่าข้าพระพุทธเจ้าได้พาพระราชธิดาหนีมาก็เพื่อจะเอามาเป็นพระมเหสีและข้าพระพุทธเจ้าจะขอกลับไปเป็นใหญ่ในเมืองมอญ เมื่อพ่อขุนรามคำแหงทราบแล้วจึงเสด็จกลับ

เมื่อมะกะโทมาถึงเมืองมอญ และสามารถพาพระราชธิดาของเมืองสุโขทัยมาด้วย คนทั้งหลายจึงนับถือพร้อมกับยกให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองมอญ ทรงพระนามว่า **"สะมะยะยะวะโร"** (သမညာညာဝဍ္ဍဝ်:) หรือ พระเจ้าฟ้ารั่ว แห่งเมืองเมาะตะมะ พวกราษฎรชาวเมืองทั้งหลายพากันยินดีอย่างยิ่งเพราะถูกพม่ากดขี่มานาน ต่อมาไม่นานทางเมืองหงสาวดี ได้มีผู้กล้าหาญนำชาวเมืองเป็นกบฏต่อสู้กับพม่าจนได้เมืองคืน ชื่อว่า **"สมิงอะขะมะ"** (သမိင်, ဘာခမ) และตั้งตนเองเป็นเจ้าเมืองหงสาวดี อยู่ได้นานเพียง ๒ ปีก็สวรรคต **"ตะราพญา"** จึงขึ้นสืบแทน เมื่อพม่ารู้ข่าวจึงยกทัพมารบเอาเมืองหงสาวดีทันที ฝ่ายทาง ตะราพญา จึงขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าฟ้ารั่วมาช่วยรับศึกกับพม่า ผลของสงครามพม่าพ่ายแพ้ เจ้าฟ้ารั่วจึงยกทัพกลับเมืองเมาะตะมะตามเดิม

ต่อมาเจ้าตะราพญาคิดจะเป็นกบฏต่อเจ้าฟ้ารั่วจึงถูกโทษประหารชีวิต เมื่อเจ้าฟ้ารั่วจะขึ้นครองเมืองหงสาวดีนั้น พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จมาร่วมงาน

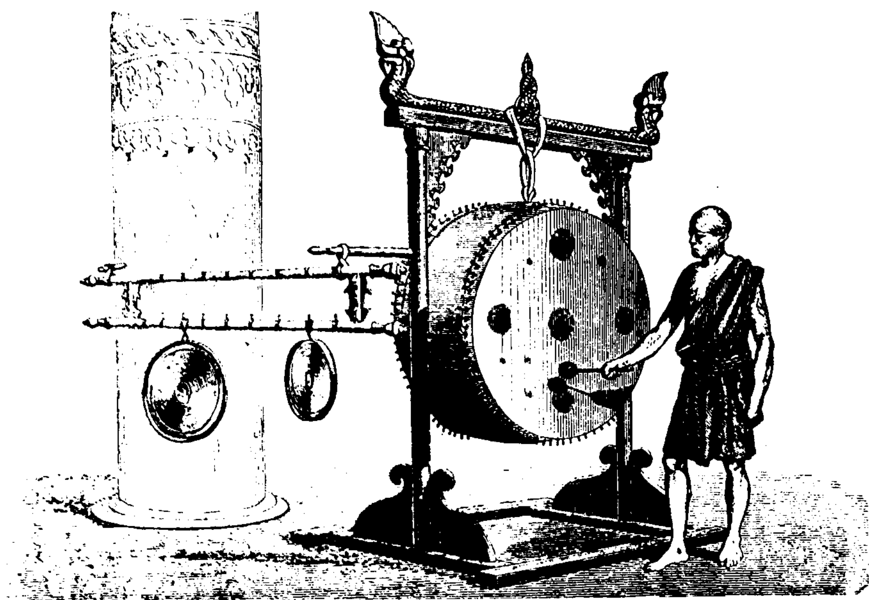
อภิเษกด้วย เจ้าฟ้ารั่วครองราชย์ได้ ๑๙ ปีก็สวรรคต พระอนุชาของพระองค์ขึ้นสืบแทนทรงพระนามว่า **"ขุนลอ"** (ခုန်လော) ขุนลอผู้นี้ยังคงมีความจงรักภักดีต่อพ่อขุนรามคำแหงตลอดมา ขุนลอครองราชย์อยู่ได้เพียง ๑๐ ปี ก็ถูกอำมาตย์ฆ่าตาย จากนั้นจึงตั้งโอรสเจ้าฟ้ารั่วชื่อว่า เจ้าแสนเมืองมิ่ง (တဝ်; သိၚ်မုၚ်းမိၚ်;) ขึ้นครองราชย์สืบต่อ และพระองค์ก็ได้เจ้าหญิงจากสุโขทัยมาเป็นพระมเหสีเป็นใหญ่ในเมืองมอญหงสาวดีและเมาะตะมะในงานอภิเษกสมรสของเจ้าแสนเมืองมิ่ง พ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จมาร่วมงานด้วย เพราะเจ้าแสนเมืองมิ่งเป็นพระเจ้าหลานเธอด้วย และเมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จกลับสุโขทัยได้เพียง ๒ ปี ก็สวรรคต ตำนานอันนี้ทั้งไทยและพม่าเขาเขียนไว้เหมือนกันที่ได้เขียนบอกเล่าเรื่องเจ้าฟ้ารั่วนี้ ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าเจ้าฟ้ารั่วนี้เป็นคนไตแต่ปกครองมอญมาช้านานในเมืองเมาะตะมะ และหงสาวดี

เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๗๙๓ (ค.ศ. ๑๒๕๐) นั้นได้มีคนไตใหญ่ผู้หนึ่งชื่อว่า **"แสงคำปัน"** (သိၚ်ခမ်းပၼ်း) ได้เกิดทะเลาะวิวาทกับพี่ชาย เรื่องมรดกเงินทองทั้งหลายจึงอพยพหนีลงมาทางใต้มาเอาเมียอยู่ที่ปางยา (ပၢင်ယျ;) นอกเมืองอังวะ (အၢင်ဝ) อยู่มาได้มีลูกชาย ๓ คน ชื่อว่า:

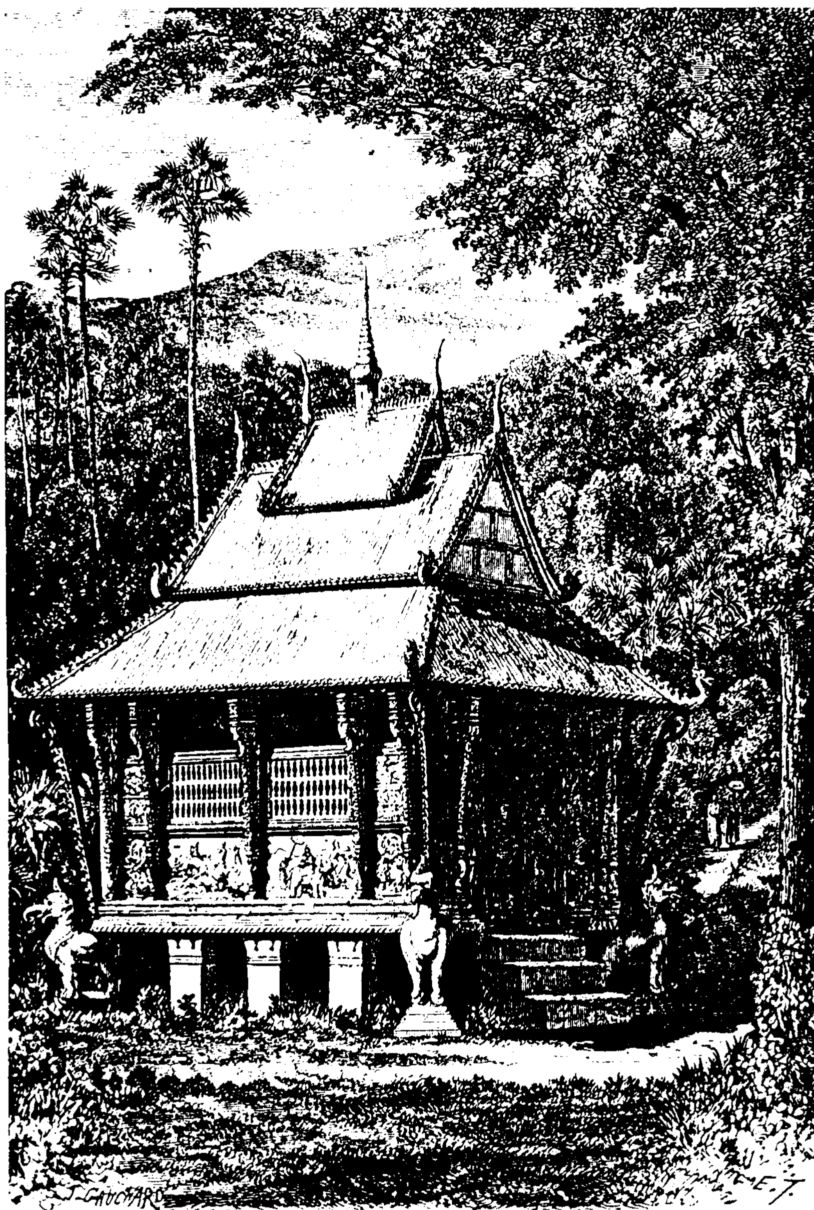
๑. อ้ายแสงไข (အၢႆ; သိၚ်ခဲ,)
๒. ยี่แสงกาม (ယီ;သိၚ်ကၢမ်,)
๓. แสงไส (သိၚ်သႆ) และมีลูกผู้หญิงอีก ๑ คน

ลูกของแสงคำปันทุกคนนั้นได้เป็นใหญ่เป็นโตในเมืองพุกาม (ပုးကၢမ်,) ทุกคน ก่อนหน้านั้นเมืองพุกามได้เสียแก่จีน และได้คนทั้งสามนี้ช่วยกันรักษาเมืองให้พ้นจากอำนาจของจีน และขยายอาณาเขตให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

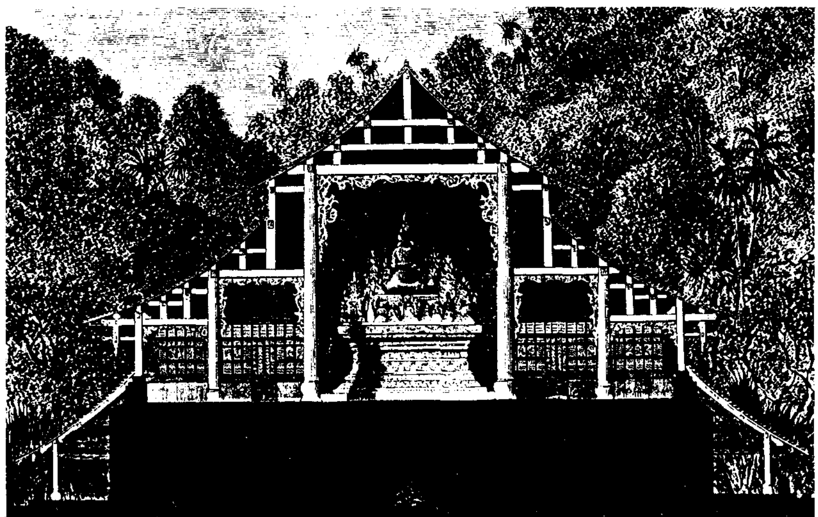
จะกล่าวถึงเมืองพุกามในสมัยมีเจ้าเมืองเป็นพม่าชื่อว่า "นะระปะติสีหสุระ" (နရပတိသီဟသူရ) ราวปี พ.ศ. ๑๗๑๐ ต่อถึง พ.ศ. ๑๗๔๗ รวมเวลาที่ครองเมืองนานถึง ๓๗ ปี ต่อมาพระโอรสของพระองค์ เจ้าไคสิง (ၶႆ: သိၚ် ,) ขึ้นปกครองเมืองพุกามต่ออีก ๒๓ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๗๔๗ ต่อถึง พ.ศ. ๑๗๗๐ ในช่วง ๖๐ ปี ที่ผ่านมานี้ เมืองพุกามมีความเจริญรุ่งเรืองมากมีการทะนุบำรุงศาสนา สร้างวัดวาอารามมากมาย หลังจากสมัยของเจ้าไคสิงแล้วมีเจ้าเมืองสืบต่อมาอีก ๒ องค์ จนถึงในปี พ.ศ. ๑๗๙๑ (ค.ศ. ๑๒๔๘) มี

พระไตใหญ่ตีกลองและฆ้อง

หอพระไตรปิฎกในดินแดนไตใหญ่

ด้านในของพระอารามในไตใหญ่

ด้านหนึ่งของวัดไตใหญ่

"ตะยุกเปมิน" (**တယုတ်ပြေးမင်း:**) เป็นเจ้าเมืองปกครองเจ้าตะยุกเปมิน มีพระโอรสองค์หนึ่ง ชื่อว่า **"สีหะสุระ"** (**သီဟသူရ**) ตั้งให้ไปกินเมืองแป (**မိူင်းပေ**) ต่อมาเจ้าสีหะสุระนี้ ไปได้ลูกหญิงของแสงคำปันมาเป็นมเหสี จะเห็นได้ว่าลูกของแสงคำปันนั้นได้เป็นใหญ่กันหมดทุกคน ลูกชายก็ได้ทั้งเป็นเจ้าเมือง ลูกหญิงก็ได้เป็นมเหสีของเจ้าอุปราช (**ဘိမ်မိူင်း:**)

มีเรื่องไม่ดีอยู่ตอนหนึ่งเกี่ยวข้องกับลูกของแสงคำปัน กล่าวคือในสมัยของเจ้าตะยุกเปมิน จีนได้ยกทัพมาตีเมืองพุกามจนแตกพ่าย เจ้าตะยุกเปมินจึงเสด็จหนีไปเมืองแป และให้ให้ลูกชายมันออกมารับ แต่ปรากฏว่าเจ้าสีหะสุระกลับลอบปลงพระชนม์บิดาของตนเองเสียที่เมืองแป เรื่องลูกฆ่าพ่อหรือฆ่าลูกนี้ในตำนานของพม่าเขาเขียนไว้มากมาย

ขอตครีน (**ခွတ်.ချရိမ်း:**) เขียนต่อไว้อีกว่า เรื่องคนไตใหญ่ย้ายเข้ามาอยู่ที่นอกเมืองอังวะและไตสามคนพี่น้องได้เป็นเจ้าเมืองนั้นมีหลักฐานดีกว่าสมัยนั้นไตใหญ่มีอาณาเขตอยู่ในทุ่งน้ำเก๋ว (**ၼမ်ႉၵိဝ်**) อยู่ด้านตะวันตกแม่น้ำอิระวดี (**ဧရာဝတီ**) ทั้งหมด ได้แก่เมืองยูโส (**ယုသိုး**), เมืองสะแกง (**သဂၢႆး**) ซึ่งเป็นคนไตใหญ่มาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ก็มีในเมืองน้ำกาจับ (**ၼမ်ႉၵၢတ်ႈ**) หรือ มิตกรีนา (**မြစ်ကြီးနား**) ซึ่งเป็นคนไตใหญ่ทั้งหมด แม้ว่าจะเคยถูกพม่าปกครองมาหลายครั้ง แต่คนไตเขาก็คงยังรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของไตมาได้จนทุกวันนี้ ผู้ครองเมืองนั้นบ้างก็เป็นไต บ้างก็พม่า บ้างก็มอญ เป็นอย่างนี้เรื่อยมาได้ประมาณ ๒๐๐ ปี หรือราวประมาณปี พ.ศ. ๑๘๐๐ จุลศักราชได้ ๑๓ ปี

ขอตครีน (**ခွတ်.ချရိမ်း:**) ได้ชี้แนะว่าในตำนานของไตเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๕๕ (ค.ศ. ๑๔๑๒) นั้น เมืองหลวงแสนหวี ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำโขงได้ถูกพม่า (**မၢၼ်ႈ**) ยกทัพมาโจมตี เจ้าเมืองของพม่าในสมัยนั้นชื่อว่า "มังของ" (**မင်းခေါင်**) ลูกชายมันชื่อว่า **"มินแยจ่อจ่า"** (**မင်းရဲကျော်စွာ**) ไทยเรียกว่า **"มังรายยะกะจอสอ"** (**မင်းရဲရာဇကျော်စွာ:**) ได้มีปัญหากับพวกไตมาตลอด

ในตำนานยังระบุต่อว่า เนื่องจากจีนมีอาณาเขตติดต่อกับไต จีนจึงส่งขุนนางเข้ามาติดต่อกับพม่าในสมัยของพระเจ้าอุจนา (**ဥဇနာ** ในปี พ.ศ. ๑๘๖๕-๑๘๘๕) เพื่อไกล่เกลี่ยระหว่างไตกับพม่าให้เลิกทำสงครามรุกรานกัน

โดยให้หยุดอยู่ที่เมืองสกิง (သင်း) และป่างยา (ပင်ယား) และต่อมาในสมัยของอลองพญา (အလောင်းဘုရား) ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินของพม่า พระองค์ได้ยกกองทัพเข้าโจมตีเมืองแสนหวี และปลงพระชนม์เจ้าฟ้าแผ่นดินไต ด้วยเหตุนี้จีนจึงยกทัพจะเอาเมืองพม่า ๒๐ เมืองพร้อมกับจับพวกขุนนางพม่าไปไว้ที่เมืองปักกิ่งอีก ๑๐๐ คน ต่อมาไม่นานเจ้าชาย **"มินแยจ่อจ่า"** (မင်းရဲကျော်စွာ) ก็ยกทัพไปตีเมืองแสนหวี ปลงพระชนม์เจ้าเมืองแสนหวีอีก พระโอรสเมืองแสนหวีจึงหนีไปของความช่วยเหลือจากจีนเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๕๕ (ค.ศ. ๑๔๑๒) มาช่วยรบพม่า จีนรบแพ้มินแยย่อแจ่ พม่าจึงเข้ายึดเมืองแสนหวี และตั้งให้มังตรา (မင်းကြား) จากเมืองยาง (မိုင်းယောင်း) เป็นเจ้าเมืองปกครองดูแลสืบต่อในปี พ.ศ. ๑๙๕๖ (ค.ศ. ๑๔๑๖)

ชื่อของ **"มินแยจ่อจ่า"** นี้พวกคนไทย (တဲ) เขารู้จักกันดีเพราะมีปรากฏอยู่ในเรื่อง **"ราชาธิราช"** (ရာဇာဓိရာဇ်) ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินของมอญ (မွန်) ในสมัยเมื่อพม่าและมอญทำสงครามกันยาวนานถึง ๖๐ ปีเต็ม (พ.ศ. ๑๙๒๙-๑๙๘๙) พระเจ้าแผ่นดินของฝ่ายพม่าชื่อว่า "မင်းခေါင် " (มังของ) คนไทยเรียกว่า **"มังสีหะจ่อจ่า"** (မင်းသီဟကျော်စွာ) พระองค์เสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๑๙๔๓ (ค.ศ. ๑๔๐๐) ลูกชายมันชื่อว่า **"มินแยจ่อจ่า"** (မင်းရဲကျော်စွာ) จึงขึ้นสืบแทน ส่วนฝ่ายมอญ พระเจ้าแผ่นดินชื่อว่า **"ราชาธิราช"**

เรื่องของมอญกับพม่า ที่เกิดปัญหาความยุ่งยากวุ่นวายกันนั้น เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๓๖ (ค.ศ. ๑๓๙๓) เมื่อพระเจ้าราชาธิราช หลงเชื่อขุนนางผู้ใหญ่ว่าลูกชายของตนเองคิดการเป็นกบฏจะชิงราชสมบัติ พระองค์จึงให้นำไปประหารชีวิต ฝ่ายพระโอรสพอรู้ข่าวว่าตนเองต้องตายแน่ จึงประกาศแก่คนทั้งหลายว่า พระองค์ไม่ได้มีความผิดหรือคิดร้ายต่อใคร และเมื่อตายไปแล้ว ขอไปเกิดเป็นพม่าเพื่อกลับมาแก้แค้นและหลังจากที่พระโอรสสิ้นพระชนม์ไม่นานพระมเหสีของพม่าพระเจ้ามังของก็ทรงมีพระครรภ์ ข่าวเรื่องพ่อฆ่าลูกก็กระจายไปทั่ว ทั้งเมืองมอญและพม่าว่า คำอาฆาตบาดหมางที่พระโอรสกล่าวนั้นจะเป็นจริงหรือไม่

เมื่อถึงเวลาคลอด พระมเหสีของมังของก็ประสูติออกมาเป็นพระ-โอรสมีชื่อว่า **"มินแยจ่อจ่า"** ในสมัยเดียวกันนี้พม่ากับมอญก็ทำสงครามรบพุ่งกันมาตลอดผลัดกันแพ้ ผลัดกันชนะ

ต่อมาใน พ.ศ. ๑๙๕๐ ได้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้น เมื่อฝ่ายมอญสามารถจับพระมเหสีของฝ่ายพม่าได้ ขณะนั้น มินแยจ่อจ่า อายุได้เพียง ๑๗ ปี ก็รับอาสายกกองทัพไปสู้รบกับพวกมอญทันทีสมคำอาฆาตไว้ ผลการสู้รบปรากฏว่ามินแยจ่อจ่าเป็นฝ่ายชนะ ถึงแม้จะรบชนะแต่มินแยจ่อจ่าก็ไม่ได้ฆ่าคนตายมากมายเหมือนกับพวกพม่าคนอื่น ๆ ที่ชอบการฆ่าทำลาย และต่อมาไม่นานมินแยจ่อจา ก็ยกกองทัพขึ้นไปทางเหนือ เพื่อสู้รบกับพวกไต เมืองแสนหวีดังที่เคยกล่าวมาแล้ว

ช่วงเวลาที่มินแยจ่อจ่า กำลังทำสงครามกับเมืองแสนหวีอยู่นั้น ฝ่ายมอญก็รวบรวมทหารเข้าล้อมเมืองแปป (ပေႇ) ของพม่าทันที พอมินแยจ่อจาเข้ายึดเมืองแสนหวี (သႅၼ်ႇဝီ) เรียบร้อยแล้ว ก็รีบยกทัพลงมาช่วยรบเมืองแปทันที แต่สู้กองทหารพวกมอญไม่ได้จึงหนีเข้าเมืองอังวะ และยอมทำสัญญาสงบศึกกัน

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๑๙๕๙ (ค.ศ. ๑๔๑๖) มินแยจ่อจ่า อายุครบ ๒๓ ปี พอดีก็เตรียมกองทัพยกเข้ารบกับพวกมอญอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่าพม่าเป็นฝ่ายแพ้ มินแยจ่อจ่าสิ้นพระชนม์ในการรบ ทั้งมอญกับพม่าทำสัญญาสงบศึกกันอีกครั้ง ไม่รุกรานกันอยู่ใครอยู่มันตลอดชั่วอายุของพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๒ ฝ่าย พระเจ้ามังของ ทรงสวรรคตในปี พ.ศ. ๑๙๖๕ และในปีต่อมาพระเจ้าราชา-ธิราชก็สวรรคตเช่นกัน (พ.ศ. ๑๙๖๖)

ทางฝ่ายพม่า เจ้าสีหะสุระ (သီႁသူရ) ลูกชายเจ้ามังของ ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองเมืองอังวะแทน ฝ่ายทางมอญเจ้าราชาธิราช มีลูกชาย ๓ คน คือ ๑. พญาราม (ၽယႃးလၢမ်း) ๒. พญาธรรมราชา (ၽယႃးထမ်မရႃ,ၸႃ) ๓. พญาเคง (ၽယႃးၶိင်း) และมีลูกหญิงอีก ๑ คน ชื่อว่า เจ้านางสินจอปุ (ၸဝ်ႈၼၢင်းသိၼ်,ၸေႃးပု) ซึ่งได้แต่งงานและมีลูกชายชื่อว่าเจ้าฟ้าโฮ่ (ၸဝ်ႈၽႃႈႁူဝ်ႇ)

เมื่อพระเจ้าราชาธิราช สวรรคตแล้ว ลูกชายคนที่สอง พญาธรรมราชาก็ขึ้นครองเมืองมอญสืบต่อ ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่พญาราม และพญาเคง

อย่างมาก พญาเคงนั้นถึงกับจะไปเข้ากับฝ่ายพม่า แต่เรื่องรู้ถึงพญาธรรมราชาก่อน พญาธรรมราชาจึงให้พญาเคงไปปกครองเมืองมุตตะมะ (မုတ္တမ) หรือเมาะตะมะ, ส่วนพญารามได้ปกครองเมืองปะสิม และได้เอาเจ้านางสินจอปุติดตามไปด้วย เพื่อถวายให้แก่เจ้าสีหะสุระ เพื่อเป็นไมตรีต่อกัน ส่วนทางพระมเหสีองค์ก่อนของเจ้าสีหะสุระทราบเรื่องก็ไม่พอพระทัย จึงเสด็จไปหาขุนไตยให้นำกองทัพมารบกับพม่าที่เมืองอังวะ (အင်းဝ) ทันที พวกไตจึงลงมาทำสงครามกับพม่าขนานใหญ่ ฝ่ายพม่ามีเจ้าสีหะสุระ เป็นแม่ทัพคุมทหารไปรบกับไต ผลสงครามพม่าเป็นฝ่ายแพ้ เจ้าสีหะสุระสิ้นพระชนม์ในสนามรบ เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๖๙ **"มังลางแข"** (မင်းလျင်းခဲ:) พระโอรสขึ้นครองราชย์สืบต่อ แต่สงครามการสู้รบกับฝ่ายไตยังไม่สงบ มังลางแขคุมกองทัพออกไปสู้รบและสิ้นพระชนม์อีก เมืองอังวะจึงเกิดความวุ่นวายขึ้นเพราะขาดผู้นำ ในครั้งนั้นมีคนผู้หนึ่งชื่อว่า "มังตรา" (မင်းကြား) ได้ลอบฆ่าพระมเหสีของเจ้าสีหะสุระเสีย และยกตัวเองเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองอังวะเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๖๙

ปีที่มังตรา ปกครองเมืองอังวะนั้น ในตำนานทุกฝ่ายเขียนไว้ตรงกันว่าเป็นปี พ.ศ. ๑๙๖๙ (ค.ศ. ๑๔๒๖) และขอตครีน ยังได้เขียนชี้แนะต่ออีกว่า "มังตรา" นั้นที่แท้เป็นคนไตใหญ่ ที่ได้มาเป็นพระเจ้าแผ่นดินของพม่า และต่อมามังตราได้มีลูกชายคนหนึ่งชื่อว่า **"เจ้าก่าย"** (စော်ကဲ) และได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินของพม่าชื่อว่า **"ขุนหลวงเจ้าก่าย"** แต่พม่าเรียกว่า **"มินกีจ่อแจ"** (မင်းကြီးစော်ကဲ:)

ขอกล่าวถึงเจ้านางสินจอปุ อีกครั้งว่า เจ้านางมีลูกชายไว้สืบเชื้อสายนอกจากเจ้าฟ้าโฮ่แล้ว **"พญาวรุ"** (ဗညာ:ဝရု) ก็เป็นลูกชายของเจ้านางอีกคนหนึ่งพญาวรุ ผู้นี้ต่อมาได้ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองมอญ เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๘๙ (ค.ศ. ๑๔๔๖) ในตำนานบางเล่มเรียกชื่อพญาผู้นี้ว่า **"พญาเกท้าว"** (ဗညား ကေတော်) พญาวรุปกครองเมืองมอญได้เพียง ๔ ปี ก็สวรรคตราชบัลลังก์จึงไม่มีผู้สืบต่อ พวกชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลายจึงพร้อมใจกันเชิญให้เจ้านางสินจอบ ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบแทน เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๙๖ (ค.ศ. ๑๔๕๓) นับเป็นผู้หญิงคนแรกที่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ต่อมาเจ้านางได้ตั้งลูกบุญธรรม ที่นางเคยบวชให้ขึ้นเป็นอุปราช เรียกว่า **"พระธรรมะเจดีย์"** (ဓမ္မစေတီ) เจ้านางสินจอปุ ครองราชย์อยู่ได้ ๗ ปี ก็สวรรคต เจ้าอุปราชจึงขึ้นเป็นพระเจ้า

แผ่นดินสืบต่อ เรียกว่า "พระมหาปิฎกธร" (မဟာပိဋကဓရ) เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๐๓ (ค.ศ. ๑๔๖๐)

ในตำนานได้บอกไว้ว่า เจ้านางสินจอปุผู้นี้ เป็นเชื้อสายของพระเจ้า-ฟ้ารั่ว (ၽႃႉႁူဝ်ႈ) หรือ มะกะโท (မၵထူဝ်း) ซึ่งเป็นคนไต แต่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองมอญ และสืบเชื้อสายต่อกันมายาวนานถึง ๑๘๘ ปี สิ้นสุดลงในสมัยของเจ้านางสินจอปุ คนมอญ ทั้งหลาย ยกย่องนับถือพระเจ้า-ฟ้ารั่ว กันมากกว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่มีความปรีชาสามารถยิ่งในทุก ๆ ด้าน

ตำนานเมืองแสนหวีเขียนไว้ว่า เมืองแสนหวี และเมืองเชียงตุง ได้ทำสงครามกันเมื่อปี พ.ศ. ๒๐๐๒ (ค.ศ. ๑๔๕๙) ผลการรบ เมืองเชียงตุงเป็นฝ่ายแพ้และอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของเมืองแสนหวี และในตำนานของฝ่ายไตได้เขียนไว้ด้วยเช่นกันว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๖๒ นั้น เจ้าฮุ่มฟ้า (ထဝ်ႈႁုမ်ႇၽႃႉ) เจ้าไตใหญ่ก็สามารถยึดเมืองอังวะ และเมืองแปของพม่าเอาไว้ในอาณาเขตได้ทั้งหมด ทำให้แผ่นดินของพม่าตอนเหนือตกอยู่ภายใต้อำนาจของไต เรื่อยมาจนถึงสมัยของ พะเย็นน้อง (ၽယဵၼ်ႇၼွင်ႉ) เจ้าฮ่มฟ้าขึ้นเป็นพระเจ้า-แผ่นดิน ปกครองเมืองอังวะจนเสด็จสวรรคตน้องชายชื่อว่า "เจ้าเมืองปายนร-ปฏิ" (ထဝ်ႈမိူင်းပၢႆးၼရပတိ) พม่าเรียกว่า **"โม่แป้นนรปฏิมิน"** (မိုဝ်းပေၢ်းၼရပတေမိၼ်း) ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อ แต่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ พวกคนไตทางเหนือไม่สนับสนุน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๐๙๘ พะเย็น-น้องจึงสามารถตีเอาเมืองอังวะของพม่ากลับคืนไปได้

พะเย็นน้อง ปกครองเมืองอังวะอยู่ไม่นานก็ยกเมืองให้น้องชายขึ้นเป็นเจ้าเมืองปกครองดูแลแทน ส่วนตัวเองกลับไปอยู่เมืองตองอู (တွင်ႇဢူႉ) เหมือนเดิม และในอีก ๒ ปีต่อมาพะเย็นน้องก็แผ่อาณาเขตออกไปทางเหนือทำสงครามกับพวกไตใหญ่อีก ยึดเมืองต่าง ๆ ทางตะวันตกแม่น้ำอิระวดี ขึ้นไปจนถึงเมืองมาว ซึ่งอยู่ในอาณาเขตของจีนในปัจจุบัน ในตำนานฝ่ายพม่าเขียนไว้ว่า พม่าสามารถตีได้เมืองนาย (မိူင်းၼၢႆး) และเมืองสีป้อ (သီႇပေႃႉ) เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๐๑ รวมทั้งเมืองเชียงใหม่ (ၵဵင်းမႂ်ႇ), เชียงราย (ၵဵင်ႇႁၢႆး) ด้วย ในตอนแรกเชียงใหม่ไม่ยอมอ่อนน้อม พะเย็นน้องจึงยกทัพเข้ายึดได้ในที่สุด

ส่วนเมืองแสนหวีนั้นไม่ถูกพะเย็นน้องยกกองทัพเข้าโจมตี เพราะได้ส่งผู้แทนไปขออ่อนน้อมต่อพะเย็นน้องก่อนจึงไม่ถูกรบกวน ในตำนานของฝ่ายจีนได้บันทึกไว้ว่าแผ่นดินของไตเขตเมืองกอง, บ้านหม้อ และอีกหลายเมืองถูกพม่ารบเอาหมด ส่วนในตำนานของแสนหวี ก็ได้เขียนไว้เช่นกันว่า เมื่อน้องชายของพะเย็นน้องขึ้นปกครองเมืองอังวะแล้วชื่อว่า **"สะโต๋มินจ่อ"** (သတုဝ်:မၢၼ်:ၵျေႃ:) ได้ตั้งหลานชายมันชื่อว่า **"เจ้าลองคำขีดฟ้า"** (ၸဝ်ႈလွင်းၶမ်းၶိုတ်ႉၾႃႉ) ให้เป็นผู้ดูแลแผ่นดินไตใหญ่ทั้งหมด ซึ่งเจ้าลองคำขีดฟ้า นี้มีผู้สงสัยว่าจะมีเชื้อสายทางฝ่ายไตใหญ่ด้วย เพราะชื่อนี้เป็นไตแน่นอน

เมื่อน้องชายของพะเย็นน้อง ปกครองเมืองอังวะได้ ๓-๔ ปี ก็ยกกองทัพขึ้นไปรบกับไตอีก ยึดได้ เมืองยาง (မိူင်းယၢင်း), เมืองก๋อง (မိူင်းၵွင်) เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๔๘ ก่อนที่เมืองแสนหวีจะตกเป็นของพม่าปีหนึ่ง

มีเรื่องที่จะขอชี้แนะเรื่องหนึ่ง **เมื่อไตได้ตกอยู่ใต้อำนาจของพม่าแล้วผลที่ตามมาก็ คือ พะเย็นน้องได้ส่งพระภิกษุ พม่าเข้าไปเผยแพร่พุทธศาสนาแบบพม่าเข้าไปเผยแพร่พุทธศาสนาแบบพม่าให้แก่พวกคนไต** ซึ่งขอตครีน ได้บันทึกได้ว่า ที่แท้นั้นไตเขานับถือพุทธศาสนาของเขาอยู่ก่อนแล้ว แต่ก็ถูกทางพม่า พยายามเข้าไปเปลี่ยนให้หันมานับถือศาสนาแบบพม่า เพื่อจะได้ง่ายต่อการปกครองคนไต และนับตั้งแต่สมัยของพะเย็นน้องเรื่อยมา คนไตใหญ่ได้ตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายพม่ามาตลอด ถ้าสมัยใดที่พม่ามีพระเจ้าแผ่นดินพระทัยดี พวกคนไตก็อยู่กันอย่างสงบสุข สมัยใดพระเจ้าแผ่นดินพม่าไม่ดี คนไตก็มีแต่ความทุกข์ เป็นอย่างนี้เรื่อยมาบางครั้งคนไตก็เอาแต่แก่งแย่งรบกันเองไม่สามัคคีช่วยเหลือกัน จึงตกอยู่ใต้อำนาจเขามาตลอด จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๒๙ (ค.ศ. ๑๘๘๖) เมืองไตใหญ่จึงตกไปเป็นของอังกฤษ พวกคนไตจึงอยู่กันอย่างสงบสุขอีกครั้ง เพราะพม่าไม่กล้าเข้ามารบกวน แต่ถ้าอังกฤษเขาออกไปแล้วคนไตใหญ่เขาจะทำอย่างไรกันต่อไปนั้นเรื่องนี้คนทั่วโลก เขากำลังจ้องดูอยู่

ชาวนาจีนในแดนไตใหญ่

แม่ค้าขายของในตลาด

สาวไตใหญ่

บทที่ ๕
ตอนที่ ๑

คนไตในตองกิน

คนไตตองกิน เป็นไตอีกพวกหนึ่ง บุญยังดีที่อยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส (ၾလင်ႇသဵတ်ႈ) ซึ่งเป็นชนที่มีความรู้สูงและมีมนุษยธรรมด้วย พวกฝรั่งเศสได้บอกกับพวกคนไตที่นั่นด้วยว่าอย่าให้ลืมเชื้อชาติของคนไต และขนบธรรมเนียมแบบแผนของตัวเองด้วย และเรียกคนไตที่อยู่บริเวณนี้ว่า **"แพไทย"** (ပႄးထႆး) หรือ **"แปไทย"** เรื่องราวเกี่ยวกับคนไตในตองกินนั้น ไประวิดโก๋มะละมาน ได้เขียนรวบรวมเป็นเล่มตีพิมพ์ออกเผยแพร่ มีทั้งฉบับที่เป็นภาษาไทยและไตใหญ่ (ပြဝိတ်ႉၵူဝ်းမလမၢၼ်း) ในหนังสือบางครั้งจะเรียกชื่อเมืองของคนไต หมู่นี้ว่า **"ประเทศไทย"** (ပြတဵတ်ႉထႆး) ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะว่าคนไตในตองกินเองก็เรียกชื่อบ้านเมืองของเขาเองว่า **"เมืองไทย"** (မိူင်းထႆး) เหมือนกัน

เรื่องที่อยู่อาศัยแต่ก่อนของคนไตในตองกินนั้นก็เป็นที่เดียวกันกับพวกคนลาว ที่เคยมีดินแดนอยู่ในประเทศจีน ก่อนที่จะอพยพหนีจีนกันลงมาทางตอนใต้มาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยตามริมฝั่งแม่น้ำดำ และแม่น้ำแดงในเวียตนาม (ဝဵတ်ႉၼၢမ်း) ในช่วงเดือนน้ำหลาก น้ำในแม่น้ำแดงจะไหลล้นฝั่งขึ้นมาไหลเร็วมาก น่าแปลกน้ำใส ๆ จากพองโท (ၽင်းထူဝ်ႉ) เมื่อไหลมาประจบกันน้ำกลับเป็นสีแดงได้ ถ้าขึ้นเครื่องบิน (ႁိူင်းမိၼ်) ดูจะเห็นภาพทิวทัศน์เมืองต่าง ๆ สวยงามมากจับตาจับใจน่าดูจริง ๆ ตามริมฝั่งน้ำแดง ถ้าเครื่องบิน บินไปทางตะวันตกเฉียงใต้ ตามลำน้ำแม่น้ำดำ (ၼမ်ႉလမ်) จะเห็นภูเขาใหญ่ ๆ มากมายซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยสัตว์ป่าและต้นไม้นานาชนิดมีความสวยงามมาก เมื่อถึงช่วงฤดูหนาวไม้ทุกต้นก็จะผลัดใบ ต่อจากภูเขาสูงลงมาจะเห็นทุ่งนายาวเหยียดมีแม่น้ำไหลผ่าน ต้นข้าวเขียวสดเห็นแล้วทำให้จิตใจผ่อนคลายไปได้มาก

เรื่องราวของแผ่นดิน

คนไตกลุ่มนี้ก็ถูกสงครามรบกวนมาตลอดเหมือนกับคนไตหมู่อื่น ๆ บางครั้งไตต่อไตก็รบราฆ่าฟันกันเอง บ้านเมืองไม่มีความสงบวุ่นวายจึงพากันหนีกระจัดกระจายไปทั่ว พวกไตในตองกินนี้สามารถรวมตัวกันจนได้แผ่นดินทางตอนเหนือของแม่น้ำแดงซึ่งมีเขตแดนติดต่อลาว, จีน และแม่น้ำซองมา ([illegible]) รูปของแผ่นดินของคนไตกลุ่มนี้เหมือนกับพัด ซ้ำยังมีแม่น้ำดำ ([illegible]) อันไหลไปจุดบรรจบกันที่เมืองฮาฟืน ([illegible]) กั้นเขตให้เป็นรูปเหมือนพัดจริง ๆ กับแม่น้ำซองมา

แผ่นดินรูปพัดนั้นทางด้านตะวันออกออกเฉียงใต้จนถึงด้านตะวันตก-เฉียงใต้ต่อแดนถึงแม่น้ำแดง ทางฝั่งนี้มีเทือกเขายาวเหยียดสุดสายตา และภูเขาที่สูงที่สุดในอินโดไชน่า เรียกชื่อว่า **"ฟันสีฟัน"** ([illegible]) สูงถึง ๙,๔๒๖ ฟุต

ส่วนทางด้านตะวันตกต่อไปจนถึงแม่น้ำมู ([illegible]) และแม่น้ำโซว ([illegible]) ซึ่งไหลมาจากภูเขา **"อิตออง"** ([illegible]) มาบรรจบกับน้ำมูซังเส ([illegible]) ที่ไหลมาจากดอยพูสามคำ ([illegible]) ดอยลูกนี้อยู่ทางตะวันตกของเมืองพินลู ([illegible]) พื้นแผ่นดินรูปพัดนี้มาบรรจบกันกับมหาสมุทร และมีสันดอย **"มาลู"** ([illegible]) หรือพูถาน ([illegible]) มาล้อมรอบไว้ตั้งแต่ตีนหัวสินไค่ ([illegible]) หรือ **"ทาเสียงตัว"** ([illegible]) และพูน ([illegible]) ลงมาจนถึงทุ่งสุ่งหลวง ([illegible]) ซอนลา ([illegible]) ซึ่งจัดเป็นที่ราบสำคัญ ส่วนทางทิศตะวันออกก็มีภูเขาอีกลูกหนึ่งซึ่งยาวไปทาง **"มอกจาว"** ([illegible]) ต่อถึงทุ่งกางหลวง ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำดำ อันไหลไปสู่จูฮาฟิน ([illegible]) นั้น

สันดอยที่เขียนมานี้ยาวประมาณ ๑,๐๐๐-๑,๕๐๐ ไมล์ ส่วนแม่น้ำดำนั้นจะไหลไปทางฮาฟิน หรือตีนหัว ที่สันดอยเขาจายหรือทาสิ่งทางนั้นจะเห็นสันเขาสุดท้ายทางฝั่งแม่น้ำดำซึ่งไหลตัดยูตีนทิน ([illegible]) และไหลรอบเมืองแกน ([illegible]) หรือตินบินฟู ([illegible]) ลงมาทาง **"ซางพา"** ต่อถึงริมตีนดอยเมืองแฮด ([illegible]) ดอยลูกนี้สูงประมาณ ๑,๖๗๐ ฟุต

ส่วนพวกที่อยู่ทางมินเส ([illegible]) นั้น ผืนดินยังเป็นสูง ๆ ต่ำ ๆ เห็นอยู่ใกล้ ๆ แต่จริง ๆ นั้นไกลมาก อาณาเขตกว้างขวาง เป็นที่ทำไร่ใส่ข้าว มีภูเขาและหินมาก เป็นที่ ๆ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน มีทั้งสีขาวและสีแดง ไหลผ่านดอยต่าง ๆ

คนเมือง

แดนดินริมฝั่งของตองกิน ([illegible]) ซึ่งมีเขตแดนติดกับประเทศจีนนั้นยาวไกลมาก เคยปักหลักเขตกันไว้หลายครั้งแล้ว แต่ก็มีปัญหากันมาตลอดเพราะไม่สามารถแบ่งเขตที่ถูกต้องแน่นอนได้ ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสถอดตัวกลับประเทศแล้วคนไตกลุ่มนี้ก็ถูกทหารจีนในยูนนานเข้ายึดครองอีก แต่พวกราษฎรนั้นยังจงรักภักดีต่อฝรั่งเศสอยู่เพราะฝรั่งเศสปกครองให้อยู่กันอย่างสงบสุข แต่จีนกลับตรงกันข้ามเพราะพยายามทำให้คนไตหมู่นี้เป็นขี้ข้าตลอดมา ไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้ และยังส่งคนเข้ามาเก็บภาษี ([illegible]) สร้างความเดือนร้อนกันมาก ทั้งในเมืองพูตีน หรือกินพิน ([illegible]) พวกคนเมืองตามริมฝั่งน้ำพวกนี้จึงอพยพย้ายถิ่นหนีไปอยู่ในตองกินมาก

ที่หัวน้ำนานั้นเขตแดนที่ติดต่อกันสองเมือง เมื่อปักเขตแล้วจีนได้พื้นที่มากกว่าเหมือนทุกครั้ง เพราะไม่มีหลักเขตกลางแน่นอน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคนไตในตองกินไม่มีเจ้าฟ้าหรือผู้นำที่เข้มแข็งเหมือนกับพม่า จึงถูกจีนข่มเหงรังแกมาตลอดจนถึงปัจจุบันเพราะการเดินทางไปมาหาสู่กับจีนนั้นมีความสะดวก พวกคนเมืองนี้มีหลายกลุ่มแยกได้ดังนี้

ก. ชาวสาหรือพวกสา

พวกคนเมืองเดิมที่อยู่อาศัยในเขตทุ่งน้ำคนกลุ่มนี้เป็นพวกสา ซึ่งมีตำนานพูดสืบต่อกันมาว่า ขุนสานั้นรู้ตัวเองว่าไม่มีปัญญาจะปกครองพวกคนเมืองได้จึงเรียกขุนไตมาปกครองเมืองแทน และยกลูกสาวของตัวเองให้ขุนไตด้วย

พวกสานี้เป็นพวกที่ไม่มีปัญญาความรู้ไม่ว่าจะในเรื่องเก่าเรื่องเดิมของตนหรือเรื่องในปัจจุบันภาษาที่ใช้พูดกันส่วนมากใช้ภาษา **"จาม"** ([illegible]) หรือ **"เขมร"** ([illegible]) ส่วนพวกผู้ปกครองจะใช้ภาษาไตพูดกัน คนกลุ่มนี้อยู่อาศัยบนที่ราบมีอาชีพทำนาบางพวกมีถิ่นอาศัยอยู่ทางหัวน้ำมู, น้ำมึก และ

น้ำโพ ในเมืองไตดำนั้นโดยเฉพาะในเขตซองลา ([illegible]) จะดูถูก **"พวกสา"** มากว่าเป็นคนป่า และใช้ให้ทำงานเหมือนทาส ทำงานไม่ได้ค่าตอบแทนมีแต่ข้าวให้กินไปวัน ๆ พอให้ประทังชีวิตเท่านั้น น่าสงสารมาก จำนวนคนสาทั้งหมดมีอยู่ประมาณ ๑๕,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ คน แต่เป็นพวกที่ไม่มีปากมีเสียงเช่นชนเผ่าอื่น ๆ

ข. พวกไต

ราวสมัย ค.ศ.ที่ ๙ นั้น คนไตได้อพยพจากเมืองจีนตอนกลางลงมาตั้งหลักปักฐานทางตอนใต้ จากคำบอกเล่าที่พูดต่อกันมา พวกคนไตได้ลงมาอยู่ที่ทุ่งน้ำดำ ([illegible]) และได้มาผิดกับพวกคนท้องถิ่นที่เคยอยู่มาก่อน ไตหมู่นี้ได้ปกครองเขตแดนตั้งแต่ซองมา ([illegible]) ต่อมาถึงตอนเหนือของเวียตนาม ([illegible]) และจากริมฝั่งแม่น้ำแดงต่อถึงเมืองเย็นแพ ([illegible])

เรื่องชื่อเรียกคนไตกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกจีนรุกรานลงมาทางตอนใต้ และในอินโดไชน่า ([illegible]) นั้นได้มีข้อสังเกต อยู่บางประการได้แก่

ข้อที่ ๑

คนไตที่อพยพจากเมืองจีนนั้นแยกกันลงมาตามแม่น้ำ พวกที่ลงมาทางแม่น้ำโขง ([illegible]) เป็นพวกคนไต ([illegible]) ได้เข้ารบเอาอาณาจักรเขมรไว้ได้ ([illegible]) พวกเขมรแพ้จึงหนีไปทางเมืองตาแขก ([illegible]) ไตพวกนี้ได้ลงมาจนถึงทุ่งน้ำเจ้าพระยา ([illegible]) และตั้งบ้านเมืองใหม่ขึ้นคือ เมืองไทย ([illegible]) มาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนพวกที่ไปตามแม่น้ำดำ ([illegible]) ได้ไปตั้งหลักอยู่ที่ทุ่งน้ำโจโพ ([illegible]) นั้น ก็เป็นไตอีกกลุ่มหนึ่ง มีอีกพวกหนึ่งลงไปทางลำน้ำแดงจนถึงเย็นแพ ([illegible]) ไตพวกนี้ได้เข้าล้อมเมืองฮานอย ([illegible]) ในราวต้น ค.ศ.ที่ ๙ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ายึดไว้ได้หรือไม่ คนไตพวกนี้แม้จะหนีจีนลงมาแต่ก็ไม่ใช่ธรรมดา พวกสุดท้ายหรือหลังสุดนั้นหนีลงมาตามชายฝั่งด้านซ้ายของแม่น้ำแดง และตั้งบ้านเมืองขึ้น แยกกันอยู่กับไตที่อยู่ทางตะวันตกแต่ก็เป็นชนชาติอันเดียวกันคนพวกนี้เรียกตัวเองว่า **"ไต"** ([illegible]) ทั้งนั้น

ชนชาติไตเหล่านี้ หนีลงมาตามลำน้ำสายใหญ่ ๆ พร้อมกับเข้ารบแย่งชิงบ้านเมืองจากคนเก่าที่เคยอยู่มาก่อนและตั้งตัวขึ้นเป็นผู้ปกครอง ครั้งสุดท้ายได้เข้ารบกับมอญ (မွၼ်း) และเวียตนาม (ဝဵတ်ႇၼမ်း) ปรากฏว่าคน ๒ ชาติแข็งแรงมากรบจึงไม่ชนะ คนไตจึงถอยกลับไปอยู่ที่ทุ่งแปงหลง, แงโล (ထုင်ႈ ပင်ႈလူင်ငႄးလူဝ်း) จากที่ฮาฟิน (ႁႃႈၾိၼ်း) ไปถึงซองลา (သွင်ႈလႃ) พวกคนไตได้อพยพไปจนถึงมหาสมุทร และตั้งบ้านเมืองขึ้นเป็นพวกไตแดงได้เข้ารบเอาเมืองซีคอน (သီးၶွၼ်း) และบางกลุ่มก็หนีกลับไปทางเก่าไปอยู่ในจีนตอนกลางเหมือนเดิม) มีบางกลุ่มได้อพยพจากที่แงโล (ငႄးလူဝ်း) ลงไปตามแม่น้ำดำไปตั้งบ้านเมืองที่ซอนลา (သွၼ်းလႃ) และตันเกียว (သီးၶွၼ်း)

เหมือนดังข้อความก่อนนั้นเชื่อว่า คนไตได้อพยพลงมารบเอาอาณาจักรบ้านเมืองจากคนที่เคยอยู่มาก่อนมาเป็นแผ่นดินของตัวเองทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นไตดำ (တႆးလမ်), ไตแดง (တႆးလႅင်), ไตขาว (တႆးၶၢဝ်) และไตต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็มีเอกลักษณ์ประเพณีที่แตกต่างกันออกไป ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่เดิมถูกชาติอื่นกลืนไปหรือไม่ก็ถูกชาติอื่นเขาข่มเอาไว้ ดู ๆ ไปคนไตพวกนี้ เช่นไตแดงกลับเหมือนลาวและเวียตนามไป ส่วนไตขาวก็ไปเหมือนจีน คนไตเหล่านี้จึงกลายเป็นคนชาติอื่นไปมากต่อมาก เพราะเหตุอย่างนี้ไตจึงรวมตัวกันไม่ได้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติตัวเองที่มีมากมายก็ถูกทอดทิ้งกลับไปเอาประเพณีของชนชาติอื่นมานับถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม จึงลืมชาติของตัวเองไป มานับดูไตทุกพวก ไตดำเป็นกลุ่มที่รักสงบและยึดมั่นประเพณีมากกว่าเพื่อน

พวกผู้หญิงในทุ่งแม่น้ำแดงก็เช่นกัน แต่งตัวเหมือนคนจีนในยูนนานไม่มีผิดส่วนพวกที่อยู่ทางดทตี (တုဝ်ႉတီ), เวียงผากคัน (ဝဵင်းၽၢၵ်ႇၶၼ်), ฮากิง (ႁႃႈၵိင်း) นั้นก็เหมือนกันกับคนไตที่อยู่ทางพังแล (ၽင်းၽႄး), ลางซอน (လၢင်းသွၼ်း) ได้กลายเป็นคนชาติอื่นไปหมดแล้ว พวกไตดำที่อยู่ในสิบสองปันนา (သိပ်းသွင်ပၼ်းၼႃး) ก่อนพวกคนลาวนั้นได้หนีไปอยู่ทางตะวันออกเมืองแดน (တဵၼ်) หรือตีนเป็นพู (တိၼ်,ပဵၼ်,ၽူး) ส่วนพวกที่อยู่ในเขตทุ่งน้ำดำนั้นก็ถูกพวกคนเมืองและเวียตนามขับไล่ไปอยู่ที่อ่าวแนโล (ၼႄးလူဝ်း) มีคนไตอีกกลุ่มที่ขึ้นไปทางเหนือขึ้นถึงเมืองอูเย็น (ဢူးယဵၼ်း), พองโท (ၽွင်းတူဝ်ႉ) พวกนี้เป็นไตแดงทั้งหมด

บางพวกก็มาจากทางแม่น้ำโขงแล้วแยกไปทางแม่น้ำดำ พวกนี้เป็นไตขาวอยู่กินตามเมืองแน (ၼေး), ไลเจา (လႆ့ၸဝ်ႈ), วานเย็น (ဝၢၼ်းယဵၼ်း) ไปขับไล่พวกไตดำฝ่ายนอก เมืองนางฮิว (ၼၢင်းႁိဝ်ႈ), เมืองตอน (မိူင်းတွၼ်း), มันนำไก (မၼ်းၼမ်ႉ) หนีขึ้นไปถึงแม่น้ำฮา และตั้งเป็นบ้านผาตาน (ၽႃတၢၼ်း) ขึ้น บางพวกก็ขึ้นไปถึงพอโท (ၽွင်းထူဝ်း)

ข้อที่ ๒

ไตบางกลุ่มที่ลงมาตามแม่น้ำโขงนั้นได้แตกออกไปเป็นพวกเล็กพวกน้อย กลุ่มไตดำลงมาจนถึงสิบสองปันนาก่อนพวกลาว แล้วยังหนีต่อไปทางตะวันออกถึงเมืองแดน (တႅၼ်) หรือตีนเป็นพู (တိၼ်ပဵၼ်ၽူး) อีกพวกหนึ่งหนีไปถึงแม่น้ำดำแล้วลงไปตามแม่น้ำสายนี้จนพบกับพวกเวียดนามที่ยันไว้ทำให้ไม่สามารถรุกต่อไปได้จึงกลับคืนทางเก่าจนถึงเมืองแงโล (ငႄးလူဝ်ႈ) และหลังจากนั้นไม่นานก็ขึ้นไปใหม่ถึงเมืองต้นอูเย็น (တၢၼ်ႈ ဢူး ယဵၼ်း) และเมืองพองโท (ၽွင်းထူဝ်.) ไตอีกกลุ่มหนึ่งแยกไปทางแม่น้ำตองมาเส (တွင်းမႃးသေ) ไปตามแม่น้ำสายนี้ พวกนี้เป็นไตแดงที่หนีลงมาตามแม่น้ำโขง แล้วต่อไปจนถึงต้นแม่น้ำดำและตั้งบ้านเมืองขึ้นในดินแดนที่เคยเป็นของพวกไตดำมาก่อนแล้วขับไล่พวกไต ดำออกไปได้แก่เมืองตอน (မိူင်းတွၼ်း) ฝั่งแม่น้ำไค (ၼမ်ႉၶႆႈ) พวกไตดำจึงพากันหนีขึ้นไปทางแม่น้ำฮา (ၼမ်ႉႁႃး) ไปตั้งหลักอยู่ที่บ้านผาตัน (ၽႃတၢၼ်း) และบ้านน้ำฝาย (ၼမ်ႉၽၢႆ) แต่อยู่ได้ไม่นานก็มีศัตรูมารบกวนอีกจึงพากันหนีขึ้นไปถึงเมืองพองโท พวกไตดำและพวกโท (တႆးထူဝ်.) คน ๒ กลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองจีนลงมานานแล้วเหตุนี้จึงไม่เหมือนกับพวกไตนาง (တႆးၼၢင်း) ในจีน ซึ่งหนีมาจากเขตทุ่งน้ำแดงตอนกลาง (แงโลและลางกูก) แล้วถูกจีนที่ยูนนาน (ယူၼ်းၼၢၼ်း) ยันไว้จึงไม่สามารถหนีต่อไปได้ จึงจำเป็นต้องอยู่ด้วยกับคนชาติอื่น บางพวกก็ไม่เห็นล่องลอยอะไรแล้ว แต่ยังมีไตขาวอีกพวกหนึ่งที่ยังคงรักษาความเป็นไตไว้ได้อย่างดีอยู่นั้น พวกนี้มีอยู่ที่เมืองโย (ယူဝ်း) และเมืองปาตา (ပႃးတႃး)

ข้อสรุป

จากข้อสังเกตที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง ๒ ข้อ จะเห็นว่าคนเชื้อชาติไตนั้นได้แบ่งแยกออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ ไตขาว ([illegible]), ไตดำ ([illegible]), ไตแดง ([illegible]) กลุ่มไตแดงนั้นเป็นพวกที่ชอบอยู่เงียบ ๆ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมืองหรือฝ่ายใด เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๖ นั้นได้เกิดเรื่องขัดแย้งกันขึ้นและมีการประกาศให้คนไตกลุ่มต่าง ๆ ไปรวมตัวกันที่เมืองฮาดอน ([illegible]) แต่ฝ่ายไตแดงปฏิเสธไม่เข้าร่วมในซำเหนือ ([illegible]) ก็ยังมีพวกไตแดงอยู่กลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นไตปนลาว ([illegible]) อยู่ทางตอนใต้ของเมืองหลวงพระบาง ([illegible]) แต่เรียกตัวเองว่าไตขาว, ไตดำซึ่งเรียกตามเสื้อผ้าที่ใส่กันบ้าง, เรียกตามภาษาที่พูดบ้าง

ไตขาวนั้นเป็นกลุ่มที่มีสายเลือดไตบริสุทธิ์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ แม้จะมีการติดต่อกับจีนมาตลอดและอพยพลงมาเป็นกลุ่มสุดท้าย มาอยู่ที่เมืองแน ([illegible]), ไลจาว ([illegible]), วันเย็น ([illegible]) คนไตกลุ่มนี้มีความสามารถในการสู้รบ การทำสงครามมีความเข้มแข็งและมีลักษณะเป็นผู้นำสูง เวลาพูดจาชอบถ่อมตนพูดดี แต่เวลารบนั้นเข้มแข็งมากเพราะเหตุนี้เมืองไลจาวจึงยังคงอยู่ใต้อิทธิพลของไตขาวเหมือนเดิม (ในสมัยที่ฝรั่งเศสขอทำสัญญาสงบศึก ก็มีแต่กองทัพของไตขาวที่ไม่เข้าร่วม แต่ก็สามารถรักษาเมืองไลจาวไว้ได้เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๖ นั้นครั้งหนึ่ง และสามารถต่อสู้ยันกองทัพของเวียตมิน ([illegible]) ไว้ได้อีกครั้งหนึ่งเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๕

ส่วนพวกไตดำนั้นต่างไปจากพวกไตขาว มีความสุภาพอ่อนโยน ขยันหมั่นเพียร ทำไร่ ทำนา เรื่องรูปร่างหน้าคนไตดำก็ดูดีกว่าไตขาว จิตใจก็รักความสงบมากกว่า คนไตดำมีความขยัน ตั้งใจทำงาน ซื่อสัตย์ แต่ไตขาวกลับมีความเฉลียวฉลาดกล้าหาญแข็งแรงรักการต่อสู้ พวกไตดำและไตขาวนั้นยังรักกันเหมือนพี่น้องอยู่ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๖ นั้นได้เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในเมืองไลจาวคือได้มีความพยายามรวบรวมคนไตด้วยกันตั้งเป็น **"ประเทศไทย"** ([illegible]) ขึ้นในตองกิน ([illegible]) โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินกันเอง ทั้งคนไตดำและไตขาวรวมทั้งกฎระเบียบต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ให้ถูกกับทุก ๆ คน โดยไม่กีดกั้นสิทธิของใคร ๆ ทั้งไตดำไตขาวก็

สามารถขึ้นเป็นผู้นำก็ได้ ดังนี้จึงเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบของกลุ่มไตดำไตขาวในเมืองตองกิน ที่อยู่พวกไตขาวที่หัวทุ่งน้ำดำได้แก่ เมืองแน([illegible]), เมืองแต ([illegible]), เมืองพูม ([illegible]) และที่เมืองไลจาว ([illegible]), เจงฮอง ([illegible]), ปาฮาม ([illegible]), ขุนใน ([illegible]) และบ้านเย็น ([illegible]) ที่ทุ่งน้ำนาก็มีเหมือนกันที่ปาตาน ([illegible]), น้ำฝาย ([illegible]), พองโท ([illegible]) และที่ทุ่งน้ำโพ ([illegible]) มีที่เมืองคาปา ([illegible]), วันพัน ([illegible]), ลังข๊อก ([illegible]), ดานาเย็น ([illegible]), วูลาว ([illegible]) คนไตขาวรวมทั้งหมดมีประมาณ ๓๕,๐๐๐ คน

ส่วนพวกไตดำ ที่อาศัยอยู่ในเขตที่ราบเมืองแดน (ตีนเป็นพู) มีประมาณ ๑๕,๐๐๐ คน, ที่ตรนโจ้ (-) มีอยู่ประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน ส่วนที่เมืองซองลา ([illegible]) ประมาณ ๔๐,๐๐๐ คน และในเขตทุ่งน้ำคิง ([illegible]) มี ๘,๐๐๐ คน, เขตทุ่งน้ำมู ([illegible]) ต่อถึงเมืองพินลู ([illegible]) มีประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน ในเขตหนองฮิว ([illegible]) ประมาณ ๕,๐๐๐ คน, รวมกันทั้งหมดมีประมาณ ([illegible]) ๑๐๐,๐๐๐ คน

สาเหตุประการหนึ่งที่ไม่สามารถจะบอกจำนวนไตดำและไตขาวให้แน่นอนลงไปได้นั้น เพราะไตหมู่นี้อยู่กันกระจัดกระจายไปตามเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองพองโท ([illegible]), พินลู ([illegible]) ต่อถึงแงโล ([illegible]) และคานเย็น ([illegible]) ถึงง่อยฮุต ([illegible]) ส่วนในเขตทางตะวันออกก็พบไตเป็นจำนวนมากในเขตเมืองซีตูง ([illegible]), ตาลา ([illegible]), ถ้านับรวมกันทั้งหมดมีอีกประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน ซึ่งรวมซอนลา ([illegible]) และฮาพิน ([illegible]) ด้วย

กลุ่มลื้อและลาว

เมื่อออกมาจากเขตทุ่งราบที่คนไตอาศัยกันอยู่จะพบกับหมู่บ้านของคนเมืองอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นไตลื้อ ([illegible]) มีจำนวน ๔ บ้านได้แก่บ้านผินลื้อ ([illegible]), บ้านน้ำฝาย ([illegible]) บ้านตาคูมา ([illegible]) และบ้านกุนตัง ([illegible]) เมื่อรวมกันแล้วมีประมาณ ๖,๐๐๐ คน ส่วน

มากไตลื้อจะยังอยู่ในเขตสิบสองปันนา ในเมืองอูยาว ([illegible]) และอูเหนือ ([illegible])

ออกไปทางบ้านผินลื้อ ต่อไปถึงเขตหัวแม่น้ำมู และใต้เมืองเก่า ที่นี้จะพบหมู่บ้านพวกไตลาว ([illegible]) หลายบ้าน บ้านไตลื้อและไตลาวนั้นไม่เหมือนกัน แต่ก็มีการไปมาหาสู่กันตลอด จำนวนคนไตลื้อ และไตลาวรวมกันแล้วมีประมาณ ๘,๐๐๐ คน ภาษาที่ใช้ติดต่อกันเป็นภาษาไตและไทยปนกัน ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีของไตลาวกลุ่มนี้ก็เหมือน ๆ กับคนไต, ไทย ซึ่งเป็นลูกหลานของคนลาวที่หลวงพระบาง ([illegible]) ที่ขึ้นมาช่วยคนไตรบกับจีนในยูนนานเมื่อร้อยกว่าปีก่อนนั้น ส่วนด้านการแต่งตัว และเสื้อผ้าก็เหมือนกับคนลาวในประเทศลาวเดี๋ยวนี้

กลุ่มคนนาง

พวกไตนางนี้ จะเห็นมากตามฝั่งแม่น้ำแดง ใกล้กับประเทศจีน คนไตกลุ่มนี้เป็นคนไตดั้งเดิมพวกหนึ่ง แต่ว่าไปอยู่ใกล้ชิดกับจีนจึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเกือบหายหมด เพราะไปเอาของจีนมาใช้ แต่ด้านคำพูดคำจายังใช้ความไตกันอยู่ ไตนาง และไตพองโท นั้นมีส่วนคล้าย ๆ กัน ไตพองโทนั้นใจคอกล้าหาญชาญชัย พูดก็เร็วกว่าไตนางชอบการต่อสู้ ส่วนด้านความเป็นอยู่ วัฒนธรรมนั้นเจริญรุ่งเรืองดีใคร ๆ ก็ได้ยินกิตติศัพท์ส่วนไตนางนั้นพวกผู้หญิงเขาก็งามจริง ๆ ขยันทำมาหากิน ค้าขายเก่ง ใจคอหนักแน่น

จำนวนประชากรคนเมือง ([illegible]) ในเขตทุ่งน้ำ :-

๑. ไตสา ([illegible]) ๑๕,๐๐๐ คน
๒. ไตขาว ([illegible]) ๓๕,๐๐๐ คน
๓. ไตดำ ([illegible]) ๑๐๐,๐๐๐ คน
๔. ไตลื้อ ([illegible]) ๖,๐๐๐ คน
๕. ไตนาง ([illegible]) ๒๐,๐๐๐ คน
๖. ไตโท ([illegible]) ๘,๐๐๐ คน (ในเมืองพงโท)

รวมทั้งหมด ๑๘๓,๐๐๐ คน

การเดินทางติดต่อ

เส้นทางเรือ

เส้นทางเรือไปเมืองขัวจื้อ ([illegible]) ตามแม่น้ำอัมนิม ([illegible]) นั้น สายน้ำไหลเชี่ยวมาก เต็มไปด้วยเกาะแก่ง ก้อนหินและอันตราย เป็นเส้นทางน่ากลัวที่สุดในหมู่พี่น้องคนไตด้วยกันในเมืองตองกิน

แม่น้ำดำ เป็นเส้นทางเรือที่สะดวกที่สุดในการขนสินค้าไปเมืองฮานอย ([illegible]) สามารถขนสินค้าได้หนักถึง ๒-๓ ตัน และตอนขากลับจากฮานอยจะขนพวกข้าวสาร เกลือ เสื้อผ้า และอาหารต่าง ๆ มาขายในเมืองตองกิน ก่อนปี ค.ศ. ๑๙๔๕ สินค้าที่ส่งออกจากเมืองไตไปขายได้แก่ ควาย หมู ไก่ ไม้แปรรูป ผักพืชต่าง ๆ ถั่วงา หัวมัน เป็นต้น เส้นทางด้านเหนือกอง ([illegible]) และเส้นทางหมายเลข ๔ จากปากน้ำขึ้นไปอีก ๕๐ กิโลเมตร ที่ท่าเรือสำตาขวา ([illegible]) ตาฟู ([illegible]), ตาแฮ ([illegible]) สมัยเมื่อร้อยปีก่อนนั้นยังใช้เดินเรือกันอยู่ แต่ปัจจุบันมีอีก เส้นทางหนึ่งจากตาฟู ([illegible]) ถึงซอนลา ([illegible])

เพราะมีศึกสงครามกันบ่อยเส้นทางสายนี้จึงขาดหายไป ปัจจุบันจากตาฟูไปถึงโจโพไม่สามารถไปได้เหมือนก่อนแล้ว แม่น้ำดำสายนี้เมื่อถึงคราวไหลแรงก็แรงจนไปถึงตาแฮ เส้นทางน้ำสายนี้จะไปสุดที่เมืองลายจาว ([illegible]) และที่ลายจายนี้เรือสามารถขนสินค้าได้หนักมากถึง ๒ ตัน

เส้นทางน้ำสายนี้มีคนใช้กันมากพอสมควร ทั้งคนท่องเที่ยว และคนค้าขายค้าปูนขาว และถ่านหิน โดยนำไปขายที่ลายจาว และตอนขากลับก็ขนเกลือกลับมาขายต่อ

จากเมืองพองโทไปถึงป่าตาน ([illegible]) แม่น้ำสายนี้ไหลเชี่ยวพอสมควร พวกเรือขนสินค้าใส่ได้ไม่เกิน ๔๐๐-๕๐๐ จ๊อย (๑ จ๊อย มีน้ำหนักประมาณ ๑.๖ กก.) และป่าตานถึงลายจาวนั้น น้ำก็ยังเชี่ยวอยู่ต้องใช้เรือมาด ([illegible]) ขนสินค้า ขนได้หนักประมาณ ๘๐๐ จ๊อย ([illegible]) ถึงหนึ่งตัน และเพื่อให้การเดินเรือสะดวกขึ้น ได้มีการระเบิดภูเขาถึง ๗ แห่ง เพื่อเป็นร่องน้ำ จากด้านตะวันออกเฉียงเหนือไปจนถึงปาโส ([illegible]) ระยะทางประมาณ ๖๐ กม. การระเบิดครั้งนี้ไม่งามเท่าใดเพราะยังขาดความรู้บางอย่าง

แต่ก็ทำให้ทางเดินเรือแยกออกเป็นสายเล็กสายน้อยจำนวนมาก

เส้นทางอากาศ

เพราะการคมนาคม ทั้งทางน้ำและทางบกยังไม่เจริญเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องเผื่อทางอากาศอีกเส้นทางหนึ่ง มีไว้สำหรับขนส่งทหาร ที่ **"คอกสิว"** ( ) ความยาวสนาม ยาว ๑,๑๐๐ วาย ( ), ที่ลายจาว และเมืองแดน ( ) นั้นสนามบินเล็กมากจำเป็นต้องพัฒนาให้กว้างขึ้นกว่าเดิม แต่เดิมที่ลายจาว สนามบินยาว ๖๐๐ วาย ส่วนเมืองแดนนั้นยาว ๑,๒๐๐ วาย เพราะความต้องการที่จะเดินทางทางเครื่องบินนั้นมีมาก ความจำเป็นที่ต้องสร้างสนามบิน จึงเพิ่มขึ้น ที่นาสาน ( ) สร้างยาว ๑,๑๐๐ วาย, ที่ซันใน ( ) ยาว ๑,๐๐๐ วาย และที่ตาน-อูเย็น ( ) นั้นยาว ๗๕๐ วาย, ที่บ้านฝาย ( ) ยาว ๑,๐๐๐ วาย, ที่แงโล ( ) ยาว ๘๐๐ วาย, ที่พองโท ( ) ยาว ๒๕๐ วาย แต่สนามบินเหล่านี้อยู่ในเขตที่ราบต่ำเครื่องบินจะลงได้หรือไม่ต้องดูลมฟ้า กับหมอกหนาทึบเพียงใด

เรื่องการกินการอยู่ของคนเมืองนั้นทุกข์ยากมาก อย่างเรื่องเกลือ ( ) ในฮานอย ( ) นั้นราคาตก ๑ กิโลกรัม ๑ โตหล่า ( ) กับอีก ๘๐ เซ็น ( ) แต่เมื่อนำมาขายที่ลายจาวนั้น คิดรวมค่าขนส่ง ค่าถุงใส่ แล้วจะตกประมาณ กก.ละ ๑๖ โตหล่า, ที่พองโท กก.ละ ๑๘ โตหล่า เรื่องราคาเกลือนี้ เกลือจากมหาสมุทรกับเกลือบ่อ (สินธุ์เทา) จากเมืองพงสาลีในยูนนาน ราคาจะพอ ๆ กัน

เส้นทางบก

เขตที่อยู่อาศัยของคนไตส่วนใหญ่จะเป็นห้วยหนองและภูเขาใหญ่ การเดินทางติดต่อกัน ยังไม่เจริญมากนัก บ้านเมืองยังไม่ได้มีการพัฒนา การคมนาคมก็ยังไม่สะดวก เส้นทางภายนอกที่เคยใช้ติดต่อกับฮานอย และลายจาวนั้น เดี๋ยวนี้ถูกตัดขาดเสียแล้ว เส้นจากเมืองฮาพิน ( ) ไปถึงหมอกจาว ( ) นั้น ยังเป็นหลุมเป็นบ่อขาดการพัฒนาซ่อมแซมมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๔๕ จนถึงเดี๋ยวนี้ การไปมาหาสู่กันลำบากมาก ส่วนเส้นทางที่ตัดผ่านเมืองหมอกจาว, เย็นจาว ( ), ตันกิว ( ),

ลายโต (လႆးတဝ်ႇ) ทางสายนี้ถ้าจะใช้เดินในช่วงหน้าฝนได้ดีจำเป็นจะต้องซ่อมแซมใหม่ เพราะสะพานหลายแห่งใช้การไม่ได้ หักพังไปส่วนใหญ่

เส้นทางลาดยาวต้นกิวจากถึงซอนลา และจากซอนลาถึงต้นกิว ยาวประมาณ ๖๐ กม. เพราะเส้นทางสายนี้ สร้างอย่างแน่นหนาจึงสามารถใช้การมาจนถึงทุกวันนี้ และทางจากเมืองแดน (ตีนเป็นพู) ต่อไปถึงต้นกิวเมืองอู่ข้าวอู่น้ำนั้นได้ถูกปล่อยไว้ไม่มีใครสนใจ ยาวถึง ๖๕ กม. และสะพานที่ชำรุดอีก ๙๓ อัน

สำหรับเส้นทางสายเมืองแดน ถึงลายจาวนั้น กำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างส่วนสายจากลาววาย (လၢဝ်းဝၢႆး) ถึงเมืองจะปา (လပႃး) นั้น ยังใช้ได้ดีอยู่ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ ทางสายเย็นแพ (ယဵၼ်းၽႄး) มีตอนหนึ่งจากปักแก (ပၵ်ႉၵႄႉ) ถึงแงโล (ငႄႈလူဝ်း) และตูแล (တူႉလႄး) ได้มีการซ่อมแซมใหม่จึงสามารถใช้ได้ต่อมาถึงปี ค.ศ. ๑๙๕๑ ต่อจากนั้นก็ไม่มีใครสนใจซ่อมแซมอีก

ระยะเวลาเดินเท้าเมืองต่าง ๆ ในตองกิน

เส้นทางเดินติดต่อของกลุ่มคนเมืองในตองกินที่ใช้กันมากที่สุด

ลายจาว	-	เมืองแต (မိူင်းတေး)	๓ วัน
ลายจาว	-	ตีนหัว, พองโพ	๓ วัน
พองโท	-	ยอดมิก (ယွတ်ႈမိၵ်ႈ),	๒ วัน
		ผาสาต (ၽႃးသၢတ်ႈ),	วัน
		โขขะเรก (ၶူဝ်းၶရဵၵ်ႈ)	วัน
พองโท	-	น้ำลอง (ၼမ်ႉလွင်း),	๒๑/๒ วัน
		พินลู (ၽိၼ်းလူး)	วัน
พองโท	-	ตำตอง (တမ်းတွင်း),	๒๑/๒ วัน
		ผินลู	
ผินลู	-	จะพา (လၽႃး)	๑ วัน
ผินลู	-	เมืองโข (မိူင်းၶူဝ်),	๒ วัน
		ตานอูเย็น (တၢၼ်းဢူးယဵၼ်း)	

พินลู - แม่น้ำมา ([illegible]) ๑ วัน
ตานอูเย็น - กิมน้อย ([illegible]), ๑/๒ วัน
ตูแล ([illegible])
แงโล ([illegible])
ตานอูเย็น - อิตออง ([illegible]) ๒ วัน
ลายจาว - เมืองแดน ๒ วัน
เมืองแดน - สบโช ([illegible]) ๓ วัน

เส้นทางเดินเหล่านี้ นอกจากใช้การเดินเท้าแล้ว ยังใช้วัว, ม้า ขนสินค้าและสิ่งของต่าง ๆ ไปค้าขาย ในแต่ละบ้านเมืองด้วย มีทั้งพ่อค้าจีนและไต

ตำนานบ้านเมือง

บ้านเมืองของคนไตอยู่กันทุกข์ยากพอควร ไม่ว่าในสมัยใดไม่เคยว่างจากศึกสงครามเลย เพราะเหตุที่ทำมาหากิน และน้ำดินหินผา ที่อยู่อาศัยใกล้กับบ้านเมืองอื่น ๆ อย่างเช่น เวลาที่ลาวกับเวียตนาม ([illegible]) รบกัน, จีนกับเวียตนามรบกัน หรือเวียตนามกับฝรั่งเศส ([illegible]) รบกัน บ้านเมืองของคนไตต้องได้รับผลกระทบกระเทือนไปด้วยทุกครั้ง

ตำนานบ้านเมืองในสมัยยุ่งยากวุ่นวายนี้ได้จัดออกเป็น ๔ ตอนด้วยกัน คือ

๑. ก่อนสมัยท้าววันทารี
๒. สมัยท้าววันทารี
๓. สมัยท้าววันทารี - ปี ค.ศ. ๑๙๔๖
๔. สมัยตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๔๖ เรื่อยมา

๑. ก่อนสมัยท้าววันทารี

ก. อาณาจักรสมัยก่อน ([illegible])

สมัยเมื่อก่อนบ้านเมืองที่อยู่ตามฝั่งแม่น้ำในตองกิน ([illegible]) เป็นที่อยู่ที่หากินของไตโท ([illegible]) และไตนาง ([illegible])

มีชื่อเรียกว่า อาณาจักร "เมืองผ่าตาก" (ၽႃ:တၢၵ ฝยนสง ๓๐๐ ปีก่อน ค.ศ.) อาณาจักรแห่งนี้ได้ทำสงครามสู้รบทั้งเวียตนามและจีนมาตลอด หลังสุดถูกจีนรบเอาไปได้จึงตกเป็นเมืองขึ้นและทาสจีนตลอดมาจนถึงใน ค.ศ. ที่ ๑๐ อาณาจักรผ่าตากนี้เป็นที่อยู่เป็นรากเหง้าแต่เดิมของไตน้อย (တႆ:ၼွႆ.) ทั้งหมด

เรื่องที่มีคนไตบางกลุ่มได้หนีกลับคืนไปทางเก่าไปอยู่ในจีนตอนกลางนั้น ได้ทำให้เกิดความยุ่งยากกับคนเมืองแต่เดิมไม่น้อย ต้นเรื่องหรือตำนานนั้นมาจากเรื่องท้าวลายจาว ซึ่งเป็นลูกหลานคนไตดำคนหนึ่งอยู่ที่เมืองแงโล (ငေ: လူဝ်:) ได้ไปแต่งงานกับลูกเจ้าฟ้าเมืองลาย (မိူင်:လႆ;)

ข. ในสมัย ค.ศ. ๙๐๐–ค.ศ. ๑๘๐๐ (ၵူဝ်ပၢၵ်ႉ၉တူဝ်၁၈ၽၼ်,ၶဝ်ႈတႃႉသၢၵ်.ၵၵ်ႈ;)

เมื่อบ้านเมืองสงบจากศึกสงครามแล้ว พวกคนไตแต่เดิมในยูนนานจึงพากันอพยพหนีไปอยู่ตามป่าเขา หลังจากนั้นมาไม่นานพวกคนไตที่ท่อน้ำโขง (ၶွင်) ก็หนีเข้ามาอยู่ด้วยอีกกลุ่มหนึ่ง เรื่องนี้ทำให้จีนและเวียตนามไม่พอใจกัน และไตจากที่ซีลีน (သိ,လိင်ၼ) ก็ย้ายเข้ามาอยู่ด้วยกันเรื่อย ๆ รวมทั้งพวกฮาโล (ႁႃ:လူ), มิ้ว (မိဝ်.), ลาว (လၢဝ်:) ต่อมาไตในทุ่งน้ำตองกินได้ยกทัพไปรบกับพวกไตในทุ่งน้ำโขง, ตาเส (တႃ,သေ;) และจังลาย (ၸင်,လႆ;) เกิดเป็นสงครามครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในเขตทุ่งน้ำดำ หลังจากนั้นไม่นานไตในพองโทกับลายจาวก็เกิดทำสงครามรบกันอีก

เมืองต้าแฮ (တႃ,ႁေ) ที่ไตทุ่งน้ำโขงรบได้มาใหม่นั้น เพราะไปขอความช่วยเหลือจากเขมรมาช่วยรบ (ၶမေ႑) เมื่อก่อนนั้นเคยมีเรื่องเล่าอยู่เรื่องหนึ่งว่า **"เจ้าขุนพุม"** (ၸဝ်;ၶုၼ်ၽုမ်:) ซึ่งมาจากเมืองผีหลวง (เทวดา) มาอยู่ที่ **"เมืองแดน"** มีอีกชื่อหนึ่งว่า **"เมืองเทียน"** เพื่อช่วยให้ชนชาติไตเข้มแข็งโดยมีพญาฟ้างุ้ม (ၽယႃ:ၾႃႉငုမ်,) เป็นผู้สืบสายเลือดเจ้าขุนพุมนั้น และได้ตั้งอาณาจักรไตลาวขึ้นที่เมืองล้านช้าง (လၢၼ်.ၸၢင်.) ต้องนับถือผู้อยู่มาก่อนและสามารถรวบรวมไตเป็นอันเดียวกันได้รวมทั้งสามารถยันพวกเวียตนามที่มารุกรานไว้ได้ อาณาจักรแห่งนี้มีเขตต่อถึงสิบสองจุไต (သိပ်:သွင် ၸုတႆ:) ทางด้านแม่น้ำดำ และยังอยู่ติดกับกลุ่มเมืองอีก ๓ กลุ่มริมแม่น้ำดำได้แก่เมืองพองโท, บ้านเย็นและเย็นแพ

อาณาจักรเมืองล้านช้างแห่งนี้ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่ตาเส (တႃ,သေ,)

และตาแฮ (တႃးဢႄ) เพราะความวุ่นวายจากสงครามระหว่างไทยสยาม (တႆးသယၢမ်) กับพม่า (မၢၼ်ႈ) และบางครั้งก็ต้องทำสัญญากับฝ่ายเวียตนาม และผลจากสัญญาได้ทำให้ไตแตกกันเป็น ๒ เมือง และทั้ง ๒ อาณาจักรใหม่นี้ต่างก็ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของเวียตนามพยายามรวมกันต่อสู้เวียตนาม ต่อมาถึงสมัยเมืองฝรั่งเศสเข้ามาปกครองในเวียตนามอาณาจักรล้านช้างก็ยังได้เมืองในสิบสองจุไตอยู่ แต่ต่อมาถูกประเทศทางตะวันตกใช้อำนาจข่มเหงยึดเมืองเหล่านี้ไป โดยเฉพาะทางตะวันออกเมืองแดนในเขตทุ่งน้ำดำนั้น

ค. สมัย ค.ศ. ๑๘๐๐ ถึงสมัยท้าววันทารี

สมัยเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๐๐ นั้น ชนชาติไตได้เข้าไปตั้งรกรากอยู่ในตองกินแล้วและจากสาเหตุที่พระเจ้าแผ่นดินหลวงพระบาง (လူင်ၽြႃးပၢင်း) ไม่สามารถปกครองดูแลบ้านเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตอาณาจักรของตนได้หมด จึงทำให้อาณาจักรแตกเป็นเมืองเล็กเมืองน้อยและตั้งตัวเองเป็นอิสระ แต่บ้านเมืองก็ไม่ได้อยู่กันอย่างสงบ เพราะจำเป็นต้องไปขึ้นต่อเมืองใหญ่ ๆ ถ้าไม่เป็นอาณาจักรหลวงพระบาง ก็ต้องไปขึ้นต่อกษัตริย์จีนในยูนนานและในที่สุดพระเจ้าแผ่นดินเมืองหลวงพระบางจึงปล่อยบ้านเมืองต่าง ๆ ในเขตนี้เป็นอิสระพระองค์เองปกครองเฉพาะในเขตทุ่งน้ำโขงเท่านั้น

สมัยบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง (ယိုင်ႈမိူင်းႁုင်ႈႁိုဝ်း)

เพราะเหตุที่อยู่ไกลกันมาก พวกคนไตที่พองโท (မိူင်းတူဝ်ႉ) จึงก่อกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดินเวียตนามเสีย ในราว ค.ศ. ที่ ๑๘ ผู้ที่เป็นหัวหน้าในพองโทนั้นได้รวบรวมคนไตทั้งหมดในสิบสองจุไต, เขตทุ่งน้ำดำ, ทุ่งน้ำแดง รวม ๑๖ เมือง ตั้งเป็นอาณาจักรไตขึ้น แต่อยู่ได้ไม่นานเท่าไรในกลุ่มผู้นำเกิดขัดแย้งกันเอง จึงเป็นโอกาสของเวียตนาม **"พระเจ้าแกลอง"** (ၵျႃးလွင်း) จึงส่งกองทัพเข้ายึดพองโทอีกครั้งหนึ่งเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๐๒ และตั้งให้ท้าวขาว (ထၢဝ်ႇၶၢဝ်) ปกครอง ดูแลแต่คนชั้นล่าง ๆ แต่อยู่ภายใต้การดูแลของทารีเจ้าทิง (ထၢရီးလဝ်ႈထိင်ႈ) อีกชั้นหนึ่ง ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๖๐

พระเจ้าแผ่นดินเวียดนาม ได้แต่งตั้งทารีเจ้า ทิง ชาวเวียดนามไปปกครองดูแลพองโทแทน ทำให้ท้าวขาวยิ่งมียศตำแหน่งต่ำลงกว่าเดิม

ตั้งแต่ได้ผู้ปกครองคนใหม่ชาวเวียดนาม ท้าวขาวก็เกิดความไม่พอใจอย่างมาก หลังจากนั้นจึงเรียกเจ้าเมืองตูงโดย (တူင်းဒွမ်း) ขึ้นมาช่วยยึดอำนาจคืนโดยมีผู้ช่วยคือ งูเย็น (ငူးယိမ်း), วันกอง (ဝမ်းၵွင်း) ต่อมาพวกท้าวขาวที่พองโทนั้นได้รับเอาคนอีกกลุ่มหนึ่งจากลายจาวเข้ามาด้วย เพื่อช่วยในการทำงานของตน โดยมีท้าววันทารีเป็นผู้นำในการปกครองและต่อมาได้แต่งงานกับผู้หญิงจากทางลายจาว เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๕ เพราะได้พูดให้เมียตัวเองฟังในเรื่องปัญหาศึกสงครามและการรวมตัวกันในพองโท ตัวท้าววันทารีจึงถูกฆ่าตายในงานเลี้ยงแห่งหนึ่งและท้าววันท้าว (ထາဝ်.ဝမ်းထາဝ်.) จึงรับงานต่าง ๆ แทน ท้าววันท้าวนี้เป็นพ่อของท้าววัน ซึ่งเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองต่อมา

สิบสองจุไต (သိပ်းသွင်ၸုတႆး)

ฝ่ายทางสิบสองจุไตนั้น พวกลายจาวก็ถูกรบกวนจากศึกสงครามเรื่อยมาและในช่วง ค.ศ. ๑๖๐๐ นั้น บ้านเมืองของพวกท้าวลายจาวก็ตกอยู่ใต้อำนาจของจีนอีกครั้ง แม่ทัพจีนคนนี้มาจากกวางสี (ၵႃင်းသီး) ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินเวียดนามต้องยอมทำสัญญาสงบศึกด้วย โดยทางเวียดนามจะปกครองเฉพาะทางเขตแม่น้ำดำ และได้ทำสัญญากันขึ้นฉบับหนึ่งว่าทางจีนนั้นมีสิทธิในดินแดนเหล่านี้จนถึงเขตแม่น้ำดำ สัญญานี้ทำขึ้นที่เมืองลาย (လႆး) เรียกว่า **"โลกำกรัง"** (လူဝ်းၵမ်းၵင်း) ตั้งแต่ทำสัญญาที่ไม่ชอบธรรมกับจีนขึ้นที่เมืองลายแล้วท้าวคำหุน (ထາဝ်.ၶမ်းႁုမ်း) เจ้าเมืองลายจึงถูกกล่าวหาด้วยว่าเป็นผู้ที่ไม่มีปัญญาความสามารถ และผู้ปกครองในเมืองลาย จึงได้ชื่อใหม่ว่า "เลาคำ" (လဝ်းၶမ်း) และต่อมาในราว ค.ศ. ที่ ๑๘ นั้น ไตดำและไตขาวเขาดีต่อกันเสมอ มีการติดต่อกันตลอดมา และในที่สุดก็สามารถยึดเมืองเมืองหนึ่งในเขตทุ่งน้ำดำไว้ได้

ช่วงตอนกลาง ค.ศ. ที่ ๑๘ นั้น พวกท้าวขาวที่เมืองลายจาว มีท้าววันสิน (ထາဝ်.ဝမ်းသိမ်း) เป็นผู้นำได้ร่วมกันก่อกบฏขึ้นในเมือง ท้าววันสินผู้นี้ก็คือปู่ของ **"ท้าววันทารี"** นั่นเอง

เมื่อครั้งทำสงครามรบกันกับเมืองแดนนั้น พระเจ้าแผ่นดินเมืองหลวงพระบาง (လူင်ၽြႃတင်း) ได้มีคำสั่งให้ท้าววันสิน ส่งตัวหลานชายคือท้าว-วันทารี และคำเอื้อง (ၶမ်းဘူင်း) ส่งไปอยู่ในเมืองหลวงพระบาง

หลังจากนั้นไม่นานพวกแม้ว (မဵဝ်.) ได้ก่อกบฏขึ้นแต่ถูกปราบพ่ายแพ้ไปต่อมาพวกบ้านของท้าววันสินเองได้ก่อกบฏขึ้นและจับตัวท้าววันสินไว้ได้ พวกกบฏจึงส่งตัวแทนไปเจรจากับฝ่ายฮานอย เพื่อขอสิทธิ์ในการปกครองบ้านเมือง แต่ก็ถูกกั้นไว้โดยพวกลื้อที่แม่น้ำมา

พวกกบฏที่จะไปฮานอยนั้นถูกต่อต้านไม่มีความสะดวกจึงหันไปขอความช่วยเหลือจากพวกไตลูน (တႆးလူဝ်ႉ) ในเมืองจีน พวกไตกลุ่มนี้มีอีกชื่อหนึ่งว่า "กลุ่มพอง" (ပုၵ်.လူမ်းႁူင်း) ส่วนท้าววันสินกับลูกชายก็ได้หนีไปอยู่ที่แม่น้ำดา และที่ตาแฮ (တႃႈဢႄ,) ฝ่ายท้าววันทารีก็ขึ้นมาจากเมืองพระบางมาช่วยและไตจากเมืองสาย (သႆ) ก็มาร่วมต่อสู้กับพวกจูนพองเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๑ พวกจูนพองเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ไป ผลจากการรบครั้งนี้ทำให้ชื่อเสียงท้าววันทารี เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในฐานะเป็นผู้ปกครองของไตคนหนึ่ง

ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๔๔ ถึง ค.ศ. ๑๙๐๘ นั้น เชื้อสายของท้าววัน-ทารี ๓ สายได้ขึ้นเป็นผู้นำบ้านเมืองต่าง ๆ ทั้ง ๓ สาย ในตำนานเมืองแต (မိူင်းဢေတ.) ได้กล่าวถึงพวกเชื้อสายลายจาวที่มีท้าววันสินเป็นผู้ที่มีความตั้งใจรักษาบ้านเมืองอย่างเข้มแข็งต่อสู้กับผู้รุกรานตลอดเวลา ได้ป้องกันพวกพองโท ที่เข้ามารุกรานอย่างเข้มแข็งเพราะคนพองโทอยากได้อำนาจฝ่ายเดียว ท้าววันทารีได้รวบรวมพี่น้องไตทั้งหลายมาช่วยกันสำเร็จ

กองทัพเหลืองและกองทัพดำ (တပ်.လိူင်ဢေလႃ;တပ်.လမ်)

ตั้งแต่รบชนะพวกจูนพอง (လူဝ်ႁူင်း) มานั้น ชื่อเสียงของท้าววันทารีก็โด่งดังไปทุกที่ ต่อมาในราวปี ค.ศ. ๑๘๕๐ ทางเมืองจีนตอนใต้ได้มีผู้ก่อกบฏขึ้นหลายครั้งส่วนทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ก็เกิดเหตุการณ์รบพุ่งกันตลอด ส่วนกลุ่มผู้ก่อกบฏ พวกไตพิง (တႆးပိင်) ต่อมาได้ถูกพระเจ้าแผ่นดินจีน ยกทัพมาปราบอย่างหนัก พวกกบฏจึงหนีตายมาอยู่ในเมืองตองกินเมื่อ ปี ค.ศ. ๑๘๖๕ นั้น หลังจากหัวหน้าพวกกบฏเสียชีวิตแล้วพวกทหารที่ค้างอยู่ประมาณ ๓-๔ พันคน ก็เกิดแตกกันเป็น ๒ ฝ่าย พวกหนึ่งเรียกตัว

เองว่า "ทัพดำ" (ထပ်.လမ်) มีผู้นำชื่อว่า **"ลูวินพุก"** (လူ:ဝိၼ်း:ၽုၵ်.) ตั้งทัพอยู่ที่ทุ่งน้ำแดงติดเมืองลาวกาย (လ‹ဝ်:ၵႃႇ:) นั้น และอีกฝ่ายหนึ่งเรียกตัวเองว่า "ทัพเหลือง" (ထပ်.လိူင်) มีผู้นำชื่อว่า **"ฮุงสงอาน"** ႁုင်သုင်) ตั้งกองทัพอยู่ที่เย็นแพ (ယဵၼ်;ၽႄး:) เพราะเหตุที่เมืองลาวกายนั้นเป็นเมืองอู่ข้าว อู่น้ำ ทัพเหลืองจึงเข้าตีทัพดำอยู่เสมอ ลูวินพุก ผู้นำทัพดำรู้ตัวเองว่ากำลังน้อย สู้พวกทัพเหลืองไม่ได้ จึงนำเอาลูกน้องและอาวุธต่าง ๆ เข้าไปยอมสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าแผ่นดินของเวียตนาม

ฝ่ายท้าววันสิน นั้น ได้ยกลูกชายของตัวเองคือท้าววันทารี มาเป็นผู้ช่วย **"ลูวินพุก"** และลูวินพุกก็ได้รับไว้เป็นลูกเลี้ยงและได้แต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพด้วย

นับแต่นั้นมาความไม่สงบการทำสงครามรบกันก็รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ฝ่ายทัพเหลืองซึ่งมีกำลังทหารและอาวุธพร้อมก็ได้แผ่อาณาเขตของตนเข้าไปในเขตเมืองไตได้ประมาณครึ่งหนึ่ง ส่วนลูวินพุกนั้นได้พาทหารของตนขึ้นไปอยู่ที่แม่น้ำดำตอนเหนือพร้อมกับได้รับคำสั่งจากพระเจ้าแผ่นดินเวียตนาม ให้ยกทัพไปรบกับพวกฝรั่งเศส (ၽရင်ႇသဵတ်ႈ) แต่ถูกทหารของฝรั่งเศสตีพ่ายไปไม่สามารถยันไว้ได้ ลูวินพุก จึงพาทหารของตนหนีเข้าไปอยู่ทางลาวกาย

แม่ทัพคนสนิทของท้าววันทารี คนหนึ่งชื่อว่า **"งูเย็นวันกาง"** (ငူး ယဵၼ်း:ဝၼ်း:ၵၢင်ႈ) ถูกส่งไปเป็นสายลับเพื่อสืบความจากทางเมืองลาวกาย เรื่องราวเกี่ยวกับทัพเหลืองต่อมาท้าววันทารีได้ร่วมวางแผนจะเข้าตีทัพเหลืองทางด้านแม่น้ำมา ส่วนลูวินพุกยกทัพเข้าตีทางเย็นแพ ในที่สุดทัพเหลืองก็ถูกตีแตก แยกกันเป็นพวกเล็กพวกน้อยพร้อมกับหนีเข้าไปอยู่ในเมืองจีนอีกไปอยู่ที่พองโท เมื่อปี พ.ศ. ๒๘๗๑

เมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ความสงบอีกครั้ง ท้าววันทารี จึงได้ทำการปฏิรูปปรับปรุงบ้านเมืองขึ้นใหม่ และเรียกร้องให้คนไตมีความสามัคคี รักพวกเดียวกัน พร้อมกับแต่งตั้งให้น้องชายให้เป็นผู้ปกครองดูแลรักษาดินแดนและบ้านเมืองไว้โดยปราบปรามพวกกบฏให้ราบคาบ

ข่าวคราวเรื่องทัพเหลืองพวกสุดท้ายได้ก่อกบฏขึ้นอีกเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๗๘ นั้นท้าววินทารี ได้ขอความช่วยเหลือจาก ลูวินพุก มาช่วยปราบพวกกบฏ สงครามครั้งนี้พวกกบฏเกือบชนะแต่ผลสุดท้าย ฝ่ายทัพเหลืองก็ถูกตีพ่ายไป และอยู่มาอีกไม่นานก็มีผู้พยายามก่อกบฏ ขึ้นอีก และถูกท้าววันทารียกทัพไป

ปราบเอง พวกนี้เป็นพวก **"ขมุ"** ([illegible]) เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๗๔ การปราบกบฏทั้ง ๒ ครั้งนี้ ยิ่งทำให้ชื่อเสียงของท้าววันทารี แพร่หลายมากขึ้น

เรื่องการเข้ามาของไตสยาม ([illegible])

ในช่วง ค.ศ. ที่ ๑๙ นั้น เรื่องการทำสัญญาสงบศึกของฝ่ายจีนกับเวียตนามนั้น นับเป็นอันตรายต่อพวกคนไตอย่างมาก เพราะเป็นการปิดทางเมืองลาวฝ่ายเดียวและในสมัยนั้นเหตุการณ์ภายในของลาวกำลังเกิดความวุ่นวายขึ้น ทางไทย ([illegible]) เห็นว่าเป็นโอกาสดีจึงช่วยพวกกบฏจีนที่หลวงพระบาง และรวมเอาแผ่นดินลาวไว้ได้ในปี ค.ศ. ๑๘๘๓

ฝ่ายฝรั่งเศสก็รุกเข้ามาทางแม่น้ำโขง ([illegible]) และทางตะวันออกเรื่อย ๆ จึงบอกให้ฝ่ายไทยรู้ข่าวและสิทธิของฝรั่งเศส ไม่นานกองทัพของไทยก็ยกมาถึงเมืองแดน ([illegible]) และเข้าในสิบสองจุไต ([illegible]) ท้าววันสิน ([illegible]) จึงส่งลูกชายมาเจรจา แต่ถูกฝ่ายไทยจับไว้เป็นตัวประกัน ไทยได้บอกให้ท้าววันสิน ต้องยินยอมทุกอย่างโดยไม่มีเงื่อนไข ไทยจะปล่อยลูกชายท้าววันสินทันที

ทางด้านตะวันออก พวกฝรั่งเศสก็ยังคงรุกเข้ามาเรื่อย ๆ ท้าววันทารีจึงรีบรวบรวมทหารที่ยังค้างอยู่ที่เล็กที่น้อยให้มารวมกันแล้วก็ยกทัพเข้ารบกับไทย ทัพไทยสู้ไม่ได้จึงถอยกลับพร้อมกับจับเอาลูกชายท้าววันสินมาเป็นตัวประกันด้วย กองทัพของท้าววันทารีได้ยกมาถึงเมืองหลวงพระบาง จึงรู้ว่าลาวนั้นไม่ซื่อสัตย์เหมือนก่อนจึงยกทัพเข้าตีเมืองหลวงพระบางด้วยในปี ค.ศ. ๑๘๘๗ นั้น

รบกับกองทัพฝรั่งเศส ([illegible])

ในสมัยเดียวกันนั้น ฝรั่งเศสได้ตั้งกองทัพอยู่ที่ฮานอย ([illegible]) พร้อมกับแผ่อิทธิพลเข้ามาทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ แต่ก็ถูกกองทัพของท้าว-วันทารี ยันไว้ทุกครั้งท้าววันทารีเป็นคนรักชาติของตนเองมาก เมื่อก่อนมีลู-วินพุกช่วยรบ แต่ตอนนี้ตัวรบคนเดียว

เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๗๓ ท้าววันทารี พร้อมด้วยลูวินพุกและทัพดำ ได้ยกเข้าตีเมืองฮานอย จากฝรั่งเศส แต่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงหนีไปอยู่ทางซอนตา ([illegible]) และลาวกาย ([illegible]) ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๘๓

ก็ยกทัพเข้าตีเมืองฮานอยอีกครั้งหนึ่งตามคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินเวียตนาม แต่ก็เป็นฝ่ายแพ้อีก จึงหลบหนีไปอยู่ทางจอนแต (ၸွမ်းတေႃး)

และในปี ค.ศ. ๑๘๘๕ พระเจ้าแผ่นดินเวียตนามซึ่งหนีภัยไปอยู่ที่เมืองจีนได้ส่งกองทัพที่เข้มแข็งมาช่วย โดยมีอุปราชที่ยูนนานเป็นแม่ทัพคุมมา แต่ท้าววันทารีได้ห่างเหินจากการทำสงครามไปนานไม่เหมือนเดิม จึงให้ลูวินพุกเป็นคนคุมทหารไปทำทีจะเข้ารบกับเมืองแตเย็น (တေႃးယဵၼ်း) แต่กลับไปตีเมืองเย็นแพ (ယဵၼ်းၽႄ) แล้วยึดเมืองไว้ แล้วกลับคืนไปตีเมืองแตเย็นก่อนจะไปทำสัญญาสงบศึกกับเมืองตีสิน (တီႈသိၼ်) ในปี ค.ศ. ๑๘๘๕ นั้นด้วย ส่วนกองทัพจีนก็ได้ยกทัพกลับไปในปีเดียวกัน

ก่อนที่อุปราชยูนนานจะยกทัพกลับไปได้มอบไพร่พลและทหารส่วนหนึ่งให้กับท้าววันทารี รวมทั้งยังให้อำนาจในการปกครองดูแลเมืองแต, เมืองพุมและเมืองในเขตทุ่งน้ำดำ, สิบสองจุไต

พวกทหารไตในกองทัพนั้นทุกคนจิตใจอยากต่อสู้เพื่อรักษาบ้านเมืองของตนเอง ขัดแต่ว่าขาดอาวุธ และเครื่องมือไม่เพียงพอจึงสู้ฝ่ายฝรั่งเศสผู้รุกรานไม่ได้จึงถูกฝรั่งเศสรบเอาสิบสองจุไตไว้ในกำมือได้อย่างง่ายดาย และยังรวมถึงดินแดนของไตที่ถูกยึดครองไปเกือบจะครึ่งหนึ่ง ส่วนกองทัพของจีนที่ยกมาช่วยก็แตกกันเป็นฝ่ายเป็นพวก เป็นเหตุให้พวกคนไตที่พองโท (ၽွင်းတူဝ်), งูวันเย็น (ငူးဝၼ်းယဵၼ်း), วันกาง (ဝၼ်းၵၢင်း) รวมตัวกันเป็นกบฏต่อเมืองลายจาว (လၢႆးၸဝ်း) และท้าววัน (ထဝ်ႉဝၼ်း) เจ้าเมืองก็ถูกน้องชายตัวเองฆ่าตาย กองทัพไตอันเข้มแข็งจึงถูกรบหายไปครั้งเล็กครั้งน้อยจนหมดสิ้นเมืองโพ (မိူင်းၽူဝ်း), ตันอูเย็น (တၼ်းဢူးယဵၼ်း), พินลู (ၽိၼ်းလူး) เสียแก่ข้าศึกไปในปี ค.ศ. ๑๘๘๖ นั้น ส่วนเมืองพองโทและป่าตาน (ပႃး တၢၼ်း) เสียไปเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๘๘ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้ท้าววันทารีเสียใจมาก จึงหนีไปพักผ่อนอยู่ที่เมืองแต นั้นแล

การยุติสงคราม (ၵၢၼ်တၢႆးလွင်ႈသိုၵ်းၽိုၼ်)

ในสมัยเดียวกันนี้ **"คิงปาวี"** (ၶိင်းပႃးဝီး) ผู้นำทัพฝรั่งเศสในเวียตนามก็ยังขยายอาณาเขตของตนออกไปเรื่อย ๆ และได้ทำสงครามกับไทยสยาม (ထႆးသယၢမ်) ทางตอนเหนือของแม่น้ำโขง สามารถชิงตัวลูกชายของท้าววันสิน

([illegible]) ทั้ง ๒ คนกลับมาได้จึงส่งไปให้ท้าววันทารี ขณะเดียวกันน้องชายของท้าววันทารีก็ได้มาอยู่ที่ เมืองลายจาวด้วย เรื่องเหล่านี้ได้ทำให้จิตใจของท้าววันทารีดีขึ้นสบายขึ้น เพราะเหตุนี้ตั้งแต่นั้นมาท้าววันทารี จึงเต็มใจเข้าไปอยู่ใต้อำนาจของฝรั่งเศส ไม่รวมคนไปรบกับฝรั่งเศสอีก

เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๙๐ ท้าววันทารี จึงลงมาที่เมืองฮานอย ([illegible]) ฝ่ายฝรั่งเศสก็ต้อนรับอย่างสมเกียรติอย่างดี พร้อมกับยังแต่งตั้งท้าววันทารีและลูกหลานให้เป็นท้าวใหญ่ ([illegible]) หรือเจ้าฟ้าหลวงไปปกครองสิบสองจุไตและที่เมืองแงโล ([illegible]) และอาณาเขตของไตได้ถูกแยกออกเป็น ๔ ส่วนด้วยกัน ครึ่งหนึ่งนั้นแบ่งเมืองในทุ่งลาวกายออกเป็นเมืองพองโท และเมืองจะปา อีกครึ่งหนึ่งแยกเมืองเย็นแพออกเป็นแงโลกับบ้านพัน ([illegible])

ในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๘๘ ถึง ค.ศ. ๑๘๙๕ นั้น ฝรั่งเศสก็ได้ติดตามพวกทัพดำและลาวที่ยังติดค้างอยู่ในเมืองซอนลา ([illegible]) และพวกทัพแดงที่ขึ้นมาจากเมืองตรันนิน ([illegible]) กลับมารวมกันอีกครั้งหนึ่ง คิงปาวีจึงต้องทำงานต่ออีกในดินแดนเขตทางใต้ (มีเมืองแดน, ซอนลา และตาโช) ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๙๐ นั้น กองทัพหลังของจีนได้ถอยกลับมาทางเมืองลาวกาย ([illegible]) คิงปาวีจึงได้เข้าจัดการอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งที่สองในปี ค.ศ. ๑๘๙๑ และ ค.ศ. ๑๙๘๕ คิงปาวีเข้ามาจัดการในเรื่องการแบ่งปันเขตแดนกับฝ่ายจีน โดยยกเอาดินแดนของไตในทุ่งเมืองลาว ([illegible]) และเมืองลูให้ฝ่ายจีนตามคำของของจีนที่ยูนนาน

๒. สมัยท้าววันทารี ถึง ค.ศ. ๑๙๔๖ ([illegible] ๑๙๔๖)

เนิ่นนานจริง ๆ ที่คนไตรบกันเอง บ้านเมืองไม่เคยมีความสงบสุขอย่างแท้จริงสักครั้งเดียว จนมาถึงในต้น ค.ศ.ที่ ๒๐ นี้ เมื่อฝรั่งเศสได้เข้ามาครอบครองบ้านเมืองแล้ว ความสงบจึงเกิดขึ้น เพราะฝรั่งเศสได้ออกกฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ ให้คนไตทั้งหลาย เคารพและปฏิบัติตาม จะเห็นได้ชัดในเขตทุ่งเวียงลายจาว ([illegible]) นั้นเพราะเมืองลายจาวนั้นมีผู้คนเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบต่าง ๆ ออกมาเมื่อเกิดสงครามโลก ([illegible]) ขึ้น บ้านเมืองของคนไตก็เกิดความยุ่งยากอีกครั้งหนึ่ง เพราะจีนได้เข้าหนุนคนไตบางกลุ่มก่อกบฏขึ้น เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๗ และที่

เวียงพูเย็น ([illegible]) ซึ่งน้องชายของท้าววันทารี ปกครองอยู่นั้นก็ถูกยกมอบให้เป็นดินแดนของเมืองซอนลาอีก

ท้าววันทารีได้ถึงแก่กรรม ([illegible]) เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๐๘ และลูกชายคนใหญ่จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นท้าวใหญ่แทนพ่อ ชื่อว่า **"ท้าววันขาง"** ([illegible]) ตำแหน่งนี้มีอำนาจเท่ากับพระเจ้าแผ่นดินที่ปกครองบ้านเมือง

ต่อมาฝ่ายฝรั่งเศสอยากให้บ้านเมืองของไตหมู่นี้เข้ามารวมอยู่ในอาณาเขตของเวียตนาม เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๗ ท้าววันขางจึงถูกปลดออกจากตำแหน่งท้าวใหญ่ฝรั่งเศสจึงตั้งท้าววันมุนน้องชายอีกคนหนึ่งของท้าววันขาง รับตำแหน่งแทนเป็นชั้นที่สามต่อ ส่วนท้าววันขางนั้นได้ย้ายไปรับตำแหน่งใหม่ที่เมืองโท ([illegible]) และถึงแก่กรรมเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๙ และน้องชายอีกคนหนึ่งชื่อว่าท้าววันลอง ([illegible]) ก็ถูกย้ายไปรับตำแหน่งในเขตตอนกลาง ท้าววันมุน ([illegible]) ยังคงอยู่ที่เมืองลายจาว มีฐานะเป็นผู้นำของคนไตคนหนึ่ง

นอกจากนั้น ฝรั่งเศสยังได้แต่งตั้งคนเวียตนามมาปกครองคนไตในเขตเมืองแดน ([illegible]), โคยนาย ([illegible]) และแงโล ([illegible]) อีกด้วย ต่อมาท้าววันมุนก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง ในข้อหาที่ไม่ยอมส่งน้ำส่งข้าวไปให้กองทัพที่ ๕ อีก และเรื่องผู้ปกครองคนใหม่ชาวเวียตนามเกิดไม่พอใจพวกคนเมืองทั้งหลายที่มาช่วยกันสร้างถนนที่ คะวา ([illegible]) นั้น ทำให้พวกคนไตเสียใจมาก เพราะงานนี้ถือเป็นงานหลวงงานของส่วนรวมทั้งนั้น

พวกคนไตในลายจาวจึงพากันไปอ้างสิทธิตามหนังสือสัญญาที่คิงปาวีได้ตกลงทำไว้ต่อฝรั่งเศส ผู้ปกครองชาวเวียตนามจึงถูกฝรั่งเศสเรียกตัวกลับ และได้แต่งตั้งลูกชายท้าววันทารี คนที่สอง ชื่อว่า ท้าววันลอง ([illegible]) ให้เป็นผู้ปกครองเมืองลายจาวแทน เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๐ นั้น

ถ้าพวกญี่ปุ่น ([illegible]) ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว ท้าววันลอง ([illegible]) ก็คงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนถึงปี ค.ศ. ๑๙๔๕ แต่เมื่อกองทัพของฝรั่งเศสก็พากันหนี เข้าเมืองจีน ท้าววันลองก็เลยติดตามเข้าไปด้วยกับแม่ทัพของฝรั่งเศสชื่อว่า ฟาระมาดา ([illegible]) ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๔๖ แม่ทัพกิลิศินี ([illegible]) ก็ได้เข้ามาปลดปล่อยบ้านเมืองของไตให้เป็นอิสระอีกครั้งหนึ่ง ท้าววันลองจึงได้กลับคืนบ้านเมืองของตัวเอง

๓. ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๔๖ ต่อถึงปัจจุบัน (- ๑๙๔๖ -)

เมื่อกองทัพฝรั่งเศสได้หนีเข้าเมืองจีนนั้น ทำให้อิทธิพลของฝรั่งเศสในเวียตนามหมดไปด้วย ทำให้คนไตมีโอกาสรวมตัวกันเป็นทัพที่มีความเข้มแข็งขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ขณะเดียวกันกองทัพของญี่ปุ่น ([illegible]) ที่มาตั้งอยู่นั้น ก็ช่วยทำให้บ้านเมืองเกิดความสงบขึ้นด้วย หลังจากนั้นไม่นานญี่ปุ่นก็ยกทัพกลับไป แต่บ้านเมืองก็ยังคงสงบเรียบร้อยดีมาได้อีก ๕๐ ปี ถึงมาปี ค.ศ. ๑๙๔๕ พวกคนไตในสิบหกเจ้าไต ([illegible]) ก็ได้เป็นอิสระอีกครั้ง แต่ก็ยังถูกเมืองใหญ่ที่อยู่ใกล้กันข่มเหงและเกิดการกระทบกระทั่งเป็นครั้งคราว ดังนั้น คนไตทั้งหลายจึงเห็นว่า ขนบประเพณี และวีรกรรมที่บรรพบุรุษเขาได้ทำไว้นั้นเป็นสิ่งดีแล้วถูกต้องแล้วเหมือนกับที่ท้าววันทารีได้เคยปฏิบัติในการปกป้องรักษาแผ่นดิน ที่อยู่ ที่กิน น้ำดินหินผา และอธิปไตยของชาติอย่างเข้มแข็งพร้อมกับเรียกร้องเอาดินแดนที่เสียไปนั้นกลับคืนมา เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๐ นั้น คนไตส่วนใหญ่จึงอยากให้ยกกองทัพไปต่อสู้

แต่ว่าที่เมืองซอนลา ([illegible]) นั้น ที่ประชุมได้แตกออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งกลัวจะไปอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองลายจาว ([illegible]) ถ้ามีสงครามเกิดขึ้น ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นพวกไตดำ กลัวเป็นบาปกรรม เพราะเหตุนี้ในที่ประชุมจึงตกลงกันไปเชิญให้กองทัพของต่างชาติ ต่างภาษา ซึ่งได้แก่ทัพของเวียตมิน ([illegible]) เข้ามาในเมือง เพื่อมาช่วยป้องกันบ้านเมือง และเรื่องนี้ทำให้ราษฎรคนไตทั้งหลายเกิดความไม่พอใจ และไม่ยอมอยู่ใต้อิทธิพลของพวกเวียตมิน เพราะคนไตดำเชิญเข้ามาเอง แต่ทุกอย่างก็สายไปเสียแล้ว

ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป ท้าวผู้ปกครองเมืองพองโท ([illegible]) จึงหนีออกจากเมือง เพราะเมืองพองโทได้ถูกเจ้าเมืองอื่นเข้ามายึดเอาไว้และอีกส่วนหนึ่งก็ถูกเวียตนามเข้ายุ่งยากวุ่นวาย ส่วนทางเมืองลายจาว ([illegible]) ก็ซ้ำถูกฝ่ายฝรั่งเศสยึดเข้ามาทีละเล็กทีละน้อย เหตุการณ์ทั้งหมดนี้ทำให้ผู้ปกครองเมืองลำบากใจอย่างมาก

ถนนทางเมืองของท้าววันมุน ([illegible]) ที่ท้าววันลอง ([illegible]) ได้สืบมานั้น ก็ถึงเวลาสิ้นสุดลง เพราะอาณาจักรไต

ได้ถูกต่างชาติรุกเอาแย่งดินแดนไป คือเมืองซอนลา และพองโท ในปี ค.ศ. ๑๙๔๖

เรื่องในทุ่งเมืองลายจาว ([illegible])

พอท้าววันลอง ([illegible]) ลาออกแล้ว ญี่ปุ่น ([illegible]) จึงเข้ามาแต่งตั้งท้าววันมุนขึ้นปกครองเมืองลายจาว พร้อมกับช่วยออกระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ เมื่อท้าววันมุนได้อำนาจแล้ว จึงรวบรวมไพร่พลไตทั้งหลายตั้งขึ้นเป็นกองทัพ และรบไล่พวกเวียตมินที่รุกเข้ามาทางตอนใต้ ตั้งแต่โคย-นาย ([illegible]) ต่อถึงเมืองแดน ([illegible]) และสามารถจับพวกเวียตมินที่เข้ามาเป็นผู้ปกครองในเมืองซอนลา ([illegible]) นั้นด้วย และส่งตัวให้พวกฝ่ายแม่น้ำดำเสีย

ต่อมาเมื่อปลายปี ค.ศ. ๑๙๔๕ นั้น เพราะร้อนใจและไม่สบายใจเรื่องเมืองซอนลา ท้าววันลองจึงหนีออกจากกองทัพฝรั่งเศสที่เมืองจีนเข้ามาอยู่ที่เมืองลายจาวส่วนน้องชายของท้าววันลองก็ยอมคืนอำนาจการปกครองให้เหมือนเดิม เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๖ นั้น และลูกเขยของท้าววันลองชื่อว่า **"ฟอร์ติแอ"** ([illegible]) ก็ได้ไปติดต่อกับฝ่ายฮานอยเพื่อขอความช่วยเหลือ ฝ่ายแม่ทัพใหญ่ของฝรั่งเศส (Quilchini) จึงนำกองทัพจากเมืองจีนลงมาตามสัญญาที่ทำไว้กับจีน เมืองจูงกิง (Quilchini) ยกทัพเข้ามาทางบ้านน้ำขุน ([illegible]) และยาวสาน ([illegible]) รบเอาเมืองพองโทได้อีกครั้งหนึ่ง ท้าววันลองได้ออกไปต้อนรับและส่งข้าวส่งน้ำไปให้ และทางแม่ทัพใหญ่ก็ได้ข่าวจากผู้ปกครองเมืองแแดน ที่โคยนาย ว่ากองทัพของจีน กองพลที่ ๙๓ ตั้งอยู่ กองทัพจีนหน่วยนี้ได้เข้ามากวาดล้างพวกเวียตมินอย่างโหดร้าย พวกทหารเวียตมินที่อยู่ตามเมืองลาย และเมืองซอนลา นั้น จึงขอทำสัญญาสงบศึก เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๖ ผลทำให้ทหารพวกเวียตมินถูกล้อมไว้ที่บ้านเจียงเผือก ([illegible]) ในเขตเวียงลอง ([illegible]) ห่างจากเมืองซอนลาประมาณ ๓๐ กม. แต่ท้าววันลองไม่เห็นดีด้วยกับเรื่องนี้จึงหนีไปติดต่อกับเวียตมินและนำคนที่ไม่พอใจ จีนรวบรวมไพร่พลไตโดยบอกว่าจะเอาบ้านเมืองคืนและเป็นอิสระจากกองทัพจีน พวกไตจึงพร้อมใจกันลุกขึ้นทางฝั่งแม่น้ำดำไม่นานก็รบได้บ้านเย็น ([illegible]) ต่อมาได้เมืองแงโล ([illegible]) ท้าววันเย็นจึงให้เมืองพูเย็น ([illegible]) ขึ้นต่อลายจาวเหมือนดั้งเดิม

ต่อมาไม่นานได้รู้ความลับเรื่องกองทัพลุงโฮจีมิน (ᦷᦠᧈ,ᦈᦲ,ᦙᦲᧃ:) เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๑๙๔๖ นั้น กองทัพฝรั่งเศสสืบข่าวมาได้ว่าพวกเวียตมินได้ปลดปล่อยบ้านเมืองไตที่ค้างอยู่ให้เป็นอิสระจนถึงเขตทุ่งน้ำแดง, เมืองแงโล, หมอกจาว (ᦖᦸᧅ,ᦈᦱᧁ;) และซองมา (ᦌᦸᧂ: ᦙᦱ:)

ทุ่งเมืองซอนลา (ᦑᦳᧂ,ᦵᦙᦲᧂ,ᦌᦸᧃ:ᦟᦱ:)

ถึงปี ค.ศ. ๑๙๔๕ นั้น พวกกบฏเวียตมิน ซึ่งมีปืนใหญ่เป็นอาวุธก็รุกจากฮานอย (ᦠᦱ:ᦓᦾ:) ขึ้นมาโฆษณาชวนเชื่อให้คนเมืองกบฏต่อเจ้าเมืองลายจาว และพร้อมกับขับไล่ฝรั่งเศสที่ซอนลานั้นเสียอยู่ไม่นาน คำง็อกพอง (ᦅᦾᧄ,ᦇᦸᧅ.ᦘᦸᧂ:) ซึ่งปกครองอยู่ที่เมืองซอนลาก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งให้คำวันซง (ᦅᦾᧄ:ᦞᧃ:ᦌᦳᧂ:) ขึ้นแทน

เมื่อปกครองเมืองใหม่ ๆ นั้นก็ยังเข้มแข็งอยู่นานพอสมควร แต่ไม่นาน พวกคนเมืองก็ถูกพวกเวียตมินข่มเหงรังแกตลอดเวลา และยังเข้าจัดการแบ่งที่ดินทำกินทำให้คนเมืองทั้งหลายเกิดความไม่พอใจ และไม่หลงเชื่อในคำโฆษณาที่เคยบอกไว้ จึงพากันไปขอกำลังทหารจีนที่เมืองแดนมาช่วยรบ และสามารถจับพวกเวียตมินได้หลายคนท้าววันมุนได้มาเจรจาให้เวียตมินถอยทัพกลับและเหตุการณ์เช่นนี้จะต้องไม่เกิดขึ้นอีกและพวกเวียตมินยังใช้ให้ท้าววันมุนไปเมืองแส (ᦶᦉ) ให้สาวันมิน (ᦉᦱ:ᦞᧃ:ᦙᦲᧃ:) และโพจัน (ᦷᦘ:ᦈᧃ:) เป็นผู้แทนมารับที่เมืองหมอกจาว แต่ว่าท้าววันมุนได้หนีไปตามพวกเวียตมินก่อนเพราะฝรั่งเศสได้มาล้อมเมืองซอนลาไว้ในปี พ.ศ. ๑๙๔๗

คำวันซุง ก็จำเป็นต้องหนีตามพวกเวียตมินอีกคนหนึ่ง แต่ว่าคำวันซุงนับถือพวกเวียตมินน้อยไป เพราะเวียตมินสงสัยว่าเล่นการเมืองขี่เรือสองแคม จึงถูกสะกดรอยตาม

นอกจากจะแบ่งที่ดินทำกินให้คนยากคนจนแล้ว ใน ค.ศ. ๑๙๔๗ นั้นพวกเวียตมินยังได้โฆษณาชวนเชื่อถึงการกดขี่ข่มเหงราษฎรของบ้านเมืองอื่นที่เข้มแข็งกว่าและเอารัดเอาเปรียบราษฎร นอกจากนั้น ยังยกเอาราษฎรให้มีสิทธิเสมอกับท้าวขาวผู้ปกครองเมืองด้วย และยังประกาศถึงอำนาจของตนด้วยว่าถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะลงโทษให้ประหารชีวิต และผู้ใดจะไปชุมนุมประท้วงเป็นกบฏต่อแผ่นดินบ้านเมืองไม่ได้เด็ดขาดคำประกาศของพวกเวียตมินทำให้ราษฎรในบ้าน

เมืองกลัวกันมาก

ผู้ปกครองเมืองซอนลาต่อมาคือ พักคำโดย (ၽၵ်.ၶမ်းတွႆး) ซึ่งมาจากเมืองตรันจาว (ၸုၼ်းၸဝ်ႈ) เป็นผู้ทำงานเพื่อให้บ้านเมืองไตเป็นอิสระคนหนึ่ง และน้องชายของพักคำโดย กลับถูกพวกกบฏลอบฆ่าตาย พักคำโดยก็ยังมีสติอุตสาหะตั้งตัวเสมอต้นเสมอปลายทำงานเพื่อบ้านเมืองของตน ทำให้ราษฎรคนเมืองทั้งรักและเคารพนับถืออย่างมาก ถึงแม้ตัวของพักคำโดยจะมีความสามารถและเข้มแข็งเพียงใดก็ตามแต่ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นคนไม่ดีคิดทรยศต่อเจ้านายก็ไปไม่รอด พักคำโดยมีความต้องการที่จะติดต่อกับทางเมืองลายจาวให้รวมกัน ความเหล่านี้ลูกน้องของพักคำโดยได้ลักติดต่อส่งให้พวกเวียตมิน เมื่อความลับเปิดเผยออกมาอย่างนี้ย่อมหมายถึงชีวิตของพักคำโดยอย่างแน่นอน เพราะพวกเวียตมินได้ส่งให้จับตัวมาลงโทษทันที แม้ว่าราษฎรและคน ทั้งหลายจะร้องขอสักปานใดก็ไม่สามารถขอชีวิตพักคำโดยไว้ได้ คนไตที่มีความสามารถก็ได้ถูกเวียตมินทำโทษอีกคนหนึ่ง เรื่องเช่นนี้ชี้ให้คนไตเห็นว่า ถ้าผู้บังคับบัญชาดี แต่ถูกลูกน้องทรยศ หักหลัง ขาดความสามัคคีก็ทำให้เจ้านายของตัวเองรับโทษได้ พร้อมกับเสียบ้านเสียเมืองไปด้วย

ทุ่งเมืองพองโท (တူင်ႇ,မိူင်းပွင်းထူဝ်.)

เมืองพองโทนี้เพราะอยู่ใกล้เมืองอื่นเรื่องโจรผู้ร้ายจึงถูกรบกวนอยู่ตลอดเวลา พร้อมกับถูกอิทธิพลของเมืองอื่นแผ่ขยายเข้ามา บ้างก็มาเรียกเก็บเสบียงอาหารบ้างก็มาขอเงินทอง ซึ่งเป็นธรรมดาของบ้านเล็กเมืองน้อย ทำให้ท้าวตรี (ထၢဝ်.တြိီး) ผู้มีความเข้มแข็งรักชาติบ้านเมืองและเป็นหัวหน้าของคนทั้งหลาย ได้พยายามเกลี้ยกล่อมรวบรวมไตตามที่บรรพบุรุษเคยทำไว้ก่อนหน้านั้น ไม่นานท้าวตรีก็สามารถรวบรวมไตเป็นอันเดียวกันเป็นกองทัพที่ยิ่งใหญ่ เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ท้าวตรีก็นำลูกน้องเข้ารบกับฝ่ายเวียตมินทันที ผลของสงครามพวกเวียตมินเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อย่างย่อยยับ หนีกระจัดกระจายเข้าไปเมืองจีน

หลังจากนั้นไม่นานกองทัพของเวียตมินก็สามารถรวบรวมไพร่พลได้อีกครั้งจึงลงมาจะเข้ายึดเมืองพองโท เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๗ นั้น ฝ่ายกองทัพของฝรั่งเศสเมื่อรู้ข่าวก็มาช่วยไตทำสงครามในครั้งนี้ด้วย ผลสงครามฝ่ายเวียตมิน

แพ้เสียหายยับเยินยิ่งกว่าครั้งแรก เมื่อฝรั่งเศสเข้ามารบชนะก็เข้าไปปลดปล่อยเมืองเล็กเมืองน้อยให้เป็นอิสระหมดทั้งทุ่งเมืองพาสา ([illegible]) เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๗ ส่วนตันอูเย็น, บ้านเย็นและลองก๊ก ([illegible]) ได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ฝรั่งเศสได้เข้ามารวบรวมเมืองเหล่านี้รวมเป็นอันเดียวกันและมอบให้ท้าววันอาน ([illegible]) เป็นผู้ดูแลปกครองสืบไป

ลาวกาย ([illegible])

ก่อนปี ค.ศ. ๑๙๔๗ นั้น กองทัพฝรั่งเศสและไตได้ยกข้ามแม่น้ำแดงฝั่งซ้ายเข้ารบเอาเมืองขาง ([illegible]), ปักฮา ([illegible]), ฮงซูมี ([illegible]), แงโข ([illegible]) และ พาฮา ([illegible]) ซึ่งเป็นที่มั่นของพวกเวียตมินเมื่อก่อนนั้น เมืองที่กล่าวมานี้ถูกยึดได้หมด ส่วนเมืองมาแฮ ([illegible]) กังแล ([illegible]) ทุ่งเมืองลายจาว ยังคงถูกพวกเวียตมินเข้ามาก่อกวนวุ่นวายอยู่เสมอ เช่นเดียวกับเมืองบ้านพัน ([illegible]) และที่พอจะสงบร่มเย็นก็มีแต่ต้นอูเย็น ([illegible])

ดินแดนของไตทางตอนใต้บางส่วนทางซองมา ([illegible]) ซึ่งอยู่ติดกับเขตแดนของเวียตมินในลาวกับฮาพิน ([illegible]) ตอนกลางยังคงถูกพวกเวียตมินคุกคามวุ่นวายเรื่อยมาจนถึงปี ค.ศ. ๑๙๔๙ นั้น พวกคนไตทั้งหลายจึงรวมตัวกันตั้งกองทัพไตหมายเลข ๓. ผลทำให้คนไตที่อยู่ในซองลาอยู่ดีกินดีปราศจากโจรผู้ร้ายและพวกเวียตมินก็ไม่กล้าเข้ามารบกวนอีกจนถึง ค.ศ. ๑๙๕๐ ตลอดเขตทุ่งน้ำแดง, ซองลาและเขตต่อถึงจีน, ลาวตามแนวชายแดนทั้ง ๒ ด้าน จึงปราศจากโจรผู้ร้ายรบกวนผู้คนจึงอยู่กันอย่างสงบสุข

แต่ก็อยู่กันอย่างสงบได้ไม่นาน พวกเวียตมินก็ยกกองทัพข้ามฝั่งแม่น้ำแดงกลับมารบเอาเมืองพูลุ ([illegible]), โพฮา ([illegible]), แงลี ([illegible]) และปากฮา ([illegible]) อีกเหมือนเดิม มิหนำซ้ำยังไปล้อมเมืองลาวกายไว้อีก จนถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๐ แม่ทัพของฝรั่งเศส ชื่อ อาติดสังทารี ([illegible]) ได้ส่งให้เปิดเมืองลาวกายและนำทัพดอยกลับมาทางทุ่งน้ำดำ

เหตุการณ์ในทุ่งเมืองพองโท กับ ต้นอูเย็น นั้น ฝ่ายกองทัพไตและฝรั่งเศสได้ขอถอนตัวออกทั้งหมด กองทัพไตบางส่วนที่ยังหลงเหลืออยู่จึง

รวบรวมพลเข้ารบกับพวกเวียตมินตามเขตป่าเขาในลองแฮ ([illegible]) ทางตะวันตกของตรันกิว ([illegible]), ตรันจาว ([illegible]) และสามารถเอาชนะกองทัพเวียตมินในกายลาว ([illegible]) ได้แห่งเดียว เพราะไตมีกำลังน้อยกว่า

สงครามในปี ค.ศ. ๑๙๕๑ ([illegible]-๑๙๕๑)

เพราะพวกเวียตมินยังรวบรวมกำลังพลยังไม่พร้อม กองทัพไตจึงสามารถรบได้เมืองพองโทอีกครั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๑ แต่ก็ยึดอยู่ได้ไม่นาน พวกเวียตมินก็ยกกองทัพเข้ายึดเมืองพองโทอีก ในเดือนเมษายน ต่อมาในเดือนมิถุนายนกองทัพไตก็ยึดเมืองตรันอูเย็นได้ แต่ไม่นานพวกเวียตมินก็มายึดคืนไปอีก และในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๕๑ พวกเวียต-มินได้ยกกองทัพใหญ่เข้ามายึดเมืองฮาพิน ([illegible]) ซึ่งมีกองทัพหมายเลขสองของฝรั่งเศส และหมายเลข ๑ ของไต เป็นฝ่ายรับศึกพร้อมกันและทำสงครามสู้รบกันอยู่ได้ ๑๐ วัน ฝ่ายฝรั่งเศสและไตจึงถอยหนีสู้พวกเวียตมินไม่ได้ไปทางเย็นแพ ([illegible]) พวกเวียตมินจับเชลยศึกได้เป็นจำนวนมาก จึงถูกบังคับให้ทำงานและทารุณต่าง ๆ รวมทั้งพวกราษฎรทั้งหลายด้วยต้องทำงานหนักทุกอย่าง แต่ผลผลิตที่ได้ต้องแบ่งให้กับรัฐส่วนหนึ่งเพื่อนำไปเลี้ยงกองทัพ

นับแต่กองทัพฝรั่งเศสกับไตพ่ายหนีไป พวกเวียตมินก็ส่งกองทัพเข้ารุกต่อในเขตยึดครองฝรั่งเศสและไตในทุ่งน้ำแดงต่อถึงทุ่งน้ำดำ เวียตมินได้ส่งกองทัพไปไว้ทางเหนือทัพหนึ่ง ฝรั่งเศสจึงหนีไปทางใต้ แต่ก็ถูกกองทัพเวียต-มินหมายเลข ๑๔๘ รบ ยันไว้ พวกเวียตมินจึงเข้ายึดเมืองพองโท ([illegible]) ได้ และเลยเข้าไปหวังจะยึดเมืองอินโฮ ([illegible]) แต่ไปพบกับกองทัพไตคอยยันอยู่จึงคอยกลับทางเก่า

ตอนนั้นพวกเวียตมิน ใจร้อนมากจึงรีบส่งกองทัพหมายเลข ๓ ไปหวังจะเข้ายึดเมืองต้นอู ([illegible]) โดยเร็ว แต่กองทัพของไตหมายเลข ๒ ก็รับมืออย่างเข้มแข็ง พวกเวียตมินจำเป็นต้องถอยกลับ เพราะสู้ไม่ได้ รวมทั้งกองทัพเวียตมินหมายเลข ๑๔๘ ก็ถูกตีขนาบอย่างหนักจึงหนีเข้าป่าในเมืองพินลู ([illegible]) ฝ่ายกองทัพฝรั่งเศสและไตจึงติดตามเข้าตีและรุกขึ้นเหนือกองทัพเวียตมินจึงจำเป็นต้องหนีเข้าไปทางลาวกาย ([illegible])

หลังจากนั้นไม่นาน พวกเวียตมินก็ยกกองทัพเข้าล้อมเมืองพองโท และแงโลแต่ไม่สามารถยึดได้เหมือนก่อน เพราะถูกกองทัพไตต่อสู้อย่างเข้มแข็ง ศึกครั้งนี้ฝ่ายเวียตมินเสียหายอย่างหนัก และเสียไพร่พลไปประมาณ ๕,๐๐๐ คน

อยู่มาไม่นานกองทัพของไตหมายเลข ๓ ได้รุกเข้าไปในเขตแดนของเวียตมิน แต่เข้าไปลึกมากเกินไปจึงถูกกองทัพเวียตมินล้อมไว้ถึง ๓ กองทัพ ทางฝรั่งเศสจึงเอาเครื่องบินไปทิ้งระเบิดช่วยกองทัพไต ทำให้กองทัพไตสามารถมีอำนาจเหนือดินแดนตอนนี้ ฝ่ายเวียตนาม กองทัพและไพร่พลเสียหายอย่างหนักจึงยุติสงครามกันเพียงนี้ และผลของสงครามในครั้งนี้ทำให้เวียตมินไม่สามารถตั้งตัวได้เป็นเวลาถึงหนึ่งปีเต็ม ๆ ต่อมา ปี ค.ศ. ๑๙๕๑ นั้นได้เกิดปรากฏการณ์ครั้งใหม่ขึ้น เพราะพวกเวียตมินที่อยู่ในป่านั้น ได้ออกมารบกับไตอีกครั้งหนึ่ง

ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๑ นั้นมา ฝ่ายกองทัพไตได้พร้อมใจกันสร้างกองทัพตนเองให้แข็งแรงมั่นคงและทันต่อเหตุการณ์ มีสมรรถภาพสูงทันสมัย เพื่อจะได้ดูแลรักษาบ้านเมืองตั้งแต่พองโท ต่อถึงหมอกจาว, พูสามคับ ([illegible]), ลัดพา ([illegible]), ต้นอูเย็น ([illegible]), อิตออง ([illegible]), แงโล ([illegible]), มานพู ([illegible]), นาสาน ([illegible]) และต้นจาว

ตั้งแต่ทำสงครามใหญ่ ในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา กองทัพไตก็ถูกส่งออกไปรบในเขตแนวหน้าตลอดเพราะเป็นพวกที่มีความอดทนเข้มแข็ง สามัคคีและเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และมีความเคารพนับถือท้าววันทารีมาก

ที่ทุ่งน้ำแดงนั้นก็มีกองทัพของไตช่วยป้องกันรักษาอยู่แต่ก็ยังถูกพวกเวียตมินเข้ามารบกวนอยู่เสมอ เพราะมีพวกจีนคอมมูนิสต์ ([illegible]) ช่วยสนับสนุน แต่ไตก็พร้อมเสมอที่จะตายเพื่อบ้านเมืองของตัวเอง ข่าวศัตรูจะบุกเข้ามาในปี ค.ศ. ๑๙๕๙ นั้นคนไตจะเสียเลือดเนื้อไปอีกเท่าไรไม่มีใครรู้ เพราะฉะนั้นจะต้องสร้างกองทัพให้เข้มแข็งทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อปกป้องบ้านเมืองของไต

เรื่องการอยู่ การกินของคนเมืองไต (လွင်ႈယူႇလွင်ႈၵိၼ်ၶွင်ၵူၼ်းမိူင်းတႆး)

๑. ประเพณีและความเชื่อ (ႁိတ်ႈၵေႃး)

ก. ทุ่งบ้านไต (-) เรื่องราวในตำนานของคนไต มีแต่เรื่องของการทำสงครามและฆ่าฟันกันไม่รู้ว่าต้องเสียเลือดเสียเนื้อกันมาเท่าไรแล้ว คนไตกลุ่มนี้จึงมีลักษณะเป็นคนเข้มแข็ง มีความกล้าหาญ และเป็นนักต่อสู้ แต่ว่าลักษณะเหล่านี้พวกเขาจะเก็บไว้ภายในจิตใจ เมื่อไปพบพวกคนไตเราจะไม่รู้เลย เพราะว่าทุกคนต้อนรับอย่างดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ภายในหมู่บ้านก็สงบสบาย เห็นน้ำดินหินผาก็สวยงามน่าดูจริง ๆ เรื่องทะเลาะกันหรือผิดกันไม่เคยปรากฏให้เห็น เลยเข้าไปดูในบ้านคนไตทางตะวันออกเฉียงเหนือ จะเห็นร่องน้ำสายน้ำ ถ้าไม่มีร่องน้ำสายน้ำก็ไม่ใช่บ้านของคนไต

คิงปารี (ၶိင်းပျႃးဝီး) ซึ่งเคยเข้าไปอยู่กับกลุ่มคนไตได้เขียนเล่าไว้ว่าพวกคนไตมักจะปลูกบ้านในที่สูงมีต้นไม้ปกคลุม มีต้นหมากยื่นออกมา มีต้นกล้วยอยู่รอบบ้านอากาศเย็นสบาย บ้านเรือนบ้างก็อยู่ติดกันบ้างก็อยู่ไกลกัน ตามฝั่งแม่น้ำสายนี้มีเรือรับส่งเป็นประจำ มีพวกผู้หญิงจะนุ่งซิ่นมีผ้าผืนน้อย ๆ มัดติดอก ออกมาซักเสื้อผ้า ล้างผัก อาบน้ำส่วนพวกเด็ก ๆ ก็จะเล่นกันตามร่องน้ำด้วย ตามชายฝั่งพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ จะพูดคุยกันอย่างมีความสุข เลี้ยงหมูก็ปล่อยหากินเองตามถนน ตามร่องน้ำ บางบ้านก็มีวัว, ควาย, ม้า พวกหญิงสาวทั้งหลายจะตื่นแต่เช้าตำข้าวทุกวัน บนบ้านทุกหลังจะมีแหผึ่งตากแดดไว้ พวกผู้หญิงจะนั่งสาวไหม ส่วนพวกผู้ชายก็ทำจัดสานของใช้ต่าง ๆ

เมื่อสายเบ็ดจดกับสายน้ำยามค่ำเป็นภาพที่งามยิ่งนัก ประกอบกับเสียงปี่เสียงเพลงจากหนุ่มสาวที่แว่วมาตามสายลม และมีเสียงครกที่หญิงสาวตำข้าว เสียงเด็กที่ร่ายรำ สิ่งเหล่านี้คือ เสน่ห์ของบ้านเมืองคนไต เสียงเพลงที่เขาว่ากันนั้นมีว่า :-

เมื่ออาวะพี่ไปได้กินน้ำมันงา
สิบสองปันนาพี่มาได้กินน้ำมันหมู
เรื่องชายรักนางผู้หญิงก็ฮู้
อย่าให้เฮาไปเมืองส่างดำแต่ผู้เดียว

ส่วนใกล้ ๆ หมู่บ้านเป็นทุ่งนากว้างใหญ่มาก ติดที่นาเป็นสันเขานาน ๆ จะได้ยินเสียงปืนทีหนึ่ง ผลได้เก้งมาตัวหนึ่ง แบ่งกันกินทั้งหมู่บ้าน

ข. งานประเพณี ([illegible] หรือ ပွႆး) คนอยู่ด้วยกันเมื่อมีความสามัคคีกันก็มีความสุข นาน ๆ ก็จัดงานกันครั้ง เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมากันมาหลายชั่วอายุคน นับเป็นพัน ๆ ปี บางครั้งก็มีกลองและดนตรี ให้จังหวะเป็นที่สนุกสนานน่าดูจริง ๆ ในงานมีทั้งสุราและของกินต่าง ๆ ขายกันถูก ๆ ทุกอย่างไม่แพงงานนี้จัดกันทุกปี พวกไตดำจัดในเดือนกุมภาพันธ์ ส่วนในเดือนมิถุนายน เป็นงานหมอผีปล่อยบ้องไฟ, ที่เมืองพองโท, ตรันอูเย็น และบ้านพันนั้น มีประเพณีทำบุญให้แม่โพสพจัดกันในเดือนตุลาคม ในงานนี้การจัดเลี้ยงกันและมีการแจกข้าวให้กับแขกทุกคนที่มาร่วมงาน โดยหญิงสาวในหมู่บ้าน

งานสนุกสนานในหมู่บ้านที่มีก็เป็นการเลี้ยงเหล้า การฟ้อนรำทำเพลงกัน การฟ้อนที่โด่งดังที่สุดได้แก่ การฟ้อนของเมือง ลายจาว, โคยนาย, พองโท, ลักขอก, ซอนลาและเมืองแดน ลักษณะการฟ้อนเหมือนกันทุกเมือง ทุกหมู่บ้าน การฟ้อนนี้เหมือนอย่างการรำวง เพราะรำเข้าหากัน เครื่องดนตรีที่สำคัญก็คือกลองยาว

พวกแม้วเป็นพวกคนจีนอีกพวกหนึ่ง ที่ชอบสนุกสนาน ผู้หญิงจะร้องเสียงเพลงผู้ชายจะรำไปเป่าปี่ไป ส่วนทางลาวและลื้อนั้น ผู้หญิงกับผู้ชายจะร้องเพลงเอาหน้าเข้าหากัน การร้องเพลงต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยือนของคนไตฟังแล้วประทับใจดีมาก งานประเพณี งานเลี้ยง ไม่ว่างานใดต้องมีเนื้อ มีปลาไม่เคยขาด นอกจากนั้นก็เป็นพวกผักกาด ผักสีเขียว, ถั่ว พวกผู้ใหญ่หรือคนแก่จะนั่งหัวโต๊ะ ใส่เสื้อผ้าสีดำหรือน้ำเงินเข้มมีผ้ามัดหัวสีเดียวกัน พูดคุยเสียงดังให้ทุกคนดื่มเหล้าเร็ว ๆ ดื่มครั้งเดียวให้หมดแก้วผู้ใหญ่บางคนก็ไม่ชอบพูดมาก แต่ก็ต้อนรับแขกยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดเวลา

ผู้หญิงไตนั้นมีความสามารถมาก ช่วยผู้ชายทำงานทุกอย่าง ตั้งแต่เลี้ยงดูลูก, หาฟืน, ตักน้ำ, หาผัก, ทอผ้า, เกี่ยวข้าว, ดำนา, หุงหาอาหาร, เลี้ยงวัว, เลี้ยงไก่, ต้มผักดองผัก และหาใบไม้มุงหลังคาบ้าน เหล่านี้เป็นงานของผู้หญิงไตที่สืบทอดกันมานานแล้ว นอกจากนั้น ยังเป็นคนว่านอนสอนง่าย

ช่วยเหลือกันดีในหมู่พี่น้องคนไตด้วยกันผู้ชายไตบางคนมีเมียตั้งห้าหกคนก็มี

คนไตหมู่นี้เขารักษาจารีตประเพณี สืบต่อกันมา อย่างดี เป็นคนขยันและแข็งแรง ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย หนุ่มสาวไตจึงเป็นที่ติดอกติดใจอยากได้ไว้แต่งงานเป็นแม่ศรีเรือนของคนทั้งหลายอีกด้วย ประเพณีของคนไตเมื่อลูกชายไปแต่งงานจะรับลูกสะใภ้ขึ้นบ้าน พ่อแม่จะมีคำให้พรกล่าวต้อนรับว่าให้มาเป็นแก้วเรือน แสงเรือนเป็นขวัญเรือนมาอยู่ก็ขอให้เจริญรุ่งเรืองมีเงินมีคำ เป็นที่พึ่งของพ่อแม่ต่อไป

ส่วนพวกผู้ชายไตที่ไม่ได้เป็นทหาร (ถ้ามีลูกชาย ๕ คน ต้องไปเป็นทหาร ๓ คน) ก็ไปทำงานในไร่ในนา ไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว ตีข้าว เสร็จจากนาแล้วก็เข้าป่าล่าสัตว์ออกไปค้าขาย, ล่องแพ และรับจ้างทั่วไป ส่วนเรื่องการมีเมียหลายคนนั้นไม่ได้มีกฎหรือข้อห้ามอะไร เหมือนกับพวกแม้ว ถ้ามีเมียมากก็ต้องทุกข์มาก, เรื่องมาก, หาเลี้ยงมาก และที่สำคัญต้องเสียภาษีมากขึ้นด้วย

ค. ศาสนาและความเชื่อ ([illegible]) [๑]

คนไตกลุ่มนี้ ยังมีความเชื่อในเรื่องของผี ([illegible]) มากกว่าศาสนาอื่น ๆ ความเชื่อบางอย่างนั้นก็คล้าย ๆ จีน เคยมีผู้สอนศาสนาคริสต์ ([illegible]) เข้าไปเผยแพร่ในกลุ่มคนไต แต่ไม่ได้ผล เพราะคนไตยังคงนับถือผีสาง, ผีป่า, ผีน้ำ และผีอื่น ๆ เหมือนเดิม ส่วนคนไตในเมืองแดน, ซอนลา ก็คือผีเหมือนกันได้แก่ ผีเถื่อน, ผีตำมอย ([illegible]) ผีสังผีสิง และผีอื่น ๆ โดยเฉพาะพวกที่อยู่ในเขตแม่น้ำดำนั้น มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีเงือก ([illegible]) ที่อยู่ในแม่น้ำดำ กันทุกคนครั้งก่อนนั้นผีเงือกนี้ได้ขึ้นมาช่วยคนไตต่อสู้ขับไล่กองทัพจีน ผีตนนี้มันช่วยดูแลรักษาผู้คนและบ้านเมืองในเขตนี้ขอให้ทุกคนเอาใจใส่เลี้ยงดูมันดี ๆ อย่าลืม ถ้าคนไหนไม่นับถือมันโดยทำสะพานข้าม แม่น้ำดำไปเหนือมัน ผีเงือกจะโกรธมากและหักสะพานทันทีอย่างเห็นได้ชัด

เรื่องการนับถือผีสางของคนไตหมู่นี้ ได้ฝังรากลึกเข้าไปในจิตใจ วิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมของเขามานานหลายชั่วอายุคนแล้ว ถ้าเราไปว่ากล่าวอะไร หรือหัวเราะเยาะในพิธีกรรมของเขา เขาก็จะบอกเราดี ๆ ว่า ขอร้องเถิดนะอย่าทำอย่างนี้

พวกผู้หญิงที่ตั้งท้อง ก่อนจะคลอดลูก เขาจะไปเชิญหมอผี ที่เขานับถือมาทำพิธีตามเทียน (จุดเทียน) ไล่ผีเรียกขวัญให้เด็กเกิดมาแข็งแรงปลอดภัย และถ้ามีคนตายไปโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ ในทุกปีเขาจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีให้จนกว่าจะแน่ใจว่าวิญญาณของผู้ตายนั้นไปดีแล้วจึงเลิก พิธีเลี้ยงผีให้คนที่ตายไปแล้วนี้คนไต เรียกว่า "ป้างซอม" (ပၢင်သွမ်း) ในพิธีจะมีการฆ่าไก่, ฆ่าควาย เลี้ยง ถ้าเป็นผู้ใหญ่และมีฐานะจะฆ่าควายเผือก เลี้ยงกันเป็นสิบ ๆ ตัวก็มีในครั้งเดียว ส่วนเรื่องข้อห้ามในความเชื่อของไตนั้นที่หลัก ๆ และยึดถือต่อ ๆ กันมาได้แก่

๑. ห้ามกินเนื้อควายที่เลี้ยงผีหลวงหลายเจ้า

๒. ห้ามกินอาหารที่ทำให้แม่ลูกอ่อนอยู่ไฟ

๓. ห้ามไม่ให้ผู้ใดเข้าไปในหมู่บ้านที่มีคนตายอยู่

๔. ห้ามพูดถึงเมืองต่าง ๆ มากกว่าหนึ่งเมืองในเวลานั่งเรือข้ามฟาก

ในงานป่างซอม พวกผู้หญิงจะแต่งตัวด้วยผ้าขาวเนื้อแข็ง ปล่อยผมยาวส่วนผู้ชายก็โพกหัวด้วยผ้าสีขาว พวกไตดำก็ใส่เสื้อผ้าขาวด้วย ซึ่งเป็นประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่ได้รับจากศาสนาพุทธ (သၢ,သၼႃ,ပုတ်ႉ,ထ) ซึ่งขึ้นมาตามแม่น้ำโขง เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปี ก่อนนั้น

๒. การปกครองและการเมือง (ၽႃႇၶီ;လူင်;ယူ,မိူင်)

ก. ในหมู่บ้านและครอบครัว (ၼႂ်းဝၢင်ႉ,ဝၢၼ်ႈ;ၼႄႉ;လွင်ႈၼႂ်းႁိူၼ်း) ในหมู่พี่น้องคนไตนั้นเรื่องสายเรือน หรือหัวหน้าหมู่บ้านนั้นนับเป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่ง สายเรือนใหญ่ หรือหัวหน้าหมู่บ้านใหญ่ บางคนก็มาจากเมืองจีนก็มี, มาจากลาวก็มีในสมัยก่อน ๆ นั้นมาจากที่อื่นก็มี พวกสายเรือนเหล่านี้คำพูดหรือสำเนียงพูดไม่ค่อยไปด้วยกันนัก อย่างคำเวียดนามใช้เรียกนำหน้าผู้ชายใช้คำว่า **"วัน"** (ဝၼ်ႈ) ผู้หญิงใช้คำว่า **"ดี่"** (ထိ) แต่บางสายเรือนจะใช้คำว่า **"นาง"** หรือ **"นางสาว"** (ၼၢင်းသၢဝ်) ก็มี

ในบ้านเรือนซึ่งเป็นที่อยู่ที่กินพวกผู้หญิงจะฝ่ายมีอำนาจมากในบ้าน และบ้านที่มีลูกมาก ๆ นั้นยากนักที่จะจากพ่อแม่เข้ามาเรียนหนังสือ หรือเข้าโรงเรียนในเมืองได้เพราะจะต้องช่วยพ่อแม่ทำงานทั้งในบ้านและทุ่งนา

ชื่อเรียกคนไตนั้น มีมากมายหลายชื่อ ที่เรียกต่างไปก็เพราะว่าเรียกชื่อตามที่อยู่ ที่กิน เช่นเรียกไตลายเพราะอยู่ที่เมืองลายจาว (လၢႆ;လၢဝ်;), ไตโส ก็อยู่ที่เมืองโส (သုဝ်ႉ) ไตลา ก็อยู่ที่เมืองซอนลา และเมืองลา (လႃး) และในเมืองจีน (ၶႄ), ไตเจียง (ၵဵင်) นั้นจะอยู่ใน **"โคยนาย"** (ၶူင်းၼႆ;) ชื่อไตเมื่อนับดูจึงมีเป็นร้อย ๆ ชื่อทีเดียว

ข. ที่ทำงานปกครอง (တီႈပွင်ၵၢၼ်ၵုင်ႇဝဵင်း) ถ้าอยากจะรู้เรื่องเกี่ยวกับการปกครองของคนไตกลุ่มนี้นั้นต้องไปที่สำนักงานปกครองของไตจะรู้เรื่องต่าง ๆ ดี การปกครองของไตนั้นเขาก็เป็นประชาธิปไตยกันพอสมควร คือ ท้าวเมือง หรือหัวหน้าผู้ปกครองคนหนึ่งนั้นจะปกครองท้าวเพียง (ထၢဝ်ႇၽဵင်း) ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่จัดการเรื่องราวต่าง ๆ ในเขตทุ่งเวียงโดยจัดออกเป็น ๔ ส่วน และแต่งตั้งให้มีผู้ควบคุมในแต่ละส่วน หัวหน้าส่วนนี้ เรียกว่า อูงปัน (ဢုင်းပၼ်း), อูงปอง (ဢုင်းပွင်း), ฮูหลง (ႁူးလူင်) และปองกัง (ပွင်းၵင်;) ทั้ง ๔ คนนี้จะไปปกครองดูแลตามสายงานที่แบ่งสรรปันส่วนกัน ส่วนผู้ใหญ่บ้านหรือแก่บ้านนั้น ชาวบ้านจะเป็นผู้คัดเลือกกันเอง เรียกว่า ท้าวบ้าน (တၢဝ်ႇဝၢၼ်;) และชาวบ้านจะเลือกตัวแทนของตนอีกคนหนึ่งเป็นผู้แทนคอยรับข้อร้องทุกข์ของราษฎรแล้วนำไปแจ้งต่อผู้ปกครองอีกต่อหนึ่ง เรียกว่า จ่าบ้าน (ၸႃႇဝၢၼ်;) นอกจากนี้ยังมีการเลือกผู้รักษาหมู่บ้านคือคอยรักษาความสงบดูแลความเรียบร้อยในหมู่บ้านเรียกว่า (ဢုင်းၶႃး)

การจัดรูปแบบการปกครองเป็นหมู่บ้าน หรือเป็นเมืองเหล่านี้ เป็นการปกครองของคนไต ที่มีการสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี จะเรียกว่าเป็นแบบประชาธิปไตยก็เรียกได้เหมือนกัน แต่มีเฉพาะในหมู่คนไตกลุ่มนี้เท่านั้น คนไตกลุ่มนี้ยังคงยึดถือจารีตประเพณี การอยู่ การกิน อย่างเก่า ๆ ตามบรรพบุรุษ เหมือน ๑๐๐ ปีก่อนนั้นที่ดินที่นาทำกินทุกส่วนทุกตารางนิ้วเป็นของประชาชน แต่ว่าเดียวนี้เหตุการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ แผ่นดินทุกส่วนตกเป็นของรัฐ หรือของท้าวผู้เป็นหัวหน้าเขตปกครองตั้งแต่นั้นมาในทุกปีจะมีการจัดแบ่งที่ดินเหล่านี้ให้แต่ละครอบครัวเข้าไปทำกิน โดยมีแก่บ้านหรือท้าวบ้านเป็นคนกลางในการแบ่งปันกันอย่างยุติธรรม ที่ดินอีกส่วนหนึ่ง ต้องจัดปันให้แก่ท้าวผู้เป็นหัวหน้าในเมือง และพอถึงเวลาเพาะปลูก ท้าวบ้านจะ

จัดคนไปทำให้ทุกวันจนเสร็จ ถ้าท้าวผู้เป็นหัวหน้ามีแขกหรือมีงานจัดเลี้ยง คนในหมู่บ้านต้องนำอาหารการกินไปช่วยกัน จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังถือปฏิบัติกันอยู่ แต่ว่าเรื่องที่ดินดูเหมือนจะตกเป็นของชาวบ้านเสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างตัวอย่างท้าวผู้เป็นหัวหน้าปกครองเมืองพองโทได้เกณฑ์ชาวบ้านมาช่วยเกี่ยวข้าวที่เมืองพินลู เมื่อเกี่ยวเสร็จแล้วก็แบ่งปันที่ดินในส่วนนั้นให้ทุกคนไป ทุกปี ตรงกันข้ามกับท้าวหัวหน้าผู้ปกครองทางเหนือ ได้อพยพหมู่บ้านพวกไตดำเอาไปอยู่ในอาณาเขตของเขาแล้วก็ใช้ให้หมู่คนไตดำเหล่านี้ทำงานเลี้ยงคนในหมู่บ้านเดิมแทนแรงงานของพวกเขา การที่ทุกคนต้องทำงานแล้วต้องให้ผู้ปกครองหรือรัฐเอาไปเลี้ยงในหมู่บ้านอื่น ๆ อย่างนี้จะเรียกประชาธิปไตไม่ได้ นอกจากจะเรียกคอมมิวนิสต์ หรือเผด็จการ เท่านั้น เรื่องการแบ่งปันที่ดินนั้นบางครั้งก็มีเรื่องยุ่งยากมากเหมือนกัน เช่นในสมัยที่เวียตมินเข้ามาปกครองนั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ และ ค.ศ. ๑๙๕๐ พวกเวียตมินนอกจากจะแบ่งที่ดินไม่ถูกต้องแล้ว ยังมีหน้ามาจัดการเรื่องบ้านไม่ถูกส่วนอีกด้วย บางครั้งก็เกณฑ์ชาวบ้านไปทำงานให้อย่างบ้าคลั่งอีกด้วย

ค. อำนาจการเมืองการปกครอง ([illegible]) เพราะเหตุที่บ้านเมืองวุ่นวายระส่ำระสาย ท้าวหัวหน้าผู้ปกครองเมืองทั้งหลาย จึงคิดอยากที่จะได้อำนาจให้อยู่ในมือตนเองแต่ผู้เดียว ดังนั้นประชาชนทั้งหลายจึงพร้อมใจกันให้เอาบ้านและเมืองต่าง ๆ มารวมกันให้เป็นรัฐไต เพียงหนึ่งเดียว และมีผู้ปกครองสูงสุดคนหนึ่งเรียกว่า พญา ([illegible]) มีรองอีกหนึ่งคนเรียกว่า พญาเพียง ([illegible]) และชั้นรองลงมาเป็น “ขวิ่ง” ([illegible]) และในขวิ่งหนึ่งคนจะมีเจ้าฟ้า ซึ่งเป็นคนในสายเรือน (ผู้นำ) ที่มีอำนาจศักดิ์ศรีมากกว่าคนทั้งหลายเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้นผู้ปกครองเหล่านี้จะจัดเอาคนของตนไปปกครองหมู่บ้าน และในเมืองต่าง ๆ แต่ว่าข้อตกลงอันนี้ทางเมืองซอนลา ยังไม่ตกลงหรือเห็นดีด้วย เพราะว่าในบ้านเมืองของตนยังมีการแย่งชิงอำนาจกันมากเกินไป ไม่เหมือนกับบ้านเมืองอื่น ๆ ที่ยอมทำตามข้อตกลง

เพราะอย่างนี้ที่เมืองพองโท ท้าวเมืองโส ([illegible]) จึงย้ายไปรับตำแหน่งเจ้าฟ้าเมืองตันอูเย็น ([illegible]) และรองเจ้าเพียงก็ย้ายไปเป็นหัวหน้าผู้ปกครองที่เมืองพินลู ([illegible]) ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ เมืองลายจาว

หลังจากที่ได้รวมกันตั้งเป็นรัฐไตแล้ว ผู้ปกครองหรือผู้นำรัฐไต มีชื่อว่า "เจ้าเพียรคำ" ([illegible]) ส่วนรองผู้นำ ชื่อว่า "เจ้าเพียงคำ" ([illegible]) นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งที่ใหญ่กว่าทั้ง ๒ ตำแหน่งที่กล่าวมา คือ ตำแหน่ง "เจ้าแผ่นดิน" ([illegible])

ในแผ่นดินเมืองซอนลานั้นพวกลาเขาได้ปกครองเมืองหมอกจาก ([illegible]), พวกฮุง ([illegible]) ได้ปกครองเมืองเย็นจาว ([illegible]) พวกคำเมืองได้ปกครองเมืองลา ([illegible]), พวกพักได้ออกไปปกครองเมืองตรันจาว ([illegible]), พวกดำได้ไปปกครองที่แม่สอน ([illegible]) แล้วก็เอาบ้านเอาเมืองต่าง ๆ ทั้งหมดมารวมกันให้ตรันรัฐเดียวกัน และไปเชิญผู้ปกครองที่เรียกว่า **"พรรค"** ([illegible]) มาปกครอง ซึ่งเป็นลำบากใจแท้ ๆ เพราะถูกพวกเวียตมิน ซึ่งเป็นคนนอกมาปกครองในปี ค.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๔๖ และในปี ค.ศ. ๑๙๔๗-๑๙๕๐ ก็ได้กลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปทั้งหมด

การรวมกันเป็นประเทศเดียวกันนั้นได้แบ่งออกเป็นหลายเขตหลายเมือง รวมทั้งพวกคนกลุ่มน้อยด้วย และพวกชนกลุ่มน้อยนี้ต้องทำงานให้รัฐบาลอย่างหนักจะมีก็แต่พวกแม้ว ([illegible]) ที่ห้วยสาที่ทำงานเพียงอย่างเดียว คือ รบ เพื่อรวบรวมแม้วเหมือนกันและดินน้ำให้เป็นของตนเองอย่างเดียว แต่ก็ยังถูกนำเข้ามาร่วมในการปกครองแบบไต ๆ ได้สำเร็จ

เท่าที่รู้มาในตำนานสิบหกเจ้าไต ([illegible]) ใน ค.ศ.ที่ ๑๘ นั้น เล่าว่า เพราะเหตุที่ได้ทำสงครามกัน จึงทำให้สายเรือนใหญ่นั้นหรือในกลุ่มผู้นำแตกออกเป็น ๒ พวก ท้าวลายจาว ([illegible]) พวกหนึ่ง และท้าวพองโท ([illegible]) อีกพวกหนึ่ง และตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๙๕ นั้นเป็นต้นมา ท้าวลายจาวก็มีอำนาจวาสนาดี กว่าท้าวพองโท ประชาชนจึงให้ความเคารพนับถือ ท้าวลายจาวมากกว่า และท้าวลายจาวนั้นได้แต่งงานกับผู้หญิงจากเมืองต่าง ๆ หลายที่ จึงทำให้สามารถขยายอำนาจของตนออกไปได้มากกว่า และต่อมาพวกลูกหลานก็ได้แบ่งกันออกอีกเป็น ๓ พวก พวกที่ดีกว่าเพื่อนได้แก่ สายท้าวปะตาน ([illegible]) แต่ว่าเดี๋ยวนี้ได้สูญหายไปมากแล้ว บางพวกได้หนีไปอยู่ที่พงสาลีบ้าง, หลวงพระบางบ้าง, อยู่ที่ลายจาวบ้างส่วนพวกท้าวพองโทนั้นก็มีผู้สืบทอดต่อมาเป็น ๓ สายเหมือนกันจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ท้าวยัน ([illegible]), ท้าวดอก ([illegible])

และท้าววิน ([illegible]) และกลุ่มผู้ที่ยังมีอำนาจ ปกครองเมืองพองโท คือ ท้าววัน แต่ว่าเมืองนี้มีเรื่องวุ่นวายเมื่อหมดสมัยของท้าววันแล้ว จึงไม่มีผู้ปกครองเอาใจใส่จนถึงเดี๋ยวนี้ ผู้ที่สืบสายทางท้าววันจึงสูญหายไป

ส่วนที่แงโล ([illegible]) นั้นสบายเพราะเรือนคำ (ผู้ปกครอง) ยังมีอำนาจปกครองอยู่ แต่ภายหลังผู้ปกครองจากซอนลาได้เข้ามาแย่งอำนาจไป แต่สายเรือนคำผู้นี้เป็นคนรักถิ่นที่อยู่มาก จึงไม่คิดเอาชนะ หรือไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นมาช่วยรบ

เมืองต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้เมื่อก่อนนั้นต่างคนต่างอยู่ภายในอาณาเขตของไตอันน้อยนิดนี้ และในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ นั้น ดินแดนเหล่านี้ก็เป็นที่ซึ่งใครอยากทำอะไรก็ทำหลังจากนั้นไม่นานเมืองไต, แผ่นดินไต, น้ำดินหินผาไต ก็ถูกเวียตนามรบเอาไปหมดและคนไตก็ต้องตกเป็นขี้ข้าเวียตนามมาจนทุกวันนี้

ดังนั้นอันว่าแผ่นดินไตเมื่อก่อนนั้นได้พร้อมกันหายสาบสูญไปตามชะตากรรมของมัน พร้อมกับประชาชนคนไต เดี๋ยวนี้มีใครจะรู้บ้างว่าเขาทำมาหากินกันอย่างไรและจำนวนคนไตจะเหลืออยู่สักเท่าไรไม่มีใครรู้อย่างแน่นอน เพราะได้ตกเป็นทาสของคนอื่นแล้วจึงยากที่ค้นหาให้รู้ออกมาสู่โลกที่แสนศิวิไลซ์นี้ได้ เมื่อคราวสงครามเวียตนามรบกับอเมริกา ([illegible]) นั้น พวกคนไตหมู่นี้เหมือนตกนรก เพราะไตที่อยู่ทางใต้ก็เอาขึ้นมาทางเหนือ ส่วนคนไตทางเหนือก็ให้ลงไปทางใต้เพื่อทำสงครามกันกับคนต่างชาติ สงครามครั้งนี้เลือดเนื้อไตจะเสียจะล่มตายกันสักกี่พันกี่หมื่นไม่มีใครรู้เพราะคนไตไม่มีเอกราช ไม่มีอิสระต้องยืมลมหายใจของคนอื่นเขาจะใช้ให้ทำอะไรอย่างไร ก็จำเป็นต้องทำตามเขาสั่ง เมืองไต คนไตจะทุกข์ทนกันมามากน้อยสักเท่าไร ก็เหลือที่จะกล่าวถ้าไม่เป็นที่ตัวเองบ้างก็ยากที่จะเข้าถึงความรู้สึก ของการไม่มีบ้านไม่มีแผ่นดิน เดี๋ยวนี้คำว่าไตเป็นอย่างไรไม่มีใครคิดใครคิดก็คิดไปคนเดียว ผลที่ตามมาก็คือไม่มีแผ่นดินจะอยู่ ไม่มีอิสระและอธิปไตย คนไตได้เสียเลือดเนื้อกันไปเท่าไรแล้ว แต่ก็ยังไม่เคยได้สิ่งเหล่านี้

"ตำนานคนไตทุก ๆ เผ่า ก็จบเพียงนี้"
([illegible])

หนังสืออ้างอิง

ภาษาอังกฤษ

1. RACES OF MEN BY J Deniker, Chief Librarian of the Museum of Natural History, Paris.
2. THE THAI RACE, BY Dr. William Clifton Dodd, Thirty three Years a Missionary to the Thai People in Thailand, Burma and China.
3. THE SHANS, BY W.W. Cochrane, Member of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.
4. TAI OR SHAN RACE, By Holt S. Hallet.
5. YUNNAN, By Major Davies.
6. THE OLD THAI EMPIRE, By E. H. Parker, Former British Counsul at Hoihow.

ภาษาฝรั่งเศส

1. Ethnologie de l'Union Francaise, Par Andre Gourhan et Jean Poirier.
2. L'INDOCHINE, Par Charlcs Robequain, Professeur a la Faculte des Lettres de l'Universite de Paris.
3. HISTOIRE DE L'INDOCHINE, Par Andre Marson Presses Universitaires de France.
4. LE SIAM ANCIEN, Par Etienne Aymonier, Directeur de l'Ecole Coloniale de Paris.

5. LE LAOS, Par Lneien de Reinach, Aneien Commissaire du Gouvernement de France an Laos.

6. L'INDOCHINE, Par E. Bonhoure, Ancien Secretaire Redacteur de la Chambre des Depu es, Paris.

7. PEUPLE SIAMOIS OU THAI, Par Leon de Rosny. Secretaire de la Societe d' Ethnographie de Paris.

8. LFS RACES DU HAUT TONKIN, Par Maurice Abadie

9. LE CAMBODGE, Par etienne Aymonier, Directeur de l'Ecole Colomale de Paris.

10. Articles Varies de Louis Finot, Directeur de l'Ecole Francaise d' Extreme-Orient.

11. Articles Varies de Theodore Guignard.

12. Plusieurs Doonmeuts Couserves dans la Biblrotheque Nationale a Paris.

"...ตำนานคนไต เป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ และขายกันอยู่ในหมู่คนไทยใหญ่ เนื่องจากเขียนขึ้นเป็นภาษาไทยใหญ่ ต้นฉบับนี้ได้มาจากชุมชนไทยใหญ่ที่บ้านใหม่หมอกจ๋าม อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นเขตที่คนไทยใหญ่จำนวนหนึ่งหนีร้อนมาพึ่งเย็นอยู่ในดินแดนประเทศไทย บริเวณนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับเขตที่อยู่ในอิทธิพลของกองทัพเมืองไตของขุนส่าอีกด้วย ดังนั้นก็อาจสันนิษฐานได้ว่าตำนานคนไต พิมพ์จำหน่ายหรือจ่ายแจกกันในกลุ่มคนแถบนี้ของพรมแดนสองประเทศ และมีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นความรู้สึกลัทธิชาตินิยมไทยใหญ่..."

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ